

R. H. I.

1256

A. p. d. (tel. 1256)

1256

N A G Y
MARTONFALVI GYÖRGY-
N E K ,

Sz. I. M. D. és a Debreczeni Col-
legiumnak néhai Professorának.

S Z E N T
H I S T O R I A J A .

Mellybő azokat a' dolgokat, a' mel-
lyek ez világnak Teremtésétől fogván
a' Sz. Írásban meg irattattanak, az i-
dőknek meg-különböztetésevel, és az
élesztendőknek meg-jedzésével; sum-
máson, s' értelmessen le-rajzolta. Azok-
nak ked vekért, a' kik a' Szent Bibliát,
s' abban le- tett Hiitóriákat hamar és
summáson akarják meg-tanúlni. Mel-
lyet maga kölcségén ki-nyomtatattott
a' Debreczeni Collegium, és a' meg-
hóltak vótuma, s' testamentoma i; e-
rént világra bocsátott, S Z I L A G Y I
M A R T O N , azon Collegiumnak
egygyik Professora

DEBRECZENBEN,
Nyomtatta ROSNYAI JÁNOS,
M. DC. LXXXI.

MELTOSAGOS URNAK, TE-
kintetes s' Nemzetes Széki

TELEKI MIHALY

Uramnak,

Istenért, és az Hazáért Magyar
Országban fegyvert viselő hadaknak Fo ha-
di Vezérének: Erdely Országi kegyelmes
Fejedelem Urunknak belső tanácsbíróinak:
Nemes Máramaros, és Torda vármegyék-
nek Fő főispányának: Husztnak, Kövárnak,
és vidékének Fő Kapitányának, és a' Fi-
scalis dézmáknak Fő Arendátorának:
kegyes és bizodalmas Uramnak, életet, o-
gességet, sok esztendőkre terjedő lelki és testi
békességet, az Idvességnek dicsőséges Fe-
jedelméül az Ur János Chri-

stusztul szívessen
kívánok!

TEkintetes, s' Nemzetes Uram!

A' Természetnek ferény vis-
gálói, az hattyú madárnak nevezetes tu-
lajdonosait írják le. Mellyek közül né-
mellyeket tertzik meg-jedzenem ide aláb

emlitendő czéломra nézve. Azt írják fe-
lőle. (1.) Hogy ő igen fzeled állat,
ugy annyira, hogy más madarakat feledé-
gével annyira felyűl halad, a' mennyivel a'
Saskeselyű repülésével. (2.) Hogy fe-
lette igen tenyésző, annyira, hogy fajzati-
nak számos feregeit hadgya. (3.) Hogy
minden madarakkal békefegben él a' Sal-
keselyűn kívül; ugyan-is azzal terméset-
szerint való ellenkezése vagyon, sőt azzal-
is vesékedett, s' harczot ő magátul nem
kezd, noha a' méltatlan boszszút, az ag-
gressornak boszszúval visziza fizetni kéiz.
(4.) Hogy szép fejer és suma tollú, ugy an-
nyira, hogy raritas gyanánt tartatik, ha fe-
kete színben láttatik, amaz mondás ferint:
oly ritk. mint a fekete hattyú. (5.) Hogy
a' vizek, s' tengerek között szokot lakni,
s' azokon szokot járni. (6.) Hogy noha
testére nézve ötet alkalmas erővel ajándé-
kozta meg a' természet; mindazáltal ere-
jét, s' tehetőségét kíváltképpen való módon
a' szárnyaiban szokta ki-mutatni, s' azokat
terjeszti ki a' napkeleti szélnek meg-fuval-
lásokor; sőt nemelyleknek értelme ferint,
azo k-

razokkal mondatik enekelni, midőn tud-
ni-illik ki terjesztett szárnyaival a' meg-
említett febesen fuvo' selet, mint meg an-
nyi vitorlakkal erőssen meg-fogja, s' mint
edgy articulálya. *Nazianzenus Orat.*
2-da de Theol. Item 1. Epist. (7.) Hogy
kies helyen feret lakni, és az ő testet, s'
láto' helyet füressen tartya a' melegtül,
mocsoktül, s' egyéb ártalmaktül, hogy
az ő fajzatit az halál ellen meg-tarthassa, s'
védelmezhesse. (8.) Hogy oktalan al-
latban igen okossan él; ugyan-is, ha fínten
amely vizekre repül is, ha fínten a' ten-
gernek vizei, s' habjai között jár-is, nem
engedi magát el-boríttatni, felyűl lábadoz,
és azoknak felette felfelre repül. (9.)
Hogy meg-erzi, s' meg emelli életének
vegehez való közelítet, és ahöz kepest
eneken, s' kelervesen enekel, magának
mint egy halotti eneket enekel, és így
imaga emlekezetire *Epitaphiomor* emel, a'
Poétának im ez mondása ferent:

*Dulcia defessa modulatur carmina lingua,
Cantator Cygnus, funerus ipse sui.*

Ez utolsó tulajdonságát az hattyúnak

meg a régi meg-atyahodot s. jámborok-is
mint egy ki-jázdották;ugya is koporsójok-
hoz,s' a sír feléhez közelitven emlekeze-
tes hattýúí eneket énekeltének, s' magokat
mintegy kidudoltak, és neveknék ből-
dog emlekezetire, mint meg annyi *Epi-
grammákat* hadtanak, Igy Jakób Gen.44.
ý.18. Jóseph, 50. ý. 24. David, 2 Sam.
23. ý. 1. ad 8. Illyés, 2 Reg. 2. ý. 9.
10. Eliseus, 13. ý. 13. ad--19. a' Chri-
stus, Matth. 27. ý. 46. s' többek.

Méltóságos Uram! Vala egy emle-
kezetes és ritka példájú Hattýúja Debre-
czen Városának is, s' abban a' Collegi-
umnak, főt az egész Magyar Sionnak,amaz
nagy emlekezetű Szent irált Magyarázó
Doctör,Tištěletes MARTON FALVI
GYÖRGY U. a' mi meg-ómoro-
dot Collegiumunknak első Eörállója; de
az Idvezítő hitnek, s' reménységnek meg-
fáradhatatlan két szárnyai,ötet, ez előtt egy-
nehány órákkal, a' Tóczó vizének óm-
fédcységéből a' mennyei vizek mellet va-
ló legeltetésre ragadák. Hogy pediglen
czielomat job móddal el-kövéthessem, tet-
tízik

szik nekem a' termé et fírint való, s' ten-
geri hattýuban fellyeb meg-jedzet miné-
műiségeket ebben az Urban böldogult
jámborban fíemlélnem, és meg-mutogat-
nom, hogy Ő hattýú avagy hattýúi miné-
műiségekkel igen ékcs és bővelkődő volt.
Hattýú volt ő; mert. (1.) Mint az hattýú
egyeb madarakat fíelédsséggel, ugy Ő-is
fók ezer embereket lelkének fíelédsségével,
s' annak le-bocsátkozásával fókkaal felyűl
haladot. (2.) Tényéő volt mint az
hattýú; ugyan-is fók lelki fia at fíült a'
Christus Örőőának építésére; sőt termé-
fét fírint való fajzatának nyolczas fíám-
búl álló feregét láta, s' érte. (3.) Mint
az hattýú minden madarakkal, ugy Ő-is
békésségbé volt minden emberekekkel,tud-
ván hogy böldogok a' békésség fíeretők
és fíerzők: Es valamint hogy az hattýú
ellene ál a' Saskefelyűnek, Ő-is az
Orthodoxianak ellenfíginek tanításával,
s' tudós írásíval ellene állot. Czívódásra,
s' vesekedésre ugyan az ellenkező telnek,
mint az hattýú a' Saskefelyűnek okot
nem adot; de mikor okot-vett kés volt

ki-kelni az igazsággal ellenkező vélekedéseknek megczátolására. (4.) Természet szerint barna volt; de maga vilátszó, s' cselekedetire nézve mint az hattyú valóban fehér volt, fényes és világoskodó lámpás volt az emberek előtt, úgy hogy látván sokak az ő jó cselekedetét, dicsőítették az ő mennyeláttyókat. *Matth. 5. 12.* és ennek világánál, a' tudatlanságnak sötét éjszakájából a' tudománynak delyére által vezéreltetettek. (5.) Mint az hattyú, vizet mellett lakot, azok között mulatozott, s' azokon járt. Lakot hajdan a' Kőrös mellett Váradon: járt a' Vág, Odera; s' Albiu vizcin: lakot, s' mulatozot a' tengerek között, s' járt azokon; de Istennek tetszéséből igen megfenneklet vala a' Tóczó vize mellett, s' ott is mulék-ki. (6.) Mint az hattyú erős volt testére nézve is, miglen Isten egélségét kiolgáltatta; ugyan-is noha a' bent Ministeriumnak gyakorlására (Kivált éppen nagy templomban, s' számos nép előtt) vastag és éles szava nem volt, mindazáltal Istentől mutatot chatedrájából leg-

geltetése alatt való nyájait a' deáki feregget szavával *hűpen és értelmesen* be-kialtotta, s' tanításával be-érte. Mindazáltal hattyú módgyára leg-erősebb volt szárnyai-ban, az az, az Ecclesiának lelki legeltetése kibocsáttatott tanítványiban; ugyan-is azok által mint meg-annyi Boanergesek, *Marc. 3. 17.* és trombitások által javallotta az embereknek, s' ma-is javallya az Isten Országának kerelését és idvességeknél félelemmel s' rettegéssel való ki-munkálkodását. *Phil. 2. 12.* (7.) Hattyú módgyára kies helyen Debreczenben a' Múszaknak állásán az erdő s' Tóczó között beretet lakni; az ő színtinak a' Múszaknak állását a' Debreczeni Collegiumot a' méregtől, s' mocskoktól, az az, az Istent, s' Angyalokat irtóztató bűnökktől, a' Magistrátus, Ministerium, tanítók, s' egymás ellen való conspiratióktól, s' farkemeléséktől; s' az hamis tudománytól, és azoktól a' kérdésektől, melyekből támad irigység, versengés, káromlások, gonosz gyarúság, *1. Tim. 6. 4. 2. Tim. 2. 23.* ürelesen és szűzen tartotta. (8.) Hattyú

tyú módgyára nem engedte magát a' nyomoruszoknac, hohas senlödésfecnec és azokbúl származott szorongató keserűségeknek tengereñül elborítatni, hanem azokon dicsőiséggel, hallatlan békességes-tűrésével győzedelmeskedet, és az ő fénvedésinac hajójában is mindenkor talpára csett. Magam hallottam halálánac előtt im ez tavait: *Si Divina Majestati placeret, mihi & vivere & mori paratum esset.* Ha az Isteni Méltóságnac tetczenék, én mind élni, mind meghalni kés vólnék: mellyekkel fénvedésiben való állhatatóságát nem kevelsés ki-fejezte. (9.) Az Hattyúnac, és a régi fén Atyáknac módgyára ki-mulásához közelitvén hattyúi éneket éneket, s' magánac emlékezetes Epitaphiumot irt, semelt. Eneket ugyan ez a' Magyar Izraelbéli, s' leg közeleb Debreczeni Hattyú, az tengeri hattyúknac majd fokafok felet még életénac dellyében, erejebélkorában, és senlödési előtt is; Ugyan is kezde hies Belgiomban énekelni *Logico-Cynea Cantiot*, az az, amaz nagy Ramus Péternek

Péternek Logicáját, és meg-térvén az házában Váradon, s' Debreczenbē csak nem 23. estendőknek el-folyása alatt éneklé: kezde Váradon énekelni az Kőrös mellett, *Amesiano-Cynea Cantiot*, az az, a' Nagy Amesiúnac fén irás Magyarázó Dóctornac Thelogiáját, és Debreczenben nagy hasónnal el-végezé; mindazáltal ennyi éneklésével meg nem elégedvén, életénac estvéje felé felette igen hohsú, és nehez nótájú éneket kezde énekelni; mert az ő és Új Testamentomban le-tétetett Szent Híltóriánac éneklésére adá magát, s' éneklé azt alkalmas estendők alatt; de ennek éneklése igen meg-fáraftá ezt a' Magyar Sionnac Hattyúját, úgy annyira, hogy mikor fénén az utolsó versnec nótáját húzná, és ily nevezetes éneket beakarna rekeszteni, Jaj! meg-fakada belé, s' meg-hala! addig énekle, hogy ki-éneklé magát, s' más hattyúi éneket többé nem kezdheté.

Tekintetes Uram! Ez a' nagy emlékezetű Hattyú, árnya alatt neved ő fajtáinac seregével a' Debreczeni Csetusfal egygyűtő

gyűt ezt az utolsó hattyúi éneket kíváltképpen való módon, s' mások felet kegyelmednec éneklette; ugyanis kegyelmednec akarta síves indulattyából ajánlani, a' kegyelmed jó hírét, nevet, akarta ennec az éneknek homlokán örök emlékezetbe hadni. Mellyet azzal bizonyított meg, hogy halálos betegsége előtt is ezaránt való votumát, és a' kegyelmed fényes nevéhez való nagy indulattyát fokor előttem ki-adta, s' ki-bevélte. Ezen votumát halála óráján is meg-erősítette; mert becsűtetes személyek előtt abban a' confidentiában, buzgó indulatba, melyel én hozzám is méltatlan Collegájához, s' néhai tanítványához volt, ennec a' fiént éneknek, s' Historiának világ-eleibé való terjesztést, és a' kegyelmed nagy nevére való fel-függesztést énnekem tesztalta, s' commendálta, kegyelmed emlékezetéhez való kegyes indulattyának czéllat-is előttünk meg-jelentvén.

Méltóságos Uram! az ékesen szóló snac Mesterségéből a' Rhetoriciában a' többi közt vagyon egyékesen szóló snac formája, a' melly azt tanítja, hogy meg lehet

het az élő embernek valamely meg-hólt-nak személyét mint egy fel-öltözni, s' annac képeben szólani azokat a' dolgokat, a' mellyeket életében szólott vagy szólando vala. Ez Ekes Forma szerint szabad légyen nekem-is, ez Urban el-alutt Lelki Hatványúnac személyét; sőt kegyelmedhez való indulattyát is mint egy fel-öltözndöm, abban a' kegyelmed nemes tekinteti előtt igazgatásom alatt lévő Deáki feregemmel edgyűt ez Dedicatoriámnak rendibé compareálnom, és a' meg-hólt-nac mind a' kegyelmed emlékezetéhez való kegyes indulattyát, s' mind ezaránt való ultima Voluntását, exequutióban, s' tökéletességre vinnem. En azért meg-említett Iffjui feregemmel edgyűt, ezt a' szép Hattyúi Éneket, az az, az ő Új Testamentom szerint az Urban bődögült Nagy MARTONFALVI GYÖRGY Utól le-rá-jzoltatott Szent Historiát kegyelmednec alá-íratossan, s' az Urban meg-hólt-nac indulatihoz hasonló indulattal, és a' kegyelmed emlékezetéhez való buzgósághoz hasonló buzgósággal ajánlom, s' commendálom.

dáló. Micsoda íditotta pedig az Urbá meg-
hóltat, és minket ő utánna a' kegyelmed
nagy nevének, e' ízent munkának hom-
lokára való süggestefére, s' le-tételre
jelétem. Motiva ez aránt volt kegyelmed-
nek az Istenünk dicsőségéhez való töl-
lünk meg-tapaştalt búzgóága, s' abban
való meg-maradáának jó reménlege; U-
gyan-is kegyelmed (1) SokAcadémiák-
ban ment nagy reménfegű Ifjaknak fok-
szor kegyes Assistentiával volt: azokat
rész ferint maga költségével bő mérték-
ben elő-fegélven, rész ferint a' Felső Mál-
tóságnak Fejedelmi jó akarattya a' okhoz
meg-nvervén. (2) Az el-múlt siralmas
elzúndókban az Evangeliomnak kenye-
rétől meg-fosztottat Istennek Prophéta
fogáinak; sőt Istenért s' Vallásokért Ha-
zajokból s' hunnyokból ki-bajdult és
utolsó búkfegre jutott külső rendeknek is
Fautora s' Abdiasa volt. (3) Az Erdelyi
hires Collegiumokra istenessen vigyáz, s'
Patrociniummal azokat élteni, hozzájuk
kép reménfegű proventusokat berezven,
és azokban Alumnusokat az Isten Lelki
nyáj-

nyájának és a' Politianak jóvendőbéli
hasznára tartván. Máltóságos Urunk!
kegyelmednek Istenc dicsőségéhez való
búzgóágának tapasthalható jelei, nemei
között, né utolsó Motivánk s' ösztönünk
volt ez-aránt kegyelmednek hozzánk s'
Collegiumunkhoz járult s' járulni kez-
det jó kedve, assistentiája, s' Uri jó aka-
rattya; ugyan-is ez előtt csak nem két
elzúndóval jóra sültett egy-pár atyafias
Ifjainkat kegyelmed kivált-képpen való
jó kedvében vövé; közöttük egyiknek
a' meg-emitett nagy kegyefegű s' adako-
záló Máltóságtól, Fejedelmi patrocinium-
mot percipialván, a' másikat maga köl-
tségével-is szép mértékben segítvén. Mel-
lyért maradjon állandó emlékezetben a'
kegyelmed neve kívánnuk! Vegye s'
fogja tehát kegyelmed, Tekintetes Urük,
s' bizodalmas Fautorunk, ezt az Hattyúi
Eneket s' idvésséges Historiát, a' mi ke-
gyelmed emlékezetéhez való búzgó indu-
latunknak csálhatatlan jelét, vidám orozá-
val, s' olyan fiavel s' indulattal, minéművel
ajánljuk s' commendállyuk. El-fogván

A J A N L O

több dolgai közt olvasni: A' b. emlekezett Authornak, ō útánna kemélyét s' indulatit viselni igyekező Oblatornak, mellette lévő Deáki seregének, ez aránt való votumát nagy jóra magyarázni; az Authort posteritáсібann - is agnoscálni: és annak legeltetésétől meg - fosztatott Debreczeni Collegiumhoz, el - kezdett jó kedvét fenn tartani méltóztassék. Hogy az Ur Isten ezeknek, s' egyéb Istenünk dicősségére s' a' közöntéges jónak előmozdítására nézendő nagy dolgoknak véghez vitelére, kegyelmedet Tekintetes Urunk! életben, egészlegben, lelki és testi békeféségben sokáig éltesse, Szerelme-sének, számos nemes rajzatinak végiglen virágzó, életekben a' koporsón innét nagy mértékben meg-örvendeztesse; jóvendőben pedig örök élettel meg-koronázza, biveillen kívánom s' kívánnuk: Kegyelmednek szeretettel s' engedelem-mel szolgálni kész SZILAGYI MARTON, a' Debreczeni Collegiumnak egy-gyik Tanítója, és azon Collegiumbéli Iffiak, úgy-mint:

Bánfi

L E V E L

Bánfi-Hunyadi Ferencz, *Senior.*
Váradi Samuel, *Contra-Scriba.*

Szombati János.
Komáromi Péter.
Gyarmathi Sigmund.
Vári Mihály.
Nógrádi Pál.

Cántorok.

Gönczi Pál.
Jenei György.
Csapai Miklós.
Bogdányi Mihály.
Felső-Bányai Gergely.
Solthi András.

Collegák.

Es az egész Coetus.

A' Kegyes Olvasóhoz való
beszéd.

*A' Kegyes Olvasónak a' minden jóknak kút
fejétől, lelki testi bekefserget, és a' mennyei
bolcseségben idvességes gyarapo-
dást kívánok!*

Egyes Olvasó! Bóldog
Emlekezeti Tiszteletes Doctor
MARTONFALVI GYÖRGY
U. utolsó dicséretes munkáját
a' Szent HISTORIÁT, mind az Isten-
nek dicsőségére, mind idvességes épü-
lőtedre, mind az Authornak bóldog em-
lekezetire, akarám femed eleiben terjesz-
teni. Miért vettem légyen pedig magam-
nak méltatlanságomhoz képest ezt a' pro-
vinciát. 1. Oka ez: mert a' minden felel-
meknek fejedelme az halál, az Authort
ennek a' szent munkának ki-bocsátása-
ban, sőt szükségére való vitélcé is,
az Ur házának nagy kárával meg-gátolta.

2. Mert

2. Mert, a' mint a' Dedicatioból meg tet-
 czik, a' Bóldog Emlekezeti Author ezt a'
 provinciát abban a' buzgó s' forró indu-
 latban és bizodalomban, mellyben hoz-
 zám méltatlan Collegájához s' néhai ta-
 nitványához volt, halálának oráján-is né-
 kem hadta s' testamentomával demándál-
 ta, szerelmefinek hallottára. 3. Mert ha
 fíntén erre commissiomi nem lett volna, is,
 mind a' lelki-ismeret, mellyel a' közönse-
 ges jót vékony tehetőségé érint elő mo-
 ditani tartozom, mind a' foros relatio,
 melly köztem s' az Author között meg-
 fértődés nélkül sok évtendők alatt meg-
 tartatott, mind peniglen velem való né-
 hai fáradhatatlan dajkálkodása, és azok-
 nak a' jóknak meg-gondolása, mellyeket
 kebeléből vettem, ezarant való tistem-
 nek meg-cselekedésre méltan kötelez-
 hetnek; ugyan is az adóknak fizetni kell.
 4. Merta' tanuló Ifjúságnak (melly en-
 nek a' Szent Historiának halgatója s' ta-
 nulója volt) és a' Magyar Országgi Eccle-
 siáknak nagy kára, és varakozásának meg-
 bántódása nélkül ennek a' szent munká-
 nak

nak veszteglése és füstben való menése
 meg-nem késülhetet volna.

Szomorú szívvel s' fennem fogod fenn-
 lélni s' venni Kegyes Olvasó, hogy az
 Historiának negyedik részének (mely
 volt a' felső Három Könyvekben emlí-
 tet némelly dolgoknak meg magyarázá-
 sára tartozó kérdésekről) ki-csinálása s'
 el-végeződése ez úton meg-gátolator, és
 csak a' Móses kijöveteliről írot Könyve-
 ig terjed.

Bizony dolog, hogy nagy károd nélkül
 nincsen; de tulajdonicsad a' Jehova kezé-
 nek s' tanátsának, mely az Authornak el-
 méjét s' kezét meg-fogta, és életének fa-
 nalát el-mettzette.

Vajha élhet vala, a' mint kezdte vala, az
 egész Biblián által sok nehéz kérdéseket
 el-igazit vala, a' mint koporófójához való
 közelgetésében meg-mondotta vala.

Nem titkolom-el tőled, K. O. hogy
 a' B. E. Author követte e' szent munká-
 nak rendiben amaz Tudos Severus Sul-
 pitius. A' Bibliát ennek a' rövid formá-
 nak tenora érint az Ifjúsággal hasznosan

közlötte, s' vélek historice által s meg által mondatta, melyhez képeft fok tudos, és a' bent írásban jól gyakorlat érzékenységű embereket tött, kik közzül sokakat nem csak tudományokban; hanem a' Belgiomi s' Helvéciai hires Academiákban való fel-menetelekben - is kegyes tanácsával, mások előtt való recommendatiojával, s' egyéb Istenes vigázásával nagy mértékben elő-segillet, nem volt sibi-foli ember, somjuhozza a' jó reménységű Ifjaknak előmeneteleket s' a' meg említet Academiákban való meneteleket. Illyetén tives indulattynak s' ez aránt is Istene dicsőségéhez való buzgóságnak drágáltos gyümölcseit is el-éré; ugyan is a' Magyar - Országai Ecclesiákat s' Scholákat azokkal nagy mértékben gazdagítja. Hogy peniglen azoknak biamok, neve, haislo, hivatalok ferint való helyek nálad tudva legyen, imé a' tanitványoknak Catalogust a' Tudos Tanitónak örök emlékeztetire, s' másoknak serkentő példájokra le-tésem s' elődbenn adom. Catalogus azoknak a' Tiszteletes

letes Bemélyeknek, kik e z nagy Tanitónak egy általlyában, az az, tanitói bottya alol; avagy a' Debreczeni Oskolából; vagy Mestersegekről mentenek-fell az idegen Országokban.

Dioszegi István Theol. D. Dioszegi Lelki Pásztor, Sen. Fratr. Tatai Samuel.

Balkányi György, Meg-hólt Német Országban.

Laskói Lőrincz, Szentefi L. P.

Liszkai István, Dioszegi L. P.

Szilágyi Márton, Debr. Sch. M.

Csekei Pál, Meg-hólt Vischen.

Báthori István, Meg-hólt Thuró.

Sallai Pál, Létai L. P. Scriba Syn.

Szent-Mihályi András, Meg-hólt Miskólczon.

Losonczi István, Meg-hólt Margizán.

Mányoki János, Bátorkefzi L. P.

Kőrösi Gergely, Meg-hólt Ke-viben.

A' K E G Y E S

Kölgyefi Balás, Karczagujfzállá-
si L. P.

Szoboszlai Samuel, Meg - holt
Ujvárafon.

Fogarasi János, Meg-holt Erdély-
ben.

Vischi Pál, Meg-holt Vischen.

Veresmarthi Mátyás, L. P.

Azoknak nevek kiknek tanításában s'
Promotiojában ennek a' Nagy Prae-
ptornak, en is méltatlanságomhoz képest
1669 - től fogván, segítője s' Collegaja
voltam.

Bécskei Mihály, Bekési L. P.

Gyöngyösi István, Felső Bányai
L. P. Scriba Syn.

Verefegyházi Tamás, Theolog.
D. Bihari L. P.

Kopis Kállai János, Meg - holt
Margitán.

Körmendi György, Salontai L. P.

Hofszufalusi Márton, Bőször-
ményi L. P.

Vásár-

O L V A S O H O Z.

Vásárhellyi György, Püspöki L. P.

Fülbe János, Ladányi L. P.

Kocsi Balint, Pápai Schola M.

Kocsi János, Szatthmári Sch. M.

Gy. ny. si István, Parisban mon-
datik lenni.

Almási Mihály, Károlyi L. P.

Szombati K. István, Mocsai L. P.

Kecskeméti Pál, Verefegyházi
L. P.

Komáromi Mihály, Técsi L. P.

Diofegi György, Féleg'házi L. P.

Kállai János, Meg-holt Debr. le-
vén Bajoni L. P.

Szentpéteri István, Thurkevi L. P.

Kabai Ferencz, Görgei L. P.

Szenczi János, Thuri L. P.

Debreczeni Kozma János, Szath-
mári L. P.

Vervölgyi András, Kismarjai L. P.

Hodosi Samuel, Veszprémi L. P.

4

Böcs-

A' K E G Y E S

Böshazi János, Ujlaki L. P.
 Szentefi István, Csengeri L. P.
 Kecskeméti Szabo János, Körösi
 L. P.
 Belteki János, a' B. E. Authornak
 Veji, Margitai L. P.
 Szombati Mihály, Zehherjei L. P.
 Debreczeni Foris István, S. Min.
 Candidatus:

Azoknak a' Névök, a' kik még az Aca-
 démiákban vadnak:

Mocsai István.
 Kecskeméti Selymes János.
 Szondi János.
 Váradi Pál.
 Pathai K. István.
 Lofonczai András.
 Köleseri Samuel.
 Poroszlai István.
 Ujvárosi Demeter.
 Derecskei Pál.
 Dányádi György. Tunyo-

OLVASOHOZ.

Tunyogi Miklos.
 Egerefi István.
 Gefztelyi Matyas.
 Polgári György.
 Szeremlyei János.
 Vaji Mihály.

Catalogusfa azoknak a' Tiszteletes Be-
 melyeknek, kiket ez a' nagy Tanító, noha
 nem egy - átallyában tanítói bottya alól
 bocsátot az idegen Országokban, mind-
 azonáltal idejében azokat réssérint Vá-
 radon, réssérint Debreczenben tanította
 s' hozzájuk való tanítói relacioját boros-
 san fentül meg-tartotta:

Kabai Gellért, Meg-hólt Debre-
 czeni Lelki Pásztorságában.
 Felvinczi Sándor, Debreczeni
 Lelki Pásztor.

Hunyadi András, Púspöki L. P.
 Hunyadi Pál, Vizaknai L. P.
 Köpeczi Balás, Miskolczi L. P.
 Karczagujfzállási Márton, Meg-
 hólt Belgiumban. Szo-

A' KEGYES OLIV.

melyre így reponált: *Benedicta Deoque acceptissima maneto tua sinceritas.* Ezeket így értven K. O. tégedet szeretettel kérek, hogy ezt a' Pent Historiát idvésegedre forgalmatosra olvassad, az Author-nac nevét íveessen uttellyed, ezaránt való jó bándékát jóra magyarázzad, és a' kiadojált a' Christusbán jóakaró atyádfiának tarcsad.

Hogy ezeknek végeben vitelére az Jehova segillyen, íveessen kívannya, jó akaró atyádfia az Urban.

SILAGYI MARTON,

Debreczeni Schola Mester.

COM.

COMMENDATIO LIBELLI.

Superioribus abhinc annis Vir Clarissimus, ac Doctissimus GEORGIUS MARTONFALVI, Illustris Gymnasii Debrecziensis Regens, Sacrosanctæ Theologiæ Doctor, in utramque partem Theologiæ Americanæ laudabilem Exegesim bono publico emiserat; nunc verò perrexit ad Historias Sacras Patriarcharum antè & post diluvianorū, itemque Iudicum, & Regum Judææ & Izraëlis &c. &c. describendas, & in bonum publicum evulgandas; cujus sanctæ intentioni & nos subscribimus, ut Historiæ illæ quò citiùs ad DEJ gloriam exprimantur, & Typographis

tra-

radantur. Vale Lector benevo-
le, & conatus Authoris boni con-
sule.

Ex Nagy Bajon. Anno Domi-
ni 1681. die 2. Junii.

MATTHIAS NOGRADI,
Inspector Generalis Fratrum.

Néhai

Néhai nagy emlekezerű Tüdös MAR-
TONFALVI GYÖRGY, Sz. I. M. D. és
Profeissor hóltá után ki-jött SZENT HI-
STORIAJANAK ékeztésére; és a' meg-
Hóltnak dicsőfféges Emlekezetire Ira-
tott Magyar versek,

S Ok szép tudós elmét szült ez a' *seculum*,
A' Magyar Nemzetben, nincs semmi *dubiūm*,
Ez dologban, csak nem mint Nemes *Belgium*,
Olyakat, avagy mint híres *Imperium*.
Ílyenek valának: *Medgyesi, Tólmái*,
Ki-terjett híreket kiknek fenn forgani
Tudgyuk, hasonló volt János *Apaczai*,
Többeket-is tudnánk ezekhez számlálni.

Kik élő nyelvekkel, s' elmés irásokkal
A' Magyar hazát ékezték, fontal,
A' *Barbari*estül tisztíták hazónnal.
Mutogatván Magyar hogy el-ér másokkal:
Ezek ízáma között Nagy MAR TONFAL-
VI GYÖRGY

Vala, tudománya Orientalis gyöngy,
Elmeje bárónya nem valami rozg rongy:
Halal ilyeneket kérlek hogy el ne hordgy!
Oh boldogult Lélek nyugodgyál Istennél,
Munkas fáradságid után már pihenýél,
SZENT HISTORIADAT a' mennyei-
eknél

Mutasd-bé, nem vóltal restebb mindeneknél.
Halhatatlan hied marad e'világon,
Mellyben mint madarka ülél gyenge ágon,
Lelked örül már most a' világozáságon,
Mellyben fel-öltöztél: örvendgy valóságágon.

KÖLESERI SAMUEL.
A' Débr. E. L. T. által

Bóldog emlekezetü nagy Doctornak, Tíz-
teletes MARTONFALVI GYÖRGY
Uramnak utolsó Historiai munkáján banat-
tal meg-elegyített örvendő
versek.

1. **A** gyertyát fel-fizoktuk tenni az asztalra,
Hogy az egész házban terjedjen világa,
Melly mind addig ég nagy fébenlő-
bogva.
A' mig egészen meg - eméztetik maga.
2. Te-is fők munkaju Scholánk *Directora*,
Nagy világosságot bocsátál világra,
Mind addig mig jurál utolsó órádra,
A mint *Amesius* hü bizonyosság arra.
3. Munkaid *punctuma* e' szent Historia,
Az Isten Könyvének be-sűmált csomója,
A' negyedik részben meg-magyarázója,
Melynek izit, a' ki meg olvassa, tudja.
4. Milyet *Doctoreságod remekjét* be-adád,
Lelkedet azonnal Istennek ajánlád,
El-műlék világi számtalan nyavalyád,
Es immár fejedben van fényes koronád.

FELVINCZI SANDOR,
A' Debr. Eccl. Lel. Páfz.

Emlekezetnek öfzlopa.

I Zraél Jordánon mikor által menne,
Hogy Canahán földén örökiséget venne,
Jordan köveiből öfzlopot emele,
Melly tanu-bizonyosság maradéknál lenne.
Hogy őket szárazon Isten által vitte,
A' fel-tornyozódott vizet meg-feddette,
Es el-

Es elburittatni attul nem engedéi
Sőt minden kár nélkül által vezérelte.
Majd hasonló dolgot vehetünk észünkben,
Tízteletes, Tudós Martonfalvi Györgyben,
Elmélkedünk erről ha ugyan serényen,
E' példára illik Urunkra nagy szépen.
Mert a' Tízteletes Szent Irás Doctora,
A' Szent Bibliának hiv Enodatora,
Nagy Amésiusnak igaz Professora,
Orthodoxianak hatalmas Tútora:
Miglen e' világnak zavaros Jordánnyan,
Által evedzeni, kevélykedő habján,
A' nyugvó helyt látná annak tülso partyán,
Hol rézül adatik a' lelki Canahán,
Emlekezetinek adamás öfzlopát,
Fel-emel eppen, adván fők munkáját
Világra, mellyekkel tisztele hazáját,
Mellyeknek nehezen adhatni meg arrát.
Ezek bizonsági fok fáradságinak,
Világi éltének izzadozafinak,
Szentek körül serény forgolódafinak,
Kikkel ékesíté rendit spartájának,
De leg utólyára Szép Historiáját,
Mikor el-vegezné csak hamar pályáját,
Nem sokkal ez után utolsó óráját
El-érvén, irt, hagyván elméje fájását,
Melly emeltetett SZENCZIPAL
D. E. L. P. által.

1. **N** Egy birodalmakat rendelt volt az Isten,
Egy nagy álló képnek a' mint négy ré-
zében (a)
Es négy állatoknak négy külömbféggében (b)
Meg-jelenté nekünk Daniel Könyveben,
(a) Dan. 2. 31. 32. 33. 38. 39. 40. (b) Dan. 7. 3-7. 17.

2. Első Birodalom Babyloniai, (a)
A' mellyet fundáltak a' Chám maradéki, (b)
Azok között NYMBROD, s' annak marad-
ványi, (c)

Kik Affyriat-is kezdék öfztán birni. (d)
(a) Dan. 2. 37. 38. (b) Gen. 10. 7--12. (c) Gen.
10. 9. (d) Gen. 10. 11.

3. Ebben uralkodtak Nynus (a) s' Arálius, (b)
Ebben uralkodék ama' Phubelochus, (c)
A' Tiglat-pileffer, (d) Salmanásár durus, (e)
Senacherib (f) Asárhaddon (g) Merodáchus (h)
(a) Gen. 10. 11. 12. Nynus a Nyno sic dicta. (b)
Ge. 14. 1. hi 4. reges. Arallo fuerunt subiecti (c) Jon. 3. 6.
Phubelochus fuit. & 2. Reg. 15. 19. (d) 1. Chron. 5.
6. 26. & 2. Reg. 15. 29. & 16. 7. & 2. Chr. 28. 20.
(e) 2. Reg. 17. 3. & 18. 9.

4. Ben-merodách (a) oiztán Nabugodnézar pri-
mus (b)

Nabugodnézar Magn. (c) Evilmerodáchus (d)
Ebben a' Böldisar (e) s' a' Dárius Médus (f)
Ezekről ízoll nyilván a' Textus Biblicus.

(a) 2. Chr. 33. 11. ubi intelligitur Ben-merodách. (b)
2. Reg. 23. 29. ubi intelligitur Nabugodnézar primus &
2. Chr. 33. 21. (c) in Ver. T. saepius citatus. (d) 2. Reg.
25. 27. & Jer. 52. 31. (e) Dan. 5. 1. & 7. 1. & 8. 1.
(f) Dan. 6. 1. & 9. 1. & 11. 1.

5. Másik birodalom volt a' Periai (a)
Cyrus Persa mellyben kezdé uralkodni (b)
Mikor meg-méréizlé Babylon el-venni
Böldisártól, s' annak székiben be-ülni.

(a) Dan. 2. 39. (b) Dan. 6. 28. & 10. 1. & 2.
Chr. 36. 22. 23. Esdr. 1. 1. 2. 3. & 5. 13. & 6.

6. Ebben uralkodék Cyrus (a) es Cambyés,
Eldráfnal ez volt Assiverus (b) s' Artáxerxes (c)
Darius Hystaipis (d) a' mas Artáxerxes (e)
Codomannus Dárius (f) textus hi sunt testes:
(a) 2. Chr. 36. 22. Esdr. 1. 1. & 4. 3. & 6. Dan. 1.

20. & 6. 28. & 10. 1. (b) Esdr. 4. 6. (c) Esdr.
4. 7. (d) Esdr. 4. 24. & 5. 5. Hag. 1. 1. & Zach.
1. 1. & 7. 1. (e) hic Artaxerxes Longimanus Esph.
1. 1. & c. vocatur Assuerus Esther a marius. (f) Neh.
12. 22.

7. Harmadik Uraság volt a' Görögöké (e)
Azok között amaz híres Nagy Sándoré (a)
A' ki Kodomannus Dáriust (c) meg-ölé,
Es minden orizágot ő tőlle el-vévé
(a) Dan. 2. 39. & 7. 17. (b) Dan. 11. 3. (c)
Ibidem.

8. Egyiptom Királyi a' Ptolomaeusok,
Syria Királyi az Antiochusok,
Ebben uralkodtak, Sidóknak hóhérok,
Az Isten népének szörnyü Tyrannusok.

9. Negyedik orizágias a' Rómaiaké (a)
Ezt Julius Császár fegyverével íszerze,
Mikor Ptolomaeust, s' Pompejust meg-ölé,
Ezt a' birodalmat ő akkoron íszerze.
(a) Dan. 2. 40. & 7. 17. 23.

10. Ama' nagy Auguitus (a) es a' Tyberius (b)
A' Claudius Császár (c) s' Nero Domitius (d)
Ebben uralkodtak; s' izent Iráfi textus
Ezekről ízoll, Mathé, s' Apostolus Paulus.
(a) in N. T. saepius citatus. (b) Mat. 22. 17. 21.
Marc. 12. 14. 16. 17. Luc. 3. 1. & 20. 22. & 23. 2.
& Joh. 19. 12. 15.

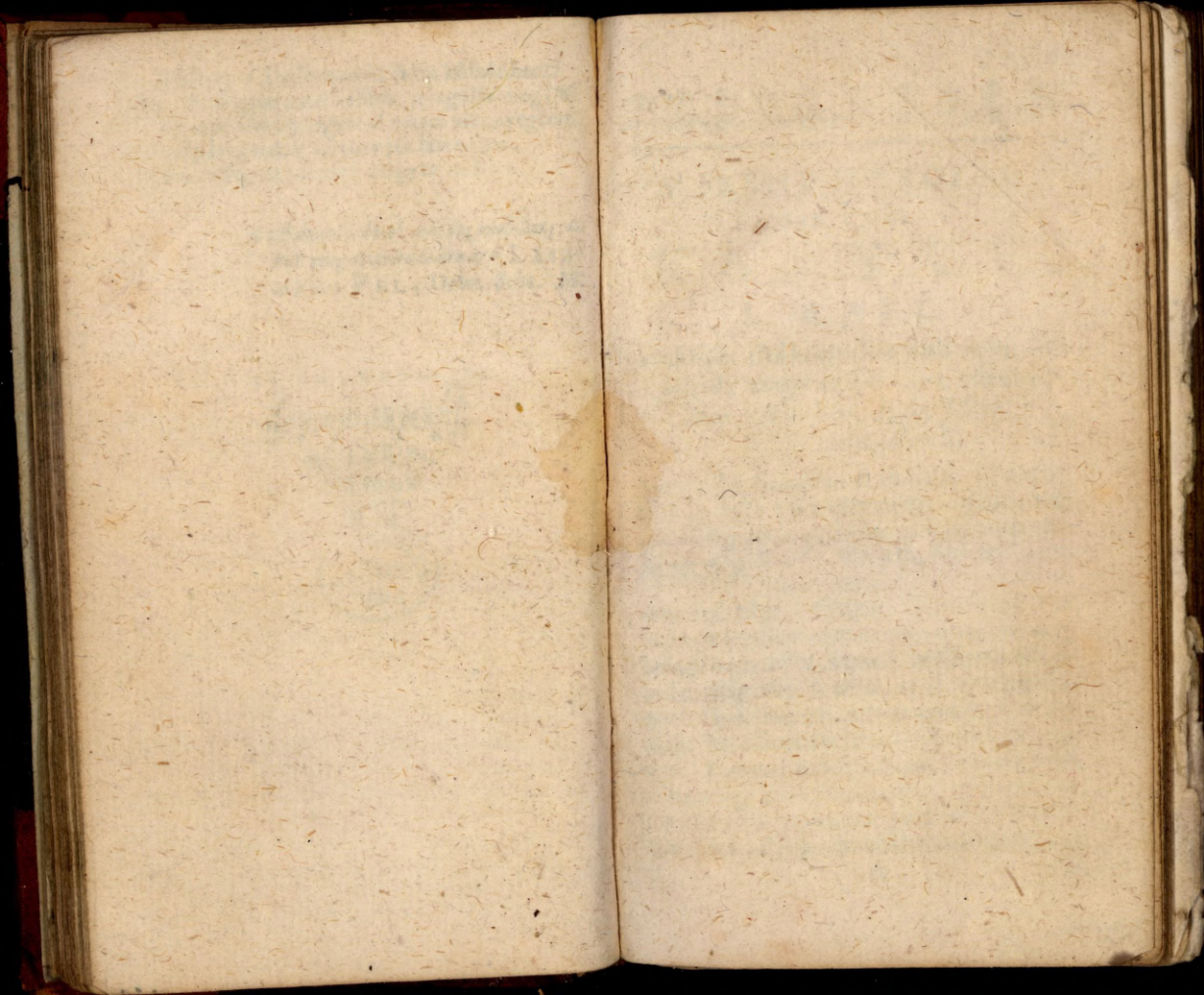
11. Ezeknek dolgait ha akarod tudni,
Az Isten Népével hogy ízoktak volt bánni,
Christus Meny-Afzizonyát pusztába kergetni,
Meg-tanit e' Könyvben Georgius Martonfalvi.
12. Mellyek nélkül hidd el soha bölcz nem le-
hecz,

Históriát nem tudcz? bizony el nem hitecz
Hogy böles vólnál; mert egy Prótétát sem ért-
hecz.

Mellyért e' *Doctornak* itt fokát köszönhecz!
13. Mondgyad azért velünk, nyugoszá-meg lité
Martonfalvi Györgyöt a' magas mennyégben,
Szép árváinak-is kívány jót ízivedben,
Kiert Tégedet-is meg-áldgyon az litén.

*Ex Könyv írónak boldog emlékezeté-
nek meg-maradására írta* LISZ-
NYAI PAL, *Debr. Scho. M.*

A' SZENT HISTORIA-
NAK Első

K Ö N Y V E.

I. R E S Z.

A' Moses első könyvében való viselt dolgokrol, avagy az Isten, az Adám, Noë, Abrahám, Isak, Jákób, Joseph cselekedetiről.

Sulpitius számlálása szerint
7162 ezteendője vagyon, mi-
olta az Isten e' világot terem-
tette: melly meg-tetűzik e' mun-
kának rendiből. Hat napon te-
remtette Isten e' világot. Teremtette Első
napon a' leg-felső eget, az angyalokat, az elegy
belegy nagy testet, és a'nak vékonyab részei-
ből a' világoskodó tüzet, az az, a' világossá-
got. Másod napon, annak az ehez vékony-
sággal leg-közelebb jaruló részeiből a' levegő
eget. Harmad napon, annak temerdekebb
részeit úgy rendelte, hogy a' vékonyabbak
ezek közül egy helybe gyűlnének, s' tenget
tennének, a' leg-temerdekebbek pedig egy
helyt

helyt maradván, s' a' vizekből ki teczven száraz földet tennének, mely fát, füvet és Viragot hozott. Negyed napó az égnek világoskodó állatit, hogy a' száraz földet negyvilagositának. Elsőnapon, a' halakat és madarakat, a' viznek és a' levegő égnek lakosit. Hatod napon, az élő állatokat, először a' barmokat, utolszor az embert az ő képeire: a' férfinak neve volt Adám, az aszfzonynak Eva. De a' paraditsomban helyhezettettvén, midőn a' megtiltott gyömolcsót az ördögnek javallásából meg-köztölták volna, meg-átkoztatván erre a' mi földünkre üzettenek ki. Osztan ezekből a' Kain és az Abel születtenek. De az istentelen Kain, öcsét meg-ölte. Kain nemzette Enokot: és ő épített először várost, melyet az ő fia nevével Enochiának nevezett. Enok nemzette Irádot, Irád Mavielt, Maviel Matufálat, Matufala Lámecket, ki feleségei előtt nagy erejével kérkedett, Gen. 1. és 4.

II. Annak okáért Adám az ő kisebb fiának halála után nemzette Setet, midőn már 230. efitendőket élt volna. Elt pedig ő 930. efitendőket. Seth Enost, Enós Kajnant, Kajnán Malael, Malael Járedet, Járed Enochot nemzette: ki igaz volt, és őtet az Isten az égből fel-vitte. Ennek az ő fia Matufala volt, ki Lámecket nemzette: etről született

tett Noë, ki igaz volt, és Isten előtt minden embereknél kedvesebb volt. Ez időben, midőn az emberek meg-kezdettenek volna szaporodni, az Istennek fiai, az az, a' Seth maradték a' vönek magoknak feleségeket az embereknél, az az, a' Kain maradékai leányi közzül, kikről Oriáfolok születtenek, kik ez egész földet felette meg-vefistették, melyet látván az Isten, eleve el-vefistevála, hogy viz-özönnel az emberi nemzetséget tellyesféggel el-töröllye a' földnek izinéről, Gen. 5. és 6.

III. De az igaz férfiat, Noët, a' barkában nyolczad magával, úgy - mint feleségével, három fiaival, és három menyével megtartotta: meg-tartotta abban, a' vízben nem elherő állatoknak párjait-is, Gen. 7. és 8.

IV. Így Noë a' világ kezdetitől fogva 2242. efitendők után meg-értvén a' vízözönnel meg-szünetét az olaj-falevéllel vízfajtát galambáltal, az először ki-bocsáttatott holló (hiherő) a' dögtről megtartóztatván, a' barkából ki-jött. Es Noë először az Istennek oltárt épített, és a' madarakból áldozott. Mindgyárt az Urto! meg-áldatott: es parancsolatot vött, hogy a' vért meg ne enné, és az ember vérének ki ne ontaná. Mert Kain e' tilalomtól szabados lévén, a' világ kezdetit meg-mocskolta vala. Noënak anak,

nak-okáért fiai vóltanak, Sem, Cham, Jáphet. De Chámot a' Canahánban az atya megátkozta, mivel ötet részegségében meg-csufolta vala. Chámnak fia Chus vólt, ki Nimrodot (ki talám Oriás vólt) nemzette, ki a' Babylon városát építtette. Ez idő tájban építtettek többire minden városok, mellyekről nevezet szerint nem szólhatunk, Gen. 9. és 10.

V. Ezek meg-faporodván és egy nyelven szólván, öfve gyűltenek, és azt végezték, hogy valami nagy munkával magoknak hirt nevet szerezzenek, miglen e' féles világon el-oljlanának. Így égig érő tornyot kezdván csinálni, az Isten akarattából, hogy a' munka meg-gátoltatnék, és késebben el-oljlanának, egy mástól meg nem érthető nyelven szólának vala. Es így Sem nap-keletre, Jáphet nap-nyugotra mentenek, Chám pedig közben maradott, Gen. 11.

VI. Ezek közzül való Abrahám, kit nemzett Tharé a' viz-özön után 1070. esztendőök után. Abrahámnak felesége Sára vólt, és ezek először Cháldeában laktak. Ennek utánna Chárámban lakott az ő atyával. Melly időben az Urtol meg-intetvén házát, hazáját és atyát el-hagyván, Lótót az ő atya fiának fiát maga mellé vévén, a' Kánaánusok földére menvén, Sikemnél meg-telepedett.

pedett. Ekkor pedig Abrahám 75. esztendő vólt. A' gabonának szűk vólta miatt Egyiptomba ment, és ísmét vissza-jövéen, Lóth a' bátyától cseléde nagysága miatt el-vált, hogy az akkor üres tartománynak bővébb helyein lakhatnék, Sodomában meg-telepedett. E' gyalázatos város vólt, a' férfiak a' férfiakra rohanván, mellyért az Ur előtt utálatos vólt, Gen. 12. és 13.

VII. Ez időben a' körül való nemeteknek Királyi hadat támasztottak Sodomá és Gomorra ellen: holott az emberek között az előtt semmi hadakozás hihető né vólt. De ezek ellen a' Sodomának, Gomorrhának, és a' szomszéd tartományoknak Királyi, ki-fájlának és vélek meg-vinak: és az első útközetben meg-győzettertek. Olztán Sodomá az ellenségtől fel-prédáltatott, és Lót foglagra vitetett. Mellyet Abrahám meg-értvén, fietvén 318. maga fegyveres szolgálva azokat a' Királyokat a' prédátul, és fegyverektől meg-fosztván, el-kergeti. Olztán a' Melchisedek Paptól meg-áldatott, és néki a' prédának tizedét attá. Es a' több prédát azoknak, a' kiktől el-kápatattak vólt, vissza adra, szolgálai ételek és frigyeli részekén kívül, Gen. 14.

VIII. Ekkor az Ur föllozt Abrahámnak, és azt ígérte, az ő magvát meg-faporíttya, mint a' tengernek fővenyit, és az égnek csil-

310
Ez
12V
40
lagit és meg-mondottá, az ő magva bujdosó
léfzen, és az ő maradéki az idegen földön
400. esztendőig szolgálk lefjenk, de az után
meg-fábadittatnak. Ofsán az Abrám, és
az ő felesége névét el-változtattya: így most
Abrám *Abrahámnak*, az az, sok nemzetsé-
geknek atyának, Sára *Sárának*, az az, feje-
delem asfjónynak, neveztetik. Akkor Abra-
hámnak a' környülmételkedésről parancso-
lat adatott. Vala pedig neki Ismael nevű fia
a' szolgálójától Hágártól. Midőn ő 100. esz-
tendős, és az ő felesége 90. volna, az Ur né-
kik Isák nevű fiat ígért, a' ki hozzája két An-
gyalokkal ment vala, Gen. 15. és 17.

IX. Onnan a' Sodomában küldetett an-
gyalok, a' Lótot a' kapuban ülvén találták.
Kiket midőn ő, embereknek gondolván,
házához hit, és nékik vacsorát adott volna, a'
gonosf városbéli ifjak, azokkal bűjálkodni
akartak. Lót amazok helyet ezeket leányi-
val kénállyá, de ezeknek nem te czvén, ma-
gával akartak tífátalankodni, kit az angya-
lok ettől a' méltatlanfágtól meg-fábaditván,
azokat a' szemteleneket megvakították. Ofs-
tán Lót meg-értvén az Angyaloktól a' város
veszedelmét, feleségével és leányival a' Vá-
rosból ki-ment; mind-azon-által meg-tilal-
maztattak, hogy visfjá ne tekintenének. De
az asfjony fűt né fogadván (az emberi rom-
lotfág

lotfág miatt, melly miatt nehezen tartóztat-
tá meg-magát az ember a' meg-tiltott
dolgoktól) hátra tekintett, és menten fő
bálványá változtatott. De Sodomá kénkö-
ves tüzzel meg-égettetett. A' Lóth leányi pe-
nig gondolván, hogy az emberi nemzetség
el-veszett, az ő attyokat meg-részegítették, és
véle háltnak, honnan Moáb és Ammon
fűlettettenek, Gen. 18. és 19.

X. Csak nem ugyan ebben az időben,
midőn Abrahám-is 100. esztendős volna az
ő fia, Isák fűletett. Ofsán a' szolgálót, kitől
Abrahámnak fia lott vala, Sára ki-üzte: ki az
ő fiával a' pusztában lakott, és ötet az Ur ol-
talmazta. Nem sok idő múlva, az Ur, az A-
brahám hitit kifestvén, azt kívánnyá, hogy az
Atya az ő fiát Isákot néki áldozza-meg. Kit
nem késvén meg-áldozni, midőn az oltár-
ra a' gyermekeket fel-tette volna, és ki-voóná fegy-
verét, meg-föllitattat az égből, hogy a' gyer-
meket ne bántaná: az áldozatra valo kos je-
len volt. Az áldozat végben menvén, fűöl-
lott az Ur Abrahámnak, igérvén azokat, a'
mellyeket már ígért vala, Gen. 21. és 22.

XI. De Sára, midőn 127. esztendőkét élt
volna, meg-holt: testét férje temette-el He-
bronban, a' Kananeusok Városában; mivel
Abrahám ott mulatoz vala. Ofsán Abra-
hám látván, Isáknak ifjuságát, mivel akkor
A 4. 40. dik

40-dik esztendőben jár vala, parancsolt az ő szolgálának, keresne néki feleséget: mindazon-által abból a' nemzetségből, melyből ő származott; csak hogy a' leányt a' Kananeusok tartományában hozná, és az ő fiát arra a' földre, melyen ő lakott, visssa ne vinné. És hogy ezeket a' parancsolatokat ferenyen végben vinné, meg-tapasztván az ő Urának tomporát, meg-esküvék. Így a' szolgál Me-fopotamiában menván, a' Nákor, az Abraham atyafiának városában jutott, és a' Syriai Batuel, a' Nákor fia házához ment: ennek szép sűz Rebeka nevű leányt meg-nézvén, meg-kedvelte, és Urához vitte. Ez után Abraham Ketura nevű feleségét vette, ki néki a' Kronika könyvbé ágyasának mondatik: és ettől néki fiai lettenek. De a' Sárától született Isákjának atya jószágát: az ágyasfáról való fiainak ajándékokat osztogattott: és így Isáktól el-választattanak. Abraham 175. esztendőkét élvén, meg-holt: teste a' Sara koporsója mellé tétetett, Gen. 23. 24. és 25. 1. Chron. 2.

XII. De Rebeka fok ideig magtalan lévén, férje az Vrhoz való szüntelen könyörgésére házasságának csak nem huszadik esztendejében, kettős gyermekeket szület: kik az ő anyyok méhében gyakran tuskodtak, és az ő e' felől való kérdésére az Vr azt felelte,

két

két különböző népek származnak azoktól, és a' nagyobbik szolgál a' kisebbeknek. De a' ki először születet sűrös volt, és Esaunak nevezetett: a' kisebbeknek Iakob volt neve. Ebbé az időbő nagy ehség vala abban a' tartományban: mely miatt Isak ment Gerárban Abimélekhez, a' Philisteusok Királyához, meg-intetvén az Vrtól, hogy Egyiptomban alá ne menne: és néki igértetik az az egész föld, és ott meg-áldatik, és meg-gazdagittatván barommal, és minden marhával, irigykedvén reája a' lakások, onnan el-űzetetik: el-kergettetvén az esküvének kuttyánál meg-telepedett. Isák azért meg-Venűlvén, és fíemei meg-homályosodván, midőn az Esau meg-áldatására készülne, az annya tanácsából, Iakob magát, bátyja gyanánt meg-aldatta. Így Iakob a' népeknek és az ő bátyjának Vrává tétetik. Mely miatt Esau felgerjedvén, öcse halálára sándékozik. Melytől félvén Iakob, annya intéséből Me-fopotamiában fűt: meg-intetvén atyától, hogy a' Lábán a' Rebeka bátyja házából venne feleséget, Gen. 26. és 27. Rom. 9.

XIII. Így Iakob Me-fopotamiába menvén, álmában az Vrat látta: e' dologért azt a' helyet szentnek tartván, az ő oszlopot emelt fel, és fogadást tőtt, hogy ha az Vr véle lesse, ott az Vrnak házat építt, és minden jószágának

nak tizedét az Vrnak adgya. Onán Lábához, az ő anyjának bátyához ment: kit ő, huga fiának ísmérvén, jó tjjel fogadott. Labannak két leányi voltanak, Lea és Rákel. De Leának lágyfemei valának, Rákel pedig igen szép ábrázatu vala, kit Iákob igéjseret vala: és ötöt az atyától feleségül kérvén, neki érette 7. est-téideig való szolgálatot ígért. De az idő bé-telvé Leát adta neki: és ísmért 7. est-téideig szolgál, és Rákel-is neki adatott. De fokáig magtalan, és Lea tenyésző vala. Jakobnak a' Leától való fiai ezek voltak; Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issákár, Zabulon, Dina: A' Lea szolgálójától valok pedig ezek; Gád, Aser. A' Rákel szolgálójától valok ezek; Dán és Naphtalin. De Rákel remensége felett, Josephet szülte. Gen. 29. és 30.

XIV. Ofsztan Iákob atyához kívánczván visfiza-menni, és félvén, hogy Lábán az ő szolgálátya jutalmát el-veszi; orozva megyen el tőle, hozéa való menetelének csak nem huszonnegyedik est-téidejében. Rákel ferje híre nélkül attya bálványit el-lopta, melly miatt Lábán Vejét üzvé, nem találván bálványit, meg-bekélvén visfiza-tért: igen kérvén Vejét, az ő leányin kívül több feleségeket ne verne. Onnan Jakob el-indulván, az Vrnak Angyalit és taborát látta. De midőn Edom tartományában, holott Esau lakik

lakik vala, akarna menni, előfőr követeket és ajándékokat küldvén, bátyját meg-kémlette, ha hozzája jó kedvel volna. Ofsztán ő öcse eleiben ment, mind azon-által Jakob többé magát az ő bátyára nem bizta. De az előtt való nap, hogy fzemben jutnának, az Vr ember ábrázatot vévén fel, tusakodott Jakobbal. Es midőn az Vrat meg-győzte volna, tudván hogy nem ember volna, kívánnya vala tőle, ötöt áldaná-még. Ofsztán az Vr az ő nevét el-változtatta, hogy Jakobból Izraél (Isten győző) lenne. De midőn visszontag az Vrtól az Vrnak nevét kérdené, ezt a' feleletet vőtte: ne kérd az én nevemet, mert az néked hasznos nem volna. E miatt a' tusakodás miatt a' Jakob csipőjének forgó csontya helyéből ki-íszamodot. Gen. 31. és 32. és 33.

XV. Az Izraél azért az ő bátya házat el kerülvén, Sikem Városában ment: és ott árron vévén helyet, sátorát fel-vonta. Ennek a' Városnak fejedelme Kámor vala. Ennek Sikem nevű fia Dinát a' Jakob Leától való leányat meg-szeplősítette. Mellyet értvén Simeon és Levi a' Dinának bátyjai, a' városban minden férfiakat álnokul meg-ötenek, és hugok bőszezsúságát ferényen meg-bőszezsullottak: a' Vároost a' Jakob fiai fel-prédálták, és mindenprédát el-vitték. Ezt a' dolgot igen nehezelték Jakob. Az Vrtól meg-épített

meg-intetvén Béthelben ment, és ott oltárt épített az Vrnak. Onnan el-menvén Izraél, fátórát fel-voná az Hebron tornyá tul. Rákel a' szülés miatt meg-holt, a' gyermek Benjáminnak neveztetett. Jsák 180. efsztendős korában meg-holt. De Esau gazdagsággal, és feleségekkel, kiket a' Kananeusok közzül is vött, igen hatalmas vala: ennek nemzetségét meg láthat a' Bibliában, Gen. 34. és 35. és 36.

XVI. Jákob atya halála után azon a' földön, melyet Jsák élt vala, lakozik vala; az ő fiai a' legelő mező kedvéért tőle valameányira a' nyájakkal el-távoztanak vala: mind azonáltal Joseph és a' kised Benjamin othó maratanak vala. Josephet az atya igen szerette, melyért igé gyűlölték őtet az ő bátyjai ezért-is, hogy az ő bűnöket atyának meg-jelentette, és szokszori almaival jóvendölgette, hogy jóvendőben mindeniknél nagyobb lenne. Azért atyától bátyjainak látogatására, és a' nyájaknak meg-néző ére küldetvén, veszedelemben kezd forgani. Mivel látván attyófiat, tanácskozní kezdettek az ő haláláról. De Ruben, kinek lelke ettől a' vetektől irtozott, elléne állván, az ő kútban vettetett: ottan a' Juda javallásából, a' kalmároknak, kik akkor Egyiptombá mennek vala, és eaktól a' Pharaho gondviselőjének a' Poüfárnak adattatott, Gen. 37.

XVII.

XVII. Ebben az időben Juda egy Suah nevű Kananeabeli leányt vött el-feleségül. Mellytől három fiai voltak, Heth, Onán, Selám. De Heth Támárt vette-el feleségül, ki meg-halván, Onán a' battya feleségét vőtte-el. Ki, mivel a' magot a' földre bocsátotta, az Vrtól meg-ölettetett. Osztan Támár tiltátalan személynék öltözetet vévén magára, az Ipával közösült, és tőle kettős gyermekeket szült. Abban a' szülésben pedig csudálatos volt, hogy a' gyermek a' ki elsőben a' kezét kinyújtotta, a' kit a' bába meg-jegyzet, veres fonalat kötvén kezére, vízfíza ment anyja méhében, és utolt; or születet. Ezek a' gyermekek Fáresnek és Zarának hivattattanak. Gen. 38.

XVIII. De Josephet, midőn a' Király gondviselője, ki őtet árron vette vala, jól tartaná, és az ő házának és családjának gondviselését reá bizná, ékes abrázatu és termetű lévén, az ő Vra felesége őtet igen meg-szerette. Es midőn őtet vesztettül szeretné, gyakran kérné a' bujálkodásra, és néki nem engedné, hamis vétekekkel gyalázza, és Vrának panaszolódik, hog' őtet meg-akarta volna szeplőstenni. Így Joseph a' tömlőczben vettetett. Voltanak abban a' tömlőczben a' Királynak két szolgai, kik midőn álmokat Josephnek megbeszéllették volna, és meg-magyarázta volna, nekik meg jóvendölte, hog' eggyiknek a' királyt

B

fejt

féjét vétetné, egy-iket el-bocsáttatná. Es ugy lött. Annakokaért két efitendők el-mulván a' király álmot látott. Melly midőn az Egyiptombéli bőltséktől meg-nem magyarázathatné a' királynak szolgálja, ki-a' tömlöczből ki-vétet vala, mondgya a' királynak, hogy Jóseph csudálatos álmot magyarázó volna, így Jóseph el-bocsáttatik, és a' királynak álmát meg-magyarázta, hogy a' közel való hét efitendőkben, nagy bőlége lenne a' gabonának, azoc után való hét efitendőkben pedig nagy szükség. Mellytől (hihető) megijedvén, a' Jósephben az Istennec lelkét látván, ötet a' gabonának gondviselőjévé tette, és magához tñac nem egyelő hatalmuvá. Ofsztán Jóseph, bővelkedvén az egész Egyiptomban a' gabona, felette fok gabonát takart, és gyűjtöt öfve. Abban az időben Asenathot néki két fia lettenek, Manassé és Ephraim. ő pedig mikor nagy méltóságot vőtt a' királytól 30. efitendős volt. Mert bátyjaitól 17. efitendős korában adatot el, Gen. 39. és 40. és 41.

XIX. Azonközben a' földnec kerekéjére a' nagy szükség el-érkezett vala. Mellytől kényszerítettvén a' Jákob, fiait Egyiptomban küldötte, tsac Beniámint marasztván magával othon. Azért a' gabonának gondviselőjéhez mennek, és ötet ugy tisztelik mint királyt, kiket ő meg-látván, efmérettségét el-el-tit-

tirkolván, őket kémeknek mondgya: kesereg vala pedig hogy öcsét, Beniámint kö-zöttök nem láttya vala. Annyéra ment a dolog, hogy annac jelen letét meg-igérnék: hogy tölle meg-kérdetnek, ha ők Egyiptóban nem kémleni mentenc volna. Ez ígértnec hitelére Simon kezefnc vetetik: nékic a' gabona ingyen adatot. Ismét azért visf-sa térvén, Beniámint, 'amint vélek megalkutt-vala, hozzá vittéc. Ofsztán Jóseph magát bátyjaival meg-esmértette, az ő ortájoc meg-pirulásával. Így őket gabonával megterhelvén, fok jókkal meg-ajándékozván, hazá küldötte. Meg-intvén őket, hogy az éhség még öt efitendőkig tartana, attyokkal és minden cselédekkel hozzája mennének. Gen. 42. és 43. és 44. és 45.

XX. Jákob azért alá ment Egyiptomban, az Egyiptombéliek örvendezven, a' király örülvén, fiától kegyessen fogadtatott. Lött ez Jákob életének 130-dik efitendéjében, a' viz-özönc pedig CIO CCCLX-dic efitendéjében. Tovább az Abrahám a' Kanahán földén való meg-telepedésétől fogvan, a' Jákob Egyiptomban való menetelég ccxv. efitendők folyanak el. Jákob azért Egyiptomban való lakásának 17-dic efitendéjében meg-betegedvén, Jósephet igen kéri, teltét temetné az ő koporsójában. Ofsztán Jóseph fiait

tyához viszi, hog' őket meg-áldaná kiket meg-áldván, midőn mindazáltal a' kisebbiket a' nagyobbiknak eleiben tőtte volna, minden fiait, Simeon és Levin kívül, meg-áldotta. Megholt pedig életinec 147-dic estendejében. Joseph az halotnac uri modra viselte gondgyát: testét az ő Eleinec koporsójában tőtte. Attya halála után gonoszlágokért fettegő attyafiait kegyeffen vigasztalta, tartotta. Joseph pedig életének 110-dik estendejében megholt Gen. 46 és 47. és 48. és 49. és 50.

II. R E S Z.

A' Moses második könyvében való vifelt dolgokrol, avagy a' Pharahó, a' Sidok, a' Moses, és Aron, az Isten cselekedetiről.

I. A' Sidok pedig a' kik Egyiptomban alá-mentenek vala, csudára méltó, melly hámar meg-szaporodtak, és sokaságokkal bé töltötték Egyiptomot. De a' Király meghalván, a' ki őket a' Joseph érdeméért kegyeffen táplállya vala, a' következő királyok uralkodásával igen le-nyomattatnak vala. Mert hogy ne szaporodnának, és valaha rájok ne támadnának, őket kemény falgálatokkal terhelic, és az ő férfiu gyermekeket a' vízben vetetik. Ez időben, a' Pharahó leánya a' folyo

folyo vízben találtatot csecsemőt, fia gyanánt fel-neveltette: a' gyermeket Moses nec nevezte. Ez a' Mósés midőn fel nevelkedett volna, látván a' Sidot az Egyiptombelítől veretetni, meg keferedvén, attyafiat meg-fzabadítván, az Egyiptombéli embert meg-ölte. Ottán cselekedetinek büntetésétől felvén, a' Midián földében futott: és Jetrónál, annac a' tartománynac papjánál lakozik, az ő leányát a' Czipporát feleségül el-vette, kitől két fia lettenec, Gersom és Eliefer, Exod. 1. és 2. Act. 7.

II. Ebben az időben élt Job; ki a' természet törvényét, az Isten ismeretét az egész igazságot s;ette, igen gazdag volt és igen hires, hogy sem gazdagságában, sem annak el-vesztésében nem vétkezett: mert midőn az ördögtől jóvairól, gyermekitől meg-fosztott volna, nem békételenkedett; noha midőn s;örnyű fekélyekkel illettetett volna, a' zugolódástól magát meg nem ohatta: az Isten és a' maga ellen szollo barátit helyeffen megczáfolta. Végtere az Istentől meg-dicsírtetett, meg gyógyítatott, el-veszett javai helyében két annyi jót vőtt. Job. 1. 2. és 42.

III. De a' Sidoc a' felettéb való falgálat, nyomoruság alatt az Istenhez kiáltottanak, és a' f;abadulást tőle vártac. Akkor Moses a' juhokat legeltetvén, látta, hogy a' clipke-bokor

egne, de meg-nem emé; tetnéc. Mellyen el-
almétkodván, közelebb járult a' csipke bokor-
hoz, és néki az Isten mentétt tsak nem ilyen
formán szollott: ő volna Abraháának, Isáknac,
Jácobnac Ura: kiknek igen meg-nyomorít-
tatot maradékit meg-akarná az Egyiptombé-
beliektől szabadítani: azért menne-el az
Egyiptombéli királyhoz, és a' meg szabadu-
landó népnek lenne vezére. A' magát men-
tegerő Mosest hatalommal meg-erőssíti, csu-
dáknek cselekedefire való erőt adván néki.
Exod. 3. és 4.

IV. Így Mofes Egyiptomban ment, először
a' fidok előtt csudákat cselekedvén, Aron ne-
vű atyafiát maga mellé vévén, a' királyhoz
ment: jelenti néki, őtet az Isten küldötte, és
az Isten javával mondgya, a' népet bocsáta-
ná-el. De tagadván hogy az Istent ismér-
né, nem akar vala az ő parancsolatjának en-
gedni, és midőn Mofes az Isté parancsolatjá-
nac biztonságára a' vész; őből kigyót csinált
volna, minden Vizeket vérré változtatot vol-
na, az egész földet békákkal bé-töltötte volna,
hasonlókat cselekedvén a' Káldeusok-is, azo-
kat a' mellyec a' Mofes által lettenek, varáslás-
nac, ördögi mesterségnek, nem Isten erejénec
mondgya vala lenni, addig miglen a' föld nec
pora tetvekké változtatnéc, a' Káldeu-
ok- meg-valván, hogy azok az Istentől
lenn-

lennénec. Akkor a' király a' csapás által kén-
tserítettvén, Mosest és Aront magához hi-
vatván, a' népec szabadtságot ad az el-mene-
telre, csac a' csapást róla fordítanak-el. De
midőn a' csapás el-véterett, az álhatatlan a'
népet, a' mint meg-alkutt vala, el nem bo-
csáttya vala. Végezetre a' tiz csapásokkal (a'
vérrel, békákkal, tetvekkal, minden féle bo-
garakkal, két féle dőghalállal, hojagos feké-
lyekkel, kö-esővel, fászákkal, ferétséggel,
minden féle első-szűlőtteknek meg-öletteté-
sekkel) maga és orf;ága őf;ve rontatott és
meg-győzettetet. Exod. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

V. De minék-előtte a' nép Egyiptomból
ki-ment volna, parantsolatot vött arról, hogy
azt a' holnapot, melly akkor vala, (tudni-illíc
az Abib avagy Nisán holnap, melly réfi; se-
rint Böjtmás, réfi; szerint Györg) havának felel-
meg) az első hónap hólnapján kö-zött, első hó-
nac tartaná: örök emlékezetre pedig, annac a' hól-
napnak 14-dic napján, ép és es; tendős bárányt
áldozna-meg, annak vérevel a' kű; őböket
hintené-meg, húsát egész; len enné-meg, csön-
tyát pedig meg-ne törné: hét napokon ko-
vász nélkül való kenyereket ennék, és
ezt a' ceremoniát maradékinac adná és
hagyná. Így a' nép ki-ment nagy sokasággal,
és az Egyiptombélieknek sok javaival: melly

75. Sidokból, kik először Egyiptumban alá

mentenek vala, hatszáz ezer férfiakra nevelkedett vala: Abrahám Kanahán földében először való menetelenek 430. a' víz-özönnek pedig 1575. efsztendéjében. Annakokáért a' fietve ki-menő nép előtt nappal kőnek ofzlópa, ejjel pedig tűznek ofzlópa vitettett. Es az Vr nem vitette a' népet a' Philistefók földének közel való útára, hogy az hadtol meg ijedvén, is ne térne Egyiptumban; hanem vitette azt a' pusztának kerengő útára, és ténitette a' veres tenger mellé, és ott mulateozván tabort járt. Meg-halván a' Király, hogy a' Sidó nép el-tévezstván az utat, a' veres tenger mellé ment. s' tovább nem mehet, dühösködván, hogy annyi ezer emberek mentenek volna ki országból, nagy fetséggel seregét utánna ki-vízi. Es már azt közel láttya vala: akkor a' Sidók meg-remülván, és az Vrhoz kiáltván, Moses az Isten-től meg-intetvén, a' tengert a' veszt-fővel meg-fujtván, ketfélé választotta. Igy a' népnek, a' vizek ketté válván, nyílt utya volt. Az Egyiptombeli Király sem késvén az előtte menő népet üldözni, a' tengerben, az hol meg nyílt vala, be-ment: ottan a' vizek öszve menvén, minden seregével el-törölvetett. Akkor Moses az öveinek szabadulásán, ellenséginék veszedelmén, az Isten hatalmán örvendezvén, az Vrsnak éneket énekelt: minden férfiaknak és af-

és afz,onyoknak serege ezent cselekedte.

VI. De a' pusztában menteket, midőn már harmad napig mentenek, a' víznek szük-volta szorongattya vala, és találatván, keserűsége miatt nem meg iható vala. Es először akkor tetczet-ki a' gyarló erőlen népnek engedetlensége, és már Moses ellen zugolodik vala; de az Isten-től meg-tanértatván, fát vetett a' vizekben, és meg-édesfettének. Az után Elimben jutott, ott 12. forrásokat, és 70. Pálmafákat találván, meg-fzállott és taborozott. Ismet a' nép ehségéről panaszolodván, Mosest pirongattya vala, az Egyiptubéli szolgálatot, hasa meg-elegedésével, kéváván, akkor a' fellyül küldetet fúrjek sokasága a' tábor el-lepre. A' második napon pedig efszokban veszik, a' kik a' táborból ki-metenek vala, hogy a' föld fejer apró magokkal be tölterett, melyek hasonlatosoc voltanac a' Coriándrum maghoz, és a' ho-harmathoz. Akkor Mosestől a' nép meg-intetic, hogy az a' kenyér nekic ajándékban küldetett Isten-től: kiki arra rendeltetett edényében csak annyit szedgyen, a' mennyivel egy nap meg-érné: hatodic napon mind az által, mivel szombaton nem volna szabad szedni, két annyit szedne. De a' nép engedetlen lévén, más napra-is hagyott azokból. De a' más napra hagyattattac meg fergefettec, és igen meg-bűzhötték,

hőttec: holott a' hatodic napon a' szombat-
ra él-tetettec éppen meg-maradtanac. Ezzel
a' kenyérrel 40. esztendőig éltenec a' Sidoc:
melynec ize hasonló volta' mézes pogácsa
izéhez, és Mannánac neveztetett. Ennec az
isteni ajándéknac bizonyására pedig Mo-
ses egy Gomer mannát arany edényben el-
tétetett. Exod. 16. Num. 11. Pál. 77.

VII. Onnan el-menvén a' nép, midőn a'
viznec szükségével késértétnéc, vezérét meg-
akarja vala követni. Akkor Moses az Vr pa-
rancsolatyára, Horebnél a' kősziklát a' vez-
szővel meg-fújtván, abból a' vizek bőven
jötték-ki. De midőn Raphidimben ment, az
Amalékitac a' népet ki-rohanásokkal fogyat-
tyák vala. Moses az őveit a' harczra ki-vívé
midőn Josué a' hadakozoc eleibé tette volna
maga mellé vivén Aront, és Hurt, hogy az
harczot nézné, és imádkoznéc, az hegyre fel
ment. De midőn az hadak kétséges ki-me-
nettel meg-fütköztenec, Josué a' Moses
könyörgésével diadalmaskodván, ellenségét
mind estveig vágta. Exod. 17.

VIII. Ez időben Jetró, a' Moses Ipa, az
ő Czippora nevű leányával, ki feleségül Mo-
seshez mént vala, ferje Egyiptomban men-
vén, orthon maradt vala, és az ő gyermeki,
meg-értvén a' Moses vívelt dolgait, hozzá
ment. Ennek tanácsából Moses az egész Iz-
rael-

raélből erős férfiakat választott, őket birokká,
ezeredefékké, századosokká, őrvenedefékké,
tizedefékké tévén, a' maradékoknac a' fenyé-
teknek szükséges modgyát adta, és hadta: let-
ró az ő földében vízfűzta rért. Exod. 18.

IX. Az után a' Sinai pusztájában jutott.
Ott Moses az Vrtól meg-intetik, hogy a' né-
pet szentelné-meg, mivel az Isten szavát fog-
ná hallani: és ezt íserényen végben vitte. De
midőn az Vr a' Sinai hegyre le-szállott, nagy
menydörgések, villámások, fűrű felyhők,
trombita szók valának. De Moses és Aron,
csak-nem az hegy közepin, a' nép a' hegy alatt
állott. Így az Isten sokféle törvényt adott, és
azt ottan ottan előhozta: melyeket rövide-
den elő-számlálok: Ne legyenek neked ide-
gen Istenid én előttém: Ne csinály magad-
nak balványt: ne vedd fel az Istennek nevét
héjában: Szombaton semmi dolgot ne tégy:
Tiszttelyed a' te atyádat, és a' te anyádat: Ne
ölly: ne paráználdogyal: ne lopj: Hamis
tanúságot ne mondgy a' te felebarátod ellen:
ne kívánnjad a' te felebarátodnak semmi-
jét. Ezeket mondván az Isten, midőn a' nép
a' menydörgéseket, villámásokat, kürtölése-
ket, a' hegyek füstölgését látná, meg-rémült,
és az Isten szavát nem szenvedhette; hanem
Mosestől azt kívánta, hogy csak maga szolla-
na az Urral, és így a' tőlle hallott dolgoka,
vinne

vinéne-meg a' népnek. Exod. 19. 20.

X. Ezeket parancsolta az Vra' Mofes által a' népnek: A' Sidó pénzen vött szolgál, hat éftzendeig szolgállyó, az-utan szabados légye: meg-akarva pedig maradni a' szolgálatban, fűlel furaflanak által. A' ki akarva embert ölend, meg öletteflek: a' ki nem akarva számki-vetett legyen. A' ki attyát és annyát meg-veréndi, és meg-szidándgya, meg-öletteflek. A' ki a' Sidót el-lopja, vagy el-adgya, meg-öletteflek. A' ki szolgáját és szolgálóját meg-veréndi, és a' miatt a' verés miatt meg-halánd, meg-ítelteflek. A' ki a' terhes afzfzonybol a' formátlan gyermekket ki-rázza, meg-bűntetteflek. a' ki pedig a' formást meg-öletteflek. A' ki szolgája szemét, vagy fogát ki-üténdi, azt bocsássa-el azért szabadon. Az ökör, ha az embert meg-öléndi, kövezteflek: meg-
A' ki az ö ökrének vétét tudta, és azt nem őrizte, maga - is meg-kövezteflec: vagy annyi árron magát meg-váltsa, a' mennyit a' vádló kívánánd. Ha az ökör szolgát ölend-meg, harmincz siclust adgyon annak az Uránac. A' ki-áfött vagy nyitott vermét bé-nem fedi, és abban barom eséndik, a' baromnak árrát az Uránac meg-adgya. Ha az ökör a' más ökrét meg-öléndi, a' barom adaflec-el, és annak árrát az Urok ofsják-el, a' meg-öletet barmot-is ofsják-el. Ha ökréne vetékét tudván azt nem őrizte, ökröt adgyon.

A' ki ök-

A' ki-ökröt lopánd, ökröt adgyon. A' ki juh-hot orozánd, négy juhhot adgyon. Ha a' barmok a' lopó kezében elevenen kapattattanak, két annyit adgyon. Az éjjeli lopót szabadd meg-ölni; de a' nappalit nem. Ha valaki barma a' más vetését meg-karofittya, a' baromná Ura a' kárt fizette-meg. Ha a' letett marha el veszénd, az a' kinél le-tétetett volt, esküdgyéc-meg, hogy azt nem ő lopra-el. Az ilyen meg taláztatot lopo két annyit adgyon. Ha a' másra bizatot marhát a' vad megszagattya, meg - ne fizetteflek. Ha valaki a' máfnac - nem jegyeztetett le-ányt meg seplőfűti, adgya-meg a' jegy ruháját. s' ugy vegye-el feleségül: ha nem akarja az ö attya a' leányt néki adni, a' meg-szeplőfűtő adgya-meg a' jegy ruháját. Ha valaki varásol, ne hadgyad élni. A' ki báványoknak áldozik, meg-öletteflek. Az özvegy, árva, meg ne nyomorittasék. A' szegény adós a' meg-fizetésre ne erőltetsek, se ufóra rajta ne kévántasék. A' szegénynek ruhája, mellyben jár és hál zalogba el ne vitetsek. A' népnek fejedelmének gonosz ne mondassék. Minden első senge, es első szüldött az Urnak adattassék. A' vadtol el-szagattott állatnak hufa meg ne éretteflek. A' hamis tanubizonyságnak és egyéb gonofságnak tételére gyűlések ne csináltassanak. A'

C

re el-

te ellenségednek el-tévelyedet barma mellett elne menny; hanem azt hajts haza. A te elléfégednek tereh alatt fekvő barmát fel-emeltyed. Az ártatlant és az igazat meg-ne ölyed. Az Istentelen ajándékért meg-ne igazítsad. Ajándékot ne végy. A' jövevényt meg-ne keferítsed. Hat napokó munkalkodgyál: szombaton meg-nyugodgyál. A' hetedik estendőnek gyümölsét bé-ne takarítsad; hanem a' szegényeknek és a' szűkölködőknek hadgyad. Exod. 21. 22. 23.

XI. Moses Istennek csáknem ezeket a' befédeit vitte-meg a' népnek, és 12. kövekből az hegy alatt oltárt csinált. Az hegyre, mellyen az Ur állott, ismét fel-ment: Aront, Nádábot, Abihut, és az Izraelnek hetven véneit maga mellé vévén. De ezek nem látván az Urat, mind-azon-áttal az ödicősféget avagy azt a' helyet, mellyé az Ur állott, látták: melly csudálatos formájú és ékes világozságu volt. Moses pedig az Uról szolitatván, a' belső ködben, melly az Urat környül vészti vala, menven, ott 40. nappal és éjjel volt. Akkor tanította Isten őtet a' Sátor és a' láda csinálásra, és az aldozásnak modgyára: mellyet mivel igen hű, le nem irok. Exod. 24. 31.

XII. De Moses késődvén, ugymint, 40. nappal és éjjel lévén az Urral, a' nép az ő viszájve-

jövetelét nem reménlvén, Aront a' búlvány csinálásra kényszerítette. Akkor az aranyat meg-olvasztván, borju lett belőlle. Mellynek, mivel a' nép az Urrol el-felekezvén, áldozott volna, és tobzodnék, az Isten felgerjedvén, a' gonof, népet, ha a' Mosestől meg-nem engeszteltetett volna, el-törölte volna. De viszá-térvén Moses, midőn a' köből való két táblákat, mellyekre az Ur a' maga kezével a' tíz parácsolatokat írta vólt, lehozta volna, és a' népet a' bujálkodásban, és a' szentségtörésben, az az a' búlvány imádásban találta volna a' táblákat el-törte: méltatlannak ítélvén a' népet, hogy annak az Ur törvénye adattatnék. Mind-azon-áttal sokat zugolodván, a' Lévitákat magához gyűjtötte, és nékik meg-parancsoltá, hogy ki-vont fégyverekkel a' népet vágnák. Melly rohanással három ezer férfiak ölettettek-meg. Akkor Moses az ő sátorát a' táboró kívül tavul vonta-fel: mellybé midőn bé-mét volna, a' felyhőnek őfjlopa a' satornak ajtaja előtt áll vala, és az Ur Mosessel színről színre szoll vala. Kévánván Moses, hogy az Urat a' maga dicsőségében látna: feleltetett, hogy, az halando fjemek az Istennek orcáját nem láthattják, mindazonáttal meg-engedtetett, hogy az ő hátulját meg-lásák. Moses az Ur parantsolattyára ujjabban két kö-táblákat

készített, és azokra-is az Ur a maga kezével írta a' tiz parancsolatokat. De ebben az egygyütt való befűlgetésben 40. nappal, és éjjel volt Moses az Úrral. De midőn az hegyről le-fállana, a' táblákat előtte hozván, az ő orczája úgy fénlík vala, hogy a' nép ötet nem nézheti vala. Es midőn az Isten parantsolatját meg-mondaná, orczáját fedéllel bé fedte, és úgy fűzöllott a' néppel, az Isten parantsolatryából. A' fátornak és a' benne való dolgoknak, mint a' ládának, az a'f'atnak, s' hasonlloknak cfinálása ebbé a' könyvben hoztatik elő. Melly végben menván, a' felyhő le-fűzöllott, és a' sátorot úgy bé árnyékozta, hogy Moses abban bé-nem mehetne. E két könyvekben, a' teremtsérk, nem eke a' jövetelről való könyvekben, tsálk és ezek a' dolgok foglaltatnak-bé. Exod. 32. ---40.

III. R E S Z.

A' Moses másodík könyvében való lótt dolgokrol, melly másképpen a' Leviták tisztiról irt könyvnek mondatik.

Ez után a' Léviákrol irt könyv követezik: mellyben az áldozatrol való törvények adattatnak-ki, a' fellyebb adattot törvények-is hozzájok adattatnak, mindenek a' paptágra tartozó rendelésekkel tellyesek. Szöllott Moses kiválképpen a' másodík

fodik könyvben, 1. az erköltsi törvényről, melly a' clelekedendő és el-kerüendő dolgoknak közönfeges és örökké való regulája: 2. a' polgári törvényről, melly eleiben adta a' Magistratufnak, hogy a' bűnösöket megbűntellé, és a' Sido kösflegnek jó rendét megtartsa. 3. ebben a' harmadík könyvben fűl kiválképpen a' ceremoniai törvényről, melly az Isteni tisztetnek külső modgyait, mellyek az el-jövendő Christust ábrázolták, parantsolta. A' Ceremoniai törvények voltak.

I. A' Szent Személlyekről. Kik voltanac (1.) rend fűerint valok, mint 1. a' Papok, kik a' törvényt magyarázták, áldoztak, közben jártak, és a' népet áldották. 2. a' Leviták, a' kik az első fűűlöttek helyet, a' Papok körül voltanac, a' Sátor az ő éfűközzeivel őrizték, és hordozták. (2.) rend-kivűl valok, mint 1. a' Propheták, kik Isten ihléféből a' Papokat és a' népet tanitván, és jó rendben állatván, példázoi voltanac ama nagy Prophetának a' Christufnak. 2. a' Nazireufok, kik kiválképpen való fogadásból bort nem iván, és magokat Istennek fűzentelvén, a' Christus fűgent életének voltanac példázoi.

II. A' fűzent Ruhákrol. A' mint a' fű Pap, a' Christust példázta, úgy az ő ékefűsege a' ő méltoságát, és hiba nélkül való igafűságát. A'

fő Papnak kiváltképpen való ékes ruhája, volt az Ephod, és az Ephodon lévő Chosen: az Ephodon voltak a' 12 nemzetsegeknek nevei, drága kövekre meczsettetvén: a' Chosenen voltak az Urim és Thummim, a' melyekből adattattanak az Ecclesiának feleletek: az Ephod azért az Ecclesiát példázta; az Urim és az Thummim, az az, a' világozságok és tökéletességek, a' Christust az Atyának igéjét és tolmácsát a' mi világozságunkat és tökéletességünket jegyzették. Az Ephod mutatta, hogy a' Christus vinné véghez a' mi dolgainkat az Isten előtt, a' Chosen pedig azt tanította, hogy ő vinné véghez az Isten dolgait előttünk.

III. A' Szent esközökről, mint a' Sátorról, és abban való ládáról, oltárokról, asztalról, ércz mosdóról. Ezekről ezeket jegyezd-meg: (1.) a' Sátor példázattya volt a' Christusban állatya szerent lakozni fogó Istenfégnek, Joh. 1. 14. Col. 2. 9. (2.) a' Sátornak mesterfeges egyben szerkeztetése, példázattya volt a' Christuson fundálendő Anyaszentegyház egyben szerkeztetése. Eph. 2. 20. 21. (3.) a' Sátornak hordoztatása, példázta az Anyaszentegyháznak e' földön való bujdosását. (4.) a' Templomnak egyfége, jegyezte a' Christusnak, és az Anyaszentegyháznak egygyefferet. (5.) annak három réjjei valának: a' Tornác; sent hely,

és a' legfjétfégefebb hely, avag a' Sactuárió. (6.) a' Tornác, a' hovagyül vala a' nép, ábrázattya volt a' látható Anyaszentegyháznak, melyben jök és gonofjok vadnak. (7.) a' sent hely vala a' Papok tornácza, az Anyaszentegyház igaz tagjainak, ama választott nemzetsegeknek, és kiralyi Papfágnak ábrázattya. 1 Petr. 2. 9. (8.) a' legfjétfégefebb hely, a' melyben senki nem egyéb, ha nem egyedül csak a' fő Pap ment-bé, még pedig esztendőként csak egyfer, ányékozza vala a' ményei Sactuáriomot, a' melybé a' mi jónkra bé-fog vala menni jövendőben a' Christus. (9.) a' Templomnak Cherubimokkal meg-ékesítettett fedele, a' Christusnak testét, mely az Isteni trmésjetet, néminémüképpen bé-fedte, jedzi vala. (10.) a' tornácban vala, az egéfsen égő áldozatnak rízzel megborított oltára, mely a' Christusnak az Isteni trmésjettel egyesült testét, és mi érettünk mindeneknek el-fjenvedésere való erejét jedgyezte; s' a' jo illathoz való oltar, mely a' Christus mi érettünk való esedezésre adgya előnkben. (11.) ugyan ott vala a' tisztlásokra rendeltetett rízmofdo, mely azt jegzi vala, hogy mi a' Christusnak vérvél tiszttatunk-meg, hogy kedves áldozatokat vigyünk Istennek eleiben. (12.) a' sent helyen, avagy a' Papok Tornácza-

náczában vala az ástál, és arra tétettetett szent kenyerei, és az arany gyertya-tarto, mellyek kél a' tanittatik valá, hogy a' Christus az övéinek eledelek, italok, és világossá-gok volna az örök életre. (13.) ugyan ot valának a' hintésre és a' jo illat tételre csinált tott arany edények, a' mellyek a' Christu-snak áldozattyát és efedezést jelentették. (14.) A' Sanctuariomban volt az arany tem-jenező, a' melly a' fő Papnak tulajdona volt, és a' frigynek ládája. (15.) a' Cedrus fá-ból csináltatott és arannyal meg-borítottatott láda a' Christus két természetinek vala ábrázattya. (16.) a' ládában tétetett fővettségnek táblái, a' Manna, és az Aron veséjeje, azt tanitták vala, hogy a' Christus az övét tanittya, táp-lállyá és igazgattya. (17.) a' ládának fedele, melly meg-engesztelőnek mondatott, a' Cherubimokkal edgyütt, a' honnan ígérte Isten, hogy szól Moyseshez, példázattya va-la a' mi bűneinket el-fedező; minket az ő Angyali által oltalmazó, és az Atyának ígét minékünk ki-jelentő Christusnak.

IV. Az áldozatokrol, mint (I) Az en-gesztelő áldozatrol, midőn az élő állatoknak meg-ölésével tettenek bizonytságot arról a' hívek, hogy ők az halálra méltók, és hogy az ő bizodalmokat, a' Christusnak (ugy-mint antak a' macula nélkül való báránynak, ki-jöven-

jövendőben e világnak bűnéért meg-áldoz-tatik) vérében helyhétetik. Melly lött. (1.) minden bűnökért, melly egésilen égő áldo-zatnak mondatik, és az egész áldozatnak meg-égetésével megyen vala véghez. (2.) nimelly bűnökért, melly meg-váltó áldo-zatnak mondatott: melly lött, 1. a' bűnért, mellyel meg-engeszteltetik vala a' vétekből avagy tudatlanságból tett bűn, Lev. 4. 2. 3. 2. a' vétekért (a' büntetésre való kötelezés-ért.) mellyel meg-engeszteltetik vala a' tud-va ugyan, de gyarlóságból tett bűn, Lev. 5. és 7. (II.) Az háláado áldozatrol, melly az háláadoságnak meg-bizonyításának nevé-vel, vitettetett-fel. Lev. 19. 5. Melly vég-hez vitetett 1. csak ajándékokkal, melly ele-deli áldozatnak mondatik, mellyben étel, ital, olaj, só, tömjén, s' a' többi vitetettnek vala - fel. 2. élő állatokkal edgyütt, melly vagy az áldozatnak csak kövéreinek meg-gyujtásával, vagy az élő állatoknak meg-ölé-sével-is, eledeli áldozat tétellel edgyütt me-gyen vala véghez; amaz békeffégeseknek, ez dicőfretnek áldozattyának mondatik vala.

V. A' Szent időkről, mint 1. Mindenik napnak a' reggeli, és este között való idejéről, mellyben a' füjntelen való áldozat vi-tettetetik vala-fel. 2. A' hónap első napjának idejé-

idéről, mint (1.) A' Hufvétről, mely az első holnapnak tizenötödik napján ültetett-meg, és mint egy emlékeztető jegye volt az Egyiptomból való ki-szakadásnak és mint egy példázattya a' Christus által való jövendő meg-szabadulásnak. Exod. 12. 1. és 23. 15. Ezech. 45. 21. (2.) A' Pünkösdről, mely a' hufvét napjától ötvenedik napon ültetett-meg, és mint egy emlékeztető jegye volt a' Sinai hegyen adatott törvénynek, és mint egy példázattya, annak a' mi siveinkben a' jövendőben bocsáttandó szent lélek által való bé-irattatásának. Exod. 23. 16. Ezen az innepén fel-vitték a' gabonának első fengéjét-is, a' honnan sengek innepének mondatott. Deut. 16. 19. Lev. 23. 15. (3.) A' Leveles ágakból csinált hajlékoknak innepéről, mely a' hetedik holnapnak tizenötödik napján ültetett-meg, és mint egy emlékeztető jegye volt az Izraelitáknak a' pusztában a' Sátorok alatt való kegyelmes meg-tartatásoknak, és mint egy ábrázattya a' Christus meg-tesztelésének. Halá-adások-is löttének ez innepen, a' gabonáért, és aratásért, a' honnan takarodás innepének-is mondatott. Exod. 23. 16. (4.) A' trombiták zengésének, avagy trombitáknak innepéről, mely az Evangéliom zengésének ábrázattya volt. (5.) A' tisztulásoknak innepéről

ről, mely a' Christus által leendő megtisztulásnak ábrázattya volt, Lev. 23. 24. 27. (6.) A' nyugodalmas vag hetes esztendőről, melyben a' földnek mivelése és adoffágoknak kifejedése, el-halgattatott. Lev. 25. 6. 7. (7.) A' kürtölésnek esztédejéről, mely vala minden ötvenedik esztendő, melyben az ő Urokhöz meg-térnek vala, és a' Sido szolgák szabadon bocsáttatnak vala, a' Christus által leendő bűnnek, és az ördögnek szolgálatya alól való szabadon bocsátatásának példázattya. Lev. 25. ezekkel a' Ceremoniákkal való élés, a' Christus halálának előtte idvőséges, az ő halála után az Evangeliumnak hirdetéséig köz volt, de az Evangeliumnak hirdetése után, nem csak nem idvőséges a' Ceremoniáknak meg-tartása, hanem még-halalos-is.

IV. R E S Z.

A' Móses negyedik könyvében való vizsgelt dolgokról (mely masképpen az Izraelitáknak meg-szamláltatásokul való könyvnek nevezetik) avagy az Isten, Móses, Sidok, kének, Dáthán, Abiron, Edom királya, Balák, és Balá cselekedetéről.

I. A' Nnak okáért a' Lévi nemzetisége Papfágra választván, a' több nemzetse-

kősziklák kétfer fujtotta-meg. Végezetre, ezért a' bűnéért nem ment bé a' néki ígértetett földben, melly tudni illic a' Jordánon túl volt, a' mint aláb meg-mutatom. Annak-okaért Mofes a' táborn abból a' helyből el-indítván, midőn Edomon akarna által men-ni, követeket küldvén a' Királyhoz, által menetelre való szabadságot kévánt, a' vérség-ért nem akarván véle hadakozni. Mert az a' nemzetiség az Esau nemzetisége vala. De a' Király az alázatosan könyörgőket meg-utálván, nekik, földének közepin által-me-netelt nem engedett, kéf; lévén vélek hada-kozni. Akkor Mofes az Or hegyére térüle, a' tilalmas utat el-kerülvén, hogy az atyafiak közt való hadakozásra valami okot ne adna. Num. 20.

V. Ebben az uttyábn a' Kananeufok Ki-rályt el-torlotta. A' Sihont az Ammoreu-fok királyt-is meg-verte, és minden ő vá-rosit el-foglalta. Az Ogot a' Basán királyt meg-győzte, s' hihető a' Bálákot a' Moabi-ták Királyt-is ki Bálámmal a' népet-meg akarja vala átkoztatni, ez után a' tá-bort a' Jordánhoz közel Jérikotul nem mészse, indította Akkor a' Madiániták ellen hada-kozott, és őket meg-győzte, és meg-hódol-tatta. Mofes meg-holt midőn a' népet 40. esztendeig vezérlette volna. Num. 21.-31. Deut. 34.

V. RESZ.

V. RESZ.

A' Mofes ötödik könyvében való viselt, dolgokrol: melly másképpen a' már meg-irt törvényeknek ujjobban való elő számlálá-sának könyvének mondatik.

EZ után Mofes az elmúlt dolgokat meg-besjéllette, az Istét törvényét elő fálalta, azt meg-magyarázta, a' sidokat annak meg-tartására intette, nógatta. Tovább, a' sidok azért voltak 40. esztendeig a' pusztában, hogy azok mindnyájan a' kik az Istén besze-denek nem hittek vala, meg-halának. Mert Jósuét és Kálebet ki-véven, az Egyip-tombol fel-jöttek közzül husz esztendőstül fogva, és fellyebb, fenki nem ment által a' Jordánon. Mofes a' meg-ígért földet látta, de abban bűne miatt bé nem mehetett: mert akkor, mikor a' kősziklák, az Istén parantó-lattyára, meg-fujtotta, az Istén hatalmának annyisori meg-tapasztalása után, kételkedett. Meg-holt pedig életének fáz husz esztende-jében. Az ő sirjának helyéről keveset tudunk. Deut. 32.

VI. RESZ.

A' Jósue könyvében való viselt dolgok-rol, avagy a' Jósue, Papok, Sidok, ellen-sége cselekedetiről. I. Mofes

I. **M**oses meg-halván, a' Josue vezér-
lette az Izrael népet. Mert Moses
ötet választotta vala maga helyében, ő lévén
hozzá hasonló férfiú. Uralkodásának kez-
detiben, a' népnek meg-izente, hogy elef-
get kékjítene, mert harmad nap múlva a'
Jordánon által kellene menni. De által-me-
netelét a' sebessén folyó Jordán meg-gátol-
lya vala, mivel akkor meg-áradván, sem
meg nem lábbalhattya, sem akkor haj-ja
nem vala. Azért meg-parantfolta, hogy a'
papok a' frigy ládával mennyenek bé a' Jor-
dán s'élíben. Melly cselekedettel a' Jordán
két felé vált: így a' nép s'árazon ment által.
Azokban a' helyekben volt egy Jeriko nevű
város, melly igen erős volt. De a' Josue az
Urban bizván, nem fegyverrel, és nem e-
rövel menván a' város ellen, meg-parantfol-
ta, hogy a' tábor az Isten ládájával hét napon
hét;ser a' várost kerüllye-meg: a' ládát a' pa-
pok vigyék, az előtt hét más kürtölő papok
mennyenek, ezek előtt a' fegyveres nép, a'
ládá után a' kürtölő köz nép. De midőn a'
hetedik napon hét;ser a' ládával a' várost
meg-kerülte, és a' hos;szabb kürtöléskor fel-
kiáltot volna, a' kö falak és tornyok le-s'aka-
doztak, a' városban be-ment, annak barma-
it, lakosít, egy lábíg le-vágtá, a' két kémeket
el-rejtő Rahábot az övéivel edgyütt, és az

Ur íza.

Ur s'amára való értzbéli marhát ki-vitte
a' várost fel-gyujtotta; annak meg-épitőjét
Josue meg-átkozta. Onnan Aj városra ellen
ment, a' tábor lest vetvén a' város megett,
Josue tettevén, hogy félne, futni eredett.
Mellyet látván, a' kik a' városban voltak.
utánna ki-róhantanak. Így a' kik lesben vol-
tanak, az üres városban, lietséggel be-men-
tenek, és azt mindgyarást fel-gyujtották: la-
kosít egy lábíg le-vágták: Királyát meg-
fógták, és fel-akasztották. Jos. 2. 3. 6. 8.

II. Mellyet a' körül való nemzetiségek-
nek Királyi értvén, ös;ve gyűlenék, hogy
az Izraelt fegyverrel el-űzzék. De a' Gibe-
oniták, kik gazdag királyi városban laktak,
szabad akarattok s;erint a' sidoknak adtak
magokat, igérvén nekik szolgálatyokat: és
a' sidok frigyét vetettek vélek; de mivel őket
csalárdsággal vették a' frigy-kötésre, meg-
parantfoltak nekik, hogy az egé; gyüleke-
zetnek és az ur oltára körül forgolodóknak
fa vágó és víz meritői legyenek. De a' Gi-
beoniták meg-hodolása, a' körül való vára-
sok Királyit haragra indította, és az ő vá-
rasokat meg-szállották. A' városbéliiek azért
ebben az ő szorulásokban, Josuehoz köve-
teket küldötenek, hogy őket szabadítaná
meg. Ugy ő hirtelen rájök ment, és őket
meg-verte: midőn a' győzödelmekedőket

D 3

a' nap

a' nap el-hagyná, és az étfák a' meg-győzetteknek segítségül lenni láttának, Josue az ő hitivel az étfákat el-fordította, és a' nappalt meg-hósfabbította: így az ellenségnek semmi mentsége nem volt. Az őt Királyokat meg-fogta és meg-ölette. Azon indulásával a' fomszéd várakat meg-vőtte, és az ő Királyokat el-vesztette. Hogy mindeneket le-ne irjak, harmincz eg' orfágok vettettek a' sídók birodalma alá: kiknek földök a' tizenkét nemzetségek közt el-osztatott, mert a' papságra fel vétetett Levitáknak, semmi rés; nem adatott, hihető, hogy szabadosabban foglálnának az Istennek. Jos. 9----13.

III. Némelly egyházi fogák, el-felejtvé ez a' példát, tífteket nehezen gyakorolhatják, mert örökséget birnak, majorkodnak, adnak, vesznek; avagy ha ezeket nem cselelik, ajándékot várnak, mindent bérért cselekefznek: de ezek nagyobb rés;ént azért vadnak, mert őket a' nép Istentől rendeltett jutalmoktól meg-fosztotta.

IV. Annak okáért az el-foglaltatott föld el-osztatván, a' sídók nagy békefességben éltek, a' végbéliek meg-rémülvén, az annyi birodalommal hires népet senki fegyverrel nem mervén kényszeríteni. Ez időben Josue meg-holt, életének 110-dik esztendejében. Az ő Orfáglásának idejét kevesse határozhatsz.

hatni-meg. Mindazonáltal ez a' gyakor vélekedés, hogy huszon hét esztendőig volt volna a' sídók Vezére. Melly ha úgy vagyon, a' világ kezdetitől fogva az ő haláláig. III. 10 CCCLXXX. és IIII. esztendők folytának-el. Jos. 23. 24.

VII. R E S Z.

A' Birák könyvében való vifelt dolgokról, avagy az Othoniel, Ehud, Sám-gár, Debora, velle való Bárak, és Jabel, Gedeon, Abimelek, Thola, Jair, Jeph-te, Jsbán, Elon, Abdon, Sámson, Béliámiták, Levita, Sídók, cselekedetiről.

I. A' Josue meg-halván, a' nép vezér nélkül él vala. De midőn a' Kananéusok ellen hadakoz-ni kell vala, Juda tétetett az hadnak vezérévé. Ennek idejében a' dolgok jól folytának, kívül belől nyugalom volt: a' nép uralkodik vala a' meg-győzettek. Innen, a' mint a' bódog állapotban szokott lenni, a' jo erkölcsökről, a' tényétekről el-felelkezven, az idegenek közzül vött feleségeket, és lassan lassan idegen erköltsöket fitt be, és pogány modra hamará' bálványoknak kezdett áldozni. Ilyen az idegenekkel való lakás, tartalkodás: mellyet az Ilté fokkal az előtt látván, az Sídokat meg-intette vala, hogy az idegeneket egy lábíg vagnák-le. De

az uralkodni kíváno kősség, maga veszedelmével inkább akar vala az idegeneken uralkodni. Annakokáért midőn az Istent elhagyván, a' bálványokat tisztelné, az Isten oltalmától megfosztatván, a' Mesopotamiának Királyságot meggyőzöttén, hét esztendeig jobbagyoskodott: kitől az *Othoniel* által megfabadított: és az után negyven esztendeig uralkodott. Jud. 1. 2. 3.

II. Ismét a' nép a' fok ideig való békeességben elvetemedvén, a' bálványoknak áldozott: mely hamar megbüntetett vala: mert a' Moábiták királytól az Eglontól meggyőzöttén, tizenhatsz esztendeig foglalt: miglen az Isten ihleiből *Ehud* az ellenfeg királyát ravaszsággal megölte, és őket megfabadította. Ez nyolczvan esztendeig békeességben vezérlette a' Sidokat. Jud. 3.

III. Ennek helyében *Sámgar* következett: ki egyedül a' Philisteusok közül hat fáz férfiakat megölt egy ökör östönnel, és ő is megtartá a' Sidokat. Ismét a' Sidok bálványozván, a' Kananeusok Királya a' Jabin rajtok husz esztendeig keményen uralkodott: miglen a' *Debora* aszöny Barák Jáhél által megfabadíttatának. Ez alatt a' Vezérné vagy Bironé alatt, negyven esztendeig voltanak a' Sidok. Ennek diadalma az Ecclesiastika diadal-

sia diadalmat ábrázolhatta. Jud. 4. 5.

IV. Ismét az ő bűnökért a' Midianitáknak adattatván hét esztendeig keményen tartatnak vala, és a' nag' szolgálattal fanyargattatván, az Istentől segítséget kértenek. Így bődögál lapottokban az Isten fok jo réteményiről elefeletkezvén, a' bálványoknak áldoztanak: bődögaltalan sorokban penig az Istennek. Annakokáért midőn rajtok a' Midianiták uralkodnának, az Urhoz fordultanak, szokott irgalmaságát kérvén meg nyerték. Innen nem csuda hogy a' Sidok a' Christust bennem vőtték, mert ők eleitől fogván az Istent se vőtték-bé, kinek nag' igazságát és irgalmaságát fokszor megtapasztalták; de csuda hogy az Istentől annyiszor nyertének bocsánatot, a' mennnyiszer azért néki könyörgöttek.

V. Vala a' Sidok közt egy *Gedeon* nevű ember ki igaz és az Ur előtt kedves férfiú volt, kinek az Urnak Angyala a' mezőben aratásnak idején megjelent, ki így szólott: az Ur vagyon veled erős férfiú. De ő mondott: nincs velünk az Ur, mert a' népet a' rabság nyomja, és hihető az Urnak hatalmáról, ki őket az Egyiptomnak földéből kihozta, sirván emlékezett: mondott az Angyal, meny el ebben a' lélekben, melyben szől, és a' népet a' rabságból ragad ki: ő pedig monda, nem fabadíthatom én meg az Izraelt

Izraelt, mert én kissebbik vagyok az én atyám házában: monda az Angyal: ne kételkedjél azoknak meg-lehetések felől, melyeket az Ur szállott. El-végezván azért az áldozatot, és az oltárt le-rontván, melyet a' Midianiták építettek vala a' Báál bálványának, az övéihez menvén hadat gyűjtött. De a' Midianitákhoz az Amálek nemzetsége is hozzá csatlotta vala magát. A' Gedeon pedig csak harminczkét ezer emberekből álló hadat gyűjtött vala. De minek előtte meg-ütköznek, az Isten néki azt mondotta, fok volna a' nép, melyet a' harczra akarna vinni: mert a' Sidok szokott hitetlenségek szerint, a' diadalmat a' magok erejének fog-nák tulajdonítani: azért adna szabadságot a' ki-akarna, térne vissza: melyet a' nép értvén, hűsönkét ezeren a' táborrul el-men-tenek. De a' tíz ezerből, kik meg-maradtanak vala, az Urtól meg-intevén, csak három százat tartá meg: a' többit a' táborrul el-bocsátotta: éjszaka az ellenség táborára menvén, meg-parancsolván, hogy mindnyájan kürtölnének, és zörgetnének, mellyel nagy félelmet szerzett az ellenségben: nem-is volt senkinek akarattya az ellene állásra, hanem ki ki futott, a' hová futhatott. De minden felől elejekben menvén a' Sidok, a' futók szerzte-féllyel igen hullottanak.

Gede-

Gedeon a' Királyokat, Orebet, és Zeebet a' Jordánon tulúzvén meg-fogta, és meg-ölte. Ebben a' harczban az ellenség közül száz husz ezren vágattattanak-le, meg-maradtanak tizen öt ezeren, kik az után meg-ölettettenek. Akkor az egész nép Gedeont örökös urasággal kénálta. Mellyet ő megvetett, tudván hogy az Ur az Izraelnek örökös Ura. El-vévén azért a' rabságot, melyben hét esztendeig volt a' nép, negyven esztendeig volt békeség. Jud. 6. 7. 8.

VI. De a' Gedeon holta után, az ő fia Abimelek, ki az ő ágyastól született vala, attya-fiait meg-ölvén, némelly rofságoknak, és kiváltképpen a' Sikembélieknek féjétségekből, az országot el-foglalta. Ez midőn az övéi ellen hadakoznák, gondolatlanul egy torony alá menvén, melyet vitatott, egy abban futot aszfonnyul, egy darab kövel agyon ütett-vén el-veszett, midőn három esztendeig uralkodott volna. Ez után Thola következett, ki huszon három esztendeig uralkodott. Ez után Jair volt Bíró, ki huszonkét esztendeig uralkodván, a' nép az Urat el-hagyván, a' bálvány szolgálattára adta magát. Ezért az Izraeliták tizen nyolcz esztendeig a' Philisteusok és Ammoniták hatalma alatt voltak. Melly időben az Urnak könyörögvén, azt felelte az Ur nékiek: imádnák

mádnák a' bálványokat, mert ő az háládatlanoknak többsör meg né kegyelmezne. De ők a' bálványokat el-hagyván, az Urnak bűnöket meg-valván, és azoknak botsánattyát firva kérven, irgalmaságot nyertek, noha az tiűlök meg - tagadtatot vala. Jud. 9. 10.

VII. Annak okért *Jephthe* lévén vezér fokban gyűlekeztenec őszve a' népnek fegyverrel való meg szabadítására. Előszőr követeket küldvén az Amon Királyához, hogy maga határrival meg-elégedvén, ne hadakoznéc. De ő hadakozni akaryán, hadat gyűtött. Akkor *Jephthe*, minek előtte véle meg-űtközött volna, fogadást tört, ha diadalmas lenne, haza térvén, valami előszőr az ő házából eleiben ki-jőne, azt az Ur-nac égő áldozatul meg-áldozná. Így meg-gözvén ellenfeget, midőn haza térne, egyetlen egy leánya ment-ki eleiben, ki gvőzedelmes atyát dobokkal és seregekkel vévén vigan ment vala ki eleiben. Akkor *Jephthe* meg-réműlvén, meg szaggatván ruháit, meg-jelentette fogadásteletét. De az férfiui bátorsággal bírván, az haláltúl nem irtozván csak két hónapig való életét kéri atyától, hogy leány barátit meg-látogatná. Mellyek el-telvén, szabad akarattya fjerént atyához vissza tért, és fogadását az Ur-nac meg-adta. *Jephthe* hat esztendeig uralkodot. Ennek he-

nek helyében *Ibsán* következett, ki uralkodásánac hetedik esztendejében meg-hólt. Ez után *Elon* tíz esztendeig uralkodott, s' az után meg-hólt. Ez után *Abdon* ítélte a' népet nőlcz esztendeig, és ez-is meg-hólt. Ezek mivel békefegben éltenec, semmi meg-írárra való dolgot nem cselekedtenec. Ísmét az Izrael a' bálványokhoz fordulván, az Istent őltalmazásatul meg-fosztatván, a' Philisteusok hatalma alá esvén, hitelenségéekért negyven esztendeig raboskodtanac. Jud. 11.

VIII. Ez időben született *Samson*. Ennek az annya fokaig lévén meddő, angyalt látot, és néki a' mondatott, refégítő italt ne innék, tisztátalant ne ennek, mivel szabadítót születne. Így az aszfony gyermeket szület, és azt *Samson* nevezte. Az meg-nem beretválkozott, és csudálatos erejű volt, úgy hogy az eleiben ment oroflányt kezeivel ketté szakasztotta. Philisteusokközűl való felesége volt, mely, midőn férje otthon nem lételeben más férhez ment volna, felesége el-vétesését bánván, a' Philisteusok veszedelmére igyekezett: az Urban és erejében bizván őket csapással illette, mert három száz rókákat fogván, égő üfögöket kötött farkokra, és azokat az ellenség mezejében bocsátotta, és így az ő, talám, meg-ért gabonájokat, földölöket, olaj-fajokat meg-égetvén, felesége el-ve-

el-vévéset igen meg-bosf;szallotta. Melly kártul indittatván a Philisteufok az asf;sonyt, ki ennek a nagy kártételnek oka volt házával, attyával edgyütt meg égették. De Sámson gondolván, hogy nem eléggé büntette volna meg a néki tött bosf;szuságort, nem szünik vála meg azt a gonosf; nemzet-seget meg-károsítani. Akkor kénf;erített-ven a Sidok, ötet meg-kötözvén a Philisteufok kezekben ádták. De közben adattatván, a köteleket el-faggatván, samár állat ragadván, akkor egyebet nem kapván, ezet az ellenf;seg közzül meg-ölt. Akkor igen meg-fomjuhozván, az Urhoz kiáltván, a csontból, mellyet kezében tart vála; viz folyé ki. Az időben Sámson vála a Sidoknak el-lől-járója, a Philisteufok egynek erejével meg-felidittetvén. Lefeskedven azért az ő élete után, ötet nyilván nem miven meg-kéfirteni, az ő feleségének, Dalisának, mellyet ő az után vett vála, pénzt ígértek, mondaná meg nekik, miben állana az ő ereje. Az ötet végtére fok hízelkedésével arra vötte, hogy meg-mondaná az ő ereje miben állana. Ottan el-alutván, haját el-nyirvén a Philisteufok kezében adta, és ötet meg-foghatarák, holott az előtt fokf;or kézben adattattván, meg-né foghatták. Akkor az ő f;semeit ki-vájván, meg-lánczolván, a foglyok

háza-

házában öröltették. De idővel el-nyirettett haja meg-nevekedett, és azokkal ereje meg-jöni kezdett. Es Sámson erejének meg-jövését meg-érezvén, igaz bosf;szallásának csak idejét várja vála. Hihető, fokafá volt a Philisteufoknak, midön inneplenének Sámsont elő-hitták, jádzanék előtrök, ötet bosf;szontván. Így egy nap midön az ő bálványoknak áldoznának, Sámsont elő-hozzattyák. A templom pedig, mellyben az egéf; nép és a Philisteufok minden fo embe-rei vendégeskedtenek, két oszlopon állott, és csudálatos nagyságu volt. Akkor ő az alkalmatosf;agon kapván, elsőben az Urat se-gétségre híván, az oszlopokat le-dűjtötte, és az egéf; nép a ház le-fakadásával el-borittatván ő az ellenséggel edgyütt; bosf;szuját al-ván, meg-holt, midön huf; esztendeig volt volna a Sidoknak birája. Jud. 13. 14. és 15.

IX. Ez után egy ideig a nép felső vezér nélkül lévén, a Sidok egy mas ellen hadakoznak vála. Hadakozásoknak oka e volt: Egy Lévi fia gyassával Ipátol haza menvén, be-estveledvén, Gibeában, holott Bénéámi-rák laktak, kénf;erítettett hálnitérni. Midön egy vén ember ötet szallására jó szivel hitta, és fogadta volna, a városbéli fajtalan ifjak, a jövevényre rohantanak, vele gonof;szulakarván élni; noha a vén ember nagy

E 2.

reménke

remékedésére, ág' assával fertelmeskedtenek, és magának kedveztenek és egé; étfaka véle gonof;ul élven, reggel vísf; a bostsították, ki f;állásra menvén a' nagy fájdalom és f;emé- ré miatt az ajtó előtt le efívén, meg-holt. Ak- kor a' Lévíta e'f;örnyü gonof;ágnak bizony ságára, ág' assának tagjait 12. darabokra vag- dalta, és a' tizenkét nemzetségeknek hatá- ra küldözte, hogy őket e' gonof;ágnak meg- bost;f;ullására hamaréb fel-indíthatná. Melly dolgot mindenek meg-értv z'n, a' tizen egy nemzetségek a' Bénéiamiták ellen hadat kiáltattanak, melynek ideig valo vez érévé a' Juda nemzetségének Elöljárója tétetett volt, De két f;er meg-veretetttenek: harmad- f;or végétre a' Bénéiamiták meg-gyôzöttette- nek, és csak nem egy lábíg le-vagattattanak. Így a' kevéffek gonof;ága, sokak ves;edelme- vel büntettetett meg. A' Birák könyvében is e' ek a' dolgok vadnak. Jud. 19. 20. és 21.

X. A' Birák idejében a' Betlehembéli Eli- melek Naomival az ő feleségével az éh- ség miatt Moab tartományában ment: ho- lott az ő két fia meg-házafodván, ugyan ott ízeg halván, egygyiknek felesége, kinek ne- ve Ruth volt, az ő napával hozzá való nagy hűségéből Betlehembben menvén, ott a' Ná- omi atyafától Boáztol el-vétetvén, f;ülte Obedet, Obed Isait, Isai Dávidot, Dávid a'

Chri-

Christust. Ruth. 1. 2. 3. és 4. Rom. 1. 8. 3.

VIII. RESZ.

A' Samuel első könyvében való vifelt dolgokról, avagy az Eli, Philistensok, Betsemasbeliek, Samuel, Sidok, Saul, Jo- nathán, Dávid cselekedetiről.

I. A' Z Heli jó idővel következett. a' Samfon helyében; de mennyi i- dővel az Irás nem jeleni. Továb a' Josue halálának napjától fogva, addig az idők, mellyben Samfon meg-holt CCCC és XVIII e;f;endők f;ámlaltattanak: világ kez- detiről fogva pedig IV CCC és III e;f;endők. Az Heli, pap és biro volt: ez alatt f;üle- tett Samuel. Ennek atya volt Elkána, an- nya Anna: ez f;okáig magtalan lévén, midőn az Isten től magzatot kérne, fogadást rött, ha fia lenne az Úrnak f;enelné. Így a' f;ületett gyermeket Heli papnak adgya. Midőn fel- nevekedett volna, az Ur f;ollott vele. Eli papnak haragot izen, fiait ro;f; életekért, kik attyok papságot kerelkedésre fordítottak vala, az aldozoktól ajándékokat kévánván, noha attyok őket gyakorta meg-feddette. De a' lágy dorgálás nem té;fen vala eleget az fené- teknek. Minekokaért a' Philistensok Jú- deára rohanván, elejekben ki-ment. De a' meg-gyôzöttetett Sidok hadi rendek fel i-

E 3

Chri-

latására készülnék: az Urnak ládját magokkal a' harczra ki-viſzik, és azzal a' papnak két fia el-meinek: mivel ő meg-vénülvén, és ſemei meg-homályosodván, tiſtinek eleget nem tehetett. De midőn a' láda az ellenség elejébe vitetett, a' jelen valo Urnak felségétől igen meg-ijedtenek. Es iſmét meg-bátorodván, és nem az Ur nélkül, elméjeket meg-változtatván, meg-ütköztenek. A' Sidok meg-győzettekenek, a' láda el-nyeretik, a' pap fia el-efnek. Ezt a' gonofit Eli halván, meg-rettenvén, meg-holt, midőn negyven eſztendeig viſelte volna a' papságot és a' bíróságot. 1. Sam. 1. 2. 3. és 4.

II. Győzedelmek lévén a' Philifteufok, az Iſten ládját, Asdod vároſában, a' Dagon templomában vitték. De az őrdögnek ſenteltetett bálvány, midőn a' láda bevitetett, le-dült. Es midőn a' bálványt iſmét helyre állatták volna, a' következett eſzaka el-ſággattatott. Ennek utánna minden tartományokban egerek ſármazván, ártalmas marásokkal fok ezer embereket öltenek meg. Melly gonofitól kénſerítettvén az Asdodbeliek nyomoruságoknak el-tavoztatására, az Iſtennek ládját Gádban vitték által. Kik midőn haſonlo nyomoruságokkal illetetnének, a' ládat Ekronban vitték által: Ezeknek pedig a' nemzetségeknek elő-valóit egy-

loit egyben gyűjtvén, e' volt akarattyok: az Urnak ládjára a' Sidoknak adatnék viſſe, úgy a' Fejedelmeknek, papoknak, jövedölöknek teczéſekből, ſekérre tétetvén, fok ajándékokkal viſſe-bocsáttatik. Csu-dálatos dolog volt, hogy midőn két borjus ünöket vetettenek volna a' tereh alá, és azoknak borjujokat othon marasztották volna, uttyokat minden vezér nélkül Judeában igazgatták, otho hag' ott borjujokhoz való indultatyyok őket viſſe nem térítvén. Melly csudától indittatván a' Philifteufok Fő emberei a' ládat a' Sidoknak határáig kéſevén, kegyes dolgot cselekedtenek. A' Sidok pedig látván, hogy a' láda viſſe hozatott, tufakodva Bethſemes vároſa mezeiről nagy örömmel eleiben rohantak, ſiettek, vigadtak, az Urnak hálákat adtak. Majdan a' papok, kiknek tiſtek vala, az Iſtennek áldozatott töttenek: és azokat az ünöket, mellyek a' ládat haza hozták vala, meg-áldozták. De abban a' városban, mellýről ſoltunk, a' láda nem tartathatótt. Annakokéért ſéllýel az Iſten akarattyából, az egéſ, váraſon, a' ládában való bé-tekintéſért, avagy annak a' ſentſég nélkül valoktul illeteteléért, nagy csapás és veréſeg volt. A' láda Kiriáth-Jearimban vitett által és ott huſ; eſztendeig állott. 1. Sam. 5. és 6.

E 4

III. Az

III. Az Eli pap es biro halála után, *Samuel* volta a' Sidoknak papja, és biroja, és békefőg lévén, a' nép nyugszik vala. Őstán a' békefőg a' Philisteusok ki-ütések által el-bólott, mindenek bünöknek érzése miatt rettegven, Samuel elsőben áldozván, az Urban bizván, az ővéit az harcra ki-vitte: és az első ütközetben az ellenség meg-győzöttetvén, a' Sidok diadalmatok voltak. De az ellenségtől való félelem el-távoztván, és mindenfelől csendesség lévén, rof, tanátsból, kösfeg modgyára, ki-a' fokot dolgokat meg-unnyá, a' fokatlanokat kívánnyá; királyi nevet (melly a' mint Severusirja) csaknem minden szabados nemzetségek előtt gyűlöletes) kíván vala a' nép, és balgatagságának nem példája nélkül, szabadságát foglalaton kívánnyá vala el-cserélni. Annakokáért Samuelt gyakran környül vésit, hogy mivel már ő meg-vénült volna, neki tenne Királyt. De ő engedelmesen jozan befűddel a' kösfegert bolond fűndékátul el-vonta: a' Királynak uralkodását, és kevély birodalmát meg-magyarázta, a' szabadságot magasztalta, a' fűzgalatot alázza, utollor az lstennek ezért való haragját nekik meg-mondotta, mivel a' bolond emberek, lsten lévén az ő Királyok, emberek között való Királyt kívántak. Ezeket és hasonlokát

hőj-

hőjában mondván, midőn a' nép maga értelmében meg-maradna, az Urto! tanátsot kértett. Ki az észtelen nemzetfőgnek bolondságától indittarván, azt felelte, hogy semmit az ő ellene kérőktől meg-ne tagadna. I. Sam. 7. és 8.

IV. Annakokáért *Saul*, a' Samueltől elsőben papi kenettel meg-kenettetvén, Királytá tétetett. Ez Beniamin nemzetségéből, Kis nevű embertől, fűarmazott, alázatos és fűép formaju vala, úgy hogy testének méltósága, a' Királyi méltósághoz illelnek. De az ő orfűgláfanak kezdetiben a' népnek egy része el-fűakadtott vala, nem akarván neki engedni, és magokat az Ammonitákhoz adták vala. De Saul ezeken bosfűuját serényen meg-allotta, és ellenséget meg-győzte, és azoknak a' Sidoknak meg-engedett. Akkor Saul Samueltól harmadfűor meg-kenettetett. Onnan a' Philisteusok ki-ütése miatt nagy had támadott: a' sereget Gilgalban gyűjtötte vala. Es midőn Samuelt hét napig várta volna, hogy az Urnak áldozatot tenne: kéfűvén ő midőn a' nép el-olfűlana, a' tilalom ellen pap modgyára áldozott: és a' Samueltól igen meg-fűddetett. Azért a' Király bűne miatt az e-ge! sereget a' félelem el-fűgta vala: az ellenségek közel-való tábora a' jelen való

vefűe.

veszedelmet mutogatya vala: nem-is lévén senkinek a' viadalra való menetelre kedve, többen bunak vala-el. Mert azoknak féltékenek kívül, a' kik magokat az Urtól a' Király bűne miatt, el-hagyattattnak vélték, a' sereg fegyvertelen vala: úgy hog' Sauló és Jonathanon az ő fián kívül, senkinek nem volt fegyvere. Mert a' diadalmas Philisteusok őket fegyverektől meg-fosztották vala, nem-is volt senkinek szabadi fegyvert és mezei vas sersámot csipálni. Annak-okaért Jonathan bátor lévén, fegyver hordozójával edgyütt, az ellenség táborára ütvén, csak nem hűt meg-ölvén, az egét, táborát meg-rettentette vala. Akkor az egész tábor az Isten akarattából, el-faladtott. Mellyet Saul eszében vévén, az övéit ki-vívén, a' faladokat üzvén, meg-győzte. Azon a' napon a' Király meg-tilalmazta vőit, hogy az ellenségnek meg-győzése előtt senki ne ennék. De Jonathan azt a' tilalmat né tudván, mézettalálván, kezében levő veszéjét belé mártván, azt meg-kosztolta vala. De azt, az Istennek harágjából, a' Király meg-tudván, meg-parantsolta, hogy fiatöllyek-meg. De a' nép ötet az háláltol meg-szabadította. 1. Sam. 9. 10. 11. 12. 13. és 14.

V. Akkor Samuel az Urtól meg-intetvén, a' Királyhoz ment, az Urnak javával mond-

mondván, hogy az Amalek nemzetsége ellen, melly az Egyiptomból ki-menő Sidoknak által menetelt nem engedett vala, hadakoznék meg-tilalmazván: hogy semmijét ne kívánna. Így a' sereg az ellenség hatáira vitetvén, a' Király meg-fogatottott, a' nép meg-győztetett: a' Saul az Isten parantsolatjáról el-felekezvén, a' predának nagyságától meg-győztetvén, a' Királyt, és a' juhoknak, és az ökröknek, javait el-nem vettette; hanem el-vitette. Melly dolog miatt az Ur meg-háborodván, a' Samuelnek azt mondotta, bánom hogy Saulat Királyá töttem. Ezt a' mondást a' pap a' Királynak meg-vitte. Ottan az Urtól meg-intetvén, Dávidot királyi kenettel meg-kente, ki akkor ifjú, juh pásztora, hegedűs volt; mellyért őstán Saul ötet fő szolgáló közze számaltta. Akkor a' Sidók és a' Philisteusok között nagy hadakozás lévén, egy Philisteusok közül való Goliáth, ki csudálatos nagyságú, és erejű férfiú volt, a' Sidokat szidalmazván, minden nap bajnokot hív vala ki közülök. Akkor a' Király nagy jutalmat, és a' maga leányát ígerte annak, a' ki azt meg-ölné. De senki nem mer vala azzal meg-víni. Dávid azért reá ígerte magát a' véle való meg-vívásra; és le-vetvén a' fegyvereket, mellyekkel meg-terheltetett vala, csak boto

botot, parittyát, öt köveket vévén, az harcra ki-megyén: és az elsőben parittyájából ki-hajított kövel a' Philisteust meg-ölte, meg-fosztotta, fegyverét a' Nob emplumában vitte. A' Philisteusok pedig el-futottak, és meg-győzettek. 1. Sam. 15. 16. és 17.

VI. De a' harcrol vízfőz-térvén, Davidot mindenek magasztalván, a' Király reá irigykedik vala. Félvén pedig a' mindenek előtt kedves ifiat nyilván meg-ölni, a' becsületnek színe alatt végezte ötöt el-veszteni. Es ötöt elsőben Kapitányá törte vala, hogy a' hadra viselne gondott. Ösztán, midőn leányát néki igerte volna, meg-csalta, és azt másnak adta. Ottan a' Király kissébbik Milkol nevű leánya Davidot meg-szerette, Annakokáért illyen conditioval néki igerte, ha tudni-illik, néki száz Philisteusnac szemérem testének bőrét jegy-ruha gyanánt hozná. Mert reménli vala, hogy ifu lévén, e' veszedelmes dologra vetvén fejét, könnyen el-veszne. De sokkal külsőben lett a' dolog, a' mint gondolta vala. Mert kívánsága szerint a' száz Philisteusnac szemérem testének bőrét serényen David néki meg-hozta, 1. Sam. 18.

VII. Nevelkedik vala naponként ellene a' Király gyűlölsége: ötöt az irigység ösztönzöven:

ösztönzöven: Mivel a' jokat mind éltig üldözik a' foszjak. Annakokáért meg-parantsolta az ő fiának Jonathánnak, és több fogainak, hogy az ő éléte után olálkodnának. De eleitől fogva Jonathán előtt kedves vala. Azért a' Király az ő fiától meg dorgáltatván, véres parantsolatlyt nem vivé végben. De a' gonoszok nem szoktak fokig joki lenni. Mert midőn Sault a' tévelygésnek lelke nyomorgatná, és Dávid előtte állana, hegedűjével a' gyötrődöt enyhítvén, dárdaival ötöt által akarta ütni, de ő el-hajla előtte. Azolta már nem titkon, hanem nyilván akarja vala meg-ölni: Dávid sem bízta magát tovább a' Királyra. 1. Sam. 19.

VIII. Es először el-futván, Samuelhez ment: onnan Abimélekhez, utolszor a' Moáb Királyához faladott. Ottan a' Gád prophetától meg-intervén, a' Juda földére vízfőz-térvén, életét veszedelemre vetette. Abban az időben Saul az Achimélek papot meg-ölte, hogy Dávidot bé-fogadta volna: és midőn a' Király fogai közül senki nem merte volna a' papra kezét vetni, a' Doeg Idumeus vitte végben azt a' véres szolgálatot, hohárságot. Az után Dávid a' pusztában ment: oda-is ötöt Saul üldözte; de haszontalan igyekezik vala annak veszedelmére, a' kit az Úr védelmez vala.

la: Vala az Engedi pusztájában egy igen széles barlang. Ennek David belső rejtőiben ment vala. Saul nem tudván, a' barlangnak első bemeneteliben tért vala, hogy az ő lábait befedezné, és talám, hogy alunnék is. Mellyet midőn Dávid megértet volna, ötet mindenek intvén, hogy a' jó alkalmatossággal élne, a' Király veszedelmétől magát meg-tartoztatta: mindazonáltal az ő felső ruhájának szárnyát el-mecczette. Ottan kijővén, utánna kiálta, hozzá való jó-téteményit emlegetvén, hogy fokszor az ő orfszágaért fejét veszedelmekre verette volna: és hog'utolszor, mostan az Urtól kezében adatatván, ötet nem akarta volna meg-ölni. Ezekre Saul bünnét meg-vallotta, bocsánatot kért, sirt, a' Dávid kegyeflegét magasztalta, maga gonoszságát vádolván, ötet Királynak és fiának nevezvén. A' kegyetlen olly kegyelmessé változott, hogy hinnéd, ezen-tul Vei ellen semmit nem merne. De David a' gonosznak elméjét jól tudván, a' Királynak semmit nem hívén, a' Fárán pusztájában tartoztattya vala magát. De Saul balgatag lévén, mivel Vejét meg-nem foghatta, a' leányát Mikolt, kit Dávidnak adott vala feleségül, eg' Faltim nevű embernek adta feleségül. David Nábált meg-akarja ölni, a' Saul dárdáját és kupáját etszaka el-vízi a' Phil-

Philisteusokhoz fut. Abban az időben Samuel meg-holt. 1. Sam. 20. 22. 24. 25. és 27.

I X. Saul, midőn a' Philisteusok ellene hadat indítottanak volna, az Urtól tanácsot kérdett, de néki semmi felelet nem adatott. Akkor az ördögös aszönytot fel támasztott Samueltól kérdett tanácsot. A' mondatott néki attól, holnap te a' te fiaiddal egygyütt a' Philisteusoktól meg-győzettervén, a' harczon el-esel. Azért a' Philisteusok a' Sidok földére szállván táborbá, más nap a' hadat el-rendelték: Dávidot mindazonál al visszaküldötték, mivel nem hihették el, hogy az övéi ellé hozzájok hűséges lenne. De meg-ütközvén, a' Sidok meg-veretternek a' király fiait el-esnek: Saul, hog' eleve-nen az ellenfeg kezében ne esnék, a' maga fegyverében bocsátkozott. Uralkodott pedig ő Samuella edgyütt 40. esztendőig, a' 3. Pál Predikátioja szerint. 1. Sam. 28. és 31. Act. 13.

IX. RESZ.

A' Samuel második könyvében való vijelt dolgokrol, avagy a' Dávid, Abner, Joáb, Sidok, Nábán, Ammon, Absolon, Seba, Gád, cselekedetiről.

I. A' Saul meg-ölettervén, Dávid a' Philisteusok földében az ő halálát meg-értvén, a' kegyeflegnek csuda példájala

rálytól, meg-győzetett fiának kedvezne. De az ő parantsolattját meg-vetvén, az a-tyai gyilkoslagra tartozó igyekezetét vassal boscüllotta meg. Siralmas győzelem volt ez a' Királynak annyi kegyesség volt benne, hogy atyát meg-öli fiának is meg-bocsáttatni akart. Ez a' had alig állott va-la-le, más támadott egy Seba hadnagy ál-tal, ki minden gonoszokat fegyver-fogásra ingerlett vala. De minden indulás az had-nagy halálával hamar le - csendesítettett. Olyán Davidnak a' Philisteusok ellen gya-kor szerécsés ki-meneteli harcrai voltak: és mindeneket haddal meg - felidítvén, és mind a' kívül való; mind az házabeli indu-lásokat le-fállítván, békefegyben vi-ragzó orfága volt. 2. Sam. 15. 16. 17. es 18. 19. 20. és 21.

IV. Akkor hertelen a' Sától fel-in-dittatván, birodalma erejének meg-tudá-sára a' népet meg-fámláltatta. Így Joab az ő hadnagygya' tizen három száz ezer fer-fiakat fámlált. Ezt a' cselekedetet ottan meg-unta, és meg-bánta, bocsánatot kér-vén az Urtól, hogy szívét arra emelte vol-na-fel, hogy orfágának hatalmát, az övé-inek sokaságából inkább, mint az Istennek jó kedvéből mérlekléné. Azért a' Gád pro-phéta hozzá küldetvén, három rendbeli bunte-

büntetést adott eleiben, és egyiknek el-választására szabadságot engedett. De az, a' három esztendeig való éhseget, az három holnapig való futást, harmadnapig való ha-lált elejében adván: az éhseget és a' futást meg-vetvén; az halált választotta; és kitsiny idő alatt heven ezer férfiak holtanak-meg. Akkor David látván az angyalt, ki a' népet öli vala, bocsánatot kért, és min-denek helyett magát egyedül ajánlotta a' halálra: ő lévén a' veszedelemre méltó, mivel ő vétkezett volna. Így a' népről a' csa-pás el-fordított: David azon a' helyen, mellyen az angyalt latta, az Urnak oltárt építtet. David írta a' 150. Soltárokat, avagy az isteni dicsireket: mellyeket a' ki-tud, kis Bibliát tud. 2. Sam. 24.

X. R E S Z.

A' királyok, és a' Chronikák első és második könyveiben való Jüda királyi viselt dogairol, avagy a' Salamon, Ro-boám, Abia, Asa, Josaphat, Joram, Eliseus, Atalia, Joás, Amasia, Ozias, Joathas, Ninivitas, Jonás, Akáz, E-zéchiás, Senakerib, Manasses, Amón,

Josias, Joakás, Neko, Eliakim, Joachin, Nabugodonozor, Sedekias, Jeremiás, cselekedeteiről.

I. **O**Ttan a' Király meg-vénülvén, az az, David idővel és betegséggel meg erőtlenné tettebb lévén, *Salamont*, ki lett vala néki Betfábétol, ki az Uriás felesége volt, maga után következő Királlyá tette. ő a' Sádok paptól királyi kenettel meg-kenetvén, még atya életében, Királynak hivattatott. David midőn negyven esztendőig uralkodott volna, meg-holt. 1. Reg. 1. 2.

II. A' Salamon, uralkodásának kezdetiben a' várost köfallal környül vötte. Ennek az Ur meg-jelent étczaka álmában, szabadfagot adván annak kérésére, a' mit akarna. De nem egyebet, hanem bölcsességet kévánt, egyebeket kevésre becsülven. Így álmából fel-ferkenyén, midőn a' frigy láda eleiben állott volna, az Istentől néki ajándékoztatott bölcsességének jelét adta, mert egy házban lako két tífátalan aszfonyok, midőn azon időben gyermekeket fültének volna, és ezeknek edgyike harmad nap mulva, étczaka meg-holt volna, a' meg-holt-nak anyja, az élőnek annya el-aluvása után oládkodván, az holtat alája tötte, és az elevent el-vitte. Innen közörtök az élő gyermekről

mekről villongás volt; utollyára a' dolog a' Királyra vitetett: nehéz vala a' két tagadók közt ítéletet tenni, holott bizonyág nem vala. Akkor Salamon az Istentől néki adatott böltséffégből meg-parantsolta, a' gyermek öleffék-meg, és az ő teste a' vízfájkodók közt osztassék-el. Es midőn azoknak edgyike, az ő ítélet-tételén meg-nyugott volna, a' másikja pedig inkább akarna a' gyermektől meg-válni, mint azt ketté vágattatni, Salamon az aszfonynak indulattýából ezt vélvén annyának, a' gyermeket ennek ítélte, a' körül álloknak nem csudálkozása nélkül, mivel az homályos való igazfagot, eszéffégével vilagosiagra hozta volna. 1. Reg. 3.

III. Így a' somféd nemzetségeknék Királyi csudálkozván az ő elmén, és eszéffégén, tölle barátságot és frigyert kértének, kéffék lévén parancsolatit végben vinni. Melly gazdagfaghoz bizván, az Urnak a' Sion hegyén nagy munkáju templomát kezdvén építeni, három esztendő alatt költéséget kéffítvén, uralkodásának csak nem negyedik esztendőjében, első fundamentomát fel-vetette. A' Sidoknak Egyiptomból való ki-meneteleknek 588-dik esztendőjében. Reg. 5. és 6.

IV. Salamon azért a' templom el-kezdett

dett munkáját tizen egyyedik esztendőben el-végezte. Ofsán ott áldozatot tévén, könyörgéft mondván, mellyel a' népet, és a' templomot meg-áldotta, néki az Ur ízollott, meg-mondván, ha vétkeznének, és az Urat el-hagynák, azt a' templomot le-rohtaná. Melly régeft bé tellyefedett. Azonközben Salamon minden Királyoknak; kik valaha éltek, gazdagabb lévén, és a' szokás szerint, a' gazdagiságról a' bujaságra, és a' vétkekre csufván-le, midőn az Isten parantsolat-tya ellen, az idegenekből vött volna feleségeket, hét száz feleségei, és három száz gyahi volnának, azoknak bálványokat csináltatott, kiknek az ő nemzetiségeknek szokása szerint áldoznának. Mellyekért az Ur meg-haraguván, ötet kéménnyen meg-fedvén, meg jelentette, hogy az ő orfságának nagyob részét fiától el-vévén, az ő szolgájának adná. Es az ugy lott. Mert ő uralkodásának negyvenedik esztendejében, meghalván, uralkodott utánna az ő fia Roboám a' Juda orfságán, melly a' Juda és a' Benjámin nemzetiségéből állott; és a' Jeroboám az ő szolgája az Izrael orfságán, melly a' több iz nézetsegekből állott. Salamon írta a' példa bejédeket, a' Predikátort, és az Enekek Eneket. Sok egyéb könyveket is írt, mellyek az Isten gond-vifeleséből el-vesztenek.

I. Reg.

I. Reg. 4. 5. 32. I. Reg. 7. 8. 9. 10. és 11. V. Azért a' Judának első Királlya völt Roboám. Ettől a' tiz nemzetiség el-fakadtott vala, mert őket, midőn az ő nagy adojoknak meg-kiszebbitéfért könyörgöttek volna, meg-nem halgatta. Ezért ellenek száz nyolczvan ezerekből álló hadat indított, de a' nép az Urtól meg-intetet, hogy magát a' harcztól tartoztatna meg, mivel Jeroboám az ő akarattyából vötte volna-el az orfságot. Igy a' nép a' Király parantsolat-tyát meg-vetvén, a' had el-oflott. Ofsán a' két királyok közt gyakor viadalok lévén, kétféleg ki menetellel birják vala az orfságot. Roboám uralkodásának tizen hetedik esztendejében meg-holt. I. Reg. 12. 13. és 14. VI. Ez után az ő fia Abia uralkodott Jerusalemben három esztendeig. Ennek helyette az ő fia Asa uralkodott: ez, noha Judának ötödik Királlya völt, de mindazonáltal David után negyedik völt, mert ő az onokája fiának fia völt. Ez az Urnak kegyes tiszteelője völt: mert az ő atyjaitól csináltatott oltárokat, és berkeket el-rótotta. A' Syriai Királlyal Benhadáddal a' frigyert meg-erősítette: ennek segétségével a' Jeroboám orfságát, mellyet akkor a' fia birt, nagy csapásokkal illette: és sokszor ellenségit meg-győzvén, a' diadalomból predát hozott. Királyságának

40-dik

40-dik eſtendeje után, meg - betegefűlvén lábainak fájdalom miatt, meg-holt. Ennek háromféle bűn tulajdonittatik: 1. hogy felettebb bizott a' Syriai Király barátságához. 2. hogy az Urnak prophetáját, Ananit, ki ezt meg-feddette, a' tömlőczben vettette. 3. hogy az ő lábainak kényyában, nem az Urtól, hanem az orvosoktul várt orvoffágot. 1. Reg. 15. 2. Chron. 13. és 15.

VII. Aſa halála után, az ő fia a' *Jofaphát*, uralkodott, ki kegyeſſéggel híres volt. A' férfiakbol valo paráznákát ki-űzte az orſzágbol. De a' magas helyeké való oltárokat le nem rőtötte. Achábbal-is békeſéget ſzerzett. Midőn huſzonöt eſtendeig uralkodott volna, meg-holt. 1 Reg. 16.

VIII. *Jofaphát* halála után, az ő fia *Joram* nyolcz eſtendeig uralkodott. Az Akáb léányá volt felesége, közelebb való volt az ipához, mint az atyához. Ez uralkodván, Illy és által vitetett. Azon időben az ő tanítványa Elifeus csuda réte-lekkel hatalmas volt: mert a' Jordánt kétfelé válaſtotta, a' vizeket meg-gyógyította, a' Béthelbeli gyermekeket el-ſjaggattatta, a' három Királyoknak vizet nyert, az olajt meg-ſjaporította, a' Sunamitit ſjaporodóvá tőtte, és annak meg-holt fiát fel támaſtotta, a' keſerű füvet meg - édeſítette, a' kenyereket meg-fokaſította

totta, a' belpoklos Námánt meg-orvóſlotta, Geházit belpokloſá tőtte, a' fejſét uſtatta, ſolgájának ſzemeit meg-nyitotta, hogy látná a' tüzes ſzekeret és lovagot, ſa' Syriusokat meg-vakította, a' Samariai bőſéget, és a' Sido orſágra következő éhſéget meg-jővendőlte, tőntyai az ő hozzájuk ért halottat fel - támaſtották. Joram után, az ő fia *Acházias* vette-el az orſágot. Ez Jorammal az Izrael Királyával frigyet vetet. Mert a' Hafaél, a' Syriai király, ellen edgyütt hadakoztanak: és Jého ellen, kit a' propheta Izrael királyává kent vala, edgyütt men-vén-ki a' harczra, azon a' harczon edgyütt veſtenek-el. Az *Acházias*, a' Juda királlyal eltemettetett: ki egy eſtendeig uralkodott: az ő anyja, az *Athalia* a' birodalmat el-foglalta, el-vévén azt a' gyermek *Joaſol*, az ő unokájától, kit Jósaba lopot és rejtett vala-el. 2. Reg. 2. 4. 5. 7. 8. 9. és 10.

IX. De ennek, hét eſtendő után, a' ſzép annyától el-koporított orſág, a' paptól és a' néptől, ſép anyja le-vettetven, viſſa-adatratott. Ez, az ő orſáglaſának kezdetben az Iſteni tiſteletnek nagy meg-tartója volt, és a' templomot, nagy kölſéggel ékeſített meg: a' fejedelmek hízelkedéſe után meg - veſtegettetvén, és túlók imádat-ván, az Iſten haragját érdemlette. Mert el-

lene Aſaél, a' Syriabéli Király hadat indított, és meg-ijedvén, a' templom aranyát a' békéféért néki adta. Mindazonáltal azzal nem élt, e' dologért, és a' Zakariásnak a' Jójada Pap fiának haláláért, az övéiről meg ölettetvén, uralkodásának 40. éftendejében. 2. Reg. 11. és 12. 2. Chron. 24.

X. Ennek helyében *Amasjás*, az ő fia következett, ki kedves dolgot cselekedet az Ur előtt; de a' magasságbeli oltárokat le nem rontotta. Az ő atyjának gyilkosát megölette. Az Edomitákat meg-verte. Jóással az Izrael Királlyalval szembe áll; de roz ki-menetellel. Végre a' Jerusalembéliektől meg-ölettetett, minek utánna 29. éftendéig uralkodott volna. Utánna az ő fia *Oziás* avagy *Azariás* tétetett Királlyá, ki kiválképpen való gondot viselt az Isten ísméretiről és tisztetiről, Zachariás próhétával az Isteni látásokban sokat élt: Esaiás is ez alatt próphétált, kiknek mellette való lételek által szerentsés ki-meneteli hadakat viselt a' végbéli ellen. Az Arabiabélieket is meg-győzte, és már Egyiptomot is hírével meg-rettentette vala, és a' szerentsés dolgokkal felhasználkodván, tilalmas dolghoz nyulván, az Urnak fűtőlniakart, melyet egyedül a' papoknak szabad vala cselekedni. Annakokáért, midőn az Azariás pap által meg-fed-

detvé

detvén, a' templomból ki-menni kénf;eritetnék, és e' dologért a' papra meg-haragut volna, meg-bélpoklofúlván, a' templombul ki-űzetetett. Mind haláláig bélpoklos lévén, meg-holt, midőn ötvenkét éftendéig uralkodott volna. 2. Reg. 13. 14. 2. Chron. 25. és 26.

XI. Oltán az orfág az ő fiának *Joaſásnak* adatott: ki igen ſzent volt, és az orfágot boldogul igazgatta, az Ammonitákat haddal meg-győzvé adó, fizetökké tőtte: tizenhat éftendéig uralkodott pedig. 2. Reg. 15. 2. Chron. 26.

XI. Ez idő tájban a' Niviniták hiti és meg-térése híres volt. Ezt a' várost régen Aſſur a' Sem fia építette vólt, melly Aſſyria orfágának feje vólt: melly akkor igen népes volt; mivel abban csak csecsemő gyermekek ſzáz huzt ezeren voltanak, és a' mint a' nagy nép ſokott, vétkeekkel büvölködött. Mellyektről az Isten indíttatván, Jonás próphétát Judeából oda küldötte, mondaná meg a' városnak a' veszedelmet, hogy negyven nap mulván el-ſüllyedne. De a' próphéta ezt a' követéget nem akarván felvállalni, nem engedetlenſégből, hanem eleve meg-tudásból, mellyel látta vala, hogy az Ur nép meg-téréſével meg-engeszedőnék sokkal más tartományban, Ciliciá-

nak Tarius nevű városlában menő hajóbam
állott-bé. De midőn a' hajo, a' tenger mé-
tegeben ment volna, a' hajók a' tenger-
nek kegyetlenségétől kényszerítették, ki vol-
na a' gonosz, ki őka, forral keresték ki. Mi-
dőn a' sors Jonáfra esett volna, ő mint a'
tenger háborgásának érdemlő oka,
a' mélységben vetetett. És a' Cet-haltol, a'
a' tengeri csudától, bé-nyelettetvén, csak-né
harmadnap múlva a' Niviniták partyára
vettettvén - ki, a' neki parancsoltatott doi-
got hirdette, hogy tudni-illik, a' város a'
nép bűnéért, negyven nap múlva el-vesz-ne.
Annakokáért a' proféta szavát el-hitték, és
mentést a' Király parancsolatjára, és pelda-
jára, az egész nép, sőt a' csecsemők is az é-
teltől, italtól el-fogattattanak: hasonlókép-
pen a' barmok, és a' külbmb-külbmb féle le-
hes állatok az éhségtől és szomjúságtól kén-
yszerítettvén, az emberekkel együtt tűrni
látattanak. Így a' közelítő gonosz el-for-
dított. Az Istennel panaszkodó Jonás-
nak, hogy az ő bűnébe bé-nem tellesitte-
rt volna, a' feleltetett, a' meg-térőkről nem
ragadtathatik meg a' borsánat. Jó. 1. 2. 3. és 4.

XIII. Akáx, az ő atya Joáthás után ural-
kodott, a' ki az ő kegyesség nélkül valo-
sággért az Isten előtt gyűlölféges lévén,
midőn a' végbelenek hadaival gyakran
nyomat-

nyomattnak, el-végezte, hogy az idege-
nek istenit tisztelje, azt gondolván, hogy
ők ezeknek kegyetlenségéből diadalmaskodná-
nak. Így látó elméjének ebben a' bűnében
holt-meg, midőn tizenhat esztendeig uralko-
dott volna. 2. Reg. 16.

XIV. Ennek helyében az ő fia *Ezekiás*
következett, ki sokkal különbözött az ő at-
yától. Mert uralkodásának kezdetiben, a'
népet és a' papokat az Istennel tiszteltetire
intette. Így mindeneknek elméje az isteni
tiszteltetire fordulván, a' Lévitákat, és a' papo-
kat, a' törvény szerint való áldozásra rendel-
te: és az hűvértnek meg-feltelest, mely
már régen el-hagyatott volt, végezte. És
midőn az innep jelen volna, gyűlésnek nap-
ját hirdetett, hogy ha valakik a' tiz nemzet-
gek el-vitetések után Samariában maradtak
volna, gyűlnének Jerusálemben a' pom-
pás áldozat tételre. Így nagy gyűléssel a' szent
nap közönséges örömmel töltetvén-el, sok
idő múlva, az helyes isteni tiszteltet, az E-
zekiás által állatatott helybe: melyért
nevezetesen ezeket cselekedte: a' magas-
ságbeli oltárokat el-rontá, a' berkeket ki-
vágá, a' faragot képeket és az ércz kigót el-
törté. Ofsztán az hadi dolgokról is hasonló szor-
galmatossággal viselt gondot, és a' Philisteu-
sokat gyakran meg-verte: miglen ellene Se-
nach-

nacherib, az Assyriai Király hadat indított, nagy sereggel az ő határiban menvén, és földel mezeit pusztítván, senki nem gátolván meg, a városnak, Jerusálemnek meg-fállását vitattyá vala. Mert Ezéchiás fókassággal állóbb lévén, nem mérvén meg-ütközni, a' kőfalakkal oltalmazza vala magát. Az Assyriai Királynak hadnagyi a' kapukra mévén, veszedelemmel fenyegetőznek, megparancsolták, magokat adgyák meg, azt mondozták: Ezéchiás héjába bizik az Istenben, ő inkább az Isten akarattából fogtak fegyvert: a' mindé nemzeteknek meg-győzője, és a' Samaria el-rontója előtt el-nem-faladhattok, hanem ha magatokat hamar meg-adgyátok. Ebben az állapotban az Istenhez ragaszkodván, az Esaiás profétától tanácsot kérd: és az ő feleletivel meg-tanítatik, az ellenségtől mostan semmi veszedelem nem lesz, az isteni segédél pedig távol nem leszén. Nem sokkal az után Tharaca, az Serecsenek Királya az Assyriusoknak országára rohant. Ezt a' hirt halván Senacherib, az ővéinek oltalmazására visszatért, agyarkodván, kiáltozván, hogy tölle diadalmaftól a' diadalom el-vétetnék, az hadakozást el-hadta: levelet küldvén Ezéchiásnak, bosszontó be-fédekkel izenvén, kevés idő mulva onthon dolgait jó karban hagyván, a'

van a' Judea el-rontására hamar vissza fordulna. De Ezéchiás semmit nem gondolván, az Urnak könyörgött, ennek az embernek nagy kevélységét büntetetlen ne hadná. Így az angyal az Assyriusoknak táborára menvén, szaz nyolczvan öt ezer embereit meg-ölte. A' Király nagy rettegve Ninivé városában futott, és ott haitol meg-ölettetvén, magához illendő büntetést szenvedett. 2. Reg. 18. 2. Chron. 29. 2. Reg. 18. 2. Chron. 32. Esai. 36. és 37. 2. Reg. 19.

XV. Ezen időben Ezéchiás halálra betegedett vala. Es midőn Esaiás az Isten be-fédét néki meg-mondotta volna, hogy az ő életének vége jelen volna, a' Király firt, és így az ő clete tizen öt éftendővel meghosszabbított. Mellyek el-folyván, uralkodásának huszon kilenczedik éftendejében meg-holt: az orságot az ő fiának Manassénak hadta. 2. Reg. 20. Esai. 38.

XVI. Ki bálvány imado volt: artatlan vérrel Jerusálemet be-töltötte: Babyloniába fogságra vitetett: ott az Istenhez meg-tert: orságában vissza vitetett: meg-holt: az ő iftentelensége volt az oka a' Sidoknak ki-vagattatásoknak, mert azért nem kegyelmezett nekik. Uralkodott pedig ötvenöt éftendőkig. Ostan az ő fia Amón nyerte-el az

országot, nem-is birta azt tovább két esztendőnél: atya istentelenségének örököse, az Urnak meg-utaloja lévén, az övéinek leseitől környül vétetvén el-veszett. 2. Regum. 21. vers. 3. és 6. Jeremiás 15 2. Regum. 23-dikban.

XVII. Az ő fiára Jofiasra szállott az ország. Ez igen istenfélő volt, és az Istenre tartozó dolgokat nagy gondviseléssel foglaltatta ki. Hilkia fő pappal jól élt. Ez midőn a templomban az Isten törvényének irt könyvét, mellyet a' páp talált volt, el-olvasta volna, mellyben a' volt be-foglaltatva, hogy a' Sido nemzetiségnek gyakor istentelenségért, és sentség töréseiért el-kellene töröltetni, Isten előtt való buzgó könyörgéssel, és süntelen írásával a' közelítő veszedelmet el-fordította. Midőn az Olda proféta affonytul meg-értette volna, hogy meg-balgattatott volna, az Isten jötelemnyivel kötetetvén, fogalmatossáiban gyakorolta az Istennek tiszteletit. Minden edényeket, mellyeket az előtte való Királyok hamis isteni tiszteletekkel a' bálványoknak sentseltek, meg-égette. Mert a' meg ferteztetet isteni tiszteletnek modgyai annyira erőt vettenek vala, hogy a' napnak és holdnak isteni tiszteleteket adnának, és nékik, edényeket, oltárokat, magóflágokat, berke-

berkeket csinálnának. Mellyeket Jofias porrá törvén, a' meg-ferteztetet házaknak papjait-is meg-ölte. De az istenteleneknek meg temetéseiknek sem kedvezett: mélyét a' propheta régen meg-jövendőlt volt, megtapasztaltatott, hogy be-tellytettet. Ennek uralkodásának tizennyolczadik esztendejében, a' hűvét innépe meg-szenteltetett. Csak nem tizenhárom esztendő múlva, Neko Egyiptomnak királya ellen, ki-haddal az Assyriusokra ment vala, harczra ki-mertvén, minekelőtte az hadi seregek össze-futnának, nyíllal meg-löterett. És seb miatt, a' Városban vilgja-vitetvén, meg-holt, midőn harmincz egy esztendeig uralkodott volna. 2. Reg. 22. és 23. Chron. 35.

XVIII. Oltán az ő fiát Joakást a' föld népe Királlyá tévén, három hónapig uralkodott, istentelenségért foglagra rendeltetvén. Mert ötlet Neko az Egyiptombeli Király fogva Egyiptomban vitte, és ott meg-holt. 2. Chron. 36.

XIX. Neko a' Sidokra esztendobéli adott vetett, és nékik Eliakimot Királyokká tette, ki oltán el-változtatott nével, Joakimnak hivattatott. Ez Joakásnak bátya, Jofiasnak fia volt, bátyához hasonlabb volt mint atyához, sentségtöréseiért, az az, bálványozásért Isten előtt gyűlölfésses volt.

volt: annakokaért midőn az Egyiptombéli Királynak engedne, úgy mint kinek adot adna, a' Nabugodonozor a' Babylloniai királyság, a' Juda földét fegyverrel el-foglalta, és három esztendőig hadi jussal diadalmason birta. Így midőn Joákim, tizen egy esztendőig orfágotván *Joákim* vagy *Jechonias*, nevű fiának hatta volna az orfágot, és ő a' Babylloniai Királynak haragját maga ellen fel-gerjesztette volna, az Isten a' Juda nemzetiségét tellyességgel el-akarván törölni, Nabugodonozor hadaival Jérusálemben, hihető, bé-menvén, a' várost és a' templomot kintseitől meg-fosztotta, a' Királyt, az ő vitézeit és mestert embereit fogságra vitte, csak a' gyermekeket és a' szegényeket hagyván-meg, hogy a' föld miveletlen ne maradjon. Joákim három holnapig uralkodott, a' tömlőczből harmincz hét esztendő után bocsátattott-ki, és a' Királlyal éven, tanáskozván, nyomorúságában nem vigasztalás nélkül holt-meg. Azon a' földön hagyatot szegényeknek a' *Sedekiás*, avagy *Mathaniás* tétettett Királlyul elejekben: ereje el-vétetvén, a' Királyi névnek csak haszontalan árnyéka engedtetvén neki. 2. Reg. 24. és 25.

XX. Azonközben Sedekiás a' haszontalan feregnek Királya, noha erő nélkül,
hamis

hamis hitű, és az Istenről el-felelkező, ki nem érténé, hogy a' népnek fogsága a' buért az Istentől volna, végezetre az utolsó gonoszkodás érdemes lévén, a' Király elméjét meg-háborította. Így orfáglásának kilenczedik esztendejében, Nabugodonozor ellene hadat indított: kényszerítvén ötet a' kérésben futni, tsak nem két esztendőig meg-fállotta. Melly időben Jeremiás profetától, ki már sokszor jövendölte valameg a' várofra közelítő veszedelmet, tanácsot kérdett, ha volna-e reménység a' szabadulás felől. De ő a' mennyei haragot tudván, sokszor kérdetvén, egy képpen felelt, magának a' Királynak kiváltképpen való büntetését meg-jelentvén. Akkor pedig Sedekiás meg-haragván, a' profetát a' tömlőczben vettette, és ottan kegyetlen cselekedetét meg-unta. De a' Sidok fejedelmi ellene álván, kiknek eleitől fogva sokasok volt a' jokat nyomorgatni, nem merte az ártatlant el-fabadítani. Azoktól kényszerítettvén, igen mély, sáros, sutfi, onyu bűdös veremben vettetett, hogy ne magános halállal halna-meg. De a' Király, noha istentelen, valamennyivel mindazonáltal a' fejedelmeknél szelidebb lévén, a' profetát a' veremből ki-hozatta, és a' tömlőcznek tornáczában vetette. Azonközben a' meg-fállottakat az ellenség ereje, és az eh-

az éhség kényszeríti vala, és mindenek, melyek meg-étethetnek vala, el-fogyván, az éhség erőt vőit vala. Így az oltalmazok az éhség miatt el-táradván, a város meg-vétetvén, az Ur háza, a Király palotái, a Jerusálembeli nagy házak meg-gyújtattak, köröskörnyül a köfalak le-rontattak, sok nép és sok jók vitettenek-el. A Király, a mint a proféta meg-mondotta vala, sêmei ki-tolatván, Babylloniában vitetett által. A Jeremiás a tömlőcz tornáczából az ellenség irtalmasságából ki-vétetett. Midőn ket a Király hadnagya másokkal fogságra vinné, szabadságot adván néki a nyomorult hazában való maradásra, vagy a boldog országban véle való el-menésre, hazájában akart inkább maradni. Nabugodonozor a népet el-vívén, a maradékoknak, kiket a diadalmasok, a hadnak állapotrya, és a predának meg-unása miatt, othon hadtanak, a Sido *Godoliást* tatte elejekben, minden Királyi czimer és birodalom neve nélkül: mert keveseknek és nyomorultaknak elől-jároljává lenni, semmi méltóság vala, 2. Reg. 25. 2. Chron. 36. Jer. 37. és 38. és 39.

XI. R E S Z.

A Királyok és a Chronikák első és második könyveiben való Izrael Királyi viselkedéséről.

dolgaírol, avagy a Jeroboám, Nádáb, Bafsa, Ela, Zimri, Onti, Thibni, Akáb, Illyés, Okoziás, Jorám, Jéhu, Joakás, Joabás, Jorám, Zakariás, Sallum, Menáhem, Pekája, Peka, Hoseás, Salmanašár, eselekedetiről.

I. **A** Nnakokáért, az Izraelnek első Királya volt Jeroboám. Ez középen nem-ből származván, egy ideig Salamon szolgája volt. De midőn meg-érteete volna, hogy Achája Proféta által a tiz nemzetségeknek országa néki ígértetett volna, titkon ötöt meg-akarja vala ölni. Mellytől ő tartván Egyiptomban szaladott: és ott feleséget vévén, Királyi magból, meg-tudván végre a Salamon halálát, hazájában vissza térvén, a népnek akarattýából a birodalmat el-vőtte. Roboám hada le-fűlván, Jeroboám országában meg-erősödött vala. De midőn Jerusálemet Roboám bírta, az hol a Salamontól épített templomban a nép az Urnak szokott vala áldozni: félvén Jeroboám, hogy az igaz isteni tisztelet a kötséget tőle el-vonná, el-végezte; hogy az ő elméjeket hamis isteni tisztelettel foglalja el. Annak-okaért edgyarany borjut Betherbein, másf Dánban helyeztetett, hogy a nép azoknak áldoznék, és papokat, a Lévi nemzetségét meg-vetvén, a

köfisegből állatott. Ez utálatos vétek ellen az Ur panaszkodott, és fenyegetőzött. 1. Regum. 12.

II. Az Afa országlásának kezdetiben Jéroboám meg-holt, országlásának huszonketedik esztendejében, és az országot az ő fiának *Nádábnak* hatta. Ez mind a' maga, mind az atya bűnéért utálatos lévén az Ur előtt, két esztendőnél tovább nem birta az országot, és ez az méltatlan fajzás a' birodalomtul meg-fosztatván, az *Achiás* fiára *Bahasára* maradt az ország, ki szintén olyan idegen volt az Urhoz. Es uralkodásának huszonnegyedik esztendejében meg-holt: az ország az ő fiának *Elánac* adatott, két esztendőnél tovább nem is birta: mert ötet, midőn dorbézlan, *Zimri* meg-ölte, és az országot el-foglalta: ki szintén olyan hirtelen volt az Urhoz, és az emberekhez. Ettől a' nép el-izakadt, és *Omri* rötte királlyá, és a' *Zimri* veszedelme után a' népnek egy része *Thibnit*. De *Omri* tizenkét esztendeig uralkodott, hatig *Tirfában*, és hatig *Samariban*: négyig *Zimrlvel*, és *Tbibnival*, hatig békefességben. 1. Regum. 15. és 16.

III. Ofztan *Acháb* az *Omri* fia uralkodott: ki mindenek felett hirtelen volt az Urhoz. Mert az ő felesége a' *Jézabel*, az *Eth-bahalnak* a' *Sidonbéli Királynak* leánya, a'

Bál

Bál bálványoknak oltárt és berket csináltatott, és az Urnak profétáit meg-ölte. Abban az időben, az *Illyés* proféta könyörgéssel az eget be-zárta, hogy három esztendeig és hat holnapig, a' földnek eső ne adna: és a' Királynak meg-mondotta, hogy magát a' gonoljnak okának ismerné-meg. Annak-okáért a' vizek az égben fel-függesztvén, midőn minden helyek a' napnak hűségétől meg-égettetvén, az embereknek eledele, a' barmoknak abrakot, nem adának, magát a' Proféta az éhségnek veszedelmé alá rekelte: te vala. Abban az időben, midőn a' *Chérith* patakja mellé ment volna, néki a' hollók hoztanak eledele, és a' *Cherit* patakja adott vizet, miglen meg nem fáradott. Onnan az Uról meg-intetvén, *Sarapta* városában ment: az özvegy asszony hoz tért. Es midőn attól, meg-éheztvén, ételt kérne, azt monddta: neki nem volna, hanem egy kevés liszte, és egy kicsiny olajja: melly el-fogyván, gyermekivel együtt az halált várná. De midőn *Illyés* az Ur sávjával meg-igérné, hogy sem a' véka beli liszt, sem a' kősfőheli olaj el-nem fogyna, az asszony ottan a' profétának hitt, és az ígérer be-teljesített. Mert minden nap annnyival szaporodott, a' mennyit azokból el vett. Azon időben az *Illyés* annak az özvegynak meg-holt fiát meg-elevenítette.

H 2

nitette.

itette. Akkor az Ur parancsolattyaól, a' Királyhoz ment, és szemre hányván néki a' szentfeg-törést, kívánta, hogy minden népgyöjtenék hozzá. Melly midön hamar egybe gyült volna, egybe hivatván a' bálványoknak, és a' berkeknek négy száz ötven szentfeg-törő profétáit, köztök innen vilongástamadott: Illyés az Urat prédikálván, ók az ő hamis isteni tiszteleteket állattyaók vala. Végeztetre tczizet, hogy az, az isteni tisztelet tartassék igaznak, a' mellynek áldozattyaót az égből küldetett tűz meg-émésztene. Így a' Papok a' tulkot meg-ölvén, a' Báál bálványt segítségül hini kezdték: és őket meg nem segítvén, az ő Uroknak erődenséget alattomban meg-vallják vala. Akkor Illyés őket, talám, tsufolván mondotta: talám alufjik, nagyobbban kiáltsatok, hadd ferkennyen-fel. Mert nyavalyások rettegven futognak vala, és mind-azon-által az Illyés mit fogna cselekedni várják vala. De ő a' meg-öletett tulkot az óltárra fel-téven, és arra bőven vizet töltvén: és az Urat segítségül híván, mindenek várván, az égből tűz szállván-le, az áldozatott a' vízzel egygyütt meg-émésztette. Akkor az egész nép a' földre borulván, az Urat áldgya vaia, és a' bálványokat átkozza vala. Leg utols'or, az Illyés parancsolattyaóra a' Báál szentfeg nélkül

valo

valo profétái meg-fogattatván, és a' Kiffon parakja mellé alá vitettvén, meg-ölettettenek. Onnan a' visfja menő Királyt a' profeta követte. De midön ötet a' Jezabél megakarná ölni, a' Bersabé puztájában ment. Ott ötet az Ur meg-főllította, hét ezer férfiakat mondván még lenni, a' kik magokat a' bálványoknak nem-atták volna. Csuda volt Illyés előtt az, a' ki csak magát hiszi vala ürefnek lenni a' bálvány imádaftol. 1. Regum. 17. és 18. és 19.

IV. Abban az időben Akáb a' Samaria Királya a' Nábót az ő palotájához ragatt főlejer meg-kívánta. Mellyet midön néki adni nem akart volna, a' Jezabel csalárdfaga által meg-öletett. Így Akáb a' főlör el-vette, midön mindazonáltal a' Nábót halálán bándott volna. Ottan illyéftől az Ur savával megfenyegettvén, és bűnét meg-ismervén, fákban oltozvén, penitentiát tartott. Melly cselekedetivel a' rés; sjerint közelitő büntetést el-főrdította. 1. Reg. 21.

V. Mert a' Syriai Király Benhadád nagy sereggel, harmincz két véle hadakozó Királyokat vévén maga mellé, a' Samaria határiban menvén, a' városf Királyaival egygyütt meg-fállani kezdette. A' meg-fállottak meg-erötelenítettvén, az kívánnya, ha aranyokat, ezüstyöket, feleségeket, gyermeke-

H 3

ket

ket, néki adnák az ő életeknek kedvezne. De inkább akartak meg-halni, mint ezt a' hamis kívánságot tellyesíteni. Es midőn mindeneknek meg-maradása reméltelen volna, a' proféta az Uról küldetvén a' Királyhoz megyen, inti hogy a' harczra mennyen-ki: a' késődöt fokkal erősfíti. Így ki-rohanván, az ellenfeg el-síjlesztetett, és bősfeges préda találtatott. De esztendő mulva erejét meg-ujjítván, a' Syrus Samariában visfja menvén, el-vótt veszedelmét meg-bosfjullani kívánván, ismét meg-győztetett. Azon a' harczon fáz ezer Syrusok vesztenek-el: a' Király el-bocsáttatott, néki orfjaga és elébbeni állapattya visfja engedtetett. Akkor Akáb az Isten fjavával a' profétától meg-feddettetvén, miért, az Isten ajándékával visfja élvén, kedvezett volna a' néki adtatott ellenfegnek. Annak-okáért három esztendő mulva Akáb a' Syrus ellen hadat indított. Ezzel, a' hamis profétáktól indittatván, meg-harczol: Mikeás proféta meg-utáltatván, és rőmlőczben vettetvén, hogy mondotta volna, hogy néki a' harcz veszedelmes lenne. 1. Reg. 20. és 22.

VI. Így azon a' harczon Akáb meg-öletetvén és a' fenyegetés rőfj sgerint rajta beteslfitvén, az orfjagot az ő fiának Ochoziasznak hatta. Ez testében az éfés miatt bereg

lévén,

lévén, midőn ffolgai közzöl némellyeket, kik az Ekronbéli bálványtól az ő meg-gyógyulása felöl tanácsot kérdenének, küldött vclna: Illyés az Istenről az angyal által meg-intetvén, elejekben ment, és őket meg-fedvén, nékik meg-parancsolta, mondgyák - meg a' Királynak, e' betegfegben meg-hal. Akkor a' Király meg-parancsollya, ötet fogják-meg, és vigyék hozzája: de a' hozzá küldettek égbéli tűzzel meg-eméztettek. A' Király, a' mint a' proféta meg-mondotta vála, meghólt. 2. Reg. 1.

VII. Hellyében penig az ő attyafia Jorám következett: és ez tizenkét esztendeig uralkodott. De a' jorám orfjagát Jehu vette-el, ki meg-ölte az ő Urát Jorámot, az Akáziát, és a' Jezabelt; meg-ölette az Akáb fiait, és a' Baál Papjait le-vágatta. 2. Reg. 9. és 10.

VIII. Jehu meg-halván, az ő fia Joákás uralkodott. Gonof, cselekedetiért az Urelőtt gyűlölfeges vólt, mellyekért az ő orfjaga a' Syrusoknak prédájává lett, miglen az Isten irgalmasságából az ellőfeg elűztetvén, elébbeni állapattját birni kezdette. Joákás meghalván, az ő fiának Jofásznak hadra az orfjagot. Ez a' reátámadott Amásiával a' Juda Királfyával meg-űtközvén, és győzedelmet nyervén, fok prédát vitt orfjagában. Es ez, az Amásiás vétkejert lett. Mert az Edomi-

H4

tákat

tákat meg-győzvén, az ő bálványokat el-vitte, és Isten gyanánt tisztelte azokat. 2. Reg. 13. és 14.

IX. Jofias meg-halván, az ő fiát *Jorámoz* állatta maga helyében: és ez után az ő fia *Zachariás* orfágot. 2. Reg. 15.

X. De Samariában Zachariást igen istentelen Királyt, kiről fellyebb emlekezénk, *Salum* meg-öle, és az orfágot el-foglalta: ő is *Menáhem* olákdófia által, az ő cselekedete példájával, el-veszett. A' Menáhem a' Salumtól el-vett orfágot birta, és az ő fiának *Pechájának* hadta. És azt *Pécha* meg-ölte, és az orfágot el-foglalta. Ottan *Hoseás* meg-öletetvén, azzál a' vérekkal vesztette el az orfágot, mellyel el-nyerte vala. 2. Reg. 15.

XI. Ez igen istentelen lévén, magának büntetést, és nemzetiségének örökké való rabságot érdemlett az Istentől. Mivel ellene Salmanasár az Syriai Király hadat indítván, és meg-győzvén, ado fizetőjévé tette. De midőn titkon pártot akarna űtni, és az Egyiptombéli Királyt segítségre hiná, és azt Salmanasár meg-értette volna, őtet örökké való fogságra vetette, a' várost Samariát meg-vette, és az Izrael népét orfágában vitte, az Assyriusok a' Sydok földén őrizésre hagyatván; honnan is az a' rés; Samariának neveztetett, mert a' Sidók az őrizőket Samari-

tánu-

tánosoknak hiják: kik nőha az Isteni tisztetnek módgyait bé-vették; mind-az-altal egyfjer 's mind a' pogányfágnak tévelygésekben-is meg-marattanak. Tobias ebben a' hadakozásban vitétt fogságra. 2. Regum. 17. Tob. 1.

Jeroboám, uralkodott a' roboám idejében.

Nadáb és *Babasa* az Abia és Afa idejében.

Ela, *Zimri*, *Omri*, *Akáb* az Afa idejében.

Acházia a' Jofaphát idejében.

Jehu az Atalia és Joás idejében.

Jóákáz a' Jofias idejében.

Joás az Amásia idejében.

Jorám vagy *Jeroboam* az Amásia idejében.

Zachariás, *Sallum*, *Menáhem*, *Pechaja*, *Pecha*.

Hoseás, az Ozia és Joárhás idejekben.

A' Juda és az Izrael Királyi között e' volt a' külömbség: hogy az Izrael Királyi mind a' Jeroboám bálványozását követtek; de a' Juda Királyi között némelyek a' Jeroboám bálványozását; némelyek pedig a' Dávid kegyességét.

A' SZENT

A' SZENT HISTORIA.

NAK MASODIK

KÖNYVE.

I. RESZ.

A' Daniel könyvében való vifelt dolgokrol, avagy a' Babyloniai Kiralyoknak, Nabugodonozor, Evilmerodak, Balthasar, Darius Medus, cselekedetiről.

A Juda és Bénéiamin nemzetségi (a' mint oda fel - mondók) Babyloniában a' hetven esztendeig tartó fogságra vitetvén, azokkal együtt Daniel-is a' Joáchim Király alatt fogattatott meg, és vitetett Babyloniába, kis gyermek korában: Ofsán ortzájának ekefféggert a' Király s;olgai közzé véterett-fel, és vele együtt Ananiás, Misael és Azariás. Demidón a' Király meg-parancsolta volna, hogy ők gyenge étkekkel tápláltatnának, és őket Asphanának az ő Udvarának gond-vifeltőjének attá volna, a' Daniel az ő hazájának tudományáról meg-emlekezvén, ne el-

ne a'

ne a' Király asztaláról a' pogányok ételeivel, kívánta Asphanától, hadd élne csak bor-lóval. Félvén Asphana, hogy a' Király elmulattatott parácsolattya a' következő ofstó-verseg ki-jelentene, a' Daniel az Urban biz-van, azt igérte, hogy az ő orczáját dis;efebbe tevé a' borsó, mint a' Király étke. Ugy-is lött, mert az ő orczájokhoz nem hasonlítottathattak a' Király asztaláról élőknek orczájok. Azért a' Királytól kedveltetvén, es;eségekert és tudományokért a' Királynak minden mellette valóinál fellyebb becsülttetének. Jer. 25. 12. Dan. 1. Ide való a' Sufánia históriája-is. Dá. 13.

II. Abban az időben Nabugodonozor ál-mot látott, melly a' jövőndő dolgoknak titkára nézve csudálatos volt. Mellyet maga meg nem magyarázhatván, a' Chaldeusokat hivatván, a' kik varáslásokkal a' titkos dolgot meg-tudni, és a' jövőndőket meg-mondani láttatnak vala: ottan félvén, hogy az emberek s;okáfa s;erint, az ő álmából nem igaz, hanem csak néki tetcző dolgot hoznának ki, álmát el-titkollya, és kívánta tőlök, ha ő benne igaz jövőndölés volna, az ő álmát néki mondanák-meg, ofstán az ő magyarázatoknak hijendene, ha elsőben az ő álmát meg-jelentvén, mesterfégeket meg-probálnák: ők pedig e' nehéz dolgot fel nem vál-lalván, meg-vallyák vala, hogy az nem volna az

na az ember erejében. A' Király fel-gerjedt, hogy a' jövődőlésnek hamis hirdetésével, az embereket tévelygésekkel meg-jádczodtatnák, holott meg-vallanák, hogy e' jelen valo dologra s'orittatván, semmit nem tudnának. Így a' Király parancsolattyaából meg-bűntetettek, és minden e' fele mesterfégűek meg-ölettetnek vala. Mellyet midőn Daniel meg-értett, a' Királyhoz közel valót s'ollittya: az álomnak meg-jelentését, és annak meg-magyarázását igéri. A' dolog a' Királyra vitetik: Daniel hivattatik. Már a' titok az Urtól néki meg-jelentetvén, a' Király látása meg-mondatik, és meg-magyaráztatik. Dan. 2.

III. Látott vala a' Király álmában egy képet, mellynek a' feje arányból vala, mellye és karjai ezüsts'ből, hafa és oldala érczből, s'árai vasból, lábai réf, s'erint vasból, réf, s'erint cserépből. De az öfve öntött vas és cserép öfve nem mehet vala: végezetre a' képet a' kéz nélkül le-hafadtott kő el-töri vala: és mindenek porrá tétetvén, a' s'éltől el-vitettenek. Annak-okaért a' proféta magyarázatya s'erint, a' látott kép a' Világ állapotját jelenti. Az arany fő a' Chaldeai birodalom: mivel az, első és igen gazdag volt. Az ezüst melly és karok, második országot jelentnek. Mert Cyrus, a' Chaldeusokat és a' Medusokat meg-

meg-győzvé, a' birodalmat a' Persáknak adta. Az ércz has, harmadik birodalmat jegyez: melly bé-is tellyesedett. Mert a' Nagy Sándor a' Persáktól el-vévé a' birodalmat, Macedoniának, avagy a' Görögöknek adta. A' vas s'árák negyedik országot jelentnek, melly a' Római; melly minden az előtt lévő országoznál erősebb. A' réf, s'erént vas, réf, s'erént cserép lábak azt jelentik, hogy a' Római birodalom meg-öf, ol, úgy hogy soha öfve ne mennyen: melly hasonlo-képpen bé-télt. Mert már nem egy fejedelemtől, hanem sok egy mással ellenkezőktől igazgatatik. Végezetre az egygyé nem lehető vasnak és cserépnek öfve egyelittetése, jegzi az emberi nemzetségnek jövődöbéli ellenkező öfve egyelittetését. Mivel a' Római föld az idegen nemzetségektől, avagy a' párt-ütöktől, mint a' Vandalusoktól, Suecusoktól, Francusoktól, Burgundioktól foglaltatott-el, a' így a' békeffég s'ine alatt meg-hódoltaknak, mint a' Gotthusoknak, adatott: és az ő hadi seregeivel, varosi, tartományi lakosíval, az idegő nemzetségek öfve egyelittetettek, és kivált-képpen a' Sidók köztök laknak, mind-azon-által az ő erkölcöket nem követik. A' kéz nélkül el-meczczerett kő, a' melly az aranyat, ezüsfőt, érczet, vasat, cserépet egybe rontotta, a' Christus állapotját jeg-

zette. Eő nem emberi mód szerint származván, (mivel nem férfitól, hanem Istentől született) ezt a világot, melyben vadnak ezek az országok, semmivé teszi, és a más romolhatatlan és örökké való világot, az az, a jövődőt, mely a szenteknek készített, meg-erősíti. Joh. 1. 13. Dan. 2.

IV. Annak-okaért a' Daniélnek a' Király fok ajándékokat adott, a' Babyloniának és minden tartományinak tisztartójává tétetvén nagy becsületben tartatik vala. Az ő kérésére Ananiás, Azariás, és Misael azon-képpen igen nagy méltóságra emeltetének. Csak nem azon időben próféta Ezechiél, néki a' jövődő dolgoknak és a' fel-támadásnak titka meg jelentetvén. Dan. 2. Ezech. 37.

V. De a' Judeában maradt Sídok Godolias, mivel Nabugodonozortól tétetett vala Királlyá, és nem Királyi ágból való volt, nem szeretvén, egy párt-útó Imaeltől ösztönöztetvén, meg-oltek. De azok, a' kik vétkesek ebben nem voltak, ezt a' bőséges világot meg-bosíttatni kívánván, Imaél ellen mindgyárást fegyvert fognak. De ő, mivel meg-tudta veszedelme közelitést, el-hagyván a' Se-reget, melyet gyűjtött vala, nem töltöl, hanem nyolcztól kértetvén, az Ammonitákhoz futott. Annak-okaért az egész népet a' felelem el-fogta vala, vélvén hogy a' Babyloni

nai Király a' keveseknek bűnét mindennek veszedelmivel bősíttatná meg: mert Godoliason kívül a' Chaldeusok közül sokakat öltenek vala meg. Annak-okaért az Egyiptomban való furás felől tanácskoznak. De elsoben Jeremiához gyakran mennek, tudakozván az Isteni felelet felől. De ő mindenekeket int vala, maradjának hazájok földén: ha azt cselekednék, az Isten segéd-mivel meg-oltalmaztatnának, és reájok a' Babyloniaiktól semmi veszedelem nem jönne. Ha Egyiptomban mennének, ott mind-náján fegyverrel és éhséggel, és küllömb-küllömb fele halálnak nemével el-fognak veszni. De a' kösség sokott gonofságával sokat-lan lévén engedni a' jozan tanácsnak, és az Isten parancsolattjának, Egyiptomban ment. Annak-okaért mint lett dolga a' Sz. Írás nem igen jelenti. 2. Regum. 25. Jer. 44.

VI. Ebben az időben Nabugodonozor a' szerencsés dolgokkal fel-fuvalkodván, egy igen nagy arany képet csináltatott magának: és meg-parancsolta, hogy az, mint szent kép, imádatnak. Mellyer midőn minden hízlekedők tudakodva cselekednének, Ananiás, Azariás, Misael, nem cselekedtenek, tudván hogy ez a' tisztelet egyedül az Istenre tartoz-nék. Annak-okaért ő, a' Király parancsolattjánál, az égő kemenczében való vettetés-

re kárhoztattattak, hogy attol való féltékben a' képet imádni kényszerítettének. De ők inkább akartak a' tűzzel meg-ernéjíteni, mint ebben a' vétekben léledzeni. Azért meg-kötöztetvén, a' lángok közepiben vet-tetnek. De e' meg-mondhatatlan munká-nak szolgait, midőn a' kárhoztattakat nagy kéjszeggel a' tűzben üzték, a' láng el-nyelte: Ezekera' Sidókat a' tűz nem illette, az égő kemenczében járván, és hihető, az Istennek éneket mondván. Esláttatott ezekkel a' tűz közepett negyedik férfi, kit, Nabugodonozor közelebb nézven, hasonlónak mondott az Isten fiához. Akkor a' Király el-hívén, hogy e' jelen való dolog isteni erő által tört vólna, minden országra parancsolatokat küldvén, e' dolognak csudáját hirdette: meg-valván, hogy egyedül az Istennek kell a' ti-fességet adni. Nem sok idő múlva, a' Király álmat látván, ottan az égből küldetett szóval is meg-intetvén, a' Királyi méltóság el-vétetvén, és minden emberi társaságtól meg-fosztván, csak fűvel élődvén, penitentiát tartott: meg-tartatott néki Isten akarattya-ból a' birodalom, miglen bé-telvén az idő, meg-ismertetvén végtére az Isten, hét esztendőök után, néki az ország, és elébbeni állapattya viséza adattatott. Ez, a' meg-győzet-tett Sedechias után, kit fogva vitt Babylo-niában

niában, hűsönhat eistendeig uralkodott; no-ha ez nem a' Szent Írásban, hanem másutt találatik. Dan. 3. és 4.

VII. Nabugodonozor után az ő fia *Evil-merodák* nyerte-el az országot: ki Joáchint a' tömlőczből ki-vette, fel-magasztalta, eske-gyessén táplálta. Ez birodalmának 12. eistendejében meg-halván, az Eöcsének, *Balthasárnak*, adott helyet. Ez, midőn 14-dik eistendejében a' fejedelmeknek, és az ő tűz-tartóinak közönseges lakadalmat adna, a' Sz. edényeket, melyek a' Nabugodonozor által a' Jerusalembéli Templomból el-vitettek, és királyi háf-óra fordítottak, de a' kincz közé tétek vala, parancsolta, hogy elő-hozattatnának. Midőn ezekkel mindenek, úgy-mint a' király feleségei, véle hálói, férfiak, asszonyok, élének, hirtelen a' Király falon író ujjakat lát, és íráslátatik vala. De a' ki az írást el-olvashatná, nem találatik vala. Annak-okaért a' Király meg-rettenvén, a' Babyloniai bolcseket hija, kik futogván, semmit sem felelvén, a' Királyné mond a' Királynak, volna egy Sidó Daniel nevű, ki régen a' Nabugodonozor álmat meg-magyarázta. Annak-okaért hivatván Daniel, el-olvasta, és meg-magyarázta: a' Király vét-kéért, hogy az Istennek szenteltetett edényeket meg-fergette, az ő veszedelmé köze-

it, és orfága a' Media és Perfiabélieknek a-
atik. 2. Reg. 25. 26. Jer. 52. 31. Dan. 5. Jer. 50.

VIII. Melly ottan következett; mert az ő
faká Balthafár meg-holt, és orfágát a' Mé-
iabéli Dárius foglalta-el: Danielt egész or-
fágának Fejedelmévé tette, az előtte való
Királyoknak ítéleteket követvén. Mivel
Nabugodonozor is őtet orfágának fejedel-
mévé tette vala, Balthafár is őtet bárkony ru-
hával és arany lánczal ajándékozván-meg,
orfágának harmadik fejedelmévé tette vala.
Annak-okárt ezek a' kik véle együtt hatal-
masok valának, az irigységtől gyötörtetvén,
hogy a' fogoly nemzetségből való jövevény
hozzájok egyenlővé tétetett volna, a' Királyt
hizelkedésekkel kényszerítik, hogy neki har-
mincz napokon isteni tiszteletek adassanak,
ne-is egyen senkinek szabad valamelly Istent,
vagy embert, hanem csak a' Királyt imád-
ni. Könnyen az a' dolog Dáriussal el hi-
tettetett, bolondságok szerint minden Ki-
rályoknak, a' kik az isteni dolgokat magok-
nak koporittyák. Azért Daniel tudván, hogy
az Istent, nem az embert kellene imádni,
bűnössé tétesik, hogy a' Király parancsolat-
tyának nem engedett volna. Es sokáig nem
akarvan Dárius, a' ki előtt mindenkor kedves
vált, a' fejedelmek őtet meg-győzték, hogy
az oroflánok vermében vettessék. De a' va-
dak

daknak vettettetvén, semmi veszedelme nem
lett. Mellyet midőn a' Király meg-értett
vólna, parancsolta, hogy a' vádlók az orof-
lánok közé vettessenek: kiknek nem ha-
sonlo-képpen lett dolgok, mert mentést az
oroflánoktól meg-étettenek. Daniel az előtt
kedves lévén, kedvesebb kezdett lenni: a' Ki-
rály el-törölvén az ő parancsolatgyát; új pa-
rancsolatot adott ki: hogy, a' tévelygések, és
a' hamis isteni tiszteletek el-hagyattatván, a'
Daniel Istene tiszteletsek. Voltanak néki la-
táfi-is, mellyekkel a' már meg-ementett kö-
vetkező orfágoknak rendit meg-jelentette,
az esztendőknek-is sáját befoglalta, melly
alatt a' Christus, mint meg-lőtt, le-fállana,
és az Anti-christus el-jőne: melly sájm volt
az 70. hét, az az, a' 490. esztendő, melyben a'
Sidók a' Babyloniai 70. esztendeig tartó fog-
ságból való meg-fabadulások után, a' Cana-
hán földén lakának, az 70. heteken nem na-
poknak; hanem (mint Lev. 25. 8.) esztén-
dőknek heteit értvén: melly hetek kezdöt-
tenek a' templum meg-építetésekor, és vé-
gezödtenek a' templum el-rótásakor: melly-
ről alább-is kell állanunk. Szóllott ő
az utolsó fel támadásról-is.

Dan. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

II. RESZ.

II. R E S Z.

Az *Esfás könyvében való* viselt dolgokról, avagy a' *Sidóknak Babyloniából hazajöveletek után való némelly Persiai Királyok, Cyrus, Cambyses, Magusok, Dárius Hystaspis, I. Xerxes, Artaxerxes Longimanus, II. Xerxes, Sogdianus, Dárius Ochus, Artaxerxes Mnemö, cselekedetiről.*

I. **D** Arius 18. esztendeig uralkodott. Melly időben Aftyages uralkodott a' Médiabélieken. Ezt *Cyrus*, az ő leányától való unokája, az országból ki-üzte, a' Persák fegyvereivel élven: honnan a' birodalom a' Persákra viterett-által. A' Babyloniabéliek is az ő hatalma és birodalma alá estének. Annak-okáért az ő országlásának kezdetiben közönségesen parancsolatott adván-ki, szabadlágor ad a' *Sidóknak*, az hazájokban való visfja menéfre: a' szent edényeket is, mellyeket Nabugodonozor a' Jerusalembéli templomból el-vitt vala, visfja adta. Annakokáért akkor kevesfen mentenek visfja Judeába: hiberő a' visfja menetelre a' többinek vagy akarattyok, vagy tehetségek né volt. Ide tartozik a' *Belus*, avagy a' *Nimrod* históriája. Dan. 14. Esdr. 1. 2. Jer. 25. v. 29. 2. Chron. 36.

II. A.

II. Azon közben a' *Sidók*, a' kik a' *Cyrus* engedelmeiből hazájokban visfja-mentének. a' várost, és a' templomot meg-építeni kezdvén, mint kevetek, és szegények, lassan mentnek vala elő benne, csak nem sziz esztendeig, az az, *Artaxerxes Longimanus*ig, ki öket a' Templom építéséről el-tiltotta, és azt *Dárius* Nothusig építeni nem merték. Esdr. 3.

III. *Cyrus* helyében az ő fia *Cambyses* következett, ki 9. esztendeig uralkodott. Ennek halála után, két *Médiabéli Mágus atyafiak* uralkodtak 7. hónapig Persiában. Ezek után *Dárius Hystaspis* 36. esztendeig országlott. *Dárius* után az I. *Xerxes* volt, és ő 21. esztendeig uralkodott. Ez után *Artaxerxes Longimanus*, kiről oda fel emlekezénk, következett. Ez a' *Syria* és *Judea* tisztartói vádló levelétől indittatván, a' városnak és a' templomnak építést meg-tilalmazta: noha ezt némellyek *Cambyses*nek tulajdonították, és *Assuerus*nak, az az, *Dárius Hystaspis*nak. *Arxerxes* 41. esztendeig volt Király, a' I. *Xerxes* két hónapig, és utánna *Sogdianus* hét hónapig. Esdr. 4.

IV. Oljtán *Dárius Nothus Ochus*, a' ki alatt a' Templom meg-építettet, vötte-el az országot. Ennek midőn három testét orizó ifjai volnának, és azok közül edgyik, *Zorobabel* tudni-illik, eszeffegéért a' Király el-

latt

előtt igen kedves volna, szabadság adatott néki, kérne a' mit kívánna, hazája romlásán nyógvén, a' városnak meg-építésére való szabadságot kívánt, és a' Királytól meg-nyerte, a' tisztartóknak parancsolná - meg, hogy a' szent háznak építését, költséget adván, szíttetnék. Így a' Templó 4. éftendő alatt el-végeztetett, hatodik éftendő után, hogy Dárius uralkodni kezdett vala, és az, a' Sidók előtt elég kedves volt: és mivel nagy és nehéz dolog vala, a' várost meg-építeni, nem bizván erejekhez, e' nagy munkához nem mervén kezdeni, a' templomban látkanak. Esdr. 6.

V. Dárius Ochus 19. éftendeig uralkodott, és utánna *Artaxerxes Mnemon* következett. Ennek engedelmeből, Esdrás a' törvénynek iroja, csak nem husz éftendő után, hogy a' templom el-végeztetett, Babyloniából fel-jöven, és öter fokak követvén, Jérusálemben jutottak, a' külömb-külobb féle munkájú edények, és az aj indékok-is, melyeket a' Király az Isten téplomának küldött vala, 12. Lévitákkal egygyútt. Ez midőn e-szében vőtte volna, hogy a' Sidók a' pogányok közzül vettének volna feleségeket, öket igen meg-dorgálván, meg parancsolta nekik, hogy hánnyák-el magoktól az idegen feleségeket, és azoktól születetteket, és mindnyájan engedtenek az ö befédinek. Meg-tisz-

títtat-

títtatván a' nép, a' régi törvény szerént éi vala. Tovább, Esdrás a' városnak építésében semmit nem munkálkodott: hihető, jobb dolognak ítélte, a' költségnek meg-vef, teggettet er-költsét meg-jobbitani. Esdr. 7. 8.

III. RESZ.

A' *Nehemiás* könyvében való vifelt dolgokról, avagy a' *Nehemiás* és az *Artaxerxes Mnemon* cselekedetiről.

I. **V**Ala abban az időben Susánban *Nehemiás*, a' Király pohárnakja, a' Sidó Nemzetből való, *Artaxerxes Mnemon* előtt, az ö engedelmes szolgálattyaért, igen kedves. Eö a' Jérusálébül vízűza-tért Sidoktól értekeztvén, micsoda állapottya volna az hazája-béli városnak, midőn meg-értette, hogy hazája azon romlásban feküdnék, minden érzékenységeiben meg-háboríttatván, foházkodással és fok könyhullatással könyörgött az Istennek, nemzetsége bűneit megvalván, és az Istennek igralmasságát kívánván. Annakokéért midőn öter a' Király fokásán kívül való szomorúnak lenni látta volna, kívánta tőle, szomorúságának okát jelené meg. Akkor azt felelte, nemzetsége ellenkező dolgait, és a' várasnac romlását siratná, mely már csaknem kétfáz hatvan esz-

ten-

tendők alatt a' romlásban volna: adna neki szabadságot az el-menetelre, és annak megépítésére. Engede a' Király kegyes kéréseinek: és mindgyárt ötven lovas fereggel, hogy bátrabban járhatna, el-bocsátotta: levelet küldvén a' tisztartóknak, főkéfére való dolgokat adnának. Eö midön Jérusálemben jutott volna, fejenként a' népnek a' város építését el-olítottá, és viaskodva parancsolatit mindenek végben víszik vala: és már az építé- nek feleig mentenek vala, midön az irégység gerjedezvén, a' pogányok szomszéd városú öszve esküfjnek, hogy a' muukat vélek hagyásák-el, a' Sidókat az építéstől el-ment- tsek. Neh. 1. 2. 3.

II. De Nehemiás, őrzőket rendelvén a' reájok rohanók ellen, semmit nem félvén, az el-kezdett munkát el-végezte: és a' kö- falat el-végezvén, és a' kapuknak ajtókat csi- nálatván, belől a' cseledek által házakát épi- tetvén, a' váraft meg-mérte. Es nem ítélte a' népet a' várashoz egyenlőnek. Mert a' tér- fia az aszfzonyokkal edgyűt csak ötven eze- ren voltak. Ama' nagy számu népből, a' gyakorta való hadak, és a' fogság által annyi vesztet-el. Mert régen a' két nemzetségek, mellyeknek maradékja volt ez, midön ezek- tül a' tíz nemzetségek el-választattanak, száz és nyolczvan ezer férfiakat fegyverkezette- nek

nek vala fel. A' bűnért a' meg-öletésre, és a' fogságra annyira adattatván, erre a' keve- fégre jutottanak vala. De ez, a' mint mon- dák, a' két nemzetségeknek népe volt: a' tíz nemzetségek pedig előf, or foglagra vitetvé, az Assyriusok, és a' Medusok között el-ol- solván, soha hazájokban vissza nem men- tenek: ma-is az idegenek birodalmában lak- nak. Nehem. 4. v. 6. 7. 8.

III. De a' város meg-építése az Arta- xerxes Mnemon birodalmának 32-dik esz- tendéjében végeztetett-el. Melly időtől fog- va, a' Christus kereszteig CCCXCVII. el-ten- dők folynak-el. Tovább, a' Templom- nak meg-építésétől fogva, annak el-rontá- sáig, melly Vespásianus alatt a' Titus Csásár által végeződött-el, CCCCLXXII. esztendők multanak-el. Meg-jövedőltetett volt az régen Danieltől, a' ki a' templomnak meg-építetéseétől fogva, a' fiak el-rótatásáig LXXIX. esztendőknek jövedő heteit módotta vala. A' Sidóknak fogságoknak napjától fogva pedig a' városnak meg-építetéseig CCLX esz- tendők voltak. Dan. 9.

K

IV. RESZ.

IV. RESZ.

Az Esther Könyvében való viselt dolgokról, avagy az Assverus, Vasti, Hámán, Mardocheus, Esther, Sidók cselekedetéről.

I. **A**Z Esther cselekedeti, nem az első Artaxerxes, a ki Longimánusznak hivattatott; hanem a második Artaxerxes, a ki Assverusnak és Mnemonnak neveztetett, alatt mentenek végben. Látszik azért az ő viselt dolgait. Vala abban az időben a Királynak egy Vasti nevű felesége, ki csudálatos szépségű asszony volt. Melynek midőn formáját mindeneknek az ő orfáglásának harmadik esztendejében hirdetés egy napő, midőn közönséges vendégséget adna, parancsollya, hogy a Királyné az ő szépségének megmutatására jelennek meg. Eő pedig a boldog Királynal tanácsosabb lévén, szegyenlven a férfakkal magát nézetni, és csudálatni, parancsolattyának nem engedett. Melly bosszúságtól a Király elméje felháborítván, a feleséget megveti, és a Királyi méltóságtól megfosztja. Azért, midőn az ő helyében a Királynak feleségül egy keresetnek, Esther mindeneknél sebnek találtatott. Ez Sidó, Bénéjamin nemzetségből való, mindenik fiúlájától megfosztatott lévén, az ő Battyától Mardocheustól neveltetett-

tetett-fel. Midőn a Királynak feleségül vettének, nevelője parancsolattyából, nemzettségét és házját eltitkolta. Annak-okaért a Király feleségül elvéven, szépségéért hamar igen megíserette: el annyira hogy Királyné vá tenné, királyi koronával, és bársony ruhával megajándékozná. Melly időben Mardocheus a Királyhoz közel valók között vala. Ez, a két hofmeisterek Király után való lefelkedéseket megjelentette vala: mellyért az ő neve a Kronica Könyvben beíratatott, és az után igen felmagasztaltott. Esth. 1. 2.

II. Vala abban az időben egy Hámán nevű barátja a Királynak, kit magához egyenlővé tévén, megparancsolta vala, hogy tiszteltetnék, mint a Királyok szoktak. Ezt mindenek közzül az egy Mardocheus nem cselekedvén, Hámán gyűlölségét maga elleni igen felgerjesztette vala. Azért Hámán a Sidók veszedelmére igyekezvén, a Királyhoz ment: és állatta, volna az ő orfágában egyféle nemzetség, melly hamis isteni tiszteltű, Isten és emberek előtt gyűlölséges, idegen törvényekkel élő, halálra méltó. Igaz dolog volna, e nemzetségnek egészen a földről eltöröltetni. Es ennek javaiból nagy gazdagságot ígér a Királynak. Ez könnyen elhittetett a Királlyal. Parancsolat küldettki,

ki, a' Sidok ölettefennek meg. Es mindgyárt el-küldetennek, a' kik minden országban, Indiatól fogva Szerecsen országig, azt a' parancsolatot hirdetnék. Ezt midőn Márdocheus meg-érte, ruháit meg-faggatván, fákkal borította-bé magát: és hamuval meg-hintetvén, a' piacra és a' Királynéhoz még-en, és ott fok jajgatással, n. fideket panaszolkodással bé-tölt: Méltatlan (mondván) cselekedet, a' büntelen nemzetségnek el-veszni, és el-vesztésének semmi okát nem adni. Esther a' sirákozó Márdocheusnak szavával fel-ferkétvén, a' dolgot, a' mint vala, meg-tudgya. De a' Királyhoz nem mér menni, mert a' ki ahoz mégyen hivatlan, meg-ölettetik, hanem-ha az arany vesztőt reá ki-nyujtja. Annak-okaért nemzetsége meg-maradástért, a' szép dologban meg-halni készűlvén, halálra veti tejét, és először az Urat segítségül híván, a' Király belső tornáczába bé-megy: A' Király, hihető, a' szokatlá dologtól meg-háborítottván, lassá lassan az aszfony maga kellefésével megenyhittetvén, végtére a' Királyné vacsorájára alá vitetik, és azzal együtt, amaz a' Király előtt kedves, és a' Sidó nemzetségre fenekedő Hámán-is. Esth. 3. 4. 5.

III. Annak-okaért más napon-is, midőn már az értek után a' vendégfég a' fok pohárokkal meg-melegedni kezdett volna, az Esther

Esther a' Király lábaihoz esvén, nemzetsége-nek veszedelmétől valo meg-fabadittatást kéri. A' Király meg-igéri, mondván: a' tölle kérő Királynétől semmit meg nem tagadna, ha valamit azon kívül kérne-is. Akkor Esther az alkalmatosságon kapván, alattomban az Hámán halálát kívánta, bősű állásfara nemzetsége-nek, mellyet el-veszteni kíván vala. De a' Király baráttáról meg-emlekezvén, késődik: éstanácskozásnak okáért, kevéssé félre ment. Ostán vissza menvén, látta, hogy a' Királyné térdeit meg-ölelte: haragra gerjedvén, és kiáltozván, hogy a' Királynét kívánná, meg-parancsolta, ötött ölyék-meg. Es akkor a' Királynak tudtára vala, hogy Hámán Márdocheusnak akasztófát csináltatott volna. Így Hámán arra az akasztófára akasztatik, mellyet Márdocheusnak készített vala, és minden javai Márdocheusnak adattatának, és a' Sidók meg-fabadittaták: mellyért esztendőnként innepet sjeneltek, és Istennek halakat adtanak. Est. 6-9.

V. R E S Z.

A' Judith, és a' Macchabéusok Könyveiben való vifelt dolgokrol, avagy a' Sidók Babyloniából hazajöveleik után valo né-

melly Persiai Királyok, Ochus, Arxes, Darius Codomannus, és némelly Görög Királyok, a' Nagy Sándor, Aridem, Seleucus Nicátor, Antiochus, Antiochus Euthemus, Seleucus Callinichus, Seleucus Ceraunus, Antiochus Magnus, Seleucus Philopator, Antiochus Epiphanes, Antiochus Eupator, Demetrius Soter, Sándor Voles, Demetrius Nicátor, Triphon cselekedetiről.

I. **A** Rtaxerxes 42. esztendeig uralkodott, és az ő helyében Ochus következett. A' Sidók haza menetele után azért uralkodott Perfiában Ochus: ki kegyetlenféggért Nabugodonozornak nevezetik. Ez hadakozott 1. a' Médusok ellen, kiket meg-győzött, és birodalmához foglalt. 2. a' Sidók ellen, az ő Hadnagyja Holofernes által, ki maga mellé vőén a' meg-hódolt Moábitákat, és az ő Hadnagyoktól az Achiortól kérdeven, miért nem hódolnának meg néki a' Sidók, holott egyéb nemzetek meg-hódoltanak volna, ilyen feleletet vött: Ha a' Sidók mostan az ő Isteneket bűnökkel meg nem bántották, semmi-képpen meg nem győzethetnek, melly dicséretért Achiort a' Sidók táborába üzette, hogy azokkal ves-

ne-el.

ne-el, a' kiket győzhetetleneknek mondott. Ezt a' Persiák kötözve hagyták az hegyek alatt, melyekre akkor a' Sidók futottak vala: mellyet a' Sidók fejszébe vévén, ötlet el-öldözvén, a' Bethulia hegyére fel-vitték, és meg-kérdezvén, miért lőtt volna ugy dolga, nékik meg-beféltette, a' Sidók fabadulását várta, a' diadalom után környül-méltetett, és Sidóvá lett. Az Hollóférnes azokat a' hegyeket, melyekre a' Sidók saladtak vala, környül vétette, a' Sidókat az itarásoktól szorgalmatosán el-tiltotta, és nagy szorongatásban voltanak, és Oziáshoz, az ő Fejedelmekhez gyűlekeznek, és ötlet meg-kérdik, ha meg-adgyák a magokat. 3. a' Vég-béliek, és az Egyiptombéliek ellen, kiket vízfűnyert, és az ő Apis nevű Isteneket meg-csufolta. Mellyért az ő Egyiptombéli Hopmestertől Bagoástól, az ő nemzet-égen tött boszúságért, méreggel meg-ölettetett, midőn hűsion három esztendeig uralkodott volna. Ochus után az ő fia Arxes, 3. esztendeig uralkodott. Ez után uralkodott 4. esztendeig Darius Codomannus, Persiai utolsó Király. Efdrás és Néhémiás, csak hat Persia Királyokrol emlekeznek; Cyrufrol, Esdr. 1. 1. Cambysefről alattomban. Esdr. 4. 5. Assuerufrol, az az, Darius Hyftaspisrol, az hatodik y. ben. Artaxerxes Longimanufrol az 7. és a' 17. v.

K 4

Darius

Dárius Nothusrol. Esdr. 6. 15. Artaxerxes Mnemonrol. Esdr. 7. 8. Nehem. 1. 1. Dárius Codomannusrol. Nehem. 12. v. 22. A többi a külső historicusokból számláltatnak, hogy az idő száma ki-rellyék. Judith. 1. 2--7.

II. Látok a' Babyloniai birodalomnak nevezetes Királyit, Nabugodonozort; Evilmerodákat, Balthasárt, Dárius Medust, Astyágest; látok a' Persiai birodalomnak nevezetes Királyit-is, Cyrust, Cambyest, Dárius Hytáspist, a' két Xerxest, Artaxerxes Longimanust, Dárius Ochust, Artaxerxes Mnemont, Ochust, Arxest, Dáriust; lássuk még mára a' Görögök birodalmának nevezetes Királyit-is. Annak első Királya a' Nagy Sándor volt, ki Dáriussal meg-ütközött, és ötlet meg-győzvé, a' Persiai birodalmat az ő birodalmához ragasztotta: mely Cyrustól fogva 250. esztendőig állott vala fenn. Sándor csak-nem minden nemzeteknek meg-győzője, a' Jerusálembéli templomba ment, és abban ajándékokat vitt és meg-parancsolta minden birodalmában, hogy a' Sídónak szabad lenne hazájokban visse a' tért. Uralkodásának tizen-kettődik esztendejében, Babyloniában meg-holt. Az orfágot az ő baráti, kikkel együtt nagy hadakat viselt, el-osztottak. Némelyek azért uralkodtanak Macedoniában, némelyek Asiában, némelyek

lyek Syriában, némelyek Egyiptomban. Arrideus Philippus a' Nagy Sándor atyafia, uralkodott egy kevesse Macedoniában. Sándor után, Syriában *Seleuchus Nicátor* uralkodott először, alája vettvén néki Persia és Babylonia is. *Seleuchus* 32. esztendeig uralkodott. Utánna az ő fia *Antiochus* 19. eszt. uralkodott. Ez után az ő fia *Antiochus Etheus* 15. esztendeig uralkodott. Ez után az ő fia *Seleuchus Callinichus* 21. esztend. orfáglott. Ez után az ő fia *Seleuchus Ceraunus* 3. esztendeig királykodott. Ez meg-halván, *Antiochus Magnus*, a' *Callinichus* atyafia, Asiat és Syriát 37. esztendeig birta. Ez az *Antiochus*, a' ki ellen Scipio az Affricanus atyafia hadakozott: mely haddal meg-győztetett, és birodalmának egy részétől meg-fosztatott. Ennek két fiai voltak, *Seleuchus*, és *Antiochus*, kit a' Rómáinak kezésül adott vala. Így a' Nagy *Antiochus* meg-halván, az ő kisebb fia, *Seleuchus Philopator* nyerte-el az orfágot. Akkor *Antiochus* a' Rómáinakot elbocsátatván, és az ő helyéből, a' *Seleuchus* nak, a' ki akkor uralkodik vala, fia, a' *Demetrius* adatott kezésül. 1. Macch. 1.

III. A' *Seleuchus* meg-halván, birodalmának 12. esztendejében, az orfágot az ő atyafia az *Antiochus Epiphanes*, a' ki Rómában kezés vala, foglalta-el. Ez öt esztendő után, hogy

hogy utalkodni kezdet vala, Alexandriából
 vissza menvén (mert akkor az Egyiptom-
 beli Király, az Ptolomeus ellé hadakozik va-
 la, melytől a' Romaiak parácsolattára meg-
 sünt) Jérusalemben ment, a' templomnak
 mindé ékeségét le-vonta, és a' várost nagy öl-
 döklettel pusztította, a' Sándor halála után 151.
 éftendővel. Mert a' Romaiaknak nagy adót
 adván, prédálással kényszerítették pénzt keres-
 ni. Olcsán két éftendő múlva, ísmét hason-
 ló rólaással illetetvén a' Sidók, hogy a' gyakor-
 ta-való romlástól kényszerítették hadat ne-
 indítának, segítő hadi sereget rendelt a'
 Dávid várába. Ennek-utánna a' szent tör-
 vényt el-fordítani kezdvén, parancsolatot
 küld, hogy mindnyájan az ő elejeknek foká-
 sít el-hagyván, a' pogány Görögök foká-
 sáért éljenek. Elege-is voltak, a' kik en-
 nek a' szentfég-nélkül való parancsolatnak
 örömeit engedtenek. Akkor az egét, vára-
 son az utzákó az Isteneknek nyilván áldozta-
 tik vala: a' törvénynek, és a' Profetáknak szent
 könyvei-is tűzzel égettettek-meg. Antio-
 chus a' Görög városokbá-is, melyek az ő ha-
 talmában valának, találatott Sidokat áldozni
 kényszeríteni vala, és az ellene valókat hallatlan
 gyötrelmekkel illeti vala. Ez időben volt a'
 hét atyafiaknak és az ő Annoknak amaz híres
 szenvedések, kik mindnyájan, midőn az I-

sten

sten törvényét, és az ő elejeknek rendelést a'
 kinokkal meg-rontatni kényszerítettének,
 meghalni akartanak inkább. Végtere ezek-
 nek büntetések, és halálokat az ő Annok-
 követte. Antiochus halván, hogy az ő két
 Hadnagyi Apollonius és Scron Judástól meg-
 győztetettének, igen meg-haragutt, és Judás
 ellen nagy hadat gyűjtvén, és minden pénzét
 arra költvén, igen meg-szegényedet: mely-
 től visseltetvén, hadi seregeit Lyfiás al meg-
 oszta, és Syriát, és a' Sidók ellen való hadat reá
 bizza, maga Perfiában az adónak ki-szedésére
 mehén. Lyfiás Hadnagyokat választ, Pro-
 lomeust, Gorgiát, Doront, Nicánort: e-
 zeknek 40000. gyalogok és 7000. lovagok a-
 dattatván, a' Sidókat igen meg-rettentettek-
 vala; de az után a' Sidóktól meg-verített-
 tek. Ezt halván Lyfiás, sörgalmatossában
 kényszeríti hadi seregit: és egy éftendővel az u-
 tán roppant sereggel megyen a' Sidókra: ís-
 mét meg-győztetvén, Antiochiában ment.
 Lyfiás hadi seregét meg-szaporitván, Judeá-
 ban vissza-menvén, ísmét Judástól meg-győ-
 ztetett. Azon-közben Antiochus, ki Per-
 fiában ment vala, az Elymais városát, mely
 annak tartományában leg-gazdagabb volt, és
 az ott épített kápolnát, mely teli volt a-
 rannyal, el-akarván koborítani, a' fokafá-
 mindenűnen az helynek oltalmazására egy-
 be gyűl-

begyűlvén, el-futamtatott: annak felette izenetett vött, hogy a' dolgok vagy Lyfiástol, vagy Lyfimachustól szerencsétlenül viseltetjenek. Így lelkének és moruságából, testének betegségében esett. De midőn belső fájdalomtól gyötretetnék, meg-emlekezvén a' gonoszokrol, mellyekkel az Isten népét kénzotta, meg-vallja vala, hogy azok rajta méltán estenek. Az után kevés napok mulva meg-hal, midőn tizen-egy esztendőig uralkodott volna. 1. Macchab. 6.

IV. Az ő fiának *Antiochus Eupator*nak hadta az orfágot. Ki a' Judástól meg-tállott várnak meg-szabadítására, rettentő nagy hadal menvén, meg-győzettervén, békefféget kért, mellyel hittel elméjéből visfja-élvén, hitetlenséget követte a' bős-fu-állás. Mert a' Seleuchus fia *Demetrius Soter*, ki a' Rómaiaknak kezéül adatott volt, mihelt meg-hallotta, hogy Antiochus meg-holt volna, kérte, hogy ötet az orfágba küldenék visfja. Melly midőn tölle meg-tagadtatott volna, titkon Romából el-futott: az Syriában ment, és az orfágot el-foglalta: az Antiochus fiát, ki egy esztendeig, és hat holnapig uralkodott vala, meg-ölvén. Ez uralkodván, kértenek először a' Sidók a' Római néptől barátságot, és frigyet: és a' követtség kegyelmessen fogatván, a' Tanács végezéséből, társoknak és barát-

baráttyoknak hivattattak. Azon-közben a' Demetrius a' Judás ellen az ő hadnagyi által hadakozik vala. Es először egy Bacchides, és Sido Alchimus voltanak az hadnak vezérei: az után Nicánor tétetvén az hadnak elő-járójává, az harczon meg-holt. Akkor Bacchides és Alchimus erejeket visfja vevén, és hadi seregeket meg-szaporitván, Judás ellen vinak, azon az harczon a' győzedelmes Syrusok, igen véres győzedelemmel éltenek. Alchimus midőn Jerusálemet ocsmányul pusztította volna, meg-hal. Bacchides társátol meg-fosztatván, a' Királyhoz visfja tért. Az után két esztendő mulva, ismét Bacchides a' Sidók ellé hadakozott, meg-győzettervén, békefféget kér. Melly, conditioit tétetvén, meg-adatott, ha a' rabokat és minden ragadományokat visfja adna. 1. Macch. 7. 8. 9.

V. Midőn ezek Judeában viseltetnének, egy *Rhodus Vele Sándor* nevű ifju, ki magát Antiochus fiának mondogalván, (melly hamisság vala) az Alexandriai Király, Ptolemeusnak pénzével segeltetvén, Syriában haddal ment: Demetriust haddal meg-győzven, meg-ölte, midőn 12. esztendeig uralkodott volna. Ez a' Sándor minek-elátte Demetriussal meg-ütöknék, a' Sidók papijával, vezérével Jonathánnal frigyet vetett vala, és ötet királyi koronával és paláttal meg-ajándékoz-

dékozta vala. Ezt a' frigyét Sándor meg nem fegte. Annak-okáért a' Demeter fia *Demetrius Nicátor*, a ki az atya halála után Crétában futott vala, Lathenes a' Crétai vezértől meg-intetvén, az hazájabeli orfágot haddal kérvén vißfá, erőtlen lévén, a' Ptolomeus Philometort, az Egyiptombeli Királyt, a' Sándor Ipát, már akkor Vejenek gyölölőjét, siralmassan kérte, néki segitfeggel légyen. Eö nem az aláztos kérestől annyira, mint az el-foglalando Syriának reménfegétől édesgettetvén, seregeit vele öfve foglallyá; és a' Sándorhoz feleségül ment leányát, Demeternek adgya. Ezek ellen Sándor hadakozik, azon a' harczon Ptolomeus el-esik, Sándor meg-gyözetik, és kevés idö múlva meg-ölelik, midön ö estendőig uralkodott volna. Demetrius az orfágot el-vette, Jonathánt kegyelmessen fogadta, vele frigyét vetett, a' Sidokat törvényekre vißfá vitte. Azonközben *Diodotus Tryphon*, a Sándor hadnadgya; meg-ijedvén Jonathántól, ötet kéri, ne hadakóznék ellene, vele barátságot vét, Ptolomaisban hija, és ott ötet a' vele valokkal edgyütt meg-öli. Akkor Demetrius a' Sidokkal a' friget meg-ujjítván, a' Tryphó által lett romláfokat szemlélvén (mert a' Jonathán halála után az várofokat, és mezejeket hadival el-pusztította vala) az ö estendőnként

való

való adofokat örökké el-engedte. Mert addig az idöig a' Syriai Királyoknak, hanemha midön fegyverrel ellenek állottanak, adóc fizetnek. E' dolog lett a' Demeter Királynak második estendejében. 1. Macchab. 10. 11. 12.

VI. R E S Z.

Még-is a' Judith és a' Macchabaufok könyveiben való viselt dolgokrol, avagy a' Sidoknak Babylóniából haza jöveletek után való némelly Fejedelmei és Papjai, Oziás, Oniás, Jafon, Menelaus, Lysimachus, Matathias, Judás Macchabeus, Jonathán, Simon, János, Aristobolus, Alexander, Solinus, Hyrcanus, Herodes, cselekedetiröl.

I. A' Sidoknak Babyloniából haza jöveletek után való fejedelmei, a' vagy papjai és vezéri következnek. Volt azért az elő fámlált Syriai Királyoknak uralkodáfoknak idejében, a' Sidoknak első fejedelme Oziás, ki midön Hollofernes az Ochus hadnadgya, a' Sidok ellen hadakozott, a' meg-hodolni akaro népet intette, váraoznék egy kevesfé, az Isten segitségét várná, melly ha nem lenne tizen ötöd nap múlva, adná meg magát. Mellyet értvén Judith Sidó özvegy gazdag asszony, nagy mester-

L2

féggel

fejjel az Hollofernes táborában menvén, és ott mulatozván, ötet meg-ölte, fejét a' Sidoknak táborában vitte, a' Sidok azt az ellenfégnak mutogatván, azok el-futottak, és meg-veretettek. Judith. 7--16.

II. Ez után következett Oniás, kinek idejében a' Sidók Seleuchusnak az Antiochus Magnus fiának el-tendönként 300 talentum ezüftöt adtak adóba: mind-azon-által nem idegen tíftektől, hanem a' magok Papjaitól igazgattatnak vala, és békefűgben éltenek, miglen némellyek közzűlök őket meg nem háborították, a' papfűgot az idegen hatalma-foktól pénzen kezdűven meg-venni. Oniás Papot, ki szent őrűkölletes férű volt, egy Simon Seleuchusnak bé-vádolta; de a' papfűgát el nem vehette. Ofsűtan idű múlva, Jafon az Oniás atyafia, Antiochushoz az Antiochus Magnus fiához ment, summa pénzt igervén neki, ha a' fű Papfűgot neki adná. Es noha nem vűlt fűkás, s' nem-is engedtetett meg ez elűtt senkinek, hogy a' Papfűgot mind elűg ne vűfelné; mind azon-által a' fűfűny Kirally könnyen meg-gyűze-tett. Így Oniás le-vettetűvén, a' Papfűg Jafon-nak adatattott. Ez a' lakosokat és a' hazát ig-gű rűtűl fűggatta. Az után midűn Menelaus, amaz Simon atyafia által, az igert pénzt a' Kirallynak meg-kűldötte volna, egyűser űt nyit-

tatván

tatván a' tífteffeg kívánásra, azzal a' mester-fűggel, mellyel elűfűr Jafon, Menelaus-is a' papfűgot el-nyerte vala. Nem fok idű mul-va, midűn az igert pénzt meg nem adta vol-na, helyűrűl le-űzerik. Helyűbe *Lysimachus* tétetik fű pappá. Onnan, Jafon és Menelaus közott rut vesűkedűlek voltanak, miglen Jafon hazájából el-futűvén, meg-hűlt. Így a' Sidók ezekkel annyira meg-vesűtegettettek, hogy Antiochustól fűkán kívánák, enged-nék-meg nekik, hadd élűnenek pogányok modgyára. Mellyet midűn a' Kirally meg-engedett volna, tűfűkódva minden rofű ká-polnát épiteni, a' bálványoknak könyűrgeni, a' törűvűnyt meg-ferteztetni kezdette vala.

2. Macchab. 7. 1. Macchab.

III. Ez után *Matthathias* a' János fia kö-vetkezer: Ez midűn az Antiochus Epiphá-neftűl kűnűserítettnek, hogy az ő eleinek rendelűfűt hadná-el, és a' pogányok rendelűfű serűnt élűe, keilem és álhatatofűsűggal a' bál-vány imádáfűt meg-utálűvén, az lűtűennek ál-dozó Sidót mindenek lűttára meg-űlte, és a' Kirally emberét, a' ki bálvány imádásra kűnűseriti vala őket. Ofsűtan *Matthathias* a' várasbűl à hegyekre menűvén, hozzája fűkán gyűle-kezűvén, fűűp hadi sereget serűzett vala: kik mindnyűjan el-fűzánták vala, hogy a' szent-fűgtelen parancsolat ellen magokat fűgyver-

L 3

rel

rel őltalmazák, és hogy az hadban inkább meg-halnak mint a bálványozó ceremo-niákat gyakorolják. Azon közben Mat-thiás meg-hal: maga helyet a' seregnek, mellyet kézfizetett vala, Judás Macchabeust az ő fiát, tőtte vezérévé. Ez az Antiochus E-piphánés ellen fokfor szerencsétlen hada-kozott. Mert *Először* Apollóniust, az ellen-ség hadnagyát, ki nagy sereggel az útkő-zésre ment vala, minden seregével el-tör-lötté. *Másodszor*, Séront a' Syria elől-járó-ját meg-győzte. Mert Séron az Apollónius meg-verettetést meg-értvén, meg-fokalit-ván seregeit, Judásra kegyetlenül menvén, midőn meg-ütközött volna, meg-győzetter-vén és el-tuttatván, csaknem 800. Vitezeit el-vestvén, Syriában vissza ment. *Harmad-szor*, a' Lyfiás Hadnagyit, Ptolomeust, Gor-giát, Doront, Nicánort. Ezeknek nagy táborok vólt. Es először a' Sidókban nagy felelmet szerettek vala. Akkor Judás, min-denek semmi jót nem remélvén, az ővéit in-tette, erős lélekkel mennének a' harczra: az Istenben bizóknak semmi nem győzhetet-len. Gyakran az előtt a' kevesek a' fokakkal bóldogul meg-harczoltanak. Bőjtöt hirdet-vén, áldozatot tévén, ütközetlett, az ellen-ség tabora el-félesztett. Judás a' tabort el-nyerte, és ott fok arany és Tirus-béli gazdag-ság

ság találtatott. Mert a' Syriai Kalmárok sem-mit nem kételkedvén a' győzelem felől, rabok vevésének reménységével a' Király se-regét követvén, prédákká lottének. *Negyed-szer*, Lyfiást. Mert Lyfiás halván az ő had-nadgyainak meg-verettetéseket, nagy haddal ment Judásra egy esztendő mulva: meg-győzettervén, ismét Antiochiában megyen. Judás ellenfegeit el-kergetvén, Jérusalem-ben vissza menvén, a' templomot meg ti-titani, és meg ujjitani igyekezte: melly An-tiochustól el-roncsoltatván, és meg-feretz-tervén a' pogányoktól, éktelen vala. De a' Syrusok birván a' várat, melly, a' templom mellet, és igen magos helyen lévén, meg-ve-hetetlen vala, és a' templom körül való hel-lyek hozzájuk járulhatatlanok valának, a' fok-izori ki-rohanások miatt. Ezek eleiben Ju-dás igen erős hadi tereget vetett. Így a' Sz-haznak munkója végben ment, és a' tem-plom kő-fallal környül vétetett, kerítettett, és rendeltettek, a' kik azt örökké fegyverrel őltalmazták. *Eődször*-is, Lyfiást. Mert Lyfiás seregét meg-bávitvén, Judeában vissza menvén, ismét meg-győzettertik nagy vesze-delmével seregének, és segéltőinek, a' kik néki a' váratokból küldetének vala. 1. Macch. 2.2. Macch. 7. 1 Macch. 3. 4. 5. 9.

IV. Demetrius Solter idejében a' Sidók Judás

Judás helyében az ő atyafiát *Jonathán* választáák. A' Demetrius a' Demeter fia idejében, Jonathán után az ő atyafia *Simon* tette Sidók papjává és vezérévé. Ez az ő atyafia testét nagyságosan temette: és amaz hét tornyos nemes munkáju alkotmányokat építtette, melyekben az ő atyafiai és atyacsontyairt el-törte és el-rejtette. A' mint mondám Jonathán után az ő atyafia *Simon* volt a' Sidók Papi-fejedelme: ez a' tiszta az ővéitül, és a' Romai néptől adattatott vala néki. Ez, midőn a' Demeter Király második esztendejében a' népet igazgatni kezdette volna, nyolcz esztendő mulva az ő véji a' Ptolemeus ólalkodásával környül vétetvén, megholt. Ennek helyében az ő fia *János* következett: ki midőn az Hyrcaniai igen erős nép ellen harszen harczolt volna, Hyrcanusnak nevezetett. Meg-holt, midőn 26. esztendőig uralkodott volna. Ez után *Aristobolus* tette pappá. Ez a' fogság után hívatta magát először Királynak, és fejebe Királyi koronát tőtt. Egy esztendő mulva, meg-holt. *Alexander* oltán, az ő atyafia, hasonlóképpen Király és Papi-fejedelem volt: uralkodott 27. esztendőig. Ez igen hadakozó volt, Sidó országot igen meg-nagyobbította, igen kegyetlen volt, mert egy időben 800. Phariseusokat felezítet-meg. Ez, midőn két kis fiakat

akat, *Aristobolus*t, és *Hyrcanus*t, hagyott volna, *Solina* avagy *Alexandra* az ő felesége az országot 9. esztendőig bírta. Ennek halála után, az atyafiak között az országról rut veszekedések voltak. Ez először *Hyrcanus* uralkodik vala: ottan atyafiátul *Aristobolus*tul elűzervén, végre Pompejushoz futott: ki akkor a' Mithridátes hadakozását el-vegezvén, és Arméniát, és Pontust meg-békéltetvén, mindeneket, a' kikre ment, meg-győzvén, tovább menni, és a' szomszédságokat a' Romai birodalomhoz ragasztani kívánván, hadakozásra való okot keres vala. Azért *Hyrcanus*t örömeft fogadgya, és vele együtt a' Sidókra megyen: a' várost és a' várat megvévén, a' templomnak kedvezet, azt kénscsétül, s' egyéb benne valóitul meg-nem fosztván: *Aristobolus*t meg-kötöztetvén, Romában küldi, *Hyrcanus*nak a' papi-fejedelemséget visszá adgya, és a' Sidókra adot vevén, nekik az Afcalon-beli Antipáttert tőtte gond-vise-lőjökké. *Hyrcanus* 34. esztendőig uralkodvén, midőn a' Parthulok ellen hadakoznék, meg-fogatik. Akkor az idegen *Herodes*, az Afcalon váras-beli Antipáter fia, a' Sidók országát, a' Romai tanácsutól és néptől meg-kérte, és el-vőtte. A' Sidóknak e' volt első idegen Királyok. Mert már a' Christus el-jö-dögelvén, sükség vala, a' Proféták jönven-dőlési

dőlési sjerént, hogy ők a magok vezereitől meg-föl;taffanak, hogy a' Christuson kívül senkit ne várnának. Ez Herodes alatt, az ő birodalmának 33. esztendejében, sületett a' Christus. Herodes Afcalonita az Ur sületése után 4. esztendeig élt. Mert az ő uralkodásának minden ideje 37. esztendők voltak. Ez után az ő fiai uralkodtanak, Archelaus Terrácha 9. esztendeig; Antipas pedig 24. esztendeig. Ez uralkodván, az ő uralkodásának 18-dik esztendejében fel;ittettemeg az Ur. Melly idétől fogva Leopoldus Római Császárig, 1647. esztendők, és hat hólnapok folytanak-el. 1 Macch. 13. 14.

V. Az Isten az Izraél nem hadta rettenő, vigasztalo, intő Profeták nélkül, sem a' Babyloniai fogság előtt, sem abban, sem az után. Mert 1. a' Babyloniai fogság előtt profétálni kezdett:

1. Jonás a' 11. Jeroboam orfáglásának kezdetiben, mint meg-tetczik 2 Reg. 14. 23. 25.

2. Amos. a' 11. Jeroboam alatt, Amos. 1. 1.

3. Oseás a' Jeroboám orfáglásának vége felé, Hos. 1. 1.

4. Joel azon időben, melly a' könyvnek summájából meg-tetczik.

5. Esaiás, az Osiás orfáglásának kezdetiben, Esa. 1. 1. és 6. 1.

6. Mi-

6. Micheas a' Jothám alatt Mich. 1. 1.

7. Náhüm, Ezechiás alatt, melly a' könyvnek Summájából meg-tetczik.

8. Jeremiás, Josiáknak 13-dik esztendejében, Jerem. 1. 1.

9. Sophoniás, a' Josiás orfáglásának vége felé, Soph. 1. 1. 4.

10. Habakuk azon idő tájban, a' könyvnek summájából meg-tetczik.

11. Abdiás, a' Joachin fogságra vitetése után, a' könyvnek summájából meg-tetczik.

II. A' Babyloniai fogságban profétálni kezdett:

1. Ezechiél, a' Joachin fogsága után öt esztendővel, Ezech. 1. 2.

2. Daniel, a' Balthásár első esztendejében, Dan. 7. 1.

III. A' Babyloniai fogság után profétálni kezdett.

1. Haggeus, második esztendejében a' Darius Nothusnak, vagy (mint másoknak tetczik) az Hystáspis 6-dik holnapjában, Agg. 1. 1.

2. Zachariás, azon esztendőben, 8-dik holnapban, a' templomnak meg-építése előtt, Zach. 1. 1.

3. Malachiás, a' templomnak meg-építése után, a' könyvnek summájából meg-tetczik.

IV. E

IV. Ezek a' Profeciák igen meg-világosították a' Királyok viselt dolgait: és visítotték amazokat.

Ezek a' Profeták meg-feddették felelem nélkül a' bűnben heverő Királyokat, Papokat, népeket: és őket meg-térésre intettek. A' meg-nem térőket, az Isten fok-fele fenyegetésével rettentették; a' meg-térőket pedig az Isten fok-fele ígéretivel vigasztalták, és nevezet szerént a' Christus által való lelki meg- szabadítással. Az egész profetiákat itt nem hozhatván elő, azokból, és a' Soltárok és a' Példa-befédek némelly helyeiből, csak fíntén a' Christusról való tudományt rajzoljuk-le. Ezekből azért már ogassuk meg, hogy

1. Az égnek, földnek, teremője *atyja*, és néki vagyon *fiu*. 2 Sam. 7. 14. Pfál. 2. 7. 12. Efsa. 9. 6. Ezech. 21. 10. Hof. 11. 1. Prov. 30. 4. és ve-vetve, Hebr. 1. 4. 5.

2. Az a' fiu *születet* az Atya Istentől, Pf. 2. 7. Prov. 8. 23. 24. és 8. 24. 25. Ugyan ott az 22. y-ben. Mich. 5. 1.

3. Ez a' fiu egyetlen egy *fűlött*, Amos. 8. 10. Zach. 12. 10. első *fűlött*, Zach. 12. y. 10. az Urnak *serelmessé*, Efsa. 5. 1. Jer. 11. 15. az Atya kebelében *hordoztatott*, Prov. 8. 30. *vesd egybe*, Joh. 1. 18.

4. Ez a' fiu az Isteni természetnek *részesé*, és egy állatu az Atyával, Efsa. 61. 1. Zach.

13. 7. Pfál. 55. 14. Efsa. 63. 9. Exod. 33. 2. 14. 5. Ez a' fiu *lsten*, Efsa. 9. 6. és 17. 14. Pfál. 2. 4. és 110. 1. 5.

6. Ennek a' fiunak Isteni tulajdonságai *vadnak*. Örökké való, Efsa. 9. 6. változhatatlan, Pfál. 102. 28.

7. Ez a' fiu Isteni munkákat *cselekedtet* teremtetett az eget, Pfál. 33. 6. a' földet. Pfál. 102. 26. az hegyeket és a' tengert, Pfál. 95. 1-4. Prov. 30. 4. Efsa. 45. 17. 18. és 48. 13. az Ephraimnak *vigyázója*, Hos. 9. 8.

8. Ez az Istentől *fűlete* t fiu Christus, az az, *fel-kenettetett*. Pfál. 2. 2. Efsa. 61. 1. Pfál. 45. 8. Ez a' *fel-kenés* örökké való volt, Prov. 8. 23. *Meg-kenettetett*, az az, *hivattatott*. 1. a' Királyságra. Pfál. 2. 6. Efsa. 9. 6. 2. a' *papságra*, Pfál. 110. 4. Jer. 30. 22. Zach. 6. 12. 13. 3. a' *profetaságra*, *prédikátorságra*, *doctor-ságra*, Efsa. 61. 1. 2. Deut. 18. 18. A' mennyiben *profeta* *fűlött* eleitől fogva, Efsa. 48. 15. 16. Innen meg-igért *igének* mondatik, Hagg. 2. 4. 5. és *fűs-fűllónak*, Efsa. 52. 6. a' Sz. Lélek, ki által *fűlltak* a' Szentek régen, 2. Petr. 1. 21. a' Christus *lelke* volt, 1. Petr. 1. 11. A' mennyiben *Pap* volt, meg-tartotta, és *oltalmazta* az *ővért*, Efsa. 63. 9. Job. 33. 23. 24. Zach. 3. 1. 2. 4. A' mennyiben *Király*, *vezérlette* őket, meg-tartotta minden *uttyokban*, ki-ment az ő *seregekben*, a' *dicsőségben*

be-vitte őket, Pál. 73. 24. Mich. 2. 13. ()

9. Ez az Isten fia született, részese kezdett lenni az emberi testnek, emberré lett, Efa. 9. 6. Gyermeke született, de rend-kivül való módon, Efa. 7. 14. Jer. 31. 22.

10. Ez az Isten fia születése, meg-testesülése meg-jövedőltetett, Efa. 8. 14. az hol a' mondatik: az Ur néktek Sanctuariummá lett, az az, a' testnek templomát csinálta magának, Joh. 2. 21. Efa. 8. 18. Hebr. 2. 13. 14. Zach. 2. 14. Joh. 1. 14. Pál. 8. 5. Hebr. 2. 16.

11. Az Isten fiának azt a' meg - testesülést erősitik az Isteni meg-jelenések, melyek lőtte nek a' Profétáknak emberi formában, Efa. 6. 1. Joh. 12. 41. Ezech. 1. 26. 27. és 10. 1. és 8. 18. Dan. 7. 9.

12. Az Isten fia azért a' meg-testesülést nevez minket atyáfiainak, Hebr. 2. 11. Pf. 22. 23.

13. Ezért a' meg-testesülést tulajdonítatik az Isten fiának, anyának méhe, emlője, Pál. 22. 10. 11. csontok, szív, belek, Pál. 22. 15. lélek, Pál. 22. 21. test, Hof. 9. 12. fáj, Efa. 40. 5. kezek, lábok, Pál. 22. 17. fűlek, Pál. 40. 7. hát, orca, Efa. 50. 6. halál, Pál. 22. 16. Efa. 53. 12.

14. Ezért a' meg-testesülést hívattatik az Isten fia a' föld gyümölcsének, Efa. 4. 2. Jersébül

sebül való veséjőnek, és virágnak, Efa. 11. 1. Dávid házának, Zach. 12. 8. Asziny és Abrahám magvának, Gen. 3. 15. szőlőnek, Efa. 42. 2. és 49. 5.

15. Ezt a' meg-testesült Istent, mint eg' ujal mutatták a' Proféták, Efa. 40. 9. és 52. 8. Ennek a' meg-testesülésnek helyét meg nevezik, Mich. 5. 1. Jer. 3. 17. Malach. 3. 3. Zach. 12. 7.

16. Ezt a' csudálatos meg-testesülést sokképpen hívják: nevezik néha el-jövetelnek, Pál. 40. 8. Zach. 2. 14. és 9. 9. néha el-küldetésnek, Zach. 2. 14. Efa. 48. 16. és 61. 1. Gal. 4. 4. néha fel-támadásnak, Malach. 4. 2. néha fel-támasztásnak, Jer. 23. 5. és 33. 15. 16. néha meg-látogatásnak, Hof. 9. 7. Mich. 7. 4. Pál. 8. 5. Luc. 1. 78. néha ki-származásnak, ki-jövetelnek, Jer. 30. 20. Mich. 5. 2.

17. Annak a' meg-testesülésnek idejét is meg-mondották, Hof. 9. 5. Mich. 4. 1. Dan. 9. 26. Azt is a' mik azt meg-előzték. Meg-kellett előzni a' Dávid házának meg-aláztatásának, és a' koronának el-vétetésének, 1 Sam. 23. 5. Ezech. 21. 26. 27. A' Jerusalem meg-építésének, a' fogoly népnek vissza-hoztatásának, a' Sidó tanácsnak meg-erősítésének, Jer. 30. 18. 22. és 3. 16. Hof. 2. 1. Efa. 40. 4. 5. Mich. 4. 13. Dan. 4. 25. A'

templomnak fenn-állásának, Mal. 3. 1. 3. Hagg. 2. 7. A' vénék ítéleteknek és a' Rómaiaknak uralkodásának, Efa. 53. 8. Kellet azt követni a' várasnak el-rontatásának, a' népnek el-öflésének, a' pogányok meg-térítettetésének, Dan. 9. 26.

18. Az Isten fiának, a' született gyermeknek hópöfesterének kellett lenni, Efa. 40. 3. Mal. 3. 3. és 4. 5. Matth. 11. 14. Luc. 1. 17.

19. A' születül született Isten fia, a' testnek, nem a' bűnnek lett részese, avagy, az Isten fia szent és bűn-nélkül való ember, Mal. 2. 11. Efa. 11. 2. 3. és 53. 9. Pál. 18. 7. és 40. 10. és 45. 7. 8. Hebr. 7. 26.

20. Az Isten fia, noha a' születül csudálatosan és bűn-nélkül született, mind-azon-álal igen alávaló, és alázatos formában jöt-bé e világra, Hebr. 10. 5. Efa. 11. 11. Mich. 5. 1. Amos. 9. 11. Efa. 53. 1. 3. és 52. 14. és 49. 7. Zach. 9. 9.

21. Noha penig az Isten fia, szegénységben és alázatosságban jelent-meg, mind-azon-által igen szép és dicsőséges volt, Pál. 45. 3. Joh. 1. 14. Zach. 12. 8. Efa. 40. 5. Hagg. 2. 9. Efa. 11. 10. Pál. 24. 7. 8.

22. A' született Isten fia, magát a' törvény alá adta, Gal. 4. 4. Ezért furattattak meg az ő fűlei, mint a' szolgáknak, Pál. 40. 7. Exod. 21. 5. 6. főt ezért mondatik szolgájának, mind Isten-

Istennek, Efa. 49. 3. mind az uralkodóknak, Efa. 49. 7. és mondatik kisebbnek az Isteneknél, Pál. 8. 6. tudni. a' nevezetett Isteneknél, 1 Cor. 8. 5. mind az Angyaloknál, Act. 7. 53. mind azoknál az embereknel, a' kik törvény hozóknak mondatnak, Gen. 49. 10. a' kiktől meg-akart ítéltetni, Efa. 53. 8.

23. Az Isten fiának, most az ember fiának is, csecsemő korában fűléivel, a' Hérodész üldözésének el-kerülésének okáért Egyiptomban kellett futni, de ott nem maradni, Matth. 2. Hof. 11. 1. Jer. 31. 15. Ezek a' fiók attúl félnek vala, hogy az Ur soha visssa nem jö; de az Ur meg-vigasztallya, 1. 16. és Matth. 2. 20.

24. Az Isten fia e világra jöven, be-nem vétetett, és meg-nem csméretett, Joh. 1. 10. 11. a' nagyoktól meg-utaltatott és vettetett, Efa. 53. 3. és 1. 4. és 28. 12. Hof. 9. 17. Pál. 2. 1. 2. botráncozásnak kövévé lött, Efa. 8. 14. Innen panaszkodik, Efa. 50. 2. Azok a' kik őtet be-vették, és meg-csmérték, Joh. 1. 12. a' kicsények voltak, 1 Cor. 1. 27. 28. Pál. 8. 3. Efa. 28. 9. Deut. 32. 5. Efa. 8. 18.

25. Az Isten fiának, a' született gyermeknek munkája volt 1. tanítani, a' mennyiben Profeta volt. 2. szenvedni a' mennyiben Pap. 3. dicsőségében bé-menni, a' mennyiben Király, Luc. 24. 26. Act. 26. 23.

1 Pet. 1. 11. E' volt az Isten akarattya, melyet cselekedni, néki gyönyörűség volt, Pál. 40. 9.

26. Hogy az Isten fia Doctör, és Prédikátor lenne, meg-tecczik, Joel. 2. 23. Efa. 61. 1. és 40. 5. Mich. 6. 9. Efa. 52. 6. és 1. 2. Hab. 2. 3.

27. Az Isten fia, nagy illendőséggel, emberiséggel, alázatossággal, édeséggel, kedvességgel, kiáltozás, csete-páté-nélkül tanított, Efa. 40. 4. 5. és 48. 3. és 40. 1. 2. Soph. 3. 9.

28. Az Isten fia mit fogtatani, meg-tecczik, Efa. 2. 3. és 42. 4. A' törvényt hirdette, melyről Jerem. 31. 32. 33. Efa. 61. 2. Pál. 40. 10. 11. A' népeknek az ítéletet is hirdette, Mich. 4. 3. Efa. 40. 4. Ezech. 21. 27. Efa. 11. 4. Pál. 82. 1.

29. Sokan mondtak ellene az Isten fia tudományának és prédikációjának, és annak nem engedtek, Efa. 5. 24. és 53. 1. Mich. 6. 9. Efa. 28. 12. Nah. 1. 11. Pál. 82. 5. Efa. 6. 10. Hab. 1. 5.

30. Az Isten fia tudományát, prédikálását csudák követték, Hebr. 2. 4. Ezekért mondatik 1. ó csudálatosnak, Efa. 9. 5. és 40. 10. 2. az ő el-jövetelinek napja nagynak, és rettenetesnek, Mal. 4. 5. Joel. 3. 3. A' csudákra tartozik a' betegeknek meg-gyógyítások, Matth. 11. 5. Efa. 35. 5. 6. és 32. 4. és 53. 4. Matth. 8. 17.

31. Az

31. Az Isten fia rettenetes kinokat szenvedett, Efa. 53. 4. Zach. 13. 9. Efa. 63. 1. 2. 3. Malach. 1. 12. 13. és 2. 11. Dan. 2. 45. és 9. 26. Efa. 53. 8. Pál. 118. 22. Mich. 4. 14.

32. A' Christus a' miket szenvedett, az Iste tanácsából és végezéséből szenvedte, Act. 2. 23. Pál. 118. 22. 23. Efa. 9. 6. 7. és 53. 4. 10. Pál. 8. 6.

33. Az Isten fia szenvedésének minden részei, és környül álló dolgai meg-vadnak a' Profeták írásiban. Hogy az ő tanítványa árulná-el őtet, Pál. 41. 10. mely árulónak somoru ki-menetele volt, Pál. 109. 8. Act. 1. 20. kicsiny árron 30. sikluson adta-el őtet, mennyit egy híván rab - is meg-ért volna, Zach. 11. 12.

34. A' Christus el-árultatása előtt, és az után lelkének felette nagy keserűségét érzette, sírt és könyörgött, Istentül mint - egy el-hagyatott volt, Pál. 22. 1. 15. Luc. 22. 7. 44. Pál. 88. 16. és 17. 9. 11.

35. A' Christus el-árultatván, az övétül el-hagyatott, Pál. 88. 9. 19. Zach. 12. 7.

36. A' Christus a' törvény tévő sűk eleiben vihetett, hogy vádoltatnék, Efa. 53. 8. Pál. 22. 17. Pál. 2. 1. 2.

37. A' Christus meg-csúfoltatott, pòk-dotetett, és meg-veretett, Efa. 50. 6. Mich. 4. 14. Pál. 32. 15. Efa. 53. 4.

M4

38. A,

38. A' Christus végtére, az utólsó büntetésre vitetett, Efa. 53. 7. Jérusálemen kívül s'henvedett, Efa. 63. 1. holott a' Bosrán Jérusálem értetik.

39. A' Papok meg-elégedhettek volna a' Christus meg-östoroztatásával, és ki-rekesszétéssel, de az ő vérét s'omjuhozzák vala, azért kiáltyak, testics-meg, Pál. 69. 16.

40. A' Christus ruhái el-ol;tattanak, Pál. 22. 19.

41. Végtére a' Christus meg-fesjittetett, Pál. 22. 17. 18. Efa. 53. 9 holott a' temetésen a' keresz't értetik, Efa. 52. 13. holott a' fel-magasztaltatáson értetik, előfő'r a' gyalázatos fel-magasztaltatás, Joh. 3. 14. az után a' dicsőséges. Nem egyedül fesjittetett-meg, hanem még vele ketten, Efa 53. 12. A' keresz't-fan -is meg-csufoltatott, Pál. 22. 8. 9. Matth. 27. 39. 44.

42. Ettől az ártatlan Christus ellen lött gonofságtól a' nap irtózott, melly meg-fetétült, Matth. 27. 45. Luc. 23. 45. Amos. 8. 9.

43. A' Christus a' keresz't-fán meg-s'omjuhozott, és néki ital adattatott, Matth. 27. 34. Joh. 19. 28. Pál. 69. 22.

44. A' Christufnak s'árai a' keresz't-fán meg-né törette itenek a' mint az hnfvétí bárányal meg-ábráz oltatott volt, Joh. 19. 36. Pál.

34. 21.

34. 21. Mind-azon-által által-üttetett, Zach. 12. 11. Joh. 19. 37. Apoc. 1. 7.

45. A' Christus keresz't-fára való fesjittetést, a' halál követte, Efa. 53. 12. melly halál alomnak mondatik, Jer. 31. 26. Pál. 3. 6. és 110. 7. Efa. 49. 4.

46. A' Christus valamelyeket s'henvedett, nem a' maga, hané a' mi bűneinkért s'henvedte, Efa. 53. 5. 12. Pál. 69. 5.

47. A' Christus, halálával meg-győzte a' Sántát, Gen. 3. 15. Hebr. 2. 14. noha ez akarja vala ötet azzal meg-győzni, Gen. 3. 15. a' mint az Istentelen Sidók-is várják vala, Pál. 41. 9.

48. A' Christus halála és s'henvedése elégtételnek árta, mellyel fokak vétetennek, és váltattanak-meg, Efa. 53. 10. 11. Job. 33. 24. Pál. 50. 5. Zach. 9. 11. és. 13. 1. Efa. 52. 3. 1 Pet. 1. 18. 19.

49. A' Christus s'henvedést az ő dicsőségre követte, Luc. 24. 26. Pál. 8. 6. és 110. 7. Efa. 52. 13. és 53. 8. Phil. 2. 8. 9. Hebr. 2. 6. 9.

50. A' Christus dicsőségére tartozik előfő'r, az ő tisz'tesleges temetése, mert az ő keresz't-fán való gyalázatos temetése után a' két latorral, néki tisz'tesleges temetetés adattatott a' gazdaggal, Efa. 53. 9. Luc. 23. 50-53. Ott bátorsággal fekütt az ő teste, Pál.

16. 9.

16. 9. 10. és az ő alma édes volt, Jer. 31. 26.
Ez a földben való temettetése a Christushnak
meg-ábrázoltatott, Matth. 12. 40.

51. Másodszor az ő fel-támadása, Pál. 3.
6. és 16. 10. 11. Act. 27. 32. Pál. 40. 3. Job.
19. 25. Apoc. 1. 18. Jer. 31. 26. Hof. 6. 2.
Amos. 9. 11. Hab. 3. 2. Soph. 3. 8.

52. Harmadszor az ő menyben menése,
Pál. 68. 19. Prov. 30. 4. Amos. 9. 6. A' fel-
menetellel edgyüt jár az Isten jobján való ü-
lés, Pál. 110. 1. 5. és 2. 4. és 45. 5. Hebr. 4.
14. Pál. 8. 2. Efa. 53. 12. Pál. 68. 19. 20.

53. A' negyedik a' Sz: Léleknek, az az, az
ő ajándékinak ki-töltése, Eph. 4. 8. Efa. 48.
5. 16. Joel. 3. 2. Zach. 12. 10. Efa. 44. 3.
Zach. 9. 12. Joh. 14. 16. és 15. 26. 1 Joh.
2. 1. 2.

54. Eötödik a' pogán'ok meg-térítettések,
Gen. 9. 2. és 22. 18. és 49. 10. Efa. 11. 10. és
2. 2. 3. Ezech. 16. 61. Hagg. 2. 7. Malach.
1. 11. Pál. 2. 8.

55. Hatodik az ő örökké való orjága,
Deut. 33. 5. 3. Efa. 9. 6. 8. és 32. 1. Jer. 23.
5. Efa. 52. 6. Zach. 9. 10. Pál. 2. 6. és 45. 7.
Dan. 2. 44.

56. A' Christus jó teteményeiről-is szól-
nak a' Profeták, Efa. 9. 3. 7. Zach. 9. 8. 11.
Efa. 8. 12. és 45. 23. 24. és 61. 52. és 55. 1. 2.
és 64. 3. Jer. 31. 14. és 25. 33. 34. Hos. 2. 1.

22. Zach. 3. 9. Pál. 23. 1. 2. és 103. 1. 4.

57. A' Christushoz való íf, teinkről-is
fólnak a' Profeták, Gen. 4. 9. 10. Efa 55. 2.
7. Hos. 6. 6. Pál. 2. 12. Efa. 28. 16. és 53. 11.
Hab. 2. 4. Zach. 3. 4.

58. A' dicsőféges Isten fiának, mind Isten-
ségére, mind emberiségére, s' mind a' kettőre
nézve sok nevei vadnak a' Profetáknál, Efa. 7.
14. és 4. 5. Zach. 6. 12. Malach. 1. 12. Efa. 4. 2. és
11. 1. és 53. 1. Zach. 3. 9. Efa. 44. 7. Pál.
95. 1. 2. Sam. 23. 4. Malach. 4. 2. Efa. 49.
3. és 63. 9. Mich. 5. 1. és 2. 11. Zach. 13. 7.
Jer. 30. 21. Efa. 6. 5. és 3. 10. és 27. 5. Zach.
9. 12. Mich. 2. 13. Efa. 54. 5. Job. 19. 25.
Efa. 45. 15. 17.

59. Jól mondotta tehát az Apostol, hogy
ő a' Profetákon kívül semmit nem szóllott,
Act. 26. 22. Aldott a' ki jött az Urnak
névében, Pál. 118. 26.
Matth. 21. 9.

A' SZENT HISTORIA-

NAK HARMADIK

K Ö N Y V E.

I. RESZ.

*A' négy Evangelisták könyveiben való
viselt dolgokról, avagy az Isten, Gábel,
Zacharias, Ersébet, keresztlő János, Má-
ria, Josph, Christus, Angyalok, Pászto-
rok, Bolcsek, Herodes, Eördög, Sidók,
Tanítványok, Judas, Péter, Kaiphás, Pi-
láts, Tolvajok, Vitézek, Arimathiai Jo-
seph, Aszfzonyok cselekedetiről.*

☞* Atok a' Chaldefok, Persák, Gö-
rögök Királyi alatt való viselt dol-
gokat; lássuk a' Romai Cászárok
alatt való tört dolgokat-is. Azért:

☞* I. a' Christus születése előtt ezek lette-
nek az Evangeliumok szerint: 1. A' Szüz
Mária a' Juda Nemzetiségéből származott:
születtetett Joákimtól (ki Elinek vagy Elia-
kimnak neveztetik) és Annától Luc. 3. 23.

2. Az Isten a' Gábel Angyalat Zakariához,
midőn

midőn a' Templomban szolgált, küldötte,
néki mondaná-meg, az ő magtalan felesége
Ersébet a' keresztlő Jánost szülné, Luc. 1.
3. A' keresztlő János fogantatott Szent
Mihály havának 24-dik napján (a' mint az
Ecclesia hísi) hat hónappal a' szüz Máriá-
nak Josphtól való el-jegyeztetése előtt. 4.
A' keresztlő János fogantatásának 6-dik hól-
napjában a' Gábel Angyal a' szüz Máriához
Názáretben küldetik, néki meg-mondgya, a'
Mesiást szüli, és néki meg-hadgya, a' született
gyermeket Jészusnak nevezné, Luc. 1. 31.
hamar ez a' követség végben menvén, a' mi
Urunk. I. Christus a' szüz Máriának méhébé,
a' Szent Léleknek munkálkodása által, Böjt-
más havának 25-dik napján fogantatott,
Luc. 1. 35. 5. A' Mária az Angyal befédétül
fel-ferkentetvén, kevés idő múlva nagy sie-
tséggel az ő atyafiához Ersébethez a' keres-
tlő János annyá-hoz ment, hogy ő ezt a' csu-
dálatos cselekedetet néki meg-jelentené. Es
midőn Ersébet hallaná a' Mária köszöntését,
a' gyermek meg-repeset az ő méhében, és a'
keresztlő János (a' mint Agost nus mond-
gya) a' Christust mozdulásával köszöntötte,
kit szóval nem lehetett. A' Mária Szent
Lélekkel bé-telvén, éneklette a' Zacharias
házában ama' szentséges eneket: Magat tal-
lya az én lelkem az Urat, Luc. 1. 57. 6. A'

N

ke-

keresztelő János sülettetik az ő magtalan anyjától Eresébettül, Luc. 1. 63. 64. 7. A' meg-némult Zachariának a' fióllás vijsa adatik, midőn táblára írná az ő fia nevét. Ez a' Sz. Vén énekli az Uj Testamentom-béli másod-
dik éneket: Aldott az Izraelnek Ura Isten, Luc. 1. 64. 68. 8. Józseph a' Mária ferje meg-intetik, a' terhes Máriát el-ne hadná, Matth. 1. 20.

II. A' Christus sületése körül ezek lettenec.

1. A' Christus sületett, midőn az Augustus Császár tis-fartója a' Cyrenius Judeában a' népet fel-iratta, Luc. 2. 2. A' Christus sületésének napját az Ecclesia Karácson havának 25-dik napján üli meg. 2. A' Christus sületett közönségesse a' Juda földéb, Luc. 2. 4. nevezetese Bethlehémbe; de nem a' Zabulon Bethleheméb, Jos. 19. hanem a' Juda Bethlehemében, melly Ephratának mondatik. Mich. 5. 1. Matth. 2. 6. Gen. 35. 19. Melly Bethlehem Dávid Városának hivattatott, mert a' Dávid a' Christus ábrázolója ott sülettetett és neveltetett. 3. Az Isten a' világ teremtetesétől fogván a' Mesiás eleit, eredetét fokképpé jelétette meg; de mindékor világossabbá és világossabbá 1. Az Aszfionynak magvát ígerte, melly a' kigyó fejét meg-töri, Gen. 3. 2. A' magot Abrahamnak ígerte, még pedig háromszor, Gen.

12. 3. Gen. 18. 18. Gen. 22. 18. 3. A' magot Isáknak ígerte edgyfer, Gen. 26. 4. 4. A' Magot Jákóbnak ígerte, ennek is edgyfer, Gen. 28. 14. 5. Ezt a' Mesiás-ról való ígertet a' Juda Nemzetiséghez kötötte, Gen. 49. 10. 6. Ezt a' Dávid házához sörította. 2. Sam. 7. 12. 7. A' Mesiás Anyjának süznek kellett lenni, Esa. 7. 8. A' Mesiás Anyjának neve volt Mária, ki Józsephnek jegyeztetett volt, Matth. 1. 18. 4. A' Christus sületésében láttuk meg: Kiktül, ki, mi mód, mi végre sületett? Azért: 1. A' Christus emberi természet, etire nézve a' tyá nélkül való, Hebr. 7. 3. a' Christushnak anyja emberi természetire nézve a' süz Mari, Esa. 7. 14. Matth. 1. 22. 23. 2. Sületett az Isten fia, Gal. 4. 4. Luc. 2. 11. 3. A' Christus sületése természet, ígerent való volt, az ő anyja méhéből jött ideig hordoztatására, anyjának méhének meg-nyílására, és meg-tisztulására nézve; de volt természet felett való és csudálatos, hogy férfú és bűn-nélkül sületett. 4. Sülettetett a' Christus, hogy mi az ő sületésével ujja sületetnének, az az, az Isten fia azért lett ember fia, hogy mi benne Isten fia lennének.

III. A' Christus sületése után ezek lettenek: 1. a' Christus sületése, mivel Isten fia sületése, sok csudákkal dicsírtetik. Mert ki nyilatkoztatott. 1. az Angyalok által, 1. egy

által, kinek prédikatioja le-irattatik, Luc. 2. 8--13. (2.) Mindenek, vagy fokak által, Luc. 2. 13. 14. 2. Emberek által. 1. A' Sidók által, (1.) A' Bethlehemi Pásztorok által, Luc. 2. 15. (2.) a' Simeon és az Anna által, Luc. 2. 25. 36. 2. A' Nap-keleti bölcsek által, Matth. 2. 1. 3. Az Új és csudálatos csillag által, mely a' bölcseknek nap-keleten meg-jelent, és őket a' Christus születésének helyére vezette. II. A' pogányoknak jóvendölések az egész világon meg-füntenek, a' Profeták világos jóvendölése szerint, Zach. 13. 2. Pf. 97. 7. III. Nőölczad-napon környül-meteltetett, Boldog Asszony havának 1-napján, Luc. 2. IV. A' nap keletről jör bölcsek ötlet imádták, és néki aranyat temjént és mirhát adtanak, Math. V. Mária meg-tisztulván, mely lett a' Christus környül-meteltetése után 30. születése után pedig 40. nappal, Böjtelő havának 2-dik napján, a' Jéru-sálem-beli templombá az ő fiacskáját az Ur elibé állatra. A' Vén Simeon a' csecsemő Christust ölébé vette és ötlet látta és jóvendölt rolla. Így cselekedett Hanna is, Luc. 2. VI. Józseph a' Christus nevelője, és gondviselője, álmábá az angyaltól meg-intervén, a' csecsemő Christussal Egyiptumban futott, hogy a' csecsemőt az Hérodes fegyverétől meg-métené, Math. 2. VII. Az Ascaloniai Hérodes, avagy a' Nagy

Nagy Hérodes, a' kegyetlenfégnék nagy halatla példájával a' Bethlehembéli gyermekeket meg-ölette, és az egy csecsemő Christust keresvén, fokak ellen dühö-ön kegyetlenkedett. Mert, Matth. 2. 16. meg-öletett minden gyermekeket, a' kik Bethlehemben és a' körül való helyekben találtattanak, a' kik két esztendőfők és kisebbek vóltanak. VIII. Hérodes meg-halván, az Augustus Romai Császár, az Hérodes orfjagát négy felé szakasztotta, és az ő fiainak osztotta, úgy hogy az Antipás, és Philippus Hérodes egy egy részt vennének. Archelaus pedig kettőt. Judeában az atya helyében következett, és 9. esztendeig uralkodott. IX. Archelaus uralkodván, Józseph Máriával, és a' csecsemővel Egyiptumból Siria tartományában, avagy Judeában visszamentenek, és meg-intervén, Galileában lévő Názáretben laktanak, Matth. 2. X. A' Christus 12-esztendő korában, az Húsvétnek innepén, a' Jérusálem-beli templomban a' Doctörök mindenek csudálkozására tanította, és az ő ifjeni bölcsefégnék világos jegyét adta, Luc. 2. XI. Luc. 3. 1. 2. az Augustus meg-halván, a' Tiberius Nero Romai Császár uralkodásának 15-esztendejében, Judeában Pontius Pilátust tartósága, és az Annás és Kaifás fő Papságok alatt. János a' Zakariás Pap, és Ersebet fia, az Ifentül hivattarván, a'

trombita zengésének Innepén, mint hangos trombita a' jelen való Mesiást hirdetvén, az ő Szent tisztihez fogott, és az Evangeliumot erős szóval tanította, minden rend-béli emberek a' szent életre, és a' meg-térésre nagy élő-menetellel, fel-serkentett: és az Új Testamentumnak mint el-kezdője, új ceremoniát (melly volt a' Kereszttség) kezdett: melly űl keresztelőnek neveztetett. Sokan gyülekeztenek hozzá, és meg-mosattatván vízszel, az ő bűnöket meg-vallották. A' keresztelő János hivataláról, az ő prédikálásának és kereszttségének kezdetiről, élő-meneteléről lásd-meg, Matth. 3. 1-13. Marc. 1. 1-9. Luc. 3. 1-19. XII. A' Christus a' kereszttség után az ő tiszti nyilván és méltósággal viselte, és az egész Judeát, Samariát, Galileát, el-járta, prédikálván a' meg-térésről, a' bűn-bocsánatról, és az örök életéről való Evangeliumot: jó-téteményekkel illetvén és meg-gyógyítván mindeneket, a' kik az ördög hatalma alatt vóltanak, és betegséggel és erőtlenséggel kinoztatának. Járt pedig ezeken a' helyeken az ő szolgálattában (az ő meg-kereszteltetésétől fogva és az ő sennyvedésének és fel-menerelésének napjáig) csak-nem negyed-fel esztendeig. Es az ő szolgálattának első esztendejében azt az egész földet, melly Judeának mondatik, innen és túl a' Jordánon, és a' Samari-

mariától és Galileától meg - külömböztetik, el-járta, és tudományával és csuda-tétellel híresé tőtte. Mert az övéihez akart menni, Joh. 1. 11. de midőn az övéi őtet nem vették volna, szolgálattának második esztendejében Galileában ment, Joh. 4. 3. és azt a' tudománynak és a' csudáknak sjekevé tette. Midőn a' Jérusálem-béli Papi fejedelmek, az i-rás-tudók, Phariseusok őtet Galileában-is űldöznék, harmadik esztendejében a' Pogány Varosinak Tyrusnak és Sidonnak határiban ment, Matth. 15. 29. Marc. 7. 24. Végtere fel-esztendejében az ő szolgálattának, minden helyeket meg-látogatott, Judeát, Samariát, a' Judea feliben való Siria tartományát, melyekben az előtt három esztendők alatt tanított vala, el-bucszván az őhalgatóitól. Mi azért a' Christus cselekedetét a' negyed-fel esztendők szerint ízámlályuk-elő, és az Evangelisták egymással való meg-egyezéseket, avagy a' Christusról való Evangeniumnak rendét rövideden rajzollyuk-le. Annak-okaért:

I V. 1. A' Christus szolgálattának első esztendejében ezek lőtenek:

1. A' Christus csak hamar a' kereszttség után a' lélektől a' pusztában vitetett, 40. napokon fok-főle mesterfegyekkel kéfértetett, Matth. 4. 1-12. Marc. 1. 12. 13. Luc. 4. 1-14.

2. A' keresztele János téhen először bizonyoságot a' már meg-jelentetett Christusról, azonközben midőn a' püsztabán volna, Joh. 1. 15-19.

3. A' Jerusálembéli Synedriumnak a' keresztele Jánoshoz való követsége, és az ő felelete, mellyel bizonyoságot tett a' Christusról, Joh. 1. 19-29.

4. A' Christus, az ördög az Isteni erőtől meg-gyozettetvén, a' Jordánhoz viszta, és a' keresztele János harmadikszor téhen bizonyoságot a' Christusról, melly első volt a' jelen való Christusról, Joh. 1. 29-35.

5. A' keresztele János a' Christus, a' püsztabán való viszta menetelének első napján, ötlet a' népnek meg-mutatta: melly néki negyedik bizgyság tétele a' meg-jelentetett Christusról, és második a' jelé való Christusról, Joh. 1. 35-36.

6. A' Christus a' püsztabán való viszta-menetelinek második napján, a' Jánosnak két tanítványi a' Christushoz mennek, és Jánost el-hagyván, őket követik, Joh. 1. 37-41.

7. Simon Péter, az ő atyja, az András által először a' Christushoz vitetik: melly lott a' Christus a' püsztabán való viszta-menetelének harmadik napján, és az András hivatalának második napján, Joh. 1. 41-43.

8. A' Philep a' Christustól az Apostoli ijtire hivattatik, ki által a' Nathanael is a' Chri-

Christushoz vitetik, melly lett a' Christus a' Jordántól való viszta-menetele előtt edgy nappal, Joh. 1. 44. a' résinek végeig.

9. Kána Galileábá menyegez lott, és abban tölt a' Christus először csudát, Joh. 2. 1-12.

10. A' Christus Annával, atyafiaival, tanítványival Kánából Kapernaumban ment alá, Joh. 2. 12.

11. A' Christus, midőn keves napokon a' Kapernaum városában mulatott volna, Jerusálemben fel ment az Hufvét innepének meg-ütléfére, Joh. 2. 12. És volt a' Christus szolgálattyának első efitendejének Hufvéttya.

12. A' Christus az Innepen isteni buzgóságtól indittatván, a' templomot meg-tisztította, a' vévöket adókat abból ki-űzi, és sok csuda tételekkel meg-hirefedik, Joh. 2. 14. a' rés; végeig. El-végeződven az inep, midőn a' Jerusálem-béliekre nem bizná magát, a' Vároft el-hagyván, Benjámín Nemzettségében ment, Samaria és Galilea felé, és ott maradt Pünkösdig. Ott mit cselekedett, János nem írja, mert a' Christus szolgálattyának csak első efitendejében lott dolgokról emlekezik.

13. A' Christus ismét a' Pünkösdi innepében Jerusálemben fel-megyén, és Nikodémus-

muszáll befélget, Joh. 3. 1-22. X

14. A' Nikodémuszáll való befélgetése után, ismét el-hagyván a' Vározt, Judeának egyéb részeiben ment, Idumea, és Egyiptus felé, és ott tanítván és keresz-telvé, járt a' János (ki-is az Enon földében keresz-tel vala) fogságáig, Joh. 3. 22. 23.

V. 2. A' Christus szolgálattyanak másodtkétfetendéjében ezek lőtenek:

1. Midőn a' Christus már edgy-néhány hónapokat töltött volna, a' Keresztőlő János tanítványi a' Sidókkal disputálnak az ő Mesterek mellett a' Christus ellen, és az alkalmatossággal János prädicator (melly utólsó volt az ő fogsága előtt, és az Evangelistáktól feljegyez-tetett) tött, mellyben ötödik és utólsó bizonyosságot tett a' Christusról és az ő tisztiről, Joh. 3. 25--36.

2. János, mivel Héródest fertelmességgel vádolta vala, tőle tömlőczben vett-tetett, Karácson-hava felé, Matth. 14. 3-5. Marc. 6. 17--21. Luc. 3. 19. 20.

3. A' Christus, midőn öt vagy hat hónapokat mulatott volna Judeában, és a' János tömlőczben vettetéséről, és a' Phariseusok üldözéséről bizonyosabb lett volna, alá ment Galileában Samarián, és befélget a' Samariáisszonyal az Istennek igaz tisztetiről, és a' Sichár lakosait az ő isméréstire viszi, Matth.

4. 12.

4. 12. Marc. 1. 14. Joh. 4. 1--43.)(

4. Két-nap mulva a' Várasból ki-menvén Galileában ment, és ott meg-gyógyította a' fő ember fiát: è volt a' második csuda, mellyet a' Christus a' Galileának Kánáájában tött, Joh. 4. 43--55.

5. A' Christus közönségesen a' Galilea Synagogaiban kezd tanítani, Matth. 23. Marc. 1. 14. 15. Luc. 4. 14. 15.

6. Midőn az egész Galileát el-járta volna, osztán hazájában Názáretben ment, holott a' Synagogaiban magát Mesiáának tanította, Esaiásból. a' 16. r. 16. y. de a' lakosoktól ki-vettetett, Luc. 4. 16--31.

7. A' Christus el-hagyván Názáretet, ment másodszor Kapernaumban, ott lakozván, Matth. 4. 13.

8. A' Christus által lőtt a' halaknak csudálatos fogása, és a' négy Apostoloknak, Péternek, Andrásnak, Jánosnak, és Jakabnak hívatala, Matth. 4. 18-27. Marc. 1. 16--20. Luc. 5. 1-11.

9. A' Christus tanít a' Kapernaumi Synagogaiban az Isten országáról, és a' tisztátalan lelket meg-némítván, ki-űzi, Marc. 1. 21-29. Luc. 4. 31--38.

10. A' Christus a' Péter nap'ta' hideglelésből meg-gyógyítja, Matth. 8. 14. 15. Marc. 1. 29-31. Luc. 4. 38. 39.

11. S;em-

11. Szombaton fok-fele betegek gyógyítatnak-meg, nap-enyéset fele, Matth. 8. 16. 17. Marc. 1. 32-34. Luc. 4. 40. 41.

12. A' Christus à Szombat után más napon a' pusztaban ment, ötet Péter és mások követvén. Esaz ötet meg-tartóztatni akaró seregeknek meg-felelt: más várafoknak-is kellene néki az Evangeliomot hirdetni, Marc. 1. 35-39. Luc. 4. 42. 43.

13. A' Christust az egész Galileát el-járta, az ő Synagógáokban tanítván, és minden erőtlenséget meg-gyógyítván, Matth. 4. 23-26. Marc. 1. 39. Luc. 4. 44.

14. Ennek a' járásának végén edgy várfalban à bél-pokloft meg-gyógyította, Marc. 1. 40-46. Luc. 5. 12-17.

15. A' Christust a' Galileának el-járása után a' pusztaból Kápernaumban visléta tért, és ott a' guta-ütöttet meg-gyógyította, Matth. 9. 2-9. Marc. 2. 1-13. Luc. 5. 17. 27.

16. Ki-mégyen à tóhoz, és látván Máthét, ötet à vám mellől el-hitta, Matth. 9. 9. Marc. 2. 13. 14. Luc. 5. 27. 28.

17. Ezekután, midőn az Hufvénnek Innepe (melly második volt a' Christus keresetsége után) közelitenes a' Christus ísmét Jerusálemben fel ment, és az embert, melly 23. esztendeig győrttetett à nyaval átúl à Bethesda halas tavánál, meg-gyógyította, Joh. 5. 1-16.

18. A'

18. A' Christusnak első vivása volt à Sidók-kal a' Szóbatrul, és az alkalmatossággal hosfsu predikációt tött. Joh. 5. 16-48.

19. A' tanítványok saggattyák a' buza fejeket szombaton, és őket a' Christus a' Phariseusok vádolása alól fel-menti, Matth. 12. 1-9. Marc. 2. 23-29. Luc. 6. 1-6.

20. A' Christus, midőn már Jerusálem-ből el-ment volna, más szombaton Galileának edgy Synagógájában tanít: és meg-gyógyította azt, akinek à kéze meg-száradott vala, Matth. 12. 9-14. Marc. 3. 1-6. Luc. 6. 6-11.

21. A' Phariseusok tanácskoznak a' Herodiánusokkal a' Christus el vesztetése felől, Matth. 12. 14. Marc. 3. 6. Luc. 6. 11.

22. A' Christus a' Herodiánusok kegyetlensége miatt a tanítványokkal à Galilea tengeréhez ment, és ott tanít a' hajóból: fok se reg követvén pedig, nagy csudákat tött, Matth. 12. 15-22. Marc. 3. 6-13.

23. Ezek után a' hegyre fel-ment, imátkozik, és 12. Apostolokat választ, és őket meg-erősíti, Matth. 5. 1. Marc. 3. 13-20. Luc. 6. 12-20.

24. Az Apostolok választása után hosfsu predikációt tött a' sokaság és az Apostolok előtt, mellyel őket tisztekre oktatta. Megolvashatod ezt a' prédikációt Máthénál, Matth. 5. 6. 7. részeiben, Luc. 6. 20. a' r. végeig.

O

25. Ez

25. Ez a' hegyen lótt prédikáció után, ar-
rúl le-állott, és a' belpoklost meg-gyógyítot-
ta, Matth. 8. 1-5.

26. Az után Kápernaumban bé-menvén,
à százas szolgáját meg-gyógyította, Matth.
8. 5-14. Luc. 7. 1-11.

27. Az özvegy asszonynak fiát a' Naim Vá-
rosának kapujánál meg-eleveníti, Luc. 7.
11-18.

28. Keresztelő János a' tömlőczből két
tanítványokat küld a' Christushoz, Matth.
11. 2-7. Luc. 7. 18-24.

29. A' Christus prédikációja, és à Jánosról
való bizonyás-gétele az hozzá küldetett kö-
veteknek el-menetelek után, Matth. 11. 7-24.
Luc. 7. 24-36.

30. Bé rekesztvén prédikációját, halákat
ad az ő menyei Attyának a' meg-jelente-
tett Evangeliomért, és mindé nyavalygokat
hozzájahi, Matth. 11. 25. a' r. végeig.

31. A' Christus a' Phariseustól hivattatik,
kinél midőn ebédlenék, à Mária Magdaléná-
tól meg-kenetik, kit bűncitől meg-sabadít,
Luc. 7. 36. a' r. ý.

32. Ísmét el-járja a' falukat és à várasokat;
hirdérvén az Istennek orfágát; és ötet à 12.
Apostolok, és némelly néki szolgáló asszo-
nyok követik, Luc. 8. 1. 2. 3.

VI. 3. A' Christus szolgálattyának har-
ma;

madik estjében ezek lóttének:)(

1. Ezeknek az helyeknek el-járása után
Kápernaumban vis-sza tért, ott az ördögökt
meg-gyógyította. Honnan közte és az I-
rástudok között nagy villongás támad,
Matt. 12. 22-46. Marc. 3. 20-31.

2. A' Christusnak annya és atyafiai jönnek,
kivánván véle szólni, Matth. 12. 46. a' r. ý.
Marc. 3. 31-36. Luc. 8. 19-21.

3. Hazúl a' tenger mellé ki-megyén, ta-
nítványinak, és az hozzá gyűlt népeknek
fok fele példa beszédekert mond, Matth. 13.
1-36. Marc. 4. 1-30. Luc. 8. 4-19.

4. A' Christus a' tenger mellől haza men-
vén, tanítványi kérésére à konkolýokról va-
ló példa beszédert meg-magyarázza, és új
példa beszédekert hoz elő, Matth. 13. 36-54.
Marc. 4. 30-35.

5. A' Christus, estvejn annak à napnak,
mellyen példa-beszédéli prédikációja volt,
à tengeren által ment à Gadarenufook földére,
holott nagy félvés; támadván, aluván, vesze-
delemben forog, de fel-serkenvén, ottan
meg-teddi a' tengert, és à feleket, Matth.
8. 23. 28. Marc. 4. 36. a' r. ý. Luc. 8. 2-
26.

6. A' Christus, midőn à Gaderenufook és à
Gergesenufook földére érkezett volna, két ör-
dögöföket meg-sabadít, és az ördögök fe-

regének meg-engedi, hogy a' disznókban menne, Matth. 8. 28--25. Marc. 5. 1--21. Luc. 8. 26--40.

7. Minekutána à Christus à Gadaremusok tartományából à maga városában vissza tért volna, à Jairus leányát fel-támasztja, és à vér folyással nyavalygó aszt; onyt meg-gyógyítja, Matth. 9. 18--27. Marc. 5. 21--44. Luc. 8. 40--à r. ý.

8. Ezek meg-lévén, à két vakoknak szemek világát meg-adgya, a' néma ördögöft meg-gyógyítja, Matth. 9. 27--35.

9. A' Christus Kapernaumból el-menvén (mivel ott az Irástudók irigységek miatt bátorságosan fokáig nem maradhat vala) hazájában Názáretben másodszor megyen vissza, és az ő hazájából kiérül à Názáretből kiérül meg-utaltatott, Matth. 13. 54--58. Marc. 6. 1--6.

10. Az után a' Christus a' Galileában levő Ecclesiákat meg-látogattya, Matth. 9. 35--39. Marc. 6. 6.

11. Elő szóltatta a' 12. Apostolokat, ketten ketten el-küldi, hogy az Evangéliomot hirdessék, beteget gyógyítsanak. Eők azért ki-menvén, tanítanak és gyógyítanak, melyet a' Christus-is cselekedett az ő távul létekből, Matth. 10. 1. a' r. ý. és II. 1--14. Marc. 6. 7--14. Luc. 9. 1--7.

12. A' Keresztelő Jánosnak az Hérodes par-

ra-

rancsolattya, a' Machérun várában feje vétvén, nagy bátorsággal ment az halálra, midőn esztendeig és csak-nem három hónapig volt volna a' tömlőczben, Matth. 14. 6--13. Marc. 6. 21--30.

13. Az Hérodes, és az ő udvara népének itéletek à Christusról. Matth. 14. 1. 2. Marc. 6. 14--21. Luc. 9. 7--10.

14. A' Christus halván a' János halálát, az Apostolokkal a' Bethsaida pusztá helyében ment, és ott két halacszával és öt kenyerekkel 5000. embert meg-elégitett, Matth. 14. 13--24. Marc. 6. 30--47. Luc. 9. 10--18. Joh. 6. 1--16.

15. A' tanítványok hajókázván veljedelemben fogognak, és à Christus Péterrel a' tengeren jár, Matth. 14. 24--37. Marc. 6. 47. a' r. ý. Joh. 6. 16--22.

16. Az után való nap fok emberek gyülekeztenek a' Christushoz, kikhez Kapernaum városában igen sulyos prédikátioja volt à mennyei kényérnek kereszteséről. Ismét lelki évféről az ő testének, és ivásáról az ő vérének, Joh. 6. 22. a' r. ý.

17. Itt esett az harmadik Húsvét a' Christus meg-keresztetése után, melyről emlékezik János, Joh. 6. 4. Ebben à Christus à Sidók ólalkodásától, kik ötlet meg-akarják vala ölni, felvén, Galileában járt, a' Sátoros

O 3

inne-

innepig, Joh. 7. 2.

18. Az Írástudók és a Phariseusok Jerúsálemből a Christushoz mennek, kérdvén, miért engedi az ő tanítványinak meg-rontania vén embereknek rédeléseket. Ezeket igé meg-czáfollja, és az ő rendeléseket kárhóztattya, Matth. 15. 1--21. Marc. 7. 24--30.

19. Ki-menvén a' Tyrus és a' Sidon végeiben, meg-gyógyította a' Kananiai asszony-nak ördögtől gyótróttetett leányát, Matth. 15. 21.--29. Marc. 7. 24--30.

20. Ezek után mégén a' Galilea tengerehez a' Decapolis végén, és ott meg-gyógyított vakokat, sántákat, betegeket; és azok között kiváltképpen a' nehezen sjólló fűketett, Matth. 15. 29--32. Marc. 7. 31--38.

21. A' Christus hét kenyerekkel és kevés halacszákkal meg-elégít 4000. férfiakat, Matth. 15. 32--39. Marc. 8. 1--10.

22. A' Christus a' Magdala határában mégén, és vetelkedik a' jegyet kerő Phariseusokkal: és intést-is tesien az ő kovásfoknak el-kerüléséről, Matth. 15. 39. és 16. 1--13. Marc. 8. 11--22.

23. Midőn a' Dalmanutha határiból a' Galilea tengerén visít; a' tért volna, Bethsaidán kívül a' vaknak sjeme világát visít; a' adta, Marc. 8. 22--27.

24. Onnan el-menvén, a' Philep Cesare-
ájának

ájának részén, a' tanítványokat meg-kérdi az embernek fiáról, és Péternek, ki minden Apostoloknak képeben vallást tölt, az egeknek kulcsait igéri; és intést tesien, hogy ki ki a' nyomorúságokat békével sjenvedgye e világon, Matth. 16. 13--21. Marc. 8. 27--31. Luc. 9. 18--22.

25. Tanítványinak az ő izenyvedéséről prédikál, Matth. 16. 21. Marc. 8. 31--40. Luc. 9. 22.

26. A' Péter meg-bántatik a' Christus haláláról való beszéddel, és midőn ötet arról el-inteni akarná, a' Christustól erőssen meg-teddetik, és a' Christus kereszterül hof;ju prédikációt kén;erítették hallani, Matth. 16. 22--30. Marc. 8. 32--40. Luc. 9. 23--28.

27. El-változik a' Christus a' Thábor hegyén, és beszél Illyésszel és Mojsseffel, Matth. 17. 1--9. Marc. 9. 1--8. Luc. 9. 28--37.

28. A' következő napon az ő el-változása után, a' korságost meg-gyógyította, kit az ő tanítványa az ördögtől meg nem sjabadithatanak vala, Matth. 17. 14--22. Marc. 9. 14--30. Luc. 9. 37--44.

29. Önnét mégén Galileán által, Marc. 9. 30. holott ismét meg-inti az ő tanítványit a' következő estendőben való sjenvedéséről, Matth. 17. 22. 23. Marc. 9. 31. 32. Luc. 9. 43--46.

30. A' Christus Kapernaumban ment, és ott a' drachmát meg-fizeti, Matth. 17. 24-27. Marc. 9. 33.

31. Az Apostoloknak első villongások vóltról, ki lenne közülök leg-elsőb, melyet midőn a' Christusra vittének volna, nehéz prédikációt tölt a' botrányozásnak el-kerüléséért, az elsőfeg ellen való alázatosságról, az atyafiának meg-feddéért, Matth. 18. 1-21. Marc. 9. 33-51. Luc. 9. 46-51.

32. A' Christus atyafiaitul meg-intetik, hogy Jerúsálemben fel-mennyen, a' Sátoroknak innepére, Joh. 7. 2-10.

33. A' Christus a' Sátoros innepen Jerúsálemben fel-ment, és az után a' Samaritanusok nem adnak néki szállást, Luc. 9. 51-57. Joh. 7. 10.

34. Hárman akarják a' Christust követni, kiknek mindenikében valami fogyatkozás vóltról, Luc. 9. 57-63.

VII. 4. A' Christus szolgálattának negyedik esztendejében ezek lóttének:

1. A' Christus a' Sátoros innepen Jerúsálemben fel-ment a' templomban, és a' Sidoroknak hihetetlenfégeket feddi, Joh. 7. 14-37.

2. Az innep 8-dik napján (mely utolsó vóltról) az Ur az életnek vízerül prédikál, és fókán hívnek benne, Joh. 7. 37-54.

3. Más 70. tanítványokat választ, ki küldi őket

őket ketten ketten, hogy ők-is mint az A. postolok, tanítsák a' meg-térést és a' bűnöknek bocsánattát, Luc. 10. 1-17.

4. Más nap, az innep után, ismét a' templomban ment, és tanítja az egész népet, holott az hozzá vitetet paráznát meg-mentette, Joh. 8. 1-12.

5. Ennek utánna az ő személyéről és tisztáról prédikált, és minden embernek vesetségéről, melyet a' Sidorokkal való erős viaskodás követett, hogy ők a' Jésus ellen követket ragadoznának, és ő el-rejtven magát, általaménvén ő közöttök, a' templombul ki-ment, Joh. 8. 12. a' 1. ý.

6. A' meg-gyógyítottokról való hirtória, a' Christushoz a' Sidorokkal ez alkalmas-tossággal lótt disputálása, Joh. 9. 1-39.

7. Allattya az Ur, hogy övé volna az Eclésiában be-vévére és abból ki rekesztése való hatalom, Joh. 9. 9. a' 1. ý. és ismét 10. 1-22.

8. Az 70. tanítványok a' Christushoz visszajárának: és ő lelki örömmel be-töltetik, és a' tanítványoknak boldogságokat hirdeti, Luc. 10. 17-25.

9. Ostán a' törvény tudóval disputál, kit a' törvényre igazít, a' Samaritanusokról való példabeszéddel ki legyen a' mi felebarátunk, meg-tanítja, Luc. 10. 25-38.

10. Tanittya à feregeket Bathabarában, Joh. 10. 40--42.

11. Bethabarából ki menvén, Bethániában ment Márthához és Máriához, Luc. 10. 38. a' r. ý.

12. A' Jépus az ő tanítványinak elejekben írja a' könyörgésnek formáját, és annak hatóságát tanittya, Luc. 11. 1--14.

13. A' néma ördögöt ki űzi, és à Phariseufokat, kik azzal gyalázták a' Christust, hogy az ördögöket a' Beelzebub által űzné ki, megczáfollja, és megzabolazza, Luc. 11. 14--37.

14. A' Phariseustól à lakodalombá hivatztatván, benne à Phariseufoknak külső sentségeknek állorczáját dorgálja, és a' törvény tudót korpázza, Luc. 11. 37. a' r. ý.

15. Őstán ismét az embereknek nagy fokasága gyülekezvén hozzája, őket a' Phariseusi képmutatásról el-inti, és à menyeei igazságban való álhatatosságra inti, Luc. 12.

16. Int à valóságos penitencia tartására, példáiival a' Galileusoknak, kik Pilátustól, és à Sidóknak, kik à toronyak le-fakadásával öltettettek meg, és à terméketlen fige fáról való pelda-beféddel, Luc. 13. 1--10.

17. A' 18. esztendőről fogva ördögtől meg-fállott aszsonyt meg-gyógyította, és azt à cselekedetet a' Synagoga-nak Fejedelme el-

len

len meg-öltalmazza, Luc. 13. 10--22.)(

18. A' Varosokon által menvén tanít, ismét Jérusálemben a' templom s;entelésének innépére (melly Karácson hava vége felé lés;en) mégven, Joh. 10. 22.

19. A' Christus, midőn az egyházi s;entelésnek innepé ültettnék, à templomban felment, és magát à meg-igert Mesiásnak lenni világossan tanittya, Joh. 10. 22--40.

20. A' Christus Jérusalemet el-hagyván, mégven à Jordánon túl Syria tartományában, Judea s;élin, Joh. 10. 40--43.

21. Tanittya, à s;oros kapun kellene bémenni à mennyeknek országában, Luc. 13. 23--31.

22. Az Hérodes meg-akarja a' Christust ölni, mely néki meg-mondatik, mindazonáltal nem akar el-futni, Luc. 13. 31. a' r. ý.

23. A' Christus à víz korságost à Phariseus házána, a' kinél védégeskedik vala, meg-gyógyította, és à Phariseufoknak kevélysegeket dorgálja, Luc. 14. 1--15.

24. Pelda-befédet hoz elő à nagy vacsoráról, Luc. 14. 15--25.

25. Prédikál a' keresztnak hordozásáról, Luc. 14. 25. a' r. ý.

26. Három példabefédeket magyaráz meg à Phariseufoknak. 1. az el-veszett juh-ról. 2. az el-veszett drachmáról. 3. à té-

koz-

kozló fiurúl, mellyekkel meg-mutattya az Istennek kegyelmét a meg-térő bűnösökhöz, Luc. 15.

27. Más példabeszédet mond a' hamis fárrúl, Luc. 16. 1-19.

28. A' gazdagról, és a' lázárúl való história, Luc. 16. 19. a' r. 7.

29. Tanit a' botránkozásról, hoszszu-tűrérről, hitről, és az hiveknek tisztekről, Luc. 17. 1-11.

30. Tíz belpoklosok gyógyittatnak meg a' Christustól, midőn a' Samarián által Galileában menne, Luc. 17. 11-20.

31. Prédikál a' Christus az Isten orf;ágának el-jövelete felől, mellyre a' szüntelen könyörgést s;ükfegetnek tanittya a' hamis bírórúl való példabeszéddel, Luc. 17. 20-37. és 18. 1-9.

32. A' példabeszéd meg-magyaráztatik, az edgyütt a' templomban fel-menő Phariseusról, és Publicánusról, hogy könyörögnének, Luc. 18. 9-15.

33. Mégyen a' Christus a' Judea határibá, a' Syria tartományán által, és ott vetelkedik a' Phariseusokkal a' házafok el-válásáról, Matth. 19. 1-13. Marc. 10. 1-13.

34. Gyermekek vitettetenek a' Christushoz, kikre kezeit téfzi, és őket meg-áldgya, Math. 19. 13. 16. Marc. 10. 13-17. Luc. 18. 15-18.

35. A.

35. A' gazdag ifiat, a' ki az örök életről kérdezősködik, szomoruan bocsáttya-el magától, Matth. 19. 13-27. Marc. 10. 17-28. Luc. 18. 18-28.

36. Péter kívánnya tudni az Apostolságnak jutalmát, Matth. 19. 27-31. Marc. 10. 28-32. Luc. 18. 28-31.

37. A' Christus a' példabeszédet a' munkáokról, kik a' szölőben hivattattanak, meg-magyarázza, melly őf;ve foglaltatik a' tanítványokkal az előt lött beszélgetéssel, Matth. 20. 1-17.

38. Mária és Mártha meg-mondók a' Christusnak, hogy az ő attyok fia Lázár beteg-vólna, Joh. 11. 1-17.

39. Onnan ismét Jérusálemben fel-ménvén, az Apostoloknak meg-jövendőli az ő szenvedését, Matt. 20. 17-20. Marc. 10. 32-35. Luc. 18. 31-35.

40. A' Zebedeus fiainak annyok az ő fiaival edgyütt a' Christus job és bal keze felől való ülést kéri, Matth. 20. 20-29. Marc. 10. 35-46.

41. A' vakot közel Jérikóhoz az Ur meg-gyógyittya, Luc. 18. 35-44.

42. A' Publicanus Zacheust Jérikó városában meg-téríti, Luc. 19. 1-11.

43. Pédabeszédet mond a' tiz giráról, mellyek a' tiz szolgálk között el-olztattak, hogy

P

hogy azokkal azonközben kereskednének.
Luc. 19. 11--29.

44. Ki-menvén Jérikóbúl, két vakoknak
szemek világát meg-adgya, Matth. 20.
29--35. Marc. 10. 46--53

45. A' Christus Jérusalemben való me-
netelében Bethania felé meg-állott, és ott Lázár
fel-támasztotta, Joh. 11. 17--47.

46. A' Phariseusok a' Lázár fel-támasztá-
sa után a' Christus meg-öletéséről tanácskoz-
nak, Joh. 11. 46--54.

47. A' Christus a' Phariseusok tanácsko-
zásáról bizonyosabb lévén, az ő tanítványi-
val Ephraim városábámegyén, és ott két nap
maradott, Joh. 11. 54--58.

48. Hat napokkal husvét előtt, vizfsza
ment Bethániában, a' hol Mária a' fel-támasz-
tatott Lázárnak nényje az ő lábait meg-keni,
Joh. 12. 1--40.

49. A' következő napon, mely a' pálma
ágaknak napja volt, ő Jérusálemben megyén,
és azon az uton, számarraülvén, a' városban
kőnyhullatással megyén bé, és a' templomból
ki-üzi az adókat, és vévöket, Matth. 21. 1--14.
Marc. 11. 1--11. Luc. 19. 28--47. Joh. 12.
12--19.

50. Este a' 12. Apostolokkal Bethániá-
ban vizfsza ment, és ott hál, Matth. 21. 17.
Marc. 11. 11.

51. Má-

51. Másod nap ismét a' városban bé-
ment, a' füge fát meg-árkozza, és a' pénz ver-
tőkat a templomból ki-üzi, Matth. 21. 18. 19.
Marc. 11. 12--18.

52. Eltve ismét a' városból ki-mégyn,
Marc. 11. 19.

53. Reggel a' városban való vizfsza me-
netelében, látván a' meg-száradott füge fát,
hitnek hathatóságáról prédikál, Matth. 21.
20--23. Marc. 11. 20--27.

54. Vizfsza térvén Jérusálemben az ő el-
lenfegit meg-czáfollja, kik azt kérdették, mi-
csoda hatalómal tanitana, Matth. 21. 23--28.
Marc. 11. 27. a' r. ý. Luc. 20. 1--9.

55. A' Phariseusoknak szemekre hánnya
az ő engedetlenségeket, és kegyetlenségeket,
a' szőlőriű és a' Király menyegzőjéről való
példabeszéddel, Matth. 21. 28. a' r. ý. és 22.
1--15. Marc. 12. 1--13. Luc. 20. 9--20.

56. Az adó fizetéséről való kérdésre vast-
gon meg-felel, Matth. 22. 15--23. Marc. 12.
13--18.

57. Disputál a' Christus a' Sadduceusokkal
a' halottaknak fel-támadásáról, Matth. 22.
23--34. Marc. 12. 18--28. Luc. 20. 27--39.

58. A' törvénynek nagy parancsolattyarul
való kérdés, Matth. 22. 34--41. Marc. 12.
28--35.

59. Ezek után más kérdést vét a' Christus

P 2

a' Pha-

a' Phariseusok eleiben, a' Christusról a' David fiáról, és hasonló-képpen Uráról, Matth. 22. 41. a' r. y. Marc. 12. 35--38. Luc. 20. 41--45.

60. A' Christus az Irástudók és a' Phariseusok ellen erős prédikációt téstzen; melybő az ő vétkeket keménnyen feddi, és nekik kemény büntetéseket jövendől, Matth. 23. 1. a' r. y.

61. A' szegény özvegy afszonynak a' szegények pénzének ládájában bocsátott ajándékát dicséri, Marc. 12. 41. a' r. y. Luc. 21. 1-5.

62. Az épületnek fen'ességét mutogató tanítványoknak, a'fiak és az egéi; Jérusálé városának el-róttatását, és annak meg-előző jegyeit meg-jövendőli, Matth. 24. 1--29. Marc. 13. 1--24. Luc. 21. 5--25.

63. A' Christus az utolsó ítéletről, és annak meg-előző jegyeiről beszélget, Matth. 24. 29. 37. Marc. 13. 24--33. Luc. 21. 25--34.

64. Regula iratik a' Christustól, mimódon kellefűk a' hiveknek magokat készíteniek az ő utolsó el-jövetelére, Matth. 24. 37. a' r. y. Marc. 13. 33. r. y. Luc. 21. 34--37.

65. A' Christus példabeszédet hoz elő az Apostoloknak a' 10. szűzekről, Matth. 25. 34. 31.

66. Más példabeszédet magyaráz az Aposto-

stoloknak a' mészze ment cselédes gazdának szolgái között el-olztatott talentumokról, Matth. 25. 24--31.

67. A' Christus az ő leg-utolsó el-jövetelének, és a' leg-végű ítéletnek cselekedetét és folyását világosan ki-adgya, Matth. 25. 31. a' r. y.

68. Rövid hystória adatik Lukácstól, mit cselekedett a' Christus az ő szenvedéset meg-előző két napokon, szederán, és csötörtökön. Luc. 21. 37. 38.

69. A' Christus az ő tanítványinak ísmét meg-jövendőli két nap után következő szenvedéset, Matth. 26. 1. 2. Marc. 14. 1. Luc. 22. 1.

70. A' Papi-fejedelmek, Irástudók, Phariseusok a' Kaiphás házában özvegyűlnek, és a' Christus meg-fogattatásáról és meg-ollettetéséről tanácskoznak, Matth. 26. 3--6. Marc. 14. 1. 2. Luc. 22. 1.

71. Le-írása az árulási alkuvásnak, melyet tött Judás Iscariotes a' Papi-fejedelmekkel, a' fő Pap házában lött tanácskozás után, Matth. 26. 14--17. Marc. 14. 10. 11. Luc. 22. 3--7.

72. A' Christus a' pogátsáknak első napján, tudni-illik csötörtökön, György havának 2-dik napján, Pétert és Jánost Jérusálemben küldi, hogy el-készítenék az utolsó Hufvét

vacsorát, melyet, minekutánna ő-is estve felé a városban ment volna, az északának hatodik óráján, az ő tanítványival meg-ett. Matth. 26. 17---21. Marc. 14. 12---18. Luc. 22. 7---19.

73. Az új testamentomi szentséges vacsorát szerzi, Matth. 26. 26---30. Marc. 14. 22-26. Luc. 22. 19. 20. lőtt az északának 6-dik óráján.

74. A' Christus a' tanítványoknak lábait meg-mossa, és az áruió Judást bizonyos jeggel meg-jegzi, Joh. 13. 1---31.

75. Az elsősegrül veszekedő Apostolokat, ki légyen a mennyeknek országába nagyobb, oktattya, Luc. 22. 24---31.

76. Az ő tanítványit egymás szeretetire inti, Joh. 13. 33---36.

77. Péternek a meg-tagadásnac esetét eleve meg-mondgya, Luc. 22. 31---35. Joh. 13. 36. 37. 38.

78. Ezek után hosszú prédikációja volt a' tanítványokhoz, mellyben az ő tisztiról beszélt, és az Apostolokat vigasztallya. Ezt János a' 14. 15. 16-dik részekben írta-le. A' Christus az egész beszéletést buzgó könyörgéssel rekeszti-bé, mellyben a' tanítványokat, és az Ecclesiát az ő mennyei Attyának ajánlya, Joh. 17. Ezek lóttanak az északának 8-dik óráján, midőn a' Christus 6. órakor

rakor az ő testének és vérének Sacramentumát szerzette volna.

79. Dicséretet módván a' Christus az északának 9-dik óráján, a városból az olajfának hegyére ki-ment, és az Apostoloknak botrányozását kiváltképpé a' Péterét meg-jövé dőlte, Matth. 26. 30---36. Marc. 14. 26---32. Luc. 22. 39. Joh. 18. 1.

80. A' Christus az északának 10-dik óráján a' kertben imátkozik, vérral veritezik, midőn az ő tanítványi az onközben aldogal-nának, Matth. 26. 36---47. Marc. 14. 32-43. Luc. 22. 40---47. Joh. 18. 1. 2.

81. Tizen-egy órakor Judás az hadi sereg-gel, és a' Papi fejedelmek szolgáltaival a' kertben az olajfák hegye alá ment, és a' Christust el-rullya, és az ellenfegek kezeibé adgya, Matth. 26. 47---51. Marc. 14. 43-47. Luc. 22. 47-48. Joh. 18. 3---10.

82. 3 Péter a' Christust fegyverrel késjülvén óltalmazni, Malchusnak a' Papok-fejedelmének szolgáljának fülét el-vágja, kinek vakmerőségét a' Christus dorgállya, Matth. 26. 51-55. Marc. 14. 43---47. Luc. 22. 50. 51. Joh. 18. 3---10.

83. A' Christus, az ellenfeg lator és véres szándékát erős prédikációival meg-fzorongatva, Matth. 26. 55. 56. Marc. 14. 48-49. Luc. 22. 52. 53.

84. A' Christus tanítványai el-futnak, és az 6 Mestereket az ellenfég között egyedül hagyják, Matth. 26. 56. Marc. 14. 50--52.

85. A' Christus meg-fogattatván, és meg-kötöztetvén, az olajfáknak hogyérül Jérusálemben alá vitetik, és először Annás eleiben állítatják, az után Kaiphás eleiben, Matth. 26. 57. Marc. 14. 53. Luc. 22. 54. Joh. 18. 12.--15. Lott ez az éczakának 12-dik óráján.

86. Péter a' Papi-fejedelem pirvarában menvén, alkalmatosságot ad a' Christushnak meg-tagadására, Matth. 26. 58--70. Marc. 14. 54--68. Luc. 22. 55--58. Joh. 18. 15--19.

87. A' Christus a' Kaiphás házában tanítványiról, és tudományjáról kérdeztetik, és ellene hamis tanuk hozatnak elő. Azonközben Péter másodszor és harmadszor tagadgya meg a' Christust, és könyveket hullat, a' penitentiának meg-mutatására, Matt. 26. 59--67. és 71. a' r. y. Marc. 14. 55--65. és 69. a' r. y. Luc. 22. 58--63. Joh. 18. 19--28.

88. Midőn a' Papi-fejedelmek és a' Synatnak törvény tévői a' Kaiphás házában öszve gyűjtetvén, a' Christust halálra méltónak módották volna, sokféle boszszuságoknak, csufoltatásoknak nemeivel illettek; és ezt cselekedtek az éczakának csak-nem harmadik órájától fogva, nap-keletig, Matt. 26. 67. 68. Marc.

68. Marc. 14. 65. Luc. 22. 63--66.)(

89. Reggel, a' napnak 5-dik óráján, a' Christus az egész gyűlés előtt vizsgálta, magát Isten fíának allattya. Így azért ujjobban hamissan kárhoztatott, Matth. 27. 1. Marc. 15. 1. Luc. 22. 66. a' r. y.

90. A' Gyűlésből a' napnak hatodik óráján meg-fogattatva, és meg-kötöztetve a' törvény házban Pilátushoz el-vitetett, Matth. 27. 2. Marc. 15. 1. Luc. 22. 1. Joh. 18. 28.

91. Judás midőn látná, hogy a' Christus halálra kárhoztatott, és a' Romai Tisztartóhoz vitetik, hogy a' halálnak sententiája végben vitetnék, kétségben esvén, magát felakasztja, Matth. 27. 3--11.

92. A' Christus hetedik órán, Pilátusnál pártolkodással vádoltatván, tölle ártatlannak mondatik, Matth. 27. 11--15. Marc. 15. 2--6. Luc. 23. 2--5. Joh. 18. 28--39.

93. A' napnak nyolczadik óráján, Pilátus a' Christust Hérodeshez (ki a' Hufvét Innepéért akkor Jérusálemben lakik vala) küldi, kitől midőn igen meg-csufoltatott volna, Pilátushoz visszfa küldi, Luc. 23. 5--13.

94. Pilátus az Hérodestől magához visszfa vitetett Christust ismét ártatlannak mondgya, Luc. 23. 13--17.

95. A' Christus a' lator Barrabásnál aláb valónak ítéltetett, Matth. 27. 15--24. Marc. 16.

13--15. Luc. 23. 13--26. Joh. 18. 39. 40. és ismét 19. 1--16.

96. Meg-ostoroztatván, keresztre ítéltetett, és a vitézektől mindé bosszúságnak nemével illettetett, Matth. 27. 24--31. Marc. 15. 15--20. Joh. 19. 16.

97. A' Christus, minek utánna meg-ostoroztatott volna, Jérusálemből a' büntetésnek helyére ki-vitetett, Matth. 27. 31. 32. Marc. 15. 20. 21. Luc. 23. 26--33.

98. A' Christus epés borral itattatván, a két tolvajokkal tizenegy órakor Pénteké, a kaponyáknak hegyén meg feszítettet, Matth. 27. 33--38. Marc. 15. 22--27. Luc. 23. 33. Joh. 19. 17. 18.

99. A' Christus ez ő ellélegiért imádkozik, fellyül való írás tétetik a keresztre, és az ő ruházati el-ostattanak, Matth. 27. 35--38. Marc. 15. 24. 25. Luc. 23. 24. 38. Joh. 19. 19--24.

100. Káromoltatik a Christus a néptől, és a véle meg feszítettet tolvaj meg térítettetik, Matth. 27. 39--45. Marc. 15. 29--33. Luc. 23. 35--44.

101. Az ő Annyát Máriát Jánosnak ajánlya, Joh. 19. 25--28.

102. Hat órakor dél után (az az, egy órakor) az egész Judea földén setétség lön, mely tartott két óráig, Matth. 27. 45. 46. Marc. 15. 33. Luc. 23. 44. 45.

103. Kilencz órakor (az az, három órakor dél után) a' Christus, midőn három óráig

ráig függött volna a' keresztfán, nagy kiáltással szomorú panaszolkodást tölt, lelkét, mellét elsőben Attyának ajánlott vala, csendesen ki-bocsátotta, Matth. 27. 46--51. Marc. 15. 34. 38. Luc. 23. 46. Joh. 19. 28--30.

104. A' Christus halálát igen nagy csudák követték, Matth. 27. 51--54. Marc. 15. 38.

105. A' százados és a kik véle a Jést örözik vala, meg-térítettnek, Matth. 27. 54. Marc. 15. 39. Luc. 23. 47. 48.

106. A' Jésus rokoni, és baráti meszseálnak vala, nézvén a' melyek történnek vala. Matth. 27. 55. 56. Marc. 15. 39. 40. Luc. 23. 49.

107. A' Christussal meg-feszítettet tolvajoknak fájrai meg-törtetnek, a Christus oldalára lánccsal által ütetik, Joh. 19. 31--38.

108. Dél után este felé négy órakor a' Christus tisztelgessen temetetik, melynek históriáját az Evangelisták minden körül álló dolgaival tökéletesen le-írják, Matth. 27. 27--62. Marc. 15. 42. a' r. y. Luc. 23. 50--54. Joh. 19. 38. a' r. y.

109. A' Papi-fejedelmek és a' Phariseusok másod napon, az az, szombaton, a' Pilátustól parancsoltatott vitézi őrizettel a' korporsót meg-erősítik, és meg-pecsételek, Matth. 27. 62. a' r. y.

VIII. A' dolgokról, melyek a' Christus fel-támadásáról fogva, az ő dicsőséges menyben meneteleig lőtenek :

I. Midőn az Afzzyonyok, kik a' Christust Galileából követték vala, a' koporsóhoz ki-mentenek volna, az Angyal a' követ a' koporsóról el-vőtte, föld indulás támadván, a' mi Idvezitőnk Vasárnap (midőn Pénteken nap enyészett előtt, csak-nem három órával el-temettetett volna, és az egész Izombaton a' koporsóban nyugot volna) mellyet az Evangelisták a' hétnek első napjának hinak, nap kelet felé a' halálból fel-támadott, Matth. 28. 1--5. Marc. 1. 2. Luc. 24. 1. Joh. 20. 1.

2. A' Christus fel-támadásának első kijelentése lőtt az Afzzyonyoknak, az üres koporsó, és az Angyalok bizonyosság tételek által Marc. 16. 2. 9. Luc. 24. 1--12. Joh. 20. 1. 2.

3. Péter és János, a' Mária Magdaléna hírtétele után, ki-futnak a' koporsóhoz, és azt üressen találják, csndálkozván micsoda dolog lőtt volna, Luc. 24. 12. Joh. 20. 2--11.

4. A' Christus azon a' napon, mellyen fel-támadott, ötfőzr jelentette meg-magát.

I. Egyedül Mária Magdalénának a' Koporsónak kertében, Marc. 16. 9--11. Joh. 20. 11--19.

II. A'

II. A' koporsótól vízfőzra tért afzzyonyoknak, az Angyal-is erősitvén az ő fel-támadását, Matth. 28. 5--11. Marc. 16. 5. 9. Ez a' Christusnak az afzzyonyoknak lőtt ki-jelentése után, némelly a' koporsót őriző vitézek a' Papi-fejedelmeknek hírt téfznek a' Christus fel-támadásáról, Matth. 28. 11--16.

III. Meg-jelent Simon Péternek délbén, Luc. 24. 33. 34. I. Cor. 15. 5.

IV. Dél után meg-jelentette magát az 70. tanítván'ok közzül való Emausbá menő két tanítván'oknak, Marc. 16. 12. 13. Luc. 24. 13--36.

V. Ejszék-tájban (Thamáson kívül) minden Jérusálemben egyben gyűlt tanítványinak meg-jelent, Marc. 16. 14. Luc. 24. 36--49. Joh. 20. 19--24.

5. A' Christus, fel-támadásának 8-dik napján, ajtók be-zároltatván, meg-jelent a' tanítványoknak Thamás jelen létében, Joh. 20. 24--32.

6. Az után meg-mutatta magát 7. tanítványoknak Galileában a' Tiberiás tengerénél. Ezt a' meg-jelenését fok csudákkal meg-erősítette, és Péterrel kiváltképpen való módon beszélgét, Joh. 21. 1. a' r. 5.

7. A' Christus, menyben menetele előtt nyolczad nappal, Galileának egy hegyén tanítványinak meg-jelent, és nekik meg-parancsolta, hogy az Evangeliumot az egész világon

gon prédikállyák, Matth. 28. 16--21. Marc. 16. 15--19. E' meg-jelenése a' Christushnak a' többinél dicsőségeeseb volt: mert 1. a' Christus meg-igérté vala az ő tanítványinak, Matth. 26. 31. Marc. 14. 28. 2. az Angyal meg-erősítette vala, Matth. 28. 7. Marc. 16. 2. 3. idejét és helyét meg-határozta vala. 4. lött eg'ker s' mind őt f'áz atyafiaknál több előtt, 1. Cor. 15. 6.

8. Az ő fel-támadásának 40-dik napján, a' Christus a' tanítványok mindnyájan Jerusálemben egybe-gyűlvén, fok szűkfejes dolgokra oktattyá őket, az után őket az olajfának hegyére ki-vitte, és ők látván, az égből fel-ment, Marc. 16. 19--20. Luc. 24. 49. a' x. j. Act. 1. 15. *Vio 4*

II. R E S Z

Az Apostolok cselekedetiről írt könyvben való viselt dolgokról, vagy a' dolgokról, mellyek a' Christus menyben menetele után történek, vagy a' Christus, Szent Lélek, Apostolok, Péter, István, Pál, Sidorok, Héródes, Pogányok cselekedetiről.

I. **M**Időn a' Christus diesőséges dalommal az égből ment volna, az Apostolok az olajfák hegyéről Jérusálemben vízf'áza

vízf'áza tértenek, az ígértetett Szent Lelket várván. Meg-parancsolta vala nékiek az Ur, ülnének a' Jérusálem városában, miglen az Atya ígértét el-vennék. Act. 1. 4. Meg-térvén pedig, az áruló Judás helyében Mátyást választottak, a' ki az Apostolokkal tárfolkodott vala a' János keresztjétől fogva a' Christus fel-vitetetésének napjáig. Act. 1. 12. a' r. j.

II. Fel-támadásának 40-dik, fel-menete-linek pedig 10-dik napján, a' Christus, az ő a' Jerusálemből ösze gyűlt tanítványinak, az Uj Testamentumnak EL SÓ PŰNKÖS-TEN a' Szent Lelket el-küldötte, őket onnan felül erővel fel-öltöztette, és ki-bocsátotta, hogy a' választottaknak a' Christus által szerezteit idvességről való ígét az egész világnak hirdetnék, Act. 2. 1--3. Annak-okaért az Istennek ígéje, a' lelki orizég, az hiveknek gyűlekezete, vagy a' keresztvénekneképe, már nem csak a' Sidó országbán vagy on, hanem az egész világon, az hol az Evangelium az Apostoloktól prédikáltatik, és az hová az írások vitettetnek. Ezekért pedig a' jó tereménységért az Ur Christushnak, a' mi Idvezitőnknek, és igaz Istennek, dicsősőség, és hála adás legyen mind örökké.

III. Az Apostolok és a' Tanítványok a' Szent Léleknek ajándékával el-készítettén, *mind-*

mindgyárt különb-külömbb nyelveken, a' népnek minden fokasága csudálkozván, az Istennek nagyságos munkáit hirdetni kezdettek, Jérusalemben először, mint az Ecclesiának első székiben, a' Sidóknak és más jövevény népeknek, a' kik oda gyülekeztenek vala, világossan, szabadossan, tisztán, és álhatarossan, a' meg-feszítettett és fel-támasztatott Christust, igaz Istent, és a' Máriafiát prédikálván, az Isten vélek edgyütt munkálkodván. Annakokáért a' Péter Jérusalemben a' néphez lőtt első prédikációjával mint-egy három ezer, a' másodikkal pedig mint-egy öt ezer emberek térítettetek meg. Act. 2. 41. és 4. 4. Ezek az igaz isteni tiszteletbe álhatarossan meg-maradtanak, az Úr vacsorájával éltenek, és az ő számok minden nap öregbedtek; mellynek bizonsági és hallói voltanak, nem csak a' Jérusalembéliek, hanem a' Jérusalemben mindea nemzetiségből való Istenféle férfiak, Parthiáhéliek, Mediabéliek, s' a' t. Act. 2. 9. 10. 11. a' kik az Istennek nagyságos dolgait szóló Apostolokat, a' magok fülettett nyelveken halgattyák vala, jöllehet a' Papok, és a' tisztt viselők, a' népnek az Apostolok prédikációira, és csuda teteleire annyi ősz ve gyűlésekben meg-ütöközvé, fenyegetőznének, veszedelmeket készítenének, ijezgetőznének, az Apostolok mindazonáltal mind-

mind ezeket, mint valami híjában való vázokat semminek tartják vala, a' tömlöczöt, vereséget, halált az igazságnak vallásáért örömmel szenvedik vala. Akkor az Ecclesia ábrázattya igen vig, és állapottya igen kíváncsos vala. Mert az Apostolok mindeneknek, a' kik az igazságnak vallását szerették, és a' kiknek egy szívek és lelkek vólt, kedvekben valának; sőt (mellynél semmi nincs nagyobb) az halhatatlan Istennek jó akarattját, és Atyai kegyelmességét vóltaképpen tapasztallják vala. Eők-is tisztokban serények valának, az idvességnek utát tanítván, könyörgéseket mondván, Istent dicsérvén, és egyéb szent munkákban foglalatoskodván. Honnan az híveknek serege naponként fokafodik vala, a' tanítványok száma öregbedik vala, és a' Papoknak nagy serege-is a' Christusban való hitet bé-vezí vala, semmit nem tartván attúl, hogy Péter és János tömlöczben vettetének, és veszfzőkkel meg-verettetnének, Act. 5. István-is meg-köveztetnék. Act. 7. a' ki a' bizonságtételnek koronájával meg-koronáztatott a' Christus 35-dik esztendejében, és így az Új Testamentumnak, a' Christus menyben menetele után első Martyr (bizonságtévője) vólt: mert az Új Testamentumban a' Christus menyben menetele előtt keresztele János vólt első Martyr.

IV. A Szent Istvának a Sidóktól való megöltetése után: és az Evangeliumnak a Samaritanusok, és a Szerecsenek között Philip Apostol által való prédikálása után, a Ciliciának Tárlus nevű városában született, Jerusalembe a Gamalieltől tanítatott Saulus, (ki az után Pálnak mondatott) kinek a Móses törvényinek őltalmazásában, és a Sidók ceremóniáinak tartásában való szorgalmatossága már az előtt elég nyílván való vala, Jerusalemből 40. Német mélyföldeknek utyán ment Damascusban: még a vég re, hog' azokat, a' kik a' Christus tudományát szerették, vötték, meg-kötőzné, és Jerusalemben vinné. De az ő reménysége és vélekedése, és mindenek várakozása kívül magát a' Christustól, kinek nevének emlekezetét béborítani, és örökké való feledékenységgel el-törteni akarja vala, az igazságnak uttyára vezéreltetett, és az Ecclesiának leg-nagyobb Doctörává tétellett, a' Christushnak 35. Tyberiusnak 19-dik esztendejében. Egy néhány napokon Damascus városában mulatozott, holott egy Ananiástól a' Christustanítványától meg-kerefszteltetvén, midőn a' Christus tudományát, melyet az előtt üldöz vala, loobogó buzgósággal őltalmazná, a' Sidók az Evangeliumnak erre ellenségei néki lest vetettek. Annakokáért Arabiában ki fut, és ott az Evan-

Evangeliumot három esztendeig tanította. Gal. 1. 17. 18. mellyek el-telvén, a' Christus 38-dik esztendeje be-jöven, Damascusban vízfőz mégyen, és hog' a' Sidók kezeiből ki menekednék, kosárban a' kö-falon bocsáttatott-le. Act. 9. Isten Jerusalemben ment, és Péter Apostolnál 15. napokon maradt, és midőn ott sem volna bátorságos, meg-intetvén az Atyafiatól Caesareában alá vitetett, és onnan Tarsusban ment. Act. 9. Ezek után más helyeket látogatott-meg, az Evangeliumnak plántáltatást erősen fogéltette; mint maga írja, Jerusalemtől fogva Horvát, és Tót országig minden helyeket a' Christus Evangeliumával bé-töltött, mellyet a' több Apostolok is azon forrósággal és szorgalmatossággal cselekedtenek. Midőn Tyberius Nero 22. esztendeig uralkodott volna, meg-holt a' Christushnak 38-dik esztendejében, Ez után következett Claudius Tyberius Drusus, ki alatt ezek löttenek. 1. A' nagyobb Jakabot a' Zebedeus fiat, a' Janos Evangelista atyafiat Héródes meg-ölte, Act. 12. 1. 2. A' nagy Héródes a' Bethlehem-ből gyermekeket, Matth. 2. a' Héródes Antipas kerefszrelő Jánost, Matth. 4. 10. az nagyobb Héródes Agrippa a' nagy Héródes unokája, a' nagyobb Jakabot. 2. A' Christushnak 44-dik esztendejében, Péter Apostol

Héródeffül tömlöczben vettetik, és az Angyalától abbúl ki szabadittatik. Act. 12. 3. A' Christus 44. 45. esztendejében, Pál és Barnabás Iconiumban mulatoznak, minek utánna Antiochiából ki vettertenek volna, Act. 14. 4. Pál Lystrában meg-köveztetik, holt gyanánt ki-vonatik, de magát meg-eszméli. Másod napon el-méne Derbébe Barnabással. Act. 14. 5. Pál és Barnabás, midőn Derbében tanítottanak volna, Lystrában, Iconiumban, és Antiochiában visszafertének. Ismét meg-erősíték a' tanítványokat, és őket inték, hogy a' hitben megmaradgyanak; és minden Ecclesiákban Igazgató véneket választának, Act. 14. 6. A' Christus 49. esztendejében az Apostoloknak Synattok léfzen Jérusálemben. Act. 15. Ennek a' Conciliumnak lássuk-meg. 1. Átfesforit, kik vóltanak, Jakab az Urnak atyafia, (az az, a' kissebb Jakab) Simon Péter, és János. Fel-ment Pál-is Jérusálemben a' Synatra; és véle Barnabás és Titus, midőn már 14. esztédők multanak volna el az ő meg-térésetül fogva. 2. Czellyát, melyet forgatott. A' Nazareusok az Antiochiai Ecclesiában azt állították, hogy egyedül az hit nem volna elég cges az idvessegre; hanem a' törvény, a' környül metelkedés, és a' jócselekedetek is szükségesekek vólnának az idvessegre. Az

Aposto-

Apostolok és az Igazgató vének öfve gyűltenek, és azt végezték, hogy, *Idvezülünk mi a' Jésus Christus kegyelme által.* 3. Valami kevéssel ez Synat után, Péter Páltól Antiochiában meg-fedderik. Gal. 2. 7. Barnabás Marcussal Cyprusban evezett: Pál pedig Silással el-járja Syriát, és Ciliciát, és mennek Derbében és Lystrában, és melléjek vészik Timotheust, hogy lenne tárlok nékiek, az hátra maradott látogatásban. A' Christus 49. esztendejében, Act. 15. és 16. 8. Pál, és Silas a' Christus 50. esztendejében, midőn nem lelnének alkalmatosságot az Evangeliumnak hirdetésére Phrygiában, Galatiában, Bithyniában, parancsoltatnak Macédoniában menni, Philippiben Lydiánál lannak; de egy keves idő mulva meg-fogatván, vészszökökkel meg-verettetnek, melyért Theffalonikában mennek; de itt-is ki-vettetnek. Mennek azért Athenásban, az hol Pál az óltáron való írást tanállya, mely ilyen vólt: *Az ismérletlen Istennek.* Innen alkalmatosságot vévén, midőn látatnék Uj Isteneket hirdetni, mond, ő az ismérletlen Istent, kinek az óltárt ajánlották, hirdeti. Athenában írta Pál mindenik Theffalonikának szóló levelét, Act. 17. Onnan Corinthusban megyen öfz felé, holot lakik más fel esztendeig, Act. 18. 9. Pál ment Corinthusban a'

Chri-

Christus 52. esztendejében, Act. 18. 10. Pál, midőn egy esztendeig és hat hónapig volt volna Corinthusban, tavaszzal melleje vévén Aquilát, és Priscillát, Ásiában evez, és Aquilát és Priscillát Ephesusban hadgya, és Syriában fíet, és Jerusálemben mégyen: holott midőn valami keveset mulatott volna, onnan Galatiában és Phrygiában vizsza tér, és meg-erőssíti a' tanítványokat. Ebben a' ménesében Laodiceaban is ment, az hol írta a' Timotheushoz való első levelét. Azonközben a' Pál távul létében, Ephesusban ment Apolló, ki ékeffen szóló férfiú volt, és igen tudós a' keresztényeni vallásban, Act. 18. 11. Pál a' Christus 53. esztendejében eljárván az említett tartományokat, Ephesusban vizsza tért, és ott 12. férfiakat talál, kik a' János keresztségével kereszteltetnek vala meg, kikre téfzi kezeit, hogy a' Szent Léleknek ajándékit vennék, melyekről semmit nem hallottanak vala. Nem sok idő múlva Pálnak a' vadakkal viaskodni kellett, 1. Cor. 15. 32. 12. Pál a' Christus. 55. esztendejében Jerusálemben ment Pünköst felé, Act. 21. megtérése után 21. esztendővel. Cludius után következőzet Dominus Nero, kit Pál keresztánynak nevez, 2. Tim. 4. 17. Ez alatt a' Császáralatt ezek lettenek: A' Christus 55. esztendejében Pál Apostol Ephesusban írta

írta a' Corinthusbeliekhez való első levelét. Az Ephesusbéli zuzavar pedig lecsendesítettvén (mellyet Eótvös Demeter indított vala) Macedoniában, Philippiben ment, az hol a' Corinthusbeliekhez való második levelét írta; Philippiből elmenvén, Achájában és Corinthusban ment, és a' Romaiakhoz levelet küldött. Az után Macedonián által hofszu uton Miletumban ment, az hol az Ephesusbéli Igazgató vénektől elbucszott, és onnan Rhodusbá, Patarábá, Tyrusbá, Ptolómaisbá, Cesareábá, és ismét Jerusalébé ment, ott a' téplombá csetepaté indulván, a' Sidóktól megfogattatik, és Lyfiattól fogva vitétik Cesareában, a' hol midőn ügyet baját egynehánt; or, Felixnél és Festusnál megmódotta volna, és felé volna, hog' veszedelmére igyekező Sidó ellenfeleinek adatnék, a' Néró Császárra appellál, Act. 25. midőn már Cesareábá két esztendeig tartatott volna. Midőn fogva a' Császárhoz küldetnék, hajóban tétervén, a' től bejodogelvén, hajó-törést szenved. De mindaz által minden vele hajóközökkel Romában békével jutott, a' Christus 57. esztendejébe. Romában két esztendeig szabados őrizetben volt, mindennap vetélkedvén a' Sidók ellen. A' fogságból is sok leveleket írt, a' Galatabeliekhez, Ephesusbeliekhez, a' Timotheushoz, való második levelét, a' Philippibeli-
Cölöf

Colostébéliekhez, és Philémonhoz. A' Christus 59. esztendejében, a' Császár törvény székire hivatván, hogy ügyét baját mondaná meg a' vádoló Sidók ellen, minden baráritúl el-bucsuzott, a' büntetésre és a' halálra kész volt, de az Istennek ereje által az orofilány síjából ki-ragattatott. Szabadulása után csak nem tíz esztendeig hirdette az Evangéliomot Itáliában, Galliában, Hispániában. E' vezedelemmel tellyes munkát el-végezván, innét Romában visfávonattatott, a' Nerótul feje véterett a' Christus 69. esztendejében, midőn az Evangéliomot csak nem 34. esztendeig prédikállotta volna, melly időben 2998. Németh mely-földet járt-el, a' mint Eusebius írja.

III. R E S Z.

Az Ecclesiá rendes Doctori Egyházi Historiákban való viselt dolgokról, avagy Julius, Nero, Galba, Otto, Vitellus, Vespasianus, Titus, Domitianus, Trajanus, Adriánus, Antonius, Aurelius, Severus, Decius, Valerianus, Diocletianus, Licinius, Constantinus, Theodosius Senior, és Junior, Martianus, Leopoldus cselekedeteiről.

I. Ezek az Evangelisták, és az Apostolok könyveiben való dolgok az első szám-

fámlált Romai Pogány Császárok alatt men-tenek végben. De látsuk rendel ezeket. A' Romai Császárok Pogányok vagy keresztýenek. A' Pogányok voltak Julius Császártól fogva, a' Nagy Constantinus Császárig: a' keresztýének pedig voltak a' keresztýén Nagy Constantinustól fogva, a' mostani keresztýén Leopoldus Romai Császárig. Völte az. 1. Romai Pogány Császár Cajsus, Julius Császár. Ez hozta-bé a' Császárok egyedül való uralkodásokat, melly a' Christust és az ő tudományát meg-káromlotta, a' keresztýéniséget meg-tilálmazta, az Apostolokat meg-ölte. Ez a' birodalom értetik a' kis Izarvon, Dan. 7. 8. 2. Augustus Császár: kinek le-írók Ecclesiái cselekedetit. 3. Claudius Tiberius Néró, a' ki alatt történt Ecclesiái dolgokat-is látok. 4. Cajsus Caligula: ki a' Sidó nemezettségét fanyargatta; de igen méltán, mert magok vállalták azt magokra a' Christus vére ki-ontásáért, Matth. 27. 24. 25. Lött ez a' Christus esztendejének 39-dik esztendejében, az az, őt esztendővel az ő meg-esufoltatása után. 5. Claudius Tyberius Drusus, kiről-is szólánk. 6. Domitius Néró, erről-is vala ízó; de többet-is kell erről szólunk: Ez az ő annyát meg-ölte, és fok egyéb-bűnökben leledzet. E' volt a' keresztýéneknek első üldö-

zöje, a' Christus 68. esztendejében: mert a' bűnök mindenkor ellenségei a' jó cselekedeteknek, és a' gonoszok úgy nézik a' jókat, mint az ő bűnöknek szemekre hányóit. Ez a' Romában lakó, és oda a' Pál prédikációinak és csuda tetteinek hallására és látására fokon gyűlt keresztyéneket, halálnak sokféle nemeivel ölette meg, a' városnak akkor meg-égésének őket mondván okainak; noha ő volt annak oka, hogy a' városnak meg-ujjításából dicsőséget nyerhetne. Ez után a' keresztyén vallást meg-is tiltotta, és senkinek nem vala szabad nyilván keresztyénné lenni. Pálnak fejét véteté. Flavius Vespasianus Judeában küldötte, hogy a' Festus Florus Tifzartó ellen fel-tamadott Sidókat meg-büntetné. Azonközben sok bűneiért maga előtt is utalatos lévén, magát meg-ölte. 7. *Sergius Galba*, ki a' Domitius Neró után Császárra tette vala magát. 8. *Salvius Ottó*, ki, Galba meg-ölettetvén, el-foglalta a' birodalmat. 9. *Aulus Vitellius*, ki, Ottó meg-ölettetvén, az országot el-koporította. 10. *Flavius Vespasianus*, ki a' Festus ellen támadott Sidókat sokszori erős harcaival a' Jerusálem kerítésében futamtatta. Meg-értetvén a' Neró halála, az hadi feregtről Császárrá tétetett. Titust az ő fiát Caizárrá tette, és Jerusálem alatt hatra a' feregnek felével, hogy

hogy a' várost szállaná-meg és vitatná. Maga Romában, hogy a' várost a' latroktól meg-fabadítaná, ment, és a' Tanácstól és a' Néptől igen kedvesen vétetett, és az ő birodalma, Vitellius magát meg-ölvén, meg-erősödött. 11. *Titus Vespasianus*, ki Attya parancsolattyaiból erőssen vitatta a' Jerusálemben rekesztetett Sidókat, kik közzül, nem lévén módgyok a' meg-békélésben, az éhség miatt fokon meg-hóltak, úgy hogy az uccák teli kezdtek lenni holt testekkel, el-unván a' temetést; és az óltalmazók el-fáradtak, és meg-erőlenedtek: mellyet efszékben vévén a' Romaiak a' városban bé-rolmának, és tizenegy száz ezer embereket öltenek meg, és száz ezereket vittnek fogságra. Mert akkor Hufvételre is sokan g'ülekeztenek vala Jerusálemben: mert úgy tétzett az Istennek, hog' az istétél nézetség akkor veszté-el, mikor a' Jéhus Christus meg-feljitterett. Titus tanácskozáva a' templom el-rontásáról, nem mellyeknek nem tétzett; mert azt mondgyák vala, ha ez a' szent és hires város meg-tartatik, a' Romaiak kegyelmességeknek mondatnak mindenektől, ha pedig el-rontatik, kegyetleneknek: némelyleknek tétzett, mert azt mondgyák vala, a' Sidók és a' keresztyének vallása így könnyebben el-vész. Mert ezek a' vallások, noha egymással ellenkezők,

mindazonáltal egyféle embereké. A' kereszt-
 tyének a' Sidókból lesznek: mert a' gyökér
 el-veszvé, könnyen el-vész a' törsök: Igy
 Isten akarattából mindenek fel-gerjedvén,
 a' templom el-rontatott, a' Christus 71. esz-
 tendéjében. E' volt a' templomnak leg-
 u-tólsóbb el-rontatása, és a' Sidóknak leg-
 utólsóbb fogságok, mellyel hazájok kívül bujdos-
 ván, ez egész világon el-széledtenek, és min-
 den - nap bizonyosságul vadnak e' világnak,
 hogy ők nem egyébért, hanem a' Christus
 meg-öléséért büntetettek - meg, mert gy-
 akorta mázizor, midőn az ő bűnökért fogsá-
 ra adattattak, a' fogsában tovább hetven esz-
 tendőnél nem maradtanak. 12. *Domitiá-
 nus*, a' Fl. Vespasianus fia. E' volt a' kereszt-
 tyéneknek *második* üldözője a' Christus 91-
 esztendejében. Ekkor a' János Apostolt
 és Evangelistát a' Páthmos szigetiben kül-
 dötötte: a' hol, néki a' titok meg-jelentvén,
 a' mennyei jelenésekről való könyvét írta. 13.
Ulpus Trajanus. E' volt a' kereszttyéneknek
harmadik üldözője a' Christus 103. esz-
 tendéjében. Ez midőn a' kénzfókkal a' kereszt-
 tyénekben sem mi halálra és büntetésre méltó
 dolgot nem tanalt volna, meg-tiltotta, hogy
 azok ellen tovább senki ne kegyetlenkednék.
 14. *Aelius Adriánus*. E' volt a' kereszttyének-
 nek *negyedik* üldözője a' Christus 120. esz-
 ten-

tédejébe. Ez mindazonáltal azután az üldö-
 zésnek gyakorlását meg-tilalmazta, hamis
 dolognak mondván, valakit bűnnélkül ha-
 lálra méltónak ítélni. 15. *Antoninus Pius*,
 kinek birodalma alatt békefegy volt az Ecclé-
 siáknak. 16. *Aurelius* az *Antóninus* fia. E'
 volt a' kereszttyéneknek *ötödik* üldözője, a'
 Christuskak 168. esztendejében. Ekkor lát-
 tattak először a' Galliákban mártromságok,
 az Isten tisztelete az havafokon-túl későbbre
 vétetvén bé. 17. *Severus*. E' volt a' kereszt-
 tyéneknek *hatodik* üldözője, a' Christus
 200. esztendejében. Ekkor ontott Szent
 vért a' mártromságban Leonides, az Orige-
 nes attya. Az után 38. esztendők közbe-ver-
 tetvén a' kereszttyéneknek békességek volt:
 hanem hogy Maximinus felében annak az i-
 dőnek, némelly Ecclésiáknak f;olgait kinoz-
 ta. 18. *Decius*, ki volt a' kereszttyéneknek
hetedik üldözője, a' Christus 251-dik esz-
 tendéjében. 19. *Valerianus*, ki a' kereszttyének-
 nek *nyolczadik* üldözője volt, a' Christus
 258-dik esztendejébe. 20. *Diocletianus* és *Maxi-
 mianus*, kik a' kereszttyéneknek *kiléczedik* üldö-
 zői voltak, a' Christus 303. dik esztendejébe.
 Keserves üldözés volt ez, mert tiz esztendeig
 pusztította az Isten népét: melly időb a' már-
 tyrok szent vérében csak nem az egész világ
 meg-mártatott: mert tusakodva rohantatik

vala a' dicsőféges harcra, és akkor kívánatosabban kerestetik vala a' mátyromság a' dicsőféges halállal, mint ma, a' Fejedelemség kívántatik tisztesség kívánással. Soha semmi haddal nem erőltetettett inkább meg a' világ; és nagyobb diadalommal soha a' kereszténynek nem győzedelmeskedtenek, mint midőn tiz öldöklésekkel meg-nem győzethettek. 21. *Licinius*, ki a' keresztényeknek *tizedik* öldözőjének tartarott, mert vitézeit áldozni kényszerítvén, az áldozni nem akarókat meg-vetette. De az, az öldözések közzé nem számlátatik: kistebb dolog volt, mint az Ecclesiák sebeihez járulna. Hanem a' *tizedik* öldözője a' kereszténynek az Antichristus, az az. 1. A' Gog, az az, az Ecclesiának titkos ellenfelei, mint az Ariánusok *Constantinus* idejében, a' bűnnek embere követőivel edgyütt, s' a' több felszeg vallásúak. 2. A' Mágog, az az, az Ecclesiának nyilván való ellenfelei, mint Mahomet szeregeivel edgyütt. Ezek mind ketten a' Christus 600-dik esztendeje után mutatták ki magokat, és azóltául fogva igen férenyen öldöztek az igaz keresztényeket, úgy hogy igazán énekelhetik a' 129-dik Soltárt: és öldözik fáradhatatlanul mind világ végeig. Emlitem ezeket a' Pogány Római Császárokat a' Keresztényeknek tiz nevezetes öldözésekért.

II. Már

II. Már lássunk egy néhányat a' Keresztény Római Császárok közzül is: mert én azokat mind (hogy e' könyv temérdek ne legyen) elő nem akarom számlálni; noha szükséges volna. Ezek azért a' nevezetes Római Keresztény Császárok: 1. *Constantinus Magnus*, ki a' Christus, 307-dik esztendejében lőtt keresztényenné. Ez hirdette az első Niceai közönfeges synatot *Arrius* ellen, a' ki a' Christus Istenfégét tagadta. Ekkor az egész világ a' Császárral edgyütt az *Arrius* eretnekességében leledzett vala. 2. *Theodosius Senior*. Ez hirdette az első *Constantinápolyi* közönfeges Gyűlést *Macedonius* ellen, ki a' Szent Léleknek Istenfégét tagadta. 3. *Theodosius Junior*. Ez hirdette az első *Ephésusi* közönfeges Synatot *Nestorius* ellen, ki a' Christusban két személyeket állarott. 4. *Martianus*. Ez hirdette a' *Chalcedoniai* közönfeges Gyűlést *Eutyches* ellen, ki a' Christusbá egy isteni és emberi természetből álló, természetert állarott. Utólsó (hogy a' többit el-hadgyam) *Leopoldus*. Ez alatt a' Magyarok jó ideig virágoztanak, a' körül való népektől becsülttettenek, minden jókkal bővölök ödtenek, selyem ruhában jártanak: De mostan igen meg-nyomorodtanak. 1. Lelkekre nézve, mert *Prédikatori* Pöfönban citáltattanak, fok helyekre hurczoltattanak.

R 4

töm-

tömlöczöztettenek, éhen, szomjúhá, mezite-
len rabotáskodtanak, az Hispanai Gállyákra
küldtettenek, noha csudálatosan meg-fzaba-
dultanak, nevezetes templomi el-vétettenek,
ithon maradott Prédikátori tífztek gyakorlá-
sától tok helyeken el- tiltattanak. 2. Tef-
tekre nézve, mert városok, falujok, meg-ég-
tenek, el-raboltattanak, barmoktól, ruhajok-
tól, aranyoktól, ezüstyöktől meg-fosztatta-
nak, meg-hódoltattanak, mezejek szőlőjök el-
pusztulttanak, el-foglaltattanak; noha ezek
nagyobb részént az ő fiai miatt löttének.
Uram, hogy több nyomorúságot ne költöl-
lyunk, adgyad, hogy tégedet felhelsünk, a'
Királyt tífztelhessük!

III. Igazán mondók tehát e' könyvnek
elein-is hogy 7162. ezftendeje vagyon e'
világ teremtfésének: mert.

1. A' Világ teremtfésétől fogva a'
Noé a' viz özön után a' Bábakából
való ki-jövetelég: 2242.
ezftendők vóltanak:

2. A' Noé a' bábakából való ki-jö-
vetelitől fogva az Abrahám szüle-
téseig: 10701

3. Az Abrahám születésétől fogva
az ő Háránból Kananeában való me-
netelég: 75

4. Az Abrahám Kananeában va-
ló me-

ló menetelitől fogva az Egyiptomból
való ki-menetelig. 4301

5. Az Izraéliták az Egyiptomból
való ki-menetelitől fogva, a' Jósué
haláláig. 67.

6. A' Jósué halálától fogva a' Sám-
son haláláig. 418.

7. A' Sámson halálától fogva a'
Salamontól fundáltatott templomig. 104.

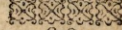
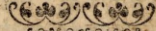
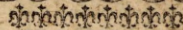
8. A' fundaltatott templomtól
fogva annak a' Nabugodonozor által
való el-rontásaig. 434.

9. A' templomnak el-rontásától
fogva a' vároinak Artaxerxes által va-
ló meg-építéseig. 260.

10. A' városnak meg-építésétől
fogva a' Christus kerefzteig. 415.

11. A' Christus kerefztétől fog-
va Leopoldus Császárságáig. 1647.

Mellyeket ha öfzve-számlálz. 7162.
ezftendőket téfznek

A' SZENT HISTORIA- NAK NEGYEDIK K Ö N Y V E.

A' felső Három könyvekben említett némelly dolgoknak megmagyarázására tartozó kérdésekről.

I. R E S Z.

A' Mósés Első Könyvére tartozó kérdésekről.

I. K E R D E S

Moses könyveit nem Esdrás, hanem Moses írta-e? Ugy: azért mondának Moses könyveinek. *Ellenvetés.* A' templommal edgyütt a szent könyvek mind megégettettek, 3. Esdr. 1. 55. 56. *Felel.* Apochryphus Könyv az. Ha a templombéli szent könyvek megégtének; a' kegyes Sídóknál és Papoknál valók megmaradtanak.

2. *Moses előtt volt-e valami írás?* Nem volt: mert Moses előtt semmi írt könyv, vagy

vagy egyéb nem tanáltatott e' világon. *Ellenv.* Augustinus (L. 18. de Civit. Dei. c. 29.) és Josephus (Antiquit. libr. c. 4.) azt írják, a' viz-özön előtt két oszlopok voltak, melyekre írták a' viz-özön előtt a' csillagokról való tudományokat, és egyéb találmányokat, a' Seth maradékai. Hieronymus-is (in Prologo Galeato) írja, Esdrás a' Babyloniai fogság után új Sídó betűket talált, és a' régieket a' Samaritanusoknak hadta. *Felel.* Augustinus és Josephus fundamentum nélkül írják azt. Hieronymus-is olly igazán írja azt, mint ezt (in cap. 9. Ezech.) hogy minden Sídó punctumok a' Mazoritáktól találtattanak.

3. *Profétaságra való hivatala után, nem az előtt, írta-e Moses a' teremtetéről való könyvet?* Ugy: ha az előtt írta volna, nem volna szent könyv, hiba nélkül való, és hiteles. *Ellenv.* Eusebius (lib. de præp. Evang. c. 2.) azt mondgya, akkor írta Moses ezt a' könyvet, mikor a' Mídián földén az Ipa nyáját őrizte. *Felel.* Ez értelmével Eusebius megkisebbiti annak a' könyvnek méltóságát, hitelét.

4. *Nem tsak isteni bizonyossággal, hanem teremtetési okkal-is megprobáltathatik-e, hogy e' világ nem öröktől fogva való?* Ugy: semmi helyel és idővel meg-határozottatott dolog

dolog nem öröktől fogván való. *Aristot ellenv.* A' világ nem romol-el. *Felel.* Elromolna ha az Isten nem tartaná, Neh. 9. 6. Pál 104. 29.

5. *Mit tézen a' kezdet, mellyről szól Moses, Gen. 1. 1?* Jegyzi a' semmiletének végét, és a' világ létének elejét. *Ellenv.* Augustinus és Ambrosius a' kezdeten a' Christust értik, mivel Gen. 1. 1. így magyarázák; *Kezdetben*, az az, az ő fiában, avagy fia által teremtette *Felel.* Kegyes és igaz értelem: mivel úgy mondatik, Joh. 1. 3. Colos 1. 16. Heb. 1. 2. de a' Moses elméjétől idegen, mivel ő itt szól nem a' világ authorárul, hanem kezdetiről.

6. *Ezzel a' szózással, Gen. 1. 1. az Istennek teremtette, erőssen meg-probáltathatik-e, hogy az Isten egy állatnyában és három személyében?* Nem: annak a' Sídó szózásnak ez az értelme, az Istennek teremtette, az az, az Isten teremtette, a' mint a' fordítákokban láthat. *Ellenv.* Ez az értelem kedvez a' Sídóknak és az Unitáriusoknak. *Felel.* Nem kedvez, hanem czífollya, mivel a' hitnek kiváltképpen való titkait, nem valami szócskával és szózásnak formájával (melly könnyen meg-csúfoltathatik) hanem erős argumentumokkal akarja meg-probálni. Mert igazán mondgya *Thomás, parte primâ Quest. 32. és 46. A'*
ki a'

ki a' Christus hitinek meg-probálására erőtlen okokat hoz-elő, az, a' hitetleneknek meg-nevetésére szolgál: mert el-hiszik, hogy az illyé okokhoz támaszkodunk, és azokért hiszünk.

7. *Az Irásnak egy helyének lehetnek-e több igaz egymással ellenkező értelmei?* Nem: másképpen az Irásnak értelme nem csak nem volna világos, és bizonyos, hanem ugyan semmi értelme nem volna; mert a' mi nem egy dolgot jegyez, semmi dolgot nem jegyez bizonyosan. *Ellenv.* Az Irásnak egy helyének értelme néha eggyez a' hittel, de nem az Iróval; és néha jó, de nem tulajdon-képpen való. *Felel.* Az illyen értelme nem ellenkeznek a' dologgal; hanem az Iró elméjével: melly ellenkezés meg-álhat az Irásnak egy helyének egy igaz értelmével.

8. *Teremtett-e Isten első napon egy nagy elegy-beleget testet, mellyből osztán minden testi dolgot formált?* Ugy: Gen. 1. 1. Teremté a' földet, az az, a' nagy elegy-beleget testet: mellyet a' Philosophusok *Chaosnak* hinak; az Irás *wizneknek*, és *mélységnek* nevez, Gen. 1. 2. *A' Philosoph.* *Ellenv.* A' chaos örökké való volt, mert a' semmiből semmi nem leszen. *Felel.* Ha volt örökké való matéria, tehát az vagy teremtetlen volt, és így Isten volt, melly képtelen dolog; vagy teremtetett volt, és vagy semmiből, vagy más materiából; ha
S *sem-*

femmibül, tehát lehet valami a' femmibül; ha másbül, tehát az-is másbül, és így a' másbül máfra való menetelnek nem lenne vége: mellytül ítézik a' természetet.

9. *Mit ért Móses az égen és a' földön, Gen. 1. 1?* Az égen érti a' harmadik és a' tűzes eget, az egeknek egét, a' paradicsomot, Matth. 18. 10. 2. Cor. 12. 2. 4. a' földön pedig a' Chaos, a' közben-vetés által lett minden dolgoknak matériáját, melly ékecség-nélkül való és puzta volt, Gen. 1. 2. *Ellen.* Az égen és a' földön érti itt Móses ezt a' látható eget és földet, mint Gen. 2. 1. 14. 19. Exod. 20. 4. 1. 2. Chron. 2. 12. Pál. 12. 2. Act. 4. 24. 17. 24. *Felel.* Az égen érti a' láthatatlan eget, mellyről szól Pál, Hebr. 11. 10. 16. a' földön sem érti a' látható földet, melly száraznak neveztetik, Gen. 1. 10. mert a' száraz föld ékes volt; de a' föld, mellyről Gen. 1. 1. szó vagyon, éktelen volt, Gen. 1. 2.

10. *Különböz-e a' teremtés a' nemzéstül és a' csudatételtül?* Ugy: a' teremtés valaminek vagy femmibül, vagy alkalmatlan matériából való csinálása. A' nemzés olyan materiából léfzen, melly alkalmas a' formának bevétele. A' csudatétel két-féle. 1. midőn valami hertelen léfzen, vagy valaminek természetel el-változik, természetel ok-nélkül, mint

mint midőn az Angyalok testben meg-jelenének; a' kö-fziklábúl víz folyt-ki; a' kenyerek meg-fzaporittattak; a' vas úzott; a' szűz szült s' a' t. 2. midőn a' természet az Isten hatalma által vagy ki-terjesztetett, vagy meg-tartóztatott, mint midőn a' magtalan Sára szült; a' tűz nem égetett; Istvan az harmadik égben bé-látott. Amaz csuda tételek nem különböznek a' teremtetstül; de ezek különböznek. *Ellen.* A' teremtés jögyez nemzést, Esa. 43. 7. jónak és gonosznak formáltatását, Esa. 45. 7. ujjá születést, Pál. 51. 14. születt, rendelt, mint gyermek szülni, bírót tenni. *Felel.* Ezek a' munkák természetnek mondatnak; mert az első teremtetstül függenek, és ezek annak szüntelen való gyakorlái. Ezért foglaltatik ö-zve a' meg-tartás a' teremtetstül, Nehem. 5. 6.

11. *Az frás ellen vagyon-e a' földnek szélelségét, mélységét bizonyosan meg-tudni és mérni?* Ugy, Job. 38. 5. *A' földnek szélelségét kicsoda mérte-meg?* *Ellen.* A' Philosophusok bizonyosan meg-mondották, hogy hány mér-töld a' föld szélelségére és mélységére nézve. *Felel.* Az Isten ellen, és bizonytalanul mondták-meg.

12. *Eőzfűzel teremtetett-e e' világ?* Ugy: A' fák ért, és ételre való gyümölcsökkel teremtettek, Gen. 2. 2. Eőzfűzel vadnak a' fák-

nak olyan gyümölcssei. *Ellenv.* A' paradicsomban kétféle gyümölcsöztenek a' fák, egyszer tavaszszál, más, őr ölfzel. *Felel.* Nincsen annak semmi fundamentoma az Írásban.

13. *A' teremteskor a' földnek minden részeiben ért gyümölcsökkel teremtettek voltak-e a' fák?* Ugy tecczik, hogy nem: a' paradicsomban, és a' földnek némely részeiben alkalmas volt az idő a' gyümölcsnek meg-erésére: De a' földnek nem minden egyéb részeiben, mert némely részeiben tél volt, némely részeiben tavasz, némely részeiben a' nyárnak kezdete. De ezekben az időkben nem volt ért gyümölcs, nem-is volt szükség reá; mert a' földnek némely részében, sem ember, sem barom nem volt. *Ellenv.* Akkor az egész föld hozott füvet, és gyümölcsöt, Gen. 1. 11. 29. *Felel.* Kell azt érteni az akkori ért gyümölcsről, azokban a' helyekben, melyekben lehetett és kellett.

14. *Az idő e' világgal együtt kezdetett-e?* Ugy, Gen. 1. 1. Kezdetben, tudni illik az időnek kezdetiben, teremtetten Isten az eget és a' földet. Az Isten a' mozgó állatokkal együtt teremtetten a' mozgást; De az idő a' mozgásnak mérteke. *Ellenv.* Az idő egy-örökké valóság az Istennel. *Felel.* Az idő hát Isten: melly lehetetlen.

15. *Vagy-on-e valami emlékezet az Angyalok teremtetésék fölül a' teremtesről való könyvben?* Vagy-on alattomban való, Gen. 2. 1. El-vezetetének az ezek, és azoknak seregei, az az, csillági és Angyal; kik seregnek-mondatnak, Luc. 3. 9. 13. *Basilius Ellenv.* Az Angyalok a' világ előtt öröktől fogva teremtettek. *Felel.* Nem igaz: mert az Angyalok nem az Isten természetének, hanem az ő akarattjának tanácsának munkái, Apoc. 4. 11.

16. *Mikor teremtettek az Angyalok, és melyik napon?* Az időnek kezdetiben teremtetten; mert az idő előtt semmi nem volt, hanem örökké valóság, avagy Isten, és semmi teremtetten állat nem lehet örökké való. Teremtetten az Angyalok az első napon a' legfelsőbb éggel, mert hasonlatos az Angyalok természet a' leg-telsőbb éghöz. *Ellenv.* Némelyek azt mondják, második napon a' levegő éggel teremtetten; némelyek úgy itélik, hogy negyedik napon az égnek ékességével; némelyek pedig úgy, hogy hatodik napon az ember után, mivel Mózes az elő számlálásban, a' nemtelenebb teremtetten állatokról száll-le a' nemesebbekre. *Felel.* Ezek csak bizonytalan vélekedések.

17. *Mellyik napon teremtetten a' paradicsom?* Harmadik napon: mert a' föld azon a' napon teljességgel meg-ékeftetten volt, Gen. 1.

11. 12. *Ellenv.* Mofes az hetedik nap, és a teremtés hiftoriája után emlékezik a paradicsomról, Gen. 2. 8. *Felel.* Ugy; de azelőtt teremteté volt azt, mert így szól Mofes ott: *Felel.* Ékesített vala az Isten egy kertet Edenben.

18. *A' paradicsom nem égi, hanem földi hely volt-e?* Ugy: Az Istenről plantáltatott a földön, Gen. 2. 8. *Origenes* *Ellenv.* Az Apóltol paradicsomban ragattatott-fel, az az, az harmadik égben, 2. Cor. 12. *Felel.* A' harmadik ég azért hivatattik paradicsónak, mert ez amannak ábrázolója volt, Luc. 23. 42. Apoc. 2. 7.

19. *A' paradicsom Mesopotámiában teremtetett volt-e?* Ugy: Az Eden közel volt Chárárhoz Mesopotámiában, 2. Reg. 19. 12. Ezech. 27. 23. és Mesopotámiában találtatnak azok a' vizek, melyek a' paradicsomban voltak. *Ellenv.* A' paradicsom e' világ kerekségén kívül volt, hova Illyés, Enok, és azoknak lelkek, a' kik jól éltenek, mennek, Gen. 3. 23. *Felel.* A' ki egy földről máfra megyen, az e' világ kerekségén kívül nem megyen.

20. *Meg-vagyon-e még a' földi paradicsom?* Nincsen: Mesopotámiában teremtetett volt; de ott nem találtatik: El-veszett a' viz-özön miatt. Egyebütt sem találtatik. *Pápiſt.* *Ellenv.*

A' föld.

A' földi paradicsomban laknak Enok, Illyés, és a' kegyes embereknek lelkek világ végeig. *Felel.* Semmi afféle dolog nincsen az Istenben.

21. *Miért teremtetette Isten a' paradicsomot az ember hasznára, holott abban nem sokáig fog vala lakni?* Mert akarta az Isten, hogy a' mennyei paradicsomnak a' földi paradicsom lenne jegyzője, és az ember megtudná, hogy a' rut bűnért, mely gyönyörűségűtől fosztatott-meg.

22. *A' paradicsomban voltak-e lelkes állatok az emberen kívül?* Ugy: Adám a' paradicsomban adott neveket minden lelkes állatoknak, és a' kigyó a' paradicsomban volt, mikor az Évát meg-csálta. *Damasenus ellenv.* Ha a' paradicsomban lelkes állatok maradtanak volna, a' viz-özönbe el-nemvesztenek volna. *Felel.* A' paradicsomból az emberrel kiűzettenek, vagy a' viz-özönben a' paradicsomban a' paradicsommal együtt el-vesztenek.

23. *Voltanak-e paradicsomban gyümölcstelen, és az ember ételére nem tartozó fáik?* Ugy: a' cedrus és a' jegenye fa a' paradicsom fája közzé számláltatnak, melyek gyümölcstelenek, Ezech. 31. 8. *Ellenv.* Gen. 2. 16. *E' kerinek minden fájának gyümölcseből egyél.* *Felel.* A' mely tudni-illik ételre való, 1 Tim. 4. 4. Az

Istennek minden teremtetett állatya jó ételre, ha tudni-illik ételre való. *Ellenv.* A' paradicsomban minden fa nézélre szép, és meg-évéf're jó volt, Gen. 2. 9. *Felel.* Ezt is így kell érteni: némelly fa volt ott sem gyönyörködtef're, nem meg-évéf're, mint a' rósa, viola, s' a' t. némelly pedig meg-évéf're, nem szem gyönyörködtef're, mint a' fige és a' fzőlő fa.

24. *Az életnek fája testi és földi volt-é, mint az egyéb fák?* Ugy: az-is a' földből teremtetett, és annak gyümölcse meg-étethetett. *Ellenv.* Az életnek fáján, vagy az isteni bölcsesség értetik, Prov. 3. 18. vagy a' Christus, vagy a' halhatatlanság, melyet Isten ígért volt Ádámnak jutalomul, ha néki engedne. *Felel.* Ezek sem meg-vetendő értelmek; de nem egyeznek-meg a' históriával, és az igazsággal.

25. *Az életnek fája a' mi fáinkhoz hasonló volt-é?* Ugy: mert természet felet való ereje volt az életadára, mert nem a' maga, hanem az Isten ereje által adott életet, mint a' keretség vize ujjá-fzületést, és a' Péter árnyéka, és a' Pál keszkenője meg-gyógyulást. *Ellenv.* Az életnek fája életet adott természet szerint. *Felel.* Ha úgy volt volna, nem volt volna a' mi fáinkhoz hasonló; de természet felett adott életet, mint a' keretség

vize

vize ujjá-fzületést, mint mondám.)(

26. *Nem sok, hanem csak egy volt-é az életnek fája?* Ugy: mert az Írás azt egynek mondgya mindenkor. *Ellenv.* Nem lött volna az egy fa elég minden emberek életének meg-tartására. *Felel.* Az emberek meg-fzaporodván az-is meg-fzaporodott volna. Az az egy fa nem löt volna mindeneknek elég táplálátokra, de elég lett volna orvosláfokra.

27. *Az életnek fája miért mondatott életnek fájának?* Mert jegye volt mind a' testi, mind a' nyugodalmas, mind a' lelki életnek.

28. *Az élet fája miért nevezetett úgy?* Nem az életnek adására, hanem jegyzéfére (mint mondatik a' keretség ujjá-fzületésnek feredőjének) nézve: mert jegye vala az életnek adattatásának, és meg-tartatásának, ha nem vétkeznének. *Ellenv.* Az Isten az embert él-rekesztette az életnek fájátul, hogy örökké ne élne, Gen. 3. 22. *Felel.* Ez helyben czáfolya az Isten az ember gondolatját és cselekedetét.

29. *Az élet fája az embert a' balátrul, nem természeti, hanem természet felett való erejével tartotta-é meg?* Ugy: mert Sacramentum volt. *Ellenv.* Az egyéb fák természetf're-jekkel tartották-meg hoszfzu ideig az ember életét. *Felel.* Ugy vagyon, mert az egyéb fák gyümölcsei ételek voltak; de az élet fája

faja Sacramentum volt.)

30. *A' jónak és gonoszának tudásának fája, mert nevezetett így?* Nem annak adáért, hanem jegyzésért, mert azt jegyzi vala, hogy ha az ember az Istennek engedelme, örökké jóval élne; ha pedig nem engedne, örökké gonofsággal illetnének. *Ellenv.* Mondott az a' fa úgy a' ki menetelre nézve, mivel az ember az arrúl való évés után tudta, az az, próbálta és tanulta-meg mennyi jót vesztett volna-el, és mennyi gonoszt vont volna magára. *Felel.* Augustinusnak így tecczet.

31. *Hogy lehetett a' jónak és a' gonoszának tudásának fája a' paradicsomnak közepén, holott az életnek fája a' paradicsomnak közepén volt?* Így, hogy az életnek fájához, melly a' paradicsom közepén volt, a' jónak és gonofsának tudásának fája közel volt. *Ellenv.* Lehetetlen két fának azon-egy közepén lenni. *Felel.* Ugy mathematicé, de nem Physicé: mert lehettenek a' paradicsom közepén egymáshoz közel, hogy ábrázoloi lennének a' törvénynek és az Evangéliomnak, avagy a' Christusnak; mert a' törvény azt tanította, mi legyen a' jó és a' gonosz, a' Christus pedig örök élet: mind kettő a' paradicsom közepén, mert a' törvényt és a' Christust mindenkor az Ecclesia közepén kell tanítani, és egyiket közel a' másikhoz, mert a' törvény a' Christushoz vezet.

32. *Miért*

32. *Miért teremtette az Isten az embert a' paradicsomon kívül, Gen. 2.8. és mimódon vitte oda?* 1. Azért cselekedte azt: (1.) hogy megtudná, hogy ő a' paradicsomnak nem Ura volna, hanem az Isten mivessé; és azért azt háladatossággal bírni, hűségesen mivelné, és őrizné, de fáradság-nélkül, nehézség-nélkül. (2.) hogy azt örökké való hazájának ne tartaná, hanem e' földön Istentől rendeltetett életét el-töltvén, az égben, örökké tartó hazájában kíváncznék. 2. Mimódon vitte oda az Isten az embert, kéz által-é, mint vitte-ki az Angyal Lótót Sodomából; lélek által-é, mint Enoch, Habakuk, Philep vitetnek egy helyről máfra; belső indítás által-é; külső parancsolat által-é, nem jelenti az Írás.

33. *Az eset előtt uralkodott volna-e az ember az emberen?* Nem: mert né parancsolta az Isten, hogy az ember az emberen uralkodgyék, hanem hog' csak eg'éb teremtett állatok, Gen. 1. 26. *Ellenv.* Minden embereknek alája kell vettetni a' felső hatalmásoknak, Rom. 13. 1. *Felel.* Ugy vagon az eset után. *Ellenv.* Az eset előtt nem volt hát semmi rend, nem voltak felsők, alsók, nem volt Ur, szolga. *Felel.* Nem következik: Az Isten akkor-is a' rendnek Istene volt. Akkor-is felsők voltak a' szülék, ferjek, alsók a' gyermekek,

mekek, és feleségek. Akkor-is volt atyai lágy uralkodás, és kényen való fölgálat; de né volt földes Uri, Magisztratusi kemény uralkodás, és kéntelen való fölgálat, mint az élet után, ma.

34. *Az élet előtt ettek volna-e az emberek húst?* Nem: mert nékik ételekre a fű és a gyümölcs adattatott. Gen. 1. 29. *Ellenv.* Az élet előtt az élő állatoknak, halaknak, vadaknak, ökröknek, juhoknak, s' a' t. urok vóltanak. *Felel.* Az ő uralkodások más dologban állot volna.

35. *A' lelkes állatok, melyek most hús-évek, az élet előtt húst ettenek volna-e?* Nem: mert azoknak ételekre a fű adatott volt, Gen. 1. *Ellenv.* Motes itt föl áll csak a' hus nem évő lelkes állatokról. *Felel.* Szóll itt Moses minden lelkes állatokról. A' Noë bárkájában a' lelkes állatok nem ettek húst, mert minden nemből csak ketten - ketten vóltanak ott.

36. *Igaz kigyó vólt-e az, melyről, Gen. 3. vagon szó?* Ugy: mert egy vólt a' földnek oktalán állati közzül, Gen. 3. 1. 2 Cor. 11. 3. *Ellenv.* Csak képe vólt az a' kigyónak, mely alát az ördög vólt. *Felel.* Az igaz kigyóban, nem annak képében vólt az ördög, és abban szólt, mint az Angyal a' Bálém szamarában. Az Isten - is az igaz kigyót átkozta - meg, nem annak képét, ábrázattát. Az ördög pedig nem egyéb állatban ment, hanem a' kigyóban; mert azt engedte vólt az Isten néki.

37. *Miért*

37. *Miért mondatik Mosestől a' kigyó a' földnek minden oktalán állatnál ravaszabbnak?* Nem csak azért, hogy az ördögnek eszköze vólt, hanem hogy egyéb oktalán állatoknál természetfelel s' f'érént ravaszabb. Kétség-nélkül a' ravas; ördög a' leg-ravaszabb, alkalmatosabb eszköz volt vála; totta magának. A' Christus - is a' kigyót természetfelel s' f'érént való ravas; - nak mondgya, Matth. 10. 16. *Ellenv.* A' roka - is vagon olyan ravasz mint a' kigyó. *Felel.* Meg-lehet a' maga általmazására; de nem az embernek meg-f'értésére nézve; Gen. 3. 15. Ezt pedig cselekef'iz nem a' maga haszna kívánásából; hanem az ember ellen való természetfelel gyűlölségéből, Gen. 44. Eccl. 10.

38. *Miért engedte meg - az Isten, hogy a' kigyó az embert meg-késértse, holott tudta, hogy, ha meg-késértetné, el-esné?* Augustinus azt feleli, mert akarta: és ha kérded, miért nem gátolta - meg a' késértést, avagy miért nem adott erőt a' késértetnek ellene-állására, azt feleli, mert nem akarta. Miért nem gátolta pedig - meg ilyen okait adgya. 1. Hogy az embert meg-próbálna, akarna-e meg-maradni az engedelmeségben, vagy nem. 2. Hogy az embernek erőtlenségét ki-jelentné, hogy kíváltképpen való véle létel nélkül az Isten-től vott ajándékot magánál meg - nem

T

tart-

tarthatná. 3. Hogy a' vakmerőség büntetésének példáját mutatná, hogy az ember a' kétfertetben lévén, maga erejéhez bizván, az Istenről a' meg-tartást nem kérné. 4. Hogy az haragnak edényinek el-vettetésekkben az ő igazságát, és az ő irgalmaságának edényinek meg-tartatásokbā az ő kegyelmességét meg-mutatná, Rom. 9. 22. 23. és 11. 32. *Ellenv.* Avagy akarta, az Isten, avagy nem akarta az életet, ha akarta, miért nem tiltotta meg? és mimodon nem oka a' bűnnek; és mimodon bünteti-meg az embert igazán? Ha nem akarta, miért teremtette a' kigyót, melly őtet meg-kétfertette? miért nem gátolta-meg az ember meg-kétfertését? avagy miért nem tartotta-meg őtet a' kétfertetben? *Felel.* Más oka - is volt annak, mert egy-átallában nem-is akarta, nem - is nem akarta, hanem meg-engedte, hogy az ember meg-kétfertessék, és el-első a' meg-mondott okokért: nem - is volt oka a' bűnnek, mert nem az ördög, avagy az ember, hanem a' maga munkáját vitte végben a' fel-tört végekért.

39. *Miért nem irtóztott az Eva a' kigyótól, a' mit mindenek irtóznak ma?* Mert az előtt előt a' kigyó és az ember között semmi ellenke-zés nem volt. *Ellenv.* A kigyó hasonló ábrázata volt Evához: Innen a' kép írók a' kigyót

gyót a' fegyőny ábrázatunak írják, és azért örült néki. *Felel.* Soha senki nem látott a' fegyőny ábrázatu kigyót.

40. *Miért nem álmélkodott, csudálkozott Eva a' kigyó szözlésén, és vele való vetélkedésén?* Mert azt gondolta, hogy a' kigyó-is természet szerint szólhat. *Ellenv.* Nem volt hát bölcs Eva az eiet előtt. *Felel.* Bölcs volt bel-sőképpen, noha külsőképpen a' bölcsességben idővel öregbülést vett volna, mint Ádám, a' Christus emberi természetire nézve, és a' gyermekek az ép állapotban.

41. *Miért emlékezik Moisés mindenkor a' kigyóról, az ördögről pedig soha sem?* Mindenkor kigyóról emlékezik, mert az ördög mindenkor kigyónak mutatta magát: mint az három angyalokat embereknek hijja, mert embereknek mutatták magokat, Gen. 18. és a' Jakóbbal küzködő ang'alt nevezi férfinak, mert férfiu ábrázatban jelent-meg, Gen 31. Az Apostol Mósest követvén, az ördögöt kigyónak mondgya, 1 Cor. 11. Nem emlé-kezik sohol az ördögről Moisés: mert az előtt az Angyalok teremtetésekről és el-esésekről semmit nem szözlöt vala. *Ellenv.* Mósest nem úgy kellett volna a' dolgot le-írni, a' mint láttatott, és mutatódott, hanem a' mint volt magában. *Felel.* Vaj nem, mert ő a' lótt dolgoknak le-írója volt, nem magyarázója.

42. *Mimodon nyiltanak - meg első szüleknek szemek, holott annak élötte vakok nem voltak?* Meg-nyiltanak az ő szemek nem a testi dolgoknak látásokra, mert azokat mindenkor látrák; hanem lelki rutságoknak, bűnöknek látására: így nyiltanak - meg a Bálam szemei, Num. 22. 31.

43. *Midon az Jsten a' kigyót meg-átkozta, a' benne való ördögöt meg-átkozta-é?* Ugy lácczik, hogy nem átkozta-meg akkor, mikor a' kigyót; de meg akkor, mikor azt mondotta, az asf; onynak magva meg-tőri a' te fejedet, Gen. 3. *Ellenv.* Némellyek ugy tartják, hogy az Isten csak a' kigyót átkozta-meg; némellyek azt, hogy csak az ördögöt a' kigyó neve alatt; némellyek, hogy mind a' kettőt. *Felel.* Elly ítéletteddel e' titkos dolgan.

44. *A' kigó az eset előtt járó állat volt-é?* Ugy lácczik: mert azért lett csuf;ó állattá, hogy az ördögnek et;köze volt. 1. *Ellenv.* Ha járó állat volt, négy lábon járt-é, vagy kettőn? *Felel.* Némellyek ugy vélik, hogy négy lábon; némellyek pedig két lábon. Plinius írja, hogy láttattanak olyan kigyók, mellyeknek olyan lábai voltak, mint a' ludnak. 2. *Ellenv.* Né járt az eset előtt is a' kigyó, és így lábai né voltak neki soha, hané egy ideig az ördög járatta azt. *Felel.* Más dolgot mutat az ő meg-átkoz-

átkoztatása, Gen. 3. 14. *A' te basadon csuf;sz.*

45. *Minden embernek munkával és veritékkel kell-é kenyeret enni?* Ugy, Gen. 3. 19. 1. *Ellenv.* Csak a' szántó-vető, és a' mives ember efzi kenyerét veritékkel. *Felel.* A' munka és veriték nem csak paraszti, kézi; hanem házi, polgári, egyházi, és scholai. 2. *Ellenv.* Sok henyék minden jokkal bövölködnek. *Felel.* Ezt a' közönséges jármát az illyenek ki-vetik nyakokból, mellyért kárhoztatnak, nem is kerülik-el az Istennek ítéletét, Prov. 21. 25. Esa. 5. 22.

46. *Miert nem akarta az Jsten, hogy az ember az élet fája gyümölcsének élvezé által az örök basáltúl meg-szabaduljon; és az örök seket viszsza- vegye, nyerje?* Mert az Isten a' Christust rendelte volt az el-efett ember helyére való állatasára, Gen. 3. 15. Az Isten igalsága azt kívánta, hogy az ember helyére ne állattásék elégtétel nélkül, mert megmondotta vala, a' melly napon ejendel meg-balsz; de halál nélkül nem lehetett elégtétel, Hebr. 9. 22.

47. *Miert üzetett-ki az ember a' paradicsomból?* Mert 1. az a' ki-üzetés ref;e volt a' bűntetésnek. 2. nem illet a' nyavalyás és bűnös embernek olyan szép helyen lakni, hogy azt tovább is bűnével meg-ne ferteztette. 3.

az a' ki - ízetés jegye volt az örökké való elvettetésnek, ha meg - békélés nem lenne, mert a' paradicsom belyege volt a' kegyelemnek, boldogságnak, és a' mennyei életnek. 4. izűkség volt ez a' számkivetés azért. (1) hogy az ember az ő cselekedett bűnéül mindenkor meg - intetnék. (2.) hogy a' meg - i - denretett boldogságot a' Christusba kényszerítetnék keresni.

48. Mik voltanak azok a' Cherubimok, Gen. 3? Azok Angyalok voltanak, kiknél villogo fegyverekhez hasonlő lángok voltanak. *Ellenw.* Némelyek azt vélik, hogy azok tüzes kő - falak voltanak, mellyek a' paradicsomot környűl vették, némelyek pedig azt, hogy csuda látások voltanak, mellyek a' paradicsomban menni akarókat el - rettentették. *Felel.* A' mi értelmünk eggyez az I - rással.

49. Miért rendeltettek a' Cherubimok az élet fája uttyának őrizésére? Hogy az ember az élet fájához ne mehetne, és az életet, nem az élet fájától, hanem a' Christustól várná. Ezért a' Christust, az életnek fáját, a' mennyei paradicsom közepében helyeztette, hogy hittel belőle éven, örökké éljünk, Apoc. 2. 7. és 22. 2. *Ellenw.* A' Cherubimok azért rendeltettek a' paradicsom őrizésére, hogy az ördögöket abban béké - ne bocsásák, hogy az élet fája.

fája gyümölcsét el - ne lopnák, hogy azt az embereknek adnák, és így őket a' magok tisztetire édeigetnék. *Felel.* Ezt sem képtelen mondani.

50. Mímodon építhetett Cain várost egyedül, holott a' városnak építetése sok embereket ké - vőn? Kain nem akkor épített várost, mikor Hánokot szűlte; hanem akkor, mikor sok fiakat és leányokat szűlt. Avagy kezdette építeni Hánokkal, és a' több gyermekivel végezte - el. Épített pedig várost, hogy az Isten átka ellen ne lenne vándorló, és ne félne a' meg - öltetéstől.

51. Miért nem akarta meg - ölni az Isten az ő attyáját meg - ölö Caint? Nem azért, hogy a' gyilkosság meg ne büntetessék, és a' meg - nem térőknek bűnök meg - bocsáttassék; hanem hogy a' kevés emberek általa szaporodgyanak. Az ő halálának el - halasztása öszve kötött volt a' halállal; mert az ő élete nagyobb halál volt magánál az halálnál, mert az Ecclesiából ki - rekesztettvén, örökké való számkivetésben küldetett, es lelki ilméretitől kinoztatott. Meg - bellyegzé pedig az Isten Caint, hogy ötlet fenki meg - ne ölné. Az a' bellyeg nem volt a' homlokán nőtt szarv, nem is homlokában nyomott Thau betű; hanem minden tagjainak süntelése való mozgása, reszketése, mellyért mindenek szána -

kozván rajta, ötöt meg - nem ölték.)(

52. *A' Lámek fiaí voltanak-é első találóia' Muska szerzőknek, és ok voltanak-e első kövácso, vas-művesek?* Nem: mert előttök Abel vas nélkül nem művelhette a meg-arkoztatott földet: Kain vassal fogta meg-öltni Abelt. Az áldozatok sem lehettek vas szerzők nélkül. Hihető, hogy Adám volt a-zoknak első tanulója; mert az ő elméjében volt minden mesterségeknek magva. *Ellv.* A' Lámek fiaí módadtak azoknak Authorinak, Gen. 4. *Felel.* A' Lámek fiaí voltanak azoknak authori nem találásokra, hanem ékesiségekre nézve.

53. *Enoch kezdette-é leg-elsőb az Istent segítségül hini, imádni, tisztelni?* Ugy közönségeslő téplomot csinálván, az embereket abbá őt, végűjtvén, köztök áldozván, imátkozván, prédikálván. *Ellv.* Adám és Abel Enoch előtt imádták és tisztelték az Istent, s' Kain-is. *Felel.* Ezek magánossantisztelték az Istent, ki ki a' maga házánál, és maga cselédgyével.

54. *Az egész földön a' víz-özön előtt laktanak-é az emberek?* Ugy: 1. Az Isten megparancsolta, hogy az ember az egész földet nemzettel töltse-bé, Gen. 1. 28. 2. Akkor a' férfiaknak sok feleségek volt, Lámeket követvén, ki annak első találója volt. 3. A' víz-özön nem rész szerént való volt, hanem közönséges. *Ellv.* A' víz-özön előtt csak egy váro-

várostrúl emlékezik Móses, melyet Cain épített: azért nem voltanak többek, és így nem laktanak az egész földön. *Felel.* Móses nem akart a' külső vífelt dolgokrúl bővebben szólani.

55. *Az Atyák efszendei nem hőldiak, az az, 354-napokból állók, hanem napiak az az, 365-napokból állók voltanak-e?* Ugy, a' mint a' víz-özönnek efszendejének és hólnapinak meg-gondolásából meg-tecczik. *Görög. Ellv.* Hihetetlen dolog, hogy az Atyák olly fokáig lórtének volna házasság nélkül, és olly fokáig éltenek volna. *Felel.* Hihető az, a' mit az Irás mond. Meg-lehetett az, az Isten hatalma által, mint sok természet folyását felyül muló dolgok. Az Uj Világnak ereje nagyobb volt az ő Világ erejénél.

56. *Matusálem a' víz-özön után élt-e?* Nem: a' mint ez az ő születésének, életének, a' víz-özönnek idejeknek öfzve verésekből meg-tecczik. *A' Görög. Ellv.* Matusálem a' víz-özön után 15-efszendöket élt, és nem a' bárkában tartatott-meg Noéval; hanem a' paradicsomban Enokkal. *Felel.* Semmi afféle dolog nincsen az Irásban.

57. *Miert élték ollyan sokáig az Atyák a' víz-özön előtt?* Ennek felső oka ez: Az Isten így akarta az emberi nemzetfeget szaporíta.

ni, és az ő dicsőségét, és az Ecclesiát terjesztetni. Alsó okai pedig ezek. 1. Mértéketesek voltak az ételben, italban az Atyák: ma többen vesznek-el az emberek a mértéketlenség miatt, mint a' fegyver miatt. 2. Igen egészséges volt az ő ételek, és italok. 3. A' nap keletén, az hol az Atyák laktanak, az ég, és a' csillagok nem voltak olyan ártalmatok. 4. A' hol; s;u életben jól megtanulván az orvosláshoz tudományát, jól tudták, micsoda tartotta-meg egészségeket. és micsoda bontotta azt-el. 5. Az Atyák igen erősek voltak. *Ellenv.* Minden emberek olyan sokáig éltenek hát a' viz-özön elött. *Felel.* Az Atyákról vagy az a' s;ó

58. A' Viz-özön elött az Isten nem rővidítette-é-meg az ember életének határát? Nem: Minden decretoma az Istennek változhatatlan. *Ellenv.* Az embernek napjai lésnek 120-estendők, Gen. 6. 3. *Felel.* Ez helybén nem az ember életének, hanem az ő megtérésének, és a' reá bocsátandó viz-özönnek idejét határozza-meg az Isten. *Ellenv.* Tudta az Isten, hogy az emberek a' 120-estendők után nem tartanak penitentiát, hanemha azt nekik adná: azért vagy jádzott az Isten vélek, vagy nem volt igaz, hogy megbüntette a' penitentiát nem tartókat, kiknek azt nem adta. *Felel.* Nem jádzott vélek, mert

ő ket

őket vóltaképpen hitta a' meg-térésre a' Noe predikállása által; nem - is vesztette volna-el a' meg-térőket. Sőt ha az Isten a' meg-térőket meg-nem büntete volna, igaz nem lótt volna. Ha igaz ítéletiből nékiek penitentiát nem adott, azzal magokat meg-nem menthették, mert szabad akarattyok s;erént nem tértenek-meg. Nem volt az Isten azért igaztalan, hog' nékiek penitentiát nem adott, mert nem tartozott véle: *mivel a' kiken akar, könyörül.*

59. Sem vólt-e Noénak nagyobb fia? Nem: Japhet bátyja vólt Semnek, Gen. 10. 21. *Ellenv.* Sem elsöbben nevezetik, Gen. 9. 23. *Felel.* Azért vagy az, mert Sem méltóságosabb vólt; mert ő Isten fia vólt, és a' Szent mag általa tartott, és s;aporodott-meg.

60. Mí módon mondatnak némely élő állatok tisztátalanoknak, bolott mindenek jók vóltanak, Gen. 1. Aét. 10. 15. 1 Tim. 4. 4. Tit. 1. 15? Jók és tiszták vóltak ő magokban, és az embernek, mert annak használtak. Némelyek pedig tisztátalanoknak mondatnak; mert vagy nem vólt azokat meg-áldozni, vagy megenni szabad a' törvény alatt. De ennek az ételekben való válogatásnak, a' Christus után nincsen semmi helye, és már mindenek tiszták a' tisztáknak.

61. Mi-

61. Midőn még nem adatott volna a' ceremoniai törvény, mimodon tudta-meg Noë, melyek voltanak a' tiszták, és a' tisztátalan élő állatok; mert az élő állatokat meg-külömböztető törvény csak Lev. 11. Deut. 14. hozott? Az Isten mind néki, mind az előtte áldozó Atyáknak jelentette azt-meg. *Chrysost. Ellenv.* Terméseti az élő állatok közt való különbség, mivel terméset szerint némellyeket kívánunk, némellyektől pedig irtózunk: az Isten-től nekünk adatott bölcseség dictállya, hogy némellyeket, mint a' szamárt, lovát, tisztátalanoknak tarcsunk, noha tisztára elefeggel élnek, némellyeket tisztáknak, mint a' disznót, ruczárt, noha tisztátalan eledellel élnek, *Felel.* Ha ez igaz volna, ma-is némely élő állatok tisztátalanok, némellyek tiszták volnának, mint a' törvény alatt.

62. A' víz-özön előtt meg-engedte volt-e az Isten az embernek a' husételt? Nem: úgy lácczik, hog' a' víz-özön után engedte azt meg az Isten, Gen. 9. 3. Az előtt az ember fűvel, gyümölccsel élt, Gen. 11. *Ellenv.* A' víz-özön előtt az áldozók az ő élő állatokból álló áldozattyokból ettenek. *Felel.* Nem tudjuk azt.

63. Szabad-e a' Keresztýéneknek a' vérnek, és némely élő állatoknak meg-évéstül magokat meg-tartoztatniok? Nem, ha azok ételre valók;

lők: a' Christus el-jövetele után mindenek tiszták a' tisztáknak, ha tudni illik azok enni valók, Rom. 14. 20. Tit. 1. 15. *Ellenv.* Az Isten meg-tiltotta a' vérnek meg-évést Gen. 9. Levit. 17. *Felel.* Ugy; de csak a' Christus el-jöveleig. *Ellenv.* A' Christus el-jövele után-is meg-tiltották az Apostolok a' vértételt, Act. 15. 29. *Felel.* Csak addig tiltották ok azt meg, míg a' gyengé Sidók meg-botránkozhattanak; de az után azt parancsolták, hogy semmit nem gondolván a' tanulni nem akaró Sidók botránkozásával, meg-együk a' mi a' mészárszékekben árultatik. *Ellenv.* Ma-is meg-botránkoznak a' Sidók, ha látták hog' a' keresztyének a' vért meg-éssik. *Felel.* Ma a' botránkozásokkal nem kell gondolnunk; mert az nem adatott; hanem vött botránkozás, mert eleget hallottak a' keresztyéni szabadságról, a' törvének, az ételeknek, népeknek, s' a' t. el-törültetéséről. Ha ma a' Sidók botránkozásokkal gondolnunk kellene, az egész keresztyénséget meg kellene vetnünk.

64. A' szivárvány volt-e a' víz-özön előtt? Ugy, Gen. 9. 12, 13. az Isten azt nem mondgya, hogy mostan a' víz-özön után szivárványt teremtek, és azt jellé teszem; hanem azt hogy a' szivárványt, melyet régen a' víz-özön előtt teremtettem vala, mostan jel-

lé téfjen közöttek és közötttem. *Ellenv.* Micsoda haszna volt hát a' szivárványnak a' víz-özön előtt? A' víz-özön előtt és az után természeti haszna e' volt, hogy meg-jelentse, hogy első léfjen: a' víz-özön után pedig természet felett való haszna az Isten rendelkezéüből e' lett, hogy meg-jelentse, hogy ez után e' világ víz-özönrel el-nem vész.

65. *Miért átkozta meg Noë Chánaánt a' Chám fiát az Attya vétkéért, és miért nem Chámet inkább?* Azért, mert az Isten Chámot már meg-áldotta vala. Gen. 9. 1. *Ellenv.* A' fiu nem hordozza az ő attyának álnokságát, Ezech. 18. 20. *Felel.* A' fiu nem büntetetik meg az Attya bűnéért, ha tudni illik az ő vétkében nem részesül; az Istenről, noha sokszor meg-büntetetik az embe-rek tül.

66. *Mikor Noë Chánaánt meg-átkozta, Chánaán születet volt-e, és ha született volt, a' bárkában született volt-e.* 1. Nem jelentti az Irás, született volt-e Chánaán vagy nem, mikor őtet Noë meg-átkozta. 2. Chánaán nem a' bárkában született: mert (1.) a' bárkában semmi élő állat nem nem-zett, a' mint ezt a' Sidók mindnyájan mond-gyák. (2.) ha Chánaán a' bárkában született, az ő attyafiai a' víz-özön előtt szület-tettek, mert ő utolsó fia volt Chámnak, Gen.

Gen. 11. és így többen völtanak a' bárkában nyolcznál: melly nem igaz, mert csak nyolczan jöttek ki a' bárkából, a' mint abbá nyolczan mentenek vala bé. (3.) a' Noë három fiának a' víz-özön után lettenek fiai, Gen. 10. 1. *Ellenv.* Chrysoftomus azt mondgya, Chánaán a' bárkában született, és Noë azért említi őtet, hogy meg-jelentse, hogy Chám akkor bujálkodott, mikor az ő attya és bátyjai feleségektől magokat megtartóztatták. *Felel.* Nem áthat e' meg a' mondott okokért.

67. *Az Hebræusok (a' Sidók) nem Abrahámtól, hanem Hebertől a' Selah fiától mondatnak-e?* Ugy: mert Abraham is Hebertől a' Selah fiától nevezetetik Hebræusnak. Gen. 14. 13. *Theod. és Chrysoft.* *Ellenv.* Az Hebræusok mondatnak az Hebrától, melly Schiráól Eufrateft téfjen; avagy az heber radix-tól, melly Sidóól által-menetelt téfjen, mivel Abraham az Eufratesen által menyén, ment a' Chánaán földében, s' innen mondatik Hebræusnak, Gen. 14. 13. *Felel.* Az Hebræusok sem nem Hebrától, sem nem az heber szótól mondatnak, hanem Hebertől a' Selah fiától. Innen Sem mondatik attyának minden fiainak Hebernek, és Authórának az Hebræusoknak, Gen. 10. 20. 1 Chron. 1. 18.

68. Mikor kezdetet a' Sidó nyelv, és minden nyelveknél előbb-e? Akkor kezdetett, mikor Ádám, és ez fűlte a' több nyelveket. *Theod. Ellenw.* A' Syriai nyelv elsőbb, mert ezek a' fiók. Ádám, Cain, s' a' t. Syriai nyelven való fiók: és azt mondgya, Móses előtt nem volt a' Sidó nyelv. *Felel.* 1. A' Syriusok ezeket és a' hasonló fiókat a' Sidóktól vették. 2. Az egész Sidók és kerelztyének ellen va-gyon ez, kik azt mondgyák, hogy a' Sidó nyelv a' világ kezdetitől fogva való.

69. Hol maradt meg a' nyelvek meg-zavarása után a' Sidó nyelv? Noë, Sem, Arpaxad, Selah, Hebernél, és az ő cselédek-nél, kik nem voltak jelen a' Babel tornya építésében, mely nyelv az ő maradékoknál Ábrahámig meg-maradt, a' ki ezért mon-datik Hebraeusnak (Sidónak) Gen. 14. 13. Nem maradt pedig meg a' Sidó nyelv an-nak a' toronynak építőjök-nél, mert senki azok közül más nyelvet nem értette.

70. A' nyelveknek meg-zavarása nem akkor tört-e, mikor Péleg meg-bolt vagy élete felire jutott; hanem mikor született? Ugy, Gen. 10. 25. Két fia lottenek Hébernek; egyiknek neve Péleg, mivel az ő idejében oszlott meg a' föld. Született pedig Péleg, némelyek szám-lások szerint a' víz-özön után 101. a' világ teremése után pedig 1757. esztendővel. Ad-

dig

dig fűltak az emberek egy nyelven. *Ellenw.* Annyi idő alatt nem szaporodhattak meg az emberek az egész földön, holott több idő a-latt a' Jakob fia, kiknek kiváltképpen va-ló ígéretet vőlt, csak a' Gófen földén lak-tanak. *Felel.* Meg-szaporodhattanak, mert fok feleségek vőlt: osztán a' Babel tornya építése előtt a' Noë fiai nem laktanak az e-gész földön, mert a' nyelveknek meg-zavarása vőlt alkalmatossága az e' világó való el-fűledéseknek,

71. Hány nyelvek származtanak a' nyelvek meg-zavarásából, meg-változtatásából? An-nyik a' mennyik az építők vőltak, mivel a-zok közül edgyik sem értette a' másik be-fűdét, Gen. 11. 7. *Ellenw.* 1. Annyi e-zer nyelvek vadnak-é hát, a' mennyi ezere-n vőltanak azok az építők. *Felel.* Nem követ-kezik, mert fók egy nyelvet tanultanak. *Ellenw.* 2. Némelyek azt vélik, hogy a' Noë három fiai-tól hetven nemzetségek, 70-nyelvek származtak. *Felel.* Nincsen az, az Írásban. Sok nyelvek származtanak a' nyel-vek változtatásából, de hányak nem tud-hatni.

72. Hol a' nyelveknek fókasága a' Sz. Le-leknek nagy ajándéka, Aét. 2. mímódon lebetett büntetés? Nem a' nyelveknek fókasága vől-magában büntetés, hanem azoknak az az e-

Ért-vesztése, mellyel egyik a' másikat meg-nem érti vala. Oltán a' nyelveknek ajándéka volt az értelemmel föllásra való tehetőség: szólnak vala az fennek nagyságos dolgait, úgy hogy y mindenektől meg-értethetnének. Végezetre, a' nyelveknek soksága büntetés volt a' népnek el-félesztésére nézve: de ajándék volt az Ecclesiának öfve g'üjtetésére nézve, a' mint meg-jövendőtett volt, Efé. 19. 18. Joél. 2.

73. *Thare az Abrahám Attya bálványimádó volt-e?* Ugy, Gen. 31. 53. Iol. 24. 2. *August. Ellenr.* Thare nem volt bálványimádó; hanem Cháldeából Mesopotámiában ment, és magával Abrahámot el-vitte, és Nachort Cháldeában hatta, mert bálványimádó volt, Gen. 11. 31. *Felel.* Thare Cháldeából való ki-menetele előt bálványimádó volt.

74. *Abrahám volt-e valaha bálván' imádó?* Ugy hivatala előtt, Jos. 24. 2. Efé. 29. 22. holott az mondatik, hogy az, Isten Abrahámot meg-valtotta, tudni-illik a' bálványimadásból. *Joseph. Ellenr.* Soha nem volt Abrahám bálványimádó, mert a' Jofuénál való hely nem Abrahámról áll, hanem az ő atyairól, és a' Sidók nem paráznaságból ültettek, Joh. 8. 41. *Felel.* Abrahámról is áll Jofué. Nem volt Abrahám lelki parázna hivatala után.

75. Jól

75. *Jól cselekedte-e Abrahám hogy az ébség miatt Egyiptomban alá ment?* Jól: a' gabonának szükségéből meg-tudta, hogy az Isten nem akarta, hogy Canaán földön maradjon: s' talám Isteni jelenésből is értezte őt. *A' Sidók Ellenr.* El-táplálta volna Isten őtet, ha Egyiptomban nem ment volna is: Azért hihetetleniségből cselekedte őt azt, s' ezért foglaltanak az ő maradéki az Egyiptombélieknek. *Felel.* Rend szerint akart gondot viselni maga és cselédje életéről. A' Christus nem hihetetleniségből; aladott Héródes előtt Egyiptomban, azért Abrahám sem. Nem is büntette Isten meg ezért az Abrahámot; és maradékit.

76. *Abrahám jól cselekedte-e hogy Sárát nem feleségének, hanem húgának mondotta?* Nem jól: Hazudott, és álnokul cselekedett. *Ellenr.* Azért cselekedte azt Abrahám, hogy élete meg-maradjon. *Felel.* Nem kell gonoszt cselekedni, hogy abból jó jűjön ki, Rom. 3. 8. *Ellenr.* Kis bűn volt az. *Felel.* 1. Mivel a' bűn néminémüképpen az Isten javával ellenkezik; annak ókáért leg-kisebb bűnt tem szabad cselekedni, hogy azzal vagy igen nagy gonosz távoztassék el; vagy igen nagy jó szerzessék. 2. Nagy bűn volt az, mert (1.) nem hitte el, hogy az Isten igérete szerént az ő életét meg-tartya. (2.) feleség-

V4

ge

ge meg - széplőstetéseire alkalmatosságot adott. *Ellenv.* Ha Sárának szabad volt szolgálóját Abrahámnak adni a' nemzést, így Abrahámnak is Sárát másnak adni élete megmaradásáért. *Felel.* Mindeniknek tilalmas volt az.

77. *Sem volt-e Melchisedech?* Némellyek úgy tartják: Sem áldhatta meg Abrahámot; ő volt nagyobb Abrahámmal: ő volt a' viz-özön után a' Pátriarcháknak atya Abrahámgig: Sem élt az Isák ötvenedik esztendőjéig, mert ő a' viz-özön után 500. esztendőt élt, Gen. 11. 11. de a' viz-özön után az Abrahámnak lőtt ígéretig, 417. esztendő voltanak. *Ellenv.* Melchisedech nem ember volt, hanem volt vagy az Isten fia, vagy a' Szent Lélek, vagy Angyal emberi formában; mert az emberek közül ki lőtt volna nagyobb igasággal és tisztességgel Abrahámnál. *Felel.* Sem ember volt, mert Pap volt, mivel minden Pap ember, Hebr. 7. 1. Sem igaznak és Szentnek mondatik; de Abrahámnál ezekben nem mondatik nagyobnak.

78. *Szabad-e jelt kérni valakinek, hogy az ígéretnek be-teljesítése felől meg-erősítése?* Nem szabad kevélyen, kételkedéssel, az Isten kiváltképpen való indítása nélkül, mint egykor a' Sidók, Matth. 16. 1. de szabad alázatosan, hitel, az Isten kiváltképpen va-

16

ló ihléséből, mint Abrahám, Gen. 15. 8. Gedeon. Jud. 6. 17. Mária, Luc. 1. 54. Nem szabad az idveffégnek ígéretének meg-erősítésére jelt kérni, mert az egy-átallyában való; de szabad a' világi jonak ígéretének meg-erősítésére, mert az a' mi engedelmeségünk-től függ.

79. *Mit különböz Abrám és Abrahám, Sárái és Sárab?* Abrám magafüggő atyát téfjen, Abrahám pedig fokfüggő magafüggő atyát. Sárái azt téfji, hogy fejedele af-függő, mert ez előtt csak az ő szolgálójának vala af-függő; Sárab pedig azt téfji, hogy fejedelem af-függő, mert ez után fokfüggő fejedelem af-függő lett.

80. *Miért rendelte volt az Isten, hogy a' férfgyermek nyolczad napon környül-meteltessenek: és nem lehetett-e hamarabb, vagy későbbre?* Nyolczad napon meteltetettek környül, hogy meg tudjuk, hogy a' környül-metelkedés semmit nem használt a' léleknek, hanem csak jegynek okáért lőtt. Azért vétkeznek a' Pápiák, a' kik a' kegyelmet úgy kötik a' jegyhez, hogy minden keresztleletleneket paradicsomból ki-rekeszjenek, holott a' Christus csak azokat mondgya el-kárhozandóknak, a' kik nem hisznek, Marc. 16. 16. 2. Előbb nem meteltette Isten a' csecsemőket környül, mert életet vesztel-

me

me nélkül nem meteltethettek volna környül. 3. Nem metéltette környül későbbre (1) a' fülék vigasztalásfokért, hogy idején meg-tudgyák, hogy az ő magzati már Istennek frigeül lóttének. (2) Ennek a' Sacramentumnak bersületiért, hogy fokáig ne halasztásk, vagy meg ne utáltassék. (3) Az helyében kö-vezköz keresztférgért, hog' meg-tudgyuk, hogy mentül hamarébb a' mi csecsemőinket meg keresztfeltessük, noha az az időnek és a nemnek meg-határozása nélkül rendeltetett. Ennek el-halasztásaért Moses veszedelemben forgott, Exod. 4. 24. Annak 40-estrendig való el-halasztása-is gyalázatok-ra volt a' Sidóknak, Jos. 5. 8.

81. Holott a' leánygyermek és az aszszonyok környül nem metéltettek, volt-e jussok a' frigyjaraikhoz? Ugy: ök-is frigyfelek voltak, mert. 1. Az ígértet közönfeges volt: *Léssék a' te ffsened és a' te magodé.* 2. Frigyes fülékül fülletettek. 3. Környül-meteltetett férfiakhoz-is mentenek feleségül. 4. Alkalmaulanok voltak ök a' környül-meteltetésre.

82. A' környül meteltetésnek ki-szolgáltatója, ugy meg-határozottatott-e, mint a' keresztférgnek? Nem: Szabad volt minden férfúnak, a' ki ahoz tudott, környül-metelni; mert a' környül-metelésnek rendelésében csak az paran-

parancsoltatik, *minden férfi környül-meteltessék:* innen ma a' Sidók között a' fülék patancsolattokból a' Borbély vit'i végben a' környül-metélést a' Synagógában; de nem szabad keresztfelni, hanem csak a' Prédikátor-nak. *Pápi. Ellenr.* Aszszonyok-is környül-metéltek néha, Exod. 4. 25. 1 Macchab. 1. 63. *Felel.* Rendeletlenül. 2. *Ellenr.* Csak a' cselédes gazdák kékítették-el régen a' hufvéri bárányt a' magok házokban: azért régen csak a' cselédes gazdának volt szabad környül-metelni. *Felel.* Az Isten parancsolta, hogy csak a' cselédes gazdák szerezék-meg a' hufvéri bárányt, Exod. 12. 4. de nem a' környül-metélést.

83. A' neveknek adása a' környül-metelésben, és a' keresztfelésben, nem parancsolatból, hanem szokásból és példából való dolog-e? Ugy: 1. Nem parancsolatbéli dolog, mert sohol nem parancsolta Isten, hogy akkor adassék név a' gyermeknek, mikor környül-meteltetik, és meg-kereszteltetik. 2. Nem-is mindenkor szokásbéli dolog, mert gyakran a' fülék mindgyárt nevet adnak az ő gyermekeknek; mihelt füllettetnek: hanem gyakrabban szokásbéli és példabéli dolog: mert a' környül-meteltetett Abrahámnak neve el-változtatott: a' Christusnak is a' környül-metelésben adatott név, Luc. 2. 21. Igy az Ecclesia

clesia ezektől és több példától indítván, ma a' kerekségben ad nevet a' csecsemőknek.

84. *A' környül-metelkedés vasból, vagy kőből való késsel lézen vala-e?* Erről semmi parancsolat nincs az Írásban. *Ellenv.* Augustinus azt írja, hogy kősziklából való késsel lőtt a' környül-metelés, Exod. 4. 25. *Felel.* Ott csak éles késről vagy on emlekezet. *Ellenv.* Bernárdus is azt mondgya, a' Sidók kősziklából álló késsel éltek a' körn'ül-metelkedésbé, mivel a' Christus (a' ki a' körn'ül metelkedésbé ábrázoltatott) kőszikla vala, 1 Cor. 10. 4. *Felel.* Elég szépen elmélkedik a' jambor így: innen némelyek így értenek: a' Sidók ritkán és rendkívül kősziklából való késsel éltek; rendszerént pedig vasból való késsel, mivel alkalmasabb és gyakrabbb eszköz: innen Justinus azt írja, a' Sidók az ő idejében s' az előtt csak vas késsel éltek a' környül-metelkedésben.

85. *Miért védelte az Isten azt Sacramentum-má a' mi a' testet úgy meg-sebesztette és meg-utaltotta?* 1. Hogy az Egyiptumbelieknek felfu semérem testekhez hasonló bálványok a' Sidóktól rutnak és utálatosnak tartatnak, August. 1. 8. de Civit. Dei. 2. Hogy a' Sidók a' pogányoktól meg-utáltatván, pogányokká ne lennének. 3. Hogy a' férfiak tisz-

ták lennének, mert a' férfiu testének első bőre alatt fok mocskok vadnak, és azok miatt az ő testeken gyakran tüzes kelevények lesznek, mellyek nehezé gyógyíthatnak-meg. 4. Hogy az a' környül-metelkedés a' szívnek környül-metelkedést jegyezén: mellyhez más okot ad az Apostol, Rom. 4. 11.

86. *Az Istenek az Abrahámmal szerzett frigye,* Gen. 15. és 16. egy volt-e az Adámmal, Gen. 3. *Noéval,* Gen. 9. *Moseffel,* Exod. 24. *kötött frigyével, és az Uj frigyével az Uj Testamentum alatt?* Egy volt állattýára nevez; de nem egy, hanem különbözö ki-szolgáltatásának módgyára nézve. Ez az Istenek frigye állott a' Christus által való idvezítésének, és a' mi engedelmessegiünk ígérteiben: *Léfszek néked Isten-d, te járjelottem szüntelenül.* Módgya pedig állott a' külső dolgokban, és eszközökben, mellyekben az az ígérte elönkben adatt, és reánk szabott: *Metéld környül magadat, és a' te ferfiu magodat,* s'a.t. Meg-láthadd ezt a' mi tanító Theologiánknak 38. és 39. részeiben.

87. *Amaz bármak, a' kik Abrahámnak megjelentek, teremtett Angyalok voltak-e?* Azoknak kettei teremtetett Angyalok voltak, az harmadik pedig teremtetlen Angyal, a' Christus, az Angyaloknak feje volt, mert Jehová-nak mondatik, *Y. 17. és világ birtójának:* Gen.

17. 25. 1. *Ellenv.* Embereknek mondatnak, Gen. 17. *Felel.* Azért van az, mert emberi formában jelentek meg, még pedig nem csak teczcző, hanem valóságos emberi formában: az Isten Abrahámot nem jádcsodtatta meg valami csuda látással: azok valóságosan jártak, őttenek: teremthet az Isten igaz emberi testeket nekik, hogy azokban ideig való tiszteket végben vigyék, és az után azokat le-vetkezzék. 2. *Ellenv.* Azok az három Angyalok voltak az három isteni személyek, mert ezek a' hármak Jehovának nevezetnek, Gen. 18. 1. 3. 17. *Felel.* Csak a' teremtetlen Angyalt mondgya Abraham Jehovának. 3. *Ellenv.* Azok a' három teremtetett Angyalok, voltak, Michaél, Raphaél, Gábiel. *Felelet.* Nincsen semmi fundamentom ennek az Írásban.

88. *Helyesen kívánta Abrahám, hogy az Isten a' gonoszoknak kedvezzen a' jókért, és az helyessen engedtetetté-meg?* 1. Helyessen kívánta azt Abrahám; mert (1.) szabad a' gonoszokért imádkoznunk, hanem ha nyilván meg-tilalmaztatunk, Jer. 11. 14. (2.) alattomában hával kívánta ő azt, ha tudni-illik az Isten igazságával nem ellenkeznék kívánásga. (3.) nem azt kívánja, hogy büntetetté maradjanak, hanem hog' büntetések halasztassék-el. (4.) azért kívánta ő azt, hog' a' jók

vélek

vélek edgyütt el ne vesszenek. 2. Helyesen engedte meg az Isten azt Abrahámnak: mert a' büntetésnek há-val való meg-engedése nem ellenkezik az Isten igazságával.

89. *Mivel az Angyalok tettették, hogy az útczán hálának,* Gen. 19. *minden tettetés jóé?* Nem: jó tettetés az, mellyel olyannak mutatod magadat, minémű vagy, ha valaki meg nem gátol; így az Angyalok az útczán hálai akaróknak mutatták magokat, és ott-is hálának volna, ha Lóth őket nem kérte volna, hogy hálának az ő házána: így a' Christufis tovább menőnek mutatta magát, és továbbis ment volna, ha a' tanítványok nem kérték volna, hogy ott maradjon, Luc. 24. 28. Ellenben rof; tettetés az, mellyel olyannak mutatod magadat, minémű nem vagy: így jónak mutatta magát Joáb Abnerhez és Amasához, de igen gonof; volt.

90. *Jól cselekedte Lóth, hogy a' fajtalan Sodomitákat leányival kínálta, hogy a' jó véte nyeket tisztaságban meg-tarthassa?* Nem jól: mert nem jó bűnbéli gonof; cselekedni, hogy abból jó jüjjön-kí. *Ellenv.* Igaznak mondatik Lóth, 2. Pet. 2. 17. sem az Angyaloktul, sem másoktul nem feddetett meg ezért. *Felel.* Az igazak is gyakran vétkeznek, Prov. 14. 16. Meg-feddette őtet a' törvény. Senki nem-is dicsérte őtet azért.

91. *A' Sodomiták egészen meg-vakítottak voltak-e?* Nem: mert csak azt nem látták, a' mit nem szükség volt látni, mint az Elifaeus szolgálja, 2. Reg. 6. 17. meg-tartóztatván az ő fjemek, mint a tanítványoké, Luc. 24. 16.

92. *Jól igérték-e az Angyalok Loznak, hogy Zoár Városát el nem sülyeszti, holott elvégezte volt az Iste, hog' el-sülyesztessék?* Jól: mert az Angyalok ígéretit így kell érteni; *Nem vesztetem-el Zoárt*, tudni illik addig, míg te ott lélsz. Meg-lehet (a' mint Theodoretus véli) hogy onnan való ki-menetele után az is el-sülyesztetett. Ha pedig meg-maradt, (a' mint Hieronymus itéli, mivel azt mondgya az Irás, hogy csak négy városok sülyedtenek-el, Deut. 29. 23.) há-val végezte volt-el az Isten, ha tudni illik Loth könnyölgégre meg-nem tartatnék.

93. *Mivel az Angyal mondotta, nem cselekedhetem addig semmit, míg oda mégy, Gen. 19. 22. Lóth az Isten decretoma végben vitelét meg-gátolhatta-e?* Nem: Ez a' lehetlenség nem Lóthtól, és az ő akarattjától függött; hanem az Isten a' Lóth ki-meneteléről való decretomától.

94. *Az Isten, parancsolattya ellen vife-sza nező Lóth feleséget miért változtatta inkább főbálványyá, mint egyébbé?* Mert minden bűntetele az Istennek hasonló a' főhöz: mert a

m int

mint a' fő jóvátétsi az eledelt; ug' az Isten itéleti magabá jóvá télsz az embereket. *Ellenv.* Talám nagy büntetése volt a' Lóth felesége vétkenek. *Felel.* Nem: mert abban a' bűnben ezek a' bűnök voltak. 1. Az Isten tilalmához való engedetlenség. 2. Az ihetetlenység; mert nem hitte, hogy az Angyalok szavok fserént el-veszne, és a' visjtá tekintes bűn volna. 3. Az Isten szabadtásához való háládatlanfága. 4. Hazájához, javaihoz való rendetlen fsereteti. 5. Az Istennek alattmban való vádolása, hogy lettéb akarná meg-büntetni sodomát.

95. *Vétkezett-e Isák, Esau akarván meg-áldani, es ha meg-áldotta volna, áldott lett volna-e.* 1. Vétkezett Isák Esau akarván meg-áldani; mert az Isten rendeleléből Jákóbé volt az áldás: *A' nagyobbik szolgál a' kisebbiknek. Jákóbot szerettem, Esaut gyűlölttem.* *Ellenv.* Esaué volt az áldás, mert ő volt az első szülött. *Felel.* Az első szülöttségért nem tartozott Esaura a' lelki áldás, az az, az Uj frigy, avagy a' Christus az ő jó teteményivel, mert meg-vettetett volt. *Ellenv.* Isák csak testi áldást kívánt mind Jákóbnak, mind Esau-nak, Gen. 17. 28. 29. 39. *Felel.* Esau-nak csak testi áldást; de Jákóbnak a' testi áldás alatt lelkit-is kívánt, mert néki az Abraham áldását kívánnyá, melly nem csak testi

X3

volt,

volt, hanem kíváltképpen lelki, Gen. 28. 4. Olvátan Esau az ő első szülöttségét Jákobnak pépen el-adta vala. II. Ha Isák meg-áldotta volna-is Esaut, mindazáltal áldott nem lehetett volna, mert az Isten másképpen végezte volt; az Isten végezése pedig változhatlan: sőt Isák Esaut meg-nem áldhatta, minekokáért, hogy az Isten végezése végben menne, az Isák vétkes indulattya a' Rebeka álnokságával meg-gátoltatott. *Ellenv.* A' Patriárchák nem vétkezettek. *Felel.* A' Patriárchák vétkeztenek tiszteketnek fok környűl álló dolgaiban, annál inkább az életnek közönséges cselekedetiben, noha a' tudománynak fundamentomában nem vétkezhetnek, mint Náthán. 1 Chron. 17. 2. és a' tanítványok, Act. 21. 4.

96. *Rebeka és Jákob vétkeztenek-e, hogy Jákobtól az áldást álnokul vették-el, és Jákobnak az az áldás használt-e?* I. Nem vétkeztenek, mert: 1. Isten indításából volt ez az ő álnokságok, mint ez okon Abraham meg-ölvén az ő fiát nem vétkezett volna; az Izraeliták sem az Egyiptombéliek javait el-vivén. 2. Jó álnokság volt, mivel e' végre való volt, hogy Isák az Isten jelentése ellen, a' *nagyobbik szolgál a' kisebbiknek*, Esaut meg ne áldaná. Ilyen álnokság volt a' Jehu álnoksága, 2 Reg. 10. a' Dávidé, 1 Sam. 21. az Apostolé, 1 Cor.

1 Cor. 12. 1. *Ellenv.* Némelyek azt mondgyák, Rebekának ezek voltak a' vétkei e' dologban. (1.) Vak férjét meg-jázdóztatta. (2.) Esaut attya áldásátul meg-feljöttta. (3.) Jákobot attya meg-csalására tanította, es attya s' bűntya gyűlölségeken ejtette. (4.) Azt mondotta, ő légyen átkozott, ha Isák Jákobot az álnoksáért meg-átkozza. (5.) Az Isten tanácsát álnoksággal akarja vala elő-fegélleni, cselekedvén gonosz, hogy jó jöne-ki belőle. *Felel.* Ha ezeket emberi indulatból cselekedte Rebeka, vétkezett; de ha isteni indításból, né vétkezett, mint oda-fel mondam. 2. *Ell.* Jákob-is vétkezett; mert négyt; er hazudott, 1. midőn két; er mondotta magát attya kérdésre Esau-nak. 2. midőn azt mondotta, hogy vadászni volt. 3. midőn azt mondotta, az Isten hozta eleiben a' vadat. *Felel.* Ha Jákob-is ezeket maga indulatból cselekedte, vétkezett; de ha az Isten indításából, nem vétkezett. Ha pedig ok e' dologban vétkeztenek, Isten meg-bocsátotta nékik bűnökét, es abból jót hozott-ki, tudni-illik hogy Isák az ő végezése és jelentése ellen ne a' meg-vettetett Esaut, hanem a' válasszott Jákobot áldanámeg. II. Az az áldás Jákobnak használt: mert 1. azt Isák meg-crósficette, Gen. 27. 33. és 28. 1. 24. 2. Az az áldás adatott az Isten jövendőlése szerint, a' *nagyobbik szolgál a' kisebbiknek*.

a' kissebnek. 3. A' Jákób maradékiban maradt meg a' frigy, az Ecclesia, és a' Messiás által való idveffég. *Ellenr.* Nem használt Jákóbnak az Isák áldása; mert az atya igyekezete, akarattya ellen lött, és Jákób azt hazugsággal nyerte el. *Felel.* 1. Az áldásnak ereje nem függ az egyházi szolgálgyekezettől. 2. Az hazugság megálhat az hittel, mint egyéb fogyatkozási az híveknek; sőt az áldás adathatik és elvétethetik hit nélkül is: mert a' hit nélkül való Esau megáldatott az ő atyától.

97. *Mit jegyzett a' Jákób lajtorjája?* Jegyzte 1. azokat, mellyek a' Jákób vigasztalására tartoztak. A' lajtorja azért volt a' Jákób uttya, mellyen a' földről az égben igyekezik vala, kerefvén maradando várost, mellynek teremője és mestere az Isten, Hebr. 11. 10. A' fel-menő és alá-jövő Angyalok voltak, az el-menő és haza-jövő Jákóbnak őrizői. A' lajtorjára könyöklő Ur, volt a' Jákób egész bujdosásának igazgatója, a' ki az ő gondviselésével mostan Jákóbot süléitől el-vonnyá, aluvásában őrizi, utazásában vezérli, ipánál meg-tartya, végtére hazájában viszi; 2. azokat, a' mellyek az Ecclesia vigasztalására tartoznak. A' lajtorja azért a' híveknek e' világon való bujdosások. Mert nincsen itt maradandó városunk, hanem jövendő városunk

sünk sok nyomorúságok által. A' fel-menő és alá-jövő angyalok, az Isten szolgálai. Angyalokat küld a' híveknek őrizésekre, a' kik hirmondók módgyára mennek's jönnek, hogy az híveknek idveffégekről gondot viseljenek. És az Isten a' lajtorjának tetején áll, sőt hül nem távol, hanem mindenütt jelen mindeneket igazgat, és az ővéiről gondot visel, midőn mellette láttatik lenni. Ez a' betű szerint való értelem; de ez a' titkos értelem: A' Christus a' lajtorja, és az égnek kapuja, melly Jákóbnak meg-mutattatott, Joh. 1. 52. És igazán, mert ő éri egyedül az eget, és a' földet az ő két természetiben, és ő; ve foglalja a' mennyben Közben-járó, mindeneket az égben és a' földön az Istennel meg-békeltevé, egyedül az Istennel minket egyesítvén, értünk esedezvén, és mennyei jókat osztoztatván, a' kiön egyedül az Istenhez fel-megyünk, és az Isten hozzánk le-jő, kinek tetején állván az atya, azt kiáltja az égből: *Ez az én fiam.*

98. *Tisztességes dolog volt-e, hogy Jákób Rácbelt meg-csókolta, és hogy Ráchel meg-engedte, hogy az isméretlen őtet meg-csókolja?* Ugy: mert tisztességes volt az atyafiak közt való csók, Cant. 8. 1. Hatfele a' csók: Az első a' szeretelenké, mint a' kurváké, mellyet kerülni kell, Prov. 7. 10. 13. 25. A' második az em-

ber-

berfegefeké, mellyel éltek a' régiek barát-
tyok közföntésében, és vendégek bé-fogadá-
sokban, nem csak a' Rómaiak, hanem a' Si-
dók-is a' Christus idejében, Luc. 7. 45. Az
barmait a' kémliké, mellyel a' Rómaiak
meg-kémlették feleségeket, ha ittaké bort,
vagy nem: melly igen gyalázatos volt
a' Rómaiaknál, Plin. lib. 14. c. 14. A' negye-
dik az árulóké, csalárdoké: mint a' Joábé,
2. Sam. 20. 19. Judáfé, Luc. 22. Erről mond-
gya Salamon, Prov. 27. *Jobbak a' szeretőknek
sebei, mint a' gyűlölőknek csalárd csokjai.* Az ötöd-
dik a' Szenteké, mellyel éltek az első Ecclé-
sianak tagjai, melly békefűgnek, és atyafűg-
nak bűlyege volt, 2. Cor. 13. 12. Rom. 16. 16
Az hatodik az atyafűgké, melly tíf-ta és tíf-tel-
fűges volt: Igy csókollya-meg Ifák Jákóbot,
Jákób Ráchelt.

99. Gen. 30. *A' magtalanság ma-is átoké, és
a' tenyészés áldása?* Ugy: a' tenyészés Isten
áldása, Plal. 127. 3. azért a' magtalanság I-
sten átká. *Ellenv.* Minden magtalanok te-
hát átkozottak, és minden tenyészők áldottak.
Felel. Nem következik: sőt néha a' gyer-
mekeknek fokfűga történet sűrén atok, t. i.
vagy sűlűjek bűne miatt, a' kik gyermekeket
jól nem nevelik; vagy a' gyermekek gonof-
fűga miatt, a' kik az ő sűlűjek fenytékét meg-
vetik. A' magtalanságnak fő oka az Isten,
mert

mert ő zárja-bé az asűfűsony méhét, és ő nem
ád magot a' férűfűnak, és tőlle vadnak az há-
zafűknak erőtlenfűgei: Isten után való okai
pedig az házafűknak fogyatkozáfű. Régen pe-
dig kívánták a' sűfűntek a' gyermekeket nem
bujaságbűl; hanem vagy hogy az ígérét sű-
rén sűporodnék a' mag, vagy hogy az Ecclé-
sia terjedne, és az Isten fűkaktűl tíf-teltetnek;
vagy hogy a' sűfűnt mag a' Christus meg-ígér-
tetett volt, mellyet mindenek kívánnak va-
la; vagy hogy a' magtalanságnak gyalázattűt
magokrűl el-fordíthatnak.

100. *Abrahám, Jákób, és a' több Atyák vét-
keztenek-e, hogy fűk felesűget vűttenek?* Ugy:
a' fűk felesűgűfűg ellenkezik az házafűg ren-
delűfűvel, Gen. 2. 25. Ez ideig meg-enged-
tetett vűlt az atyáknek az ő erőtlenfűgeekért;
de a' Christűtűl el-tűrűltetett, Matth. 19. 5. 8.
Ellenv. Deut. 21. 15. Meg-engedreteit a' fűk
felesűgűfűg. *Felel.* Meg-engedetett vűlt; de fű-
ha nem javaltatott, Matth. 19. 8.

101. *A' Jákób tűfűakodűsa tűfűt vűlt-e az
Agyallal, és az ő gyűzedelme valűsűgos vűlt-e?*
Ugy: I. A' Jákób tűfűakodűsa nem lelki
vűlt, mert nem alműban láttű ő azt; hanem
tűfűt vűlt, mert akkor tűfűakodűt, éttzaka mi-
kor fel-kűlt, eselűdét elűtte el-bocsűrtotta;
dűtsűrtetűk-is az ő ereje, nekű gyűzedelem tű-
lajdonittatűk, tűfűtűkűppen-is sűntűlt: Hűhetű ő a'
Já-

Jákob tufakodása volt (1.) belső, mellyel fél-
vala Jákob, hog' vagy az Isten az Angyal által
meg-öli ötet, vagy az Efsaunak adgya, hogy
ötet meg-öllye. (2.) külső, mélyről vagyon
fő, Hof. 12. 4. II. Tufakodott Jákob né rosi-
angyallal, (mint Heronymusnak tetczett)
mert attul áldást nem kért volna; nem is te-
remtett jó angyallal, mert ő nem angyal; ha-
nem Isten győzőnek neveztetik: hanem te-
remtetetlen angyallal, az az, a' Christussal,
mert az az angyal Istennek mondatik, Hof.
12. 4. ki Jákobot minden gonosztól meg-
mentette, Gen. 4. 8. 18. ki frigv angyalának
mondatik, Malach. 3. ki felől Jákob - is azt
mondgya, ő fjinról fjinre látta az Istent, Gen.
32. 30. *Ellenv.* Férfiuvall tufakodott Jákob,
Gen. 32. 24. *Felel.* Az az Angyal mondatik
férfiunak, mert férfiui ábrázatban tufakodott
Jákóbbal. III. Á' Jákob tufakodása a' Chri-
stussal nem tettett, hanem valófágos volt,
mert Jákóbnak dicsőfleges győzedelem tu-
lajdonnitatik, és azért néki méltófágos név a-
datik. *Ellenv.* Az az Angyal csak tekinteti-
vel is le-vethette volna. *Felel.* Ugy: de erő-
lenebb férfiú ábrázattat vette-fel, hogy a'
győzedelem a' Jákobnak engedetnék: melly
meg-tetstett forgó csontyának ki-is amodá-
sából, mellyből fantaság következett, mellyel
meg-intetett Jákob, hogy ne keyélykednék,
és a'

és a' győzedelmet ne tulajdonítaná a' maga erejének; ezzel minden hívek intetnek, kéjlek legyenek a' viaskodásra; egy kélelterrel mul-
van, többek és nehezebbek következnek; ők nem a' teftel és vérrel tufakodnak, hanem, a' lélekkel, fát magával az Iftennel, ki őket kéférti, noha nem gonofra; az Iften vélek ugy harczol, hogy őket élni engedgye, nekik erőt advan: az ö győzedelmek nincsen febnélkül: a' Jákób példájával rajta legyenek a' győzedelmen, ha meg-febeftednek-is: végezetre a' lelki tufakodásban nem kell az híveknek az Iftent el-bocsátani, ha forgó csonnyok helyébül ki-megyē-is, miglen őket meg-nem áldángya.

102. *Ruben, hogy Józsefet a' haláltól megmentse, jól tanácsolta-e, hogy az ő kutban vetessék? Theologicè nem jól, mert a' szereret azt kívánja, hogy úgy szeressünk másit, mint magunkat: másit meg ne öljünk, és semmily módon meg ne térsünk; de politicè jól, mert azt talán javalta, mert né mért nyilván ellékezni att' affiaival, és el-végezte volt, hog' ötöt a' veremből elevenen ki-vonja. Végre jol élt az Isten ezzel az esközzel a' József meg-tartására, ki az Isten változtatlan végezféért attyafaitól meg nem öltetthetett.*

103. A szokás, mellyel a magtalan meg-bólt
Y atyafi-

atyafi özvegyét, a' meg-hólt atyafia feleségül el-vőtte, a' törvénnyel meg-egyezett-é? Ugy: a' Moses törvénye előtt a' fióká törvény helyet vőlt, melly az után törvénné vált, Deut. 25. 5. melly azt kívánja, hogy az élő atyafi a gyermekek nélkül meg-hólt atyafi feleségét el-vegye, néki magot támaszjon, és az ő első fiúlttye a' meg-hólt nevét viselje. Ennek a' fiókának és törvénynek e' vőlt oka, mert a' magtalanfag gyalázat és átok vőlt, mert Isten meg-parancsolta vőlt, hogy ne-vekedgyetek, és szaporodgyatok, és a' fiúknak nevek az Izraélból ki-törülterett. E' törvény meg-tartatott a' Christus idejében-is, Matth. 22. 25. melly rí; fíerént ceremóniai, rí; fíerént polgári vőlt. Céremóniai vőlt, a' mennyiben kívánja vala, hogy az áldás az első fiúlttekre, vag' azok helyében rendelter-tekre álljon; és ábrázolja vala a' Christus örökké meg-maradandó első fiúltteget. Polgári vőlt, a' mennyiben azt kívánja va-li, hog' a' cselédeknek és öröksegeknek száma és rendi meg-tartassék, melly parancsoltatott. Num. 26. Deut. 25. mellyre nézve, ez ilyen házasságoknak ma nincsen helyek. *Ellenw.* Némellyek az illyé házasságot fertelmének tartják; 1. mert a' természet irtózik az ilyen közötüléstül. *Felel.* Az előtt sok dolgok vőltanak sabadosok, mellyek ma tilalmasok. 2.

az I-

az Isten törvénye kárhoztattya az ilyen házasságot, Lev. 18. 6. 1. és 20. 21. *Felel.* Az elő hozott helyek csak akkor tiltyák atyádia feleségének el-vételét. (1.) Mikor még él. (2.) Mikor gyermeki maradtak: de máskor Isten parancsolja, Deut. 25. és ezta' Ruth historiája próbálja.

104. *Thámár, akar boszúállásnak, akár magzatnak kedvéért, kurvái öltözetben ipával közösülvén, vétkezett-é?* Ugy: mert. 1. a' magzatott nem fertelmességgel, hanem törvényes házassággal kellett keresni, mivel nem kell vala gonoszt cselekedni, hogy jó jöne ki belőle. (2.) a' boszúállásnak kívánása, annak módgya rút vőlt: mert azt a' boszúigot nem fertelmességgel kellett vólna meg-boszúítani: mert vőltanak akkor bírák, a' kik el-lőtt kellett vólna harfolodni ipával. *Ellenw.* Nem vétkezett Thámár, mert ő azt ihléstől cselekedte, hogy a' Messiást Judától fogadná. *Felel.* Nem próbálhatni-meg azt az ihlést: sőt a' Christus születése abból a' közösülésből a' Thámár igyekezetin kívül lőtt. Végezetre a' jó igyekezet nem menti-meg azt a' cselekedetet, a' mint Juda sem vőlt üres a' nagy büntül.

105. *Szabad-é az áron vőtt szolgáknak Urokat el-bagyván, el-futni?* Né; szabad: mert. 1. Józseph Potifártól nem futott-el. 2. Uro-

Y2

kat

kat kárban ejtenék. 3. urok előtt való hitelek el-vesztenék. 4. viszsa vitetven, inkább fanyargattatnának. *Ellenv.* 1. Hát ha a' foglák Urok kegyetlenégeket el-nem szenvedhetik, és ételek nem lészen? *Felel.* El-futhatnak. Hát ha meg-esküttének, hogy Urokat el-nem hadgyak? Ugy-is el-futhatnak, ha há-val esküttének meg, nyilván, vagy alattomban, ha tudni-illik ug' esküttének meg, hogy őket nem fanyargattyák, rollok gondotvisélnek. 2. Hát a' rabok, török vagy más Uroktól, a' kik őket vették, vagy fogták; el-főkhethetnek-e? Ugy, ha nekik meg nem esküttének: ha meg-esküttének-is, ha há-val esküttének meg. 3. Ha szabados lehecz, a' szabadsággal ély inkább, 1 Cor. 7. 21. *Felel.* Az Apostol a' törvényes szabadságról szól, melly léfjen, vagy el-bocsátás, vagy meg-változás által, s' a' t. 4. Hát a' Jobbágyok el-hagyhatják-e földes Urokat? Az árron vött foglák, és a' rabokról vagy a' fő. Ezek sem főzhetnek el, ha hitelek, ha Urok kegyetlenégeket el-szenvedhetik. Azon közben ezeknek meg-kell gondolniok az Istennek ebbéli látogatását, és a' körnül álló dolgok szerint meg-kell látniok, mit kellestök cselekedniük.

106. *Vadnak-e olyan álmok, mellyeket az Isten bocsát az emberekre, és kell-e valamit gondolni*

dolni az álmokkal? Ugy: Jofephre Isten bocsátott volt almot; és ő azt nem tartotta semminek, hanem hitt annak. 1. Az álom olyan kép, mellyet valaki álmában lát. 2. Az álom (1) terméketi, melly gyakrabban a' fok szorgalmatoságokból következik, Eccl. 5. 3. Ez az álom többször semmit nem jelent. 2. Eördögi, mellyet az ördög sugall. Illyennek mondgyák némelyek a' Pilátus felesége álmát, Matth. 27. 19. mert a' végére sugallotta volt az néki, hogy tölle Pilátus meg-intetvén, a' Christust meg ne ölné, és így az emberi nemzetűnek váltása meg-gátoltatnék. Ez az álom meg-jaczóttat, és gonoszra von. 3. Isteni, mellyel Isten valakit aluvásában int meg a' cselekedendő, vagy el-kerülendő dolgokról, mint Abimeleket, hogy Sarát ne illetté; Jofephét, hogy a' Jéfussal az Egyiptumban futna; a' bölcseket, hogy Hérodészhez viszsa ne térnének: avag' a' jöendő dolgokról, még pedig. (1.) ábrázatok nélkül; mint midőn Eliafist meg-intette a' Babyloniai fogságról, és Jerémiást a' várasnak elrontásáról, s' a' t. (2.) ábrázatokban, mint a' Pharahó katonáit, Ezechielt, Nabugodonozort, Danielt, Jánost, s' a' t. *Ellenv.* Nincsen isteni álom, mert mind a' tudósok, mind a' tudatlanok, mind a' pogányok, mind az okatlan állatok álmodoznak. *Felel.* Ezek

a' héjában való álmok nem teszik semmivé az istenit. Miért vóltanak némelly isteni álmok homályosók? Hogy azokrúl az álmodók gondolkodnának, és azoknak magyarázattát az Istenről kérnék, Efa. 46. 9. A pogányoknak miért jelentette meg az Isten, az ő akarattát álom által? Hogy meg-tanítaná, hogy az ő gond-viselése az Ecclesián kívül valókra-is ki-terjed: osztrán az Ecclesiáért vagy en ez, mert gyakran ezzel a' pogányok által akar jól-tenni

107. *Jól cselekedte-e Józseph, hogy Egyiptumbeli feleséget vőtt, és a' Pbarahótul adatott tisztet el-vőtte?* Ugy: mert. 1. azt az ő feleségét a' maga vallására terítette. 2. ez a' felmagat; talás isteni munka vólt, melyet nem kellett néki meg-venni az Isten dicsőségeért. A' tiszt és a' gazdagfag magában meg nem fertelztet, csak a' sziv alázatóságban meg-maradgyon.

108. *Jól cselekedte-e Józseph, hogy az ő bődögtalan és bődög állapotját atyától és atyafiaitól sokáig el-titkolta?* Ugy: mert az Istenről vólt az, hogy a' Józseph fel-magastaltatása, és Jákób Egyiptomban való alámenetele meg-gátoltatnék. Mert ha Jákób a' Józseph el-adattatása felől valamit értett volna, soha nem nyugott volna addig, míg őtet ki nem váltotta volna: és így az Isten vegezése, melyet oda fel

fel a' 15-dik résiben meg-jelentett vala, el-változott volna, mely lehetetlen vala. Némellyeknek úgy tetszik, az Isten jelentette meg Józsephnek. 1. mimódó viséllye magát az ő egől, sámkivetteteiben. 2. hogy az éhségnek idejében az ő atyafiai hozzá-jének. 3. hog' hozzájok magát kemenn'en viséllye, hogy meg-terjenek. 4. hogy végre magát vélek meg-elmértelise, attyát Egyiptumban hijja.

109. *Józseph atyafia előtt idegennek tettetvén magát, hazudott-e?* Nem: mert nem es-mértetett meg atyafiaitúl, nem-is tagadta magát atyafioknak lenni, hanem ideig jó végre el-halgatta, nem hogy őket meg-csallya, vagy nekik arcon, hanem hogy az ő meg-visgaltatásokkal régen tött bűnöknek meg-elmérése vigye. A' tettetés azért, mely léfjen a' más meg-csalásával, fertésével, az igazságnak meg-tagadásával, vétkes, mert nem kulomböz a' hazugságtul, de nem a' tréfás és barátságos, mint midőn az anyák tetterik, hogy el-mennek és sirnak, hogy a' csecsemőket a' sirástul el-vonnyák. Így a' Christus vétek nélkül tetterte Emausban tovább való menetelét, hogy a' tanítványokban az ő meg-marasztására való kívánságot indicson. Így nem hazud, a' ki az ő tanácsát és értelmét el-titkollja, csak hogy azt ne cselekedgye az

ő felebarátja meg-csalására, meg-fergetésére, és az igazságnak meg-tagadására; sőt a' polgári életben, és az hadban kivált képpen, az el-fegynek nagy része az ellenséget tettetéssel, al-noksággal, hadi fortélyokkal reá venni, mely szabad, mert meg-ölni is szabad. Az hitrűl való vallás tételben pedig semmi tettetés meg-nem engedtetik, mert mindenkor edgyűt jár az igazságnak meg-tagadásával, az isten di-csolóságának meg-fergetésével, és felebarátunk meg-botránkozásával.

110. *Hazudott-e Józseph atyafiai kéme-knek mondván, tudván hogy nem kéme?* Nem: mert a' ki azt mondgya valóban és egy átal-lyában, a' mit tud, hogy nem ugy vagyom, az hazug: De Józseph azt módgya nem való-ba, hanem el-rejtetett tanácsbúl, az igazság-nak meg-visszavételére; nem-is egyáltalában, hanem conditioval, hanemha szavaitokat meg-probálándgyátok.

111. *Nem tört-e Józseph nekik nagy bosszú-ságot árultatással vádolván, és az ártatlanokat tömlöczben verven?* Nem vóltak ártatlanok, hanem nagyobb büntetést-is érdemlő gonos; emberek vóltanak. Vádollya árultatással con-ditioval, hanemha ártatlanságokat meg-pro-bálándgyák. Tömlöczben veti, hogy inkább meg-rettencse, és bűnök esméréjére kén-szerittse.

112. *Vétkezett-e Józseph, hogy a' Pharabó éle-tére eskütt?* Ugy: meg-tiltotta a' Christus, hogy semmi teremtet állatra ne esküdgyünk, Matth. 5. *Ellenv.* 1. Nem eskütt Józseph, midőn így szól, él a' Pharabó kéme vadatok, mert nem említi az istent; esküdni az istent bizonyosságra hini. *Felel.* A' Christus a' te-rétett állatokra való esküvést is tiltja. *Ellenv.* 2. Nem esküvés vólt az, hanem erős állítás. *Felel.* Így-is vétkezett, mert a' Christus így tanít, Matth. 5, 37. A' ti bejédeitek légyen, ugy ugy, nem nem. *Ellenv.* 3. Az Egyiptum-béliek szokása szerint eskütt így Józseph. *Felel.* Még a' szenteknek és a' bölcseknek is vesé-delmes volt a' pogányokkal, a' gonos;okkal való tárfalkodás, lakás, annál inkább néked. Kerüld hát igen.

113. *Jól cselekedsznek-e a' kik ajándékolnak és másoknak ajándékokat küldenek?* Ugy, já-kób küldött Józsephnek, Gen. 43. 11. Jakób-is ajándékokkal engeszteli vala Esaut. *Ellenv.* Meg-tiltatott az ajándék adás, vevés, Deut. 16. 19. és 27. 25. *Felel.* Adni ajándékokat a' Birónak meg-vesztegetésére, venni ajándé-kokat az ítéletnek el-fordítására, az az, az a-jándékokert a' törvények ellen sententiát mondani, tilalmas, a' mint az elő hozott hel-lyekbűl meg-tetczik; de ajándékokat adni, becsületnek, szeretetnek, barátságnek, háda-

ládatosságnak okáért nem kárhozatos, minémű ajándékokat adnak a' felsők az alsóknak, vagy ezek amazoknak, avagy az egyenlők az egyenlőknek. Mivel ezek igen hasznosok és szükségesekek az emberi nemzetiségben, a jó akarhatnak, és a' békefélegnek meg-tartására. Jákób azért Józsefnek küldött ajándékokat, nem azért, hogy őtet meg-vegyezgesse az ítéleiben; hanem hogy meg-bizonyítsa, hogy őtet nagyra tartja, tiszteli, hozzá haládatos. Nem-is cselekedte azt az Istennek kiváltképpen való indítása nélkül. Mert így nem tudva az álmát bé-tellyesíti, imádván Józsephet, az az, alázatossan tisztelvén mint Urat.

114. *Hazudott-e József magát jóvendölönnek mondván*, Gen. 44. 15? Nem: mert 1. József az Egyiptumbélieknek vélekedések szerént mondotta magát jóvendölönnek, a' mint az ő gondviselőjének befűdéből meg-tetczik, Gen. 44. 5. 2. Némellyeknek ísmét úgy tetczik, József mondotta magát nem olyan jóvendölönnek, minéműiek voltak az Egyiptumbéli bőlcesek, a' kik az őrdög-től talált eszközök által tudták-meg a' lött és a' leendő dolgokat; hanem ollyannak, minéműiek voltak a' Prophéták, a' kik az Isten jelentéskéül tudták-meg a' lött és a' leendő dolgokat. 3. Mondotta József magát jó-

ven-

vendölönnek játékos tettetés által, melly nem hazugság.

115. *Vétkezett-e József, hogy az Egyiptumbéli ebségnek idején a' bálványimádó papokat táplálta?* Nem: mert nem az ő akarattából, hanem a' Király parancsolattából cselekedte azt. A' király pedig vétkezett nem a' papokat táplálván, hanem a' bálványimádókat el-sjévedvén: ostan azok a' papok nem csak valának a' bálványoknak tisztelői, hanem a' jó mestersegeknek közönséges tanítói, és az ifjuságnak oktatói. Tovább, Gen. 47. a' Sídó fő nem papokat, hanem fejedelmeket téfgen, mint 2 Sam. 9. 4. holott a' Dávid fiaj nem papoknak, hanem fejedelmeknek mondatnak; ugy. 1 Chron. 18. 17.

116. *Gen. 48. 22. Micsoda rész vőlt az, mellyet Jákób adott Józsefnek az ő atyafiai felett, és minőd vőtte azt segyverével és kézi-vel, holott azt pénzen vőtte vőlt?* Vőlt az a' rész, mellyet Jákób adott Józsefnek a' Sichem, avagy a' Sichár városa és annak mezeje, mellynek egy részét Sáz sicluson vőtte vala meg, Gen. 33. 19. Joh. 4. 5. melly ostan jutott Manassának, Joh. 17. 7. és ott temet-tetnek-el a' József csötyai, mint az ő tulajdon mezejében, Jos. 24. 32. 2. Jákób a' Sichem mezejének egy részét pénzen vőtte vala-meg az Emoreutól, avagy a' Chámoreutól,

túl, Gen. 33. 19. és 48. 22.; de a' Sichem városát, és annak egéfi mezejét fegyverével, és ivével; mert az ő fiai Simeon és Levi a' Sichem lakosít fegyverrel el-törülván a' Dina meg-*széplősítteréséért* egéfi mezejeket elfoglaltak vala. *Ellenv.* A' mit Simeon és Lévi kerestek fegyverekkel nem tulajdoníthatja azt Jákób magának, mert ő azt nem javallotta, Gen. 49. 7. *Felel.* Az ő fiai győzedelmeket magának tulajdonítva Jákób, nem a' mennyiben az ő fiaitúl istentelenül vétetett, hanem a' mennyiben nem az Isten csudatétele nélkül lott olyan kevések által az ellenség romlása. Mert noha utállyá az ő fiai kegyetlenségeket; mindazonáltal meg-*ifnéri*, hogy az Isten íteletiből lott, hogy a' Sichemiták gonofzságok büntetetlen ne maradna: noha az ő fiai az Istennek boszuallását gyakorolván igen várkeztenek, mert nem atyok tanátsátul, és az Isten parancsolattátul, hanem a' tulajdon magok boszúállásának kívánásátul indítatván harczolának. Az Isten pedig az ő munkájár a' gonofz eszközök által igazán szokta végben vinni; melyet az eszközök munkájátul forgalmatosfán meg-kell különböztetni

117. *Meg-kell-e a' halottakat siratni és gyászolni?* Ugy: mert Joseph Jakóbot meg-síratatta, gyászolta, Gen. 50. 10. Ennek a' ke-

sergésének *kutseje*, oka. 1. A' bűnnek, az átoknak, az emberi nemzetiség nyavalyáságának meg-gondolása. 2. A' meg-holtakhoz való *szeregetünk*. 3. Azoktúl való meg-fosztatásunk *érzése*, a' kik nekünk ez életben kedvesek, és hasznosok voltak. 2. *Vége* ne legyen a' tékozlás, a' kegyetlenségnek tettetése, az érdemnek, és a' halottakért való elégtételnek vélekedése, a' mint a' Pápistásban vagy; hanem a' *szeregetünk*, bínatnak, az holtaknak idvésegek és fel-támadások telől való bizonyos bizodalóm. 3. *Módgya* ne legyen feletté való, meretketlen, beketelenséggel, morgolódással, kétségben eséssel, dúllással fúlással edgyút-járó: ne legyen vigasztalás, bődög fel-támadás, reménysége nélkül való, hanem edgyút-járó az Istenhez való engedelmefféggel, a' kinek godnviselésétül függ kinek-kinek élete és halála. Igy szöll az Apostol az halottaknak siratásáról, gyászolásáról, 1 Theff. 4. 13. *Nem akarom, hogy tudatlanságban legyenek atyámsiai azok felől, a' kik el-aluttnak, hogy ne bánkodgyatok miképpen egyebek, kiknek reménységek nincsen.* *Ellenv.* Nem kell az halottakat gyászolni, siratni, mert az Isten akarta, hogy meg-hallyanak, és azok meg-bődögiltanak. *Felel.* Nem azért kefergünk halottainkon, hogy az Isten akarattya végben ment, és a' nyomorúságba

a' bódogságra általmentenek, mert abban meg-kell csendes szívvel nyugodnunk, és Istennel nem kell pántolódni; hanem azért, hogy az Isten akarattjával valami keferű dolog jár egyűt, mert gyakran a' mi süleink, jó akaróink, gyermekink, a' mi bűneinkért vétetnek-el tőlünk, és a' mi nagy kárunkra.

118. *Gen. 50. 7. Jól cselekedte-e Józseph, hogy az Egyiptumbeli bálványimádókat atya temetésére bocsátotta?* Ug': Embertelenül cselekedte volna Józseph, ha az Egyiptumbélieknek emberfégeket jó neven nem vőtte volna; mert ők hivatlan mentenek a' Jákób temetésére, hogy Józsefhez és cselédehez jó akaratyokat meg-mutatnák. *Ellenv.* Az isteni tiszteletre nem kell a' bálvány imádókat bocsátani, 2. Cor. 6. 14. *Ne szerkeztessetek az hitetlenekkel selemás igába.* De a' temetés isteni tisztelet. *Felel.* 1. A' temetés isteni tisztelet történet szerint, a' mennyiben, abban az isteni tisztelet, tudni-illik az igének predikallása, a' könyörgés, az éneklés, gyakoroltatnak; de magában csak polgari avagy természetitisztelet, melyre az idegenek is bocsáttathatnak, mert emberek. 2. Az ige predikallása-is isteni tisztelet, de mindazonáltal attul nem tiltatnak-el az idegenek, 1 Cor. 14. 23. Meg kell hát a' dolgot különböztetnünk. Nem kell az idegeneket az isteni tisztelet-

teletre bocsátani, tudni-illik hitetlenfegek javallásával, az isteni rendnek el-bontásával, az Ecclesiának és a' gyengéknek botránkozásá al.

119. *Mivel a' Jákób és Józseph tetemi Egyiptumból Canahámban vitettenek, a' szentek maradéki, ereklői, tisztelet-dok-e?* Szabad a' Szenteknek testeket egy helyről másikká tisztelegesen vinni; de nem szabad azokat babonáson becsülni, tartani, imádni. *Ellenv.* Ugy bántak a' Jákób, és Józseph testeivel. *Felel.* A' Jákób és a' Józseph tetemeinek által vitettetések a' Pápisták cselekedetekhez nem hasonlók: mert 1. az Izraélitákat az esküvés indította a' Jákób és a' Józseph testek a' Canahán földében való vitettetésekre; de a' Pápistákat a' babona. 2. Az Izraéliták az atyók testeket vitték által; de a' Pápisták a' mások testeket. 3. az Izraéliták azért vitték által az atyák testeket, hogy tisztelegesen el-temessék; de a' Pápisták a' szentek testeket, el nem temetik, hanem a' templomban téstik; a' mutogatásra tartják, az innepeké jélllyel hordozzák, mutogatásokkal kereskednek. 4. A' szentek által vitett csonthyok a' frigy jótéteményivel való közösülésnek meg-bizonyítására valók voltak; de az ereklők a' bálvány imádásra valók.

II. RESZ.

A' Moses második könyvére tartozó kérdésekről.

I. KERDES

V Etkezett-e Moses, hog' az Egyiptumbéli embert meg-ölte, Gen. 2. 12? Nem, mert már akkor néki hivatala volt az Istenül a' Sidóknak meg-fabadításokra, Act. 7. 24. 25. *Ellenv.* Moses vétkezett, mert az Egyiptombéli embert nem meg-ölni, hanem csak meg-verni kellett volna azért, hogy a' Sidót meg-verte. *Felel.* Nem vétkezett; mert az Isten indításából ölte ő azt meg, a' mint Augustinusnak tecezik.

2. Ha a' Sidók a' Gosen földén laktak, mimon don kérhettek kölcsön az Egyiptombéliektől ezüft és arany edényeket, és ruhákat? Meg-lehetett; mert nem csak magok voltak a' Gosen földén, mint Augustinus írja.

3. A' Sidók, el-wívén az Egyiptombéliek edényeit és ruháit, nem családok, lopók, háládatlanok voltak-e? Nem: mert (1) az ő cselekedetek egyyezt az Isten ígéréivel, Gen. 15. 14. és parancsolatjával, Exod. 3. 2. és 22. (2) az Isten ezeket az Egyiptombéliek javait a' Sidóknak az ő kemény fílgálattyokért bér gyanánt adta. 1. *Ellenv.* Lopás volt az, mert az Egyiptombéliek hírek nélkül vitték azokat-el.

kat el. *Felel.* Ugy, de nem az Isten hire nélkül, ki mindeneknek Ura, a' ki az ő javait annak adgya, a' kinek akarja, és a' kitől el-akarja venni, el-veszi. 2. *Ellenv.* Nekünk is szabad hát felebarátunkat meg-fosztanunk. *Feleler.* Vaj nem; mert nekünk azt Isten nem parancsolja: ha pedig parancsolná, szabad volna.

4. Czippora a' Moses felesége, jól cselekedte-e, hog' fiát környül-metelte, és ezért keresi telhetnek-e az Afífonyok? 1. Czippora rofsíul cselekedte, hog' fiát környül-metelte; mert (1) né adott volt az Isten az afífonyoknak hatalmat a' környül-metelésre. (2.) idegen volt Czippora, és még nem igen tudott az isteni tíftelethez, mert a' környül-metelésről böcstelenül fíólt, és Moses ötet ezért küldötte visísa az Att'ához, Exod. 18. 2. 11. Nem keresi telhetnek az afífonyok a' Czippora példájával, mivel ő nem jól cselekedte, hog' környül-metelt, 1. *Ellenv.* Jól cselekedte azt Czippora; mert látta, hog' meg-haragutt az Isten Mosfre az ő fia környül-meteltetésének el-mulatáíáért. *Felel.* Nem következik: mert nem ő tífte vala a' környül-metelés. Míltán haragutt pedig az Isten Mosfre; mert nehez-telte, hog' a' birta az Eccléfiát; a' ki az ő tulajdon házát nem igazgathatta jól, 1. Tim. 3. 5. és hog' addig nyult az Isten munkájához, a' míg a' törvény íerént minden térfíu

Z;

kör-

környül-meteltetnék, és az ő cseléde meg-tíftatának, Exod. 12. 8. 2. *Ellenv.* Jó ki-menetele volt a' Czippora környülmetelésé-nek, mert az Isten azzal meg-enges; teltetett Mofeshez. *Felel.* Nem a' ki-menetelből kell ítéletet tenni a' cselekedetekről, a' mint a' Iok példákban ki-tetjük: Oltán az Ecclesiában kiváltképpen nem példák, hanem törvé-nyekkel kell élnünk.

5. *Holott a' meg-keményítés (a' meg-kemén-yedés) az ördög munkája, mimodon mondatik az Isten meg-keményíteni? A' meg-keményi-tést tulajdonitt'a az Irás (1.) a' Sátának; mert a' bűnnek, vakságnak, meg-áltkodásnak első authora, és ezért hazugság atyának, Joh. 8. fetétfeg hatalmasságának, Col. 1. 13. és a' kik a' fetétfeg munkáira adgyák magokat, fetétfeg fiainak, hívattanak. (2) az embernek; mert meg-keményíti magát, mint Pharahó. Exod. 8. midőn magát szabad akaratt'a Iserént az I-stentől el-fordította, és a' Sátán tanácsának hitelt ad, úgy hogy a' gonof; s;eresse, és a' jót utállyá, mint 1. Sam. 6. 6. Deut. 10. 6. Jer. 5. 3. (3.) az Isténnek; mert az ember meg-keményítése nincsen az Istentől a' menyiben bűn, és bűnt s;ül; de az Istentől vagyon a' menyiben büntetés, a' gonof;okkal jól él, és a' gonof;okat jó végre igazgattya, Exod. 4. 21. és 7. 3. és 10. 27. és 11. 10. Avag' az Isten meg-*

meg-keményíti az embert nem öntvén belé keményfeget, gonofságot; hanem nem vé-vén ki belőle azt.

6. *Az ördögösök és a' több szemfényvesztők tehetnek-e igaz csudákat? Nem: mert a' csu-datétel a' teremtfenek neme; mert a' csuda-tételben a' léssen, a' mi az előtt nem volt; de egyedül az Isten hoz-ki dolgokat a' láthatat-lanokból, Hebr. 11. és cselekel;ik csudalatos dolgokat, Psal. 136. 4. 1. *Ellenv.* Az An-gyalok, a' Christus a' mennyiben ember, a' Propérák, Apostolok, még az hamisflak-is tóttének igaz csudákat, Matth. 7. 22. Azért az ördögösök-is tehetnek igaz csudákat. *Felel.* Nem következik: amazok tóttek csu-dákat az Isten ereje által, a' mennyiben meg-nyerték az Istentől, hogy ő általok csudát cse-lekedgyék; de ezek nem tehetnek, mivel nem nyerték azt meg az Istentől, mert ők az Isten ellenfégei. 2. *Ellenv.* Az Egyiptumbéli ördögösök igaz csudákat tettek. *Felel.* Nem valóságos, hanem tétző csudák vóltanak a-zok, mert noha csudálatos dolgok vóltanak, mindazonáltal a' természet ereje által let-tének.*

7. *Az Egyiptumbéli ördögösök kígyói és bé-kái olyan valóságos teremtfett állatok vóltanak-e, mint a' Mofésé, avagy pedi, szemfényvesztések vólt-nak? Csak szemfényvesztések vóltanak.*

Mert (1.) Ha a' kigyok és a' békák, melyeket az Egyiptumbeli ördöngösök csináltak, valóságos teremtetett állatok voltak, vagy az Istenül, vagy az ördögül csináltattanak: de nem az Istenül, mert Jannes és Jambres társokkal edgyütt az igazságnak, az az, az Istennek ellene állottanak, 2 Tim. 3. 8. és ezért azokat nem csinálták az Isten hatalma által: né az ördögül, mert a' valóságos kigyót és békát nem csinálhat: mert a' teretfűnek műkaja tulajdona az Istennek. (2.) Ha az ördög a' veséjő kigyóvá változtathatta volna hatalmasabb volt volna az Isten fiánál, mert nagyobb dolog a' veséjő kigyóvá változtatni, mint a' vizet borrá. (3.) Az Egyiptumbeli bölcsek, ördöngösök, varásáfokkal cselekedtek azokat. Exod. 7. és 8. (4.) Az Egyiptumbeli bölcsek né cselekedhettek kisebb dolgot, mint nem menthették - meg az Egyiptumbelieket a' csapásoktól, es terveket nem csinálhattanak: azért fokkal inkább nem mivelhettek nagyobb dolgot, mint a' veséjő kigyóvá. (5.) Az Aró kigyója el-nyelte a' bölcsek kigyóit: azért nem voltak valóságosok, mert az egyenlő valóságos teremtetett állatok egymást el-nem nyelhetik. (6.) A' Moses rakáfráhánt békái miatt a' föld meg-bűsített, verré változott vizei-is hasonlók képpen, Exod. 7. 21. és

8. 14. de ilyen dolog nem követte az Egyiptumbeli bölcsek békáit, és verré változott vizeit.

8. *Az esztendő a' vízözön előtt az Egyiptumból való ki-menetelig 12. hónapokból állottaké, mint az után?* Ugy: mely meg-tetcszik Gen. 7. 12. és 8. 5. és 13. 14. holott első, második, tizedik hónapokról nagyon emlékezett. *Ellenv.* Pliniusból némelyek azt mondják, hogy az Egyiptumból való ki-menetel előtt az esztendő nem voltak olyan hónapok, hanem két vagy három hónapokból állók, vagy holdiak voltak, mert az Atyák annyi száz napi 12. hónapokból álló esztendőig nem élhettek. *Felel.* Ez az értelem meg-kisfelelti az Isten hatalmát és joságát, és ok nélkül a' Szent Írást meg-hamisítja.

9. *A' volté az esztendőnek kezdete az Egyiptumból való ki-menetel előtt, mely lott az után?* Nem: mert az Egyiptumból való ki-menetel előtt az esztendőnek kezdete a' Tifri hónap volt, mely meg-felelt Szent Mihály havának, mely volt a' teremtetésnek első hónapja, de az Egyiptomból való ki-menetel-után az esztendőnek kezdete volt az Abib hónap, mely meg-felelt a' Bójt-más havának, mely lott az Egyiptumból való ki-menetelnek esztendejének első hónapja.

Ellenv. Az Egyiptumból való ki-menetel után

után is a' Sidók a' Tifri holnapot tartották az esztendőnek első holnapjának. *Felel* A' Sidoknak kétféle esztendéjek volt, szent és polgári. A' szent esztendőnek (melly az Isteni tisztetlethez tartozott) első holnapja volt az Abib, avagy Nisán nevű holnap; de a' polgári esztendőnek (melly a' külső dolgoknak forgatására tartozott) első holnapja volt a' Tifri nevű holnap, *Joseph. l. 1. Antiquitatum, in narratione diluvii.* Az Irás pedig mindenkor a' szent esztendővel él, mint meg-teszik, Zach. 7. 1. Efst. 3. 7.

10. A' Sidók nem csak a' Bahyloniai fogság után, hanem az Egyiptomból való ki-menetel előtt, és az után is nevezték-e az holnapokat? Ugy: A' Bahyloniai fogság után Cháldeai nyelven a' Sidók így hitták az holnapokat. 1. Nisán. 2. Jász. 3. Siván. 4. Tam muz. 5. Ab. 6. Elul. 7. Thisri. 8. Marchesván. 9. Casleu. 10. Thebeth. 11. Sebatb. 12. Adar. Az Egyiptumból való ki-menetel előtt, s' az után így hitták az holnapokat: az első holnap Abib volt, a' második Ziv, az hetedik Ethanim, a' tizenegyedik Bul. Ellen v. Némelyek azt mondgyák, a' Bahyloniai fogság előtt a' Sidók a' hónapokat elsőnek, másodiknak, s' at. hitták Némelyek pedig azt tarták, hog' a' Sidók az Egyiptusból való ki-menetel után adtanak az hónapoknak neveket; és az első

első értelmük azt mondgyák, a' több hónapoknak nem volt nevek, és az Abib, Ziv, Ethanim nem tulajdonképpen való nevei voltak azoknak a' hónapoknak, hanem csak le-írás, mert az Abib, gabona sárá, a' Ziv, ki-nyílást, Ethanim erőfeketetést. *Felel.* Ha ez a' ki-fogás igaz volna, a' Cháldeai nyelven való nevei a' hónapoknak nem volnának tulajdonképpen való nevek.

11. Miért akarta az Isten, hogy a' Hufvéti bárány az első hónapnak tizedik napján választassék ki a' nyáj közül, és négy napokon, az az, a' tizenegyedik napig tartassék otthon. Exod. 12. 3. 6. 18? Az Isten az első Hufvéten meg-kivánta azt. 1. Hogy a' Sidók a' ki-menetelre való készülést miatt az Hufvéti bárány meg-évéferül el-ne felelkezzenek. 2. Hogy jobban eszékben vehetnék a' bárány-nak épességét. 3. Hogy a' bárány-nak gyakor meg-nézése alkalmatótságot adna nekik az Egyiptumból, és a' pokolból való ki-fabadulástról egymás közt való beszélgetésre, és így annál vigabban készülnének az utra, és az Istennek illy nagy jó teteményiért hálákat adnának. 4. Hogy az Isten óltalmában bizván, ne féljenek az Egyiptumbéliektől, a' kik halálra üldözik vala azokat, a' kik élő állattal áldoztak, Exod. 8. v. 26. Akarta azért, hogy négy napok alatt minden félelem nélkül készül-

fülnének a báránynak meg-ölelése. Ez a ceremonia, és a' hasonlók, melyekről vagy on emlékezet, Exod. 12. 21. nem kívántattak meg a' következő Hufvétokban, Exod. 14. és 23. Deut. 16.

12. *Egy házban csak egy Hufvét báránynak kellett-e meg-öletni?* Egynek, ha annyin volt: nak egy házban, a' mennyin azt meg-ehték, Exod. 12. 4. de töbnek, ha annyin vóltanak, hogy eggyel meg-nem érték. Parancsolta ezt az Isten, hogy a' fegények-is meg-ehtének az Hufvét bárányt, és hogy abból semmi más napra ne marádna, Exod. 12. 10. *Josephus Ellenr.* Tizen vóltanak elegek egy báránynak meg-evéfére. *Felel.* Nincsen az, az Irásban. Christus Urunk tizenkettőd magával ette meg az Hufvét bárányt.

13. *Holott Exod. 12. 6. a' mondatik, hogy a' bárány a' két este között öletteffék meg, a' napnak micsoda ideje értetik?* Erre tetnek az estvéli időnek két végei. Az első estvén a' nap enyészett előtt való idő értetik, Matth. 14. 15. a' második estvén pedig a' nap enyészett után való idő, Matth. 14. 23. Meg kell vala hat a' Hufvét bárányt enni a' két este között, az az, a' napnak vége, és az érczakának kezdeti között.

14. *Miért kellett a' Hufvétot két napokon meg-szentelni?* Mert hét napok folytanak: el a' Si-

a' Sidók Egyiptumból való ki-menetelek, és az Egyiptumbéliek tengerben való borittatások között, és ezért az Isten meg-parancsolta, hogy az első és az utolsó nap inkább meg-szenteltetnék, Exod. 12. 16. Hihető értelem ez, mert (1.) a' mint első napon az Hufvét báránynak meg-evéfében sient gyűlés vólt, ugy az Egyiptumbéliek el-borittatván, hetedik napon a' sient gyűlés által a' Móses énekével Isten dicsértetett.

15. *Miért tiltotta meg az Isten, hogy a' Sidók ne egyenek kovászos kenyereket az Hufvét innepében?* Mert. (1.) Til; tán akart Isten tóllók tiszteltetni. (2.) A' pogánok az ő áldozattyokban kovás; s; sal éltenek. (3.) Hogy meg-tudnák, hogy a' Christus áldozattya, ki-nek ábrázolója vala az Hufvét bárny, tíf; ta és vétek nélkül való lenne, mert a' kovás; z néha ves; ettségért vétetik, 1 Cor. 5. 6. Mindazóá tal szabad vólt élni a' békeségnek áldozattya-bá, és a' Pünkösdi innepében a' kovás; s; sal, Lev. 7. és 23.

16. *Hufvétkor csak bárányt, vagy ketskét kellett-e meg-ölni a' Sidóknak?* Ugy: Exod. 12. 5. Inkább akarta az Isten, hogy Hufvétkor Bárny, vagy ketske öletteffék meg, mint egyéb élő állat: mert 1. Az olcson vétet-hetet meg. 2. A' s; feléd és ártatlan. *Sidók Ellenr.* Tinót- is; szabad vólt akkor meg-ál-

dozni. Deut. 16. 2. *Felel.* Ott csak a' parancsoltatik, hogy Hufvéten kívül más innepeken egyéb élő állatok is ölettesenek meg. 2. *Eellen.* A' kecske avagy a' gődölye a' megvettetteket jegyzi, Matth. 26. Azért nem jegyezhet Pünkösöd napján a' Christust. *Felel.* A' bak-is jegyezte a' Christust, Lev. 16. Theodoretus azt írja, a' Sidóknak csak akkor volt szabad kecskét megölni, Hufvétkor, mikor bárányt nem kaphattak.

MUTATO TABLAJA.

A' Negyedik könyvnek.

I. RESZ.

KERDES.

LEVEL.

1. A' Moses könyveit nem Esdras, hanem Moses írta-e? 200.
2. A' Moses előtt volt-e valami írás? 200.
3. Profetáságra való hivatala után, nem az előtt, írta-e Moses a' teremtetéről való könyvet? 201.
4. Nem csak isteni bizonyossággal, hanem természetio okkal - is megpróbálhatik-e, hogy e' világ nem öröktől fogva való? 201.
5. Mit téfen a' kezdet, mellyről szól Gen. 1. 1? 202.
6. Ezzel a' fjállással, Gen. 1. 1. az *Jste.* nek teremtetete, erőssen megpróbálthatik-e, hogy az Isten egy állatryában és három személyében? 202.
7. Az Írásnak egy helyének lehetnek-e többig az egymással ellenkező értelmei? 203.
8. Teremtett-e Isten első napon egy nagy elegy-belegy testet, mellyből osztán minden testi dolgokat formált? Aa 2 203. 9 Mit

9. Mit ért Mózes az égen és a földön.
Gen. 1. 1? 104.
10. Külömböz-e a' teremtés a' nem-
zéstül és a' csodatételtül? 204.
11. Az Írás ellen vagy-on-e a' földnek
fűlétségét, mélyfűgét, bizonyossá
meg-tudni és mérni? 205.
12. Eőt;fel teremtetett-e' világ? 205.
13. A' teremteskor, a' földnek minden
rés;eiben ért gyümölcsökkel te-
remtetettek voltak-e a' fák? 206.
14. Az idő e' vilaggal edgyütt kezde-
tett-e? 206.
15. Vagy-on é valami emlékezet az
Angyalok teremtese felől a' te-
remtésről való könyvben? 207.
16. Mikor teremtetek az Angyalok,
és mélylik napon? 207.
17. Mellyik napon teremtetet a' para-
dicsom? 207.
18. A' paradicsom nem égi, hanem
földi hely volt-e? 208.
19. A' paradicsom Mesopotámiában
teremtetett volt-e? 208.
20. Meg-vagy-on é még a' földi para-
dicsom? 208.
21. Miért teremtetette Isten a' paradi-
csomot az ember has;nára, holott
abban nem sokáig fog vala lakni? 209.
22. A'

22. A' paradicsomban voltanak-e lel-
kes állatok az emberen kívül? 209.
23. Voltanak-e paradicsomban gyü-
mölcstelé, és az ember ételére nem
tartozó fák? 209.
24. Az Eletnek fája testi és földi volt-e
mint az egyéb fák? 210.
25. Az életnek fája a' mi fajinkhoz ha-
sonló volt-e 210.
26. Nem sok, hanem csak egy volt-e
az életnek fája? 211.
27. Az életnek fája miért mondatott
életnek fájának? 211.
28. Az életnek fája miért neveztetet ug'? 211.
29. Az életnek fája az embert a' halál-
túl, nem termé; et; hanem ter-
mé;et felett való erejével tartor-
ta-e meg? 211.
30. A' jónak és gonof;nak tudásának
fája, miért neveztetett ug'? 212.
31. Hogy lehetett a' jónak és a' go-
nof;nak tudásának fája a' paradi-
csomnak közepin, holott az elet-
nek fája a' paradicsomnak köze-
pin volt? 212.
32. Miért teremtetette az Isten az em-
bert a' paradicsomon kívül, Gen.
28. és mimódon vitte oda? 213.
33. Az eset előtt uralkodott volna-e az

- ember az emberen? 213.
34. Az eset előtt öttek volna-é az emberek húst? 214.
35. A' lelkes állatok, melyek most hús-évők, az eset előtt húst ettek volna-é? 214.
36. Igaz kigyó volt-é az, melyről Gen. 3. vagyon szó? 214.
37. Miért mondatik Mófistül a' kigyó a' földnek minden oktalau általánál ravasznak? 215.
38. Miért engedte meg az Isten, hogy a' kigyó az embert meg-kéjtsse, holott tudta, hogy, ha meg-kéjtsen, el esné? 215.
39. Miért nem irtóztott az Eva a' kigyótól a' mint mindenek irtóznak ma? 216.
40. Miért nem álmélkodott, csudálkozott, Eva a' kigyó állásán, és véle való vetélkedésén? 217.
41. Miért emlékezik Mófés mindenkör a' kigyóról, az ördögről pedig soha sem? 217.
42. Mimódon nyíltanak meg első fiúleinknek szemek, holott annak előtt vakok nem voltak? 218.
43. Midon az Isten a' kigyót meg-átkozta, a benne való ördögöt meg-

- átkozta-é? 218.
44. A' kigyó az eset előtt járó állat volt-é? 218.
45. Minden embernek munkával és veritékkel kell-é kényerét enni? 219.
46. Miért nem akarta az Isten, hogy az ember az élet fája gyümölcsének évélé által az örök haláltól meg-fabaduljon, és az örök életet visssa-vegye, nyerje? 219.
47. Miért üzetett ki az ember a' paradicsomból? 219.
48. Mik voltak azok a' Cherubimok Gen. 3? 220.
49. Miért rendeltettek a' Cherubimok az élet fája utyának őrizésére? 220.
50. Mimódon építhetett Cain várost egyedül, holott a' városnak építéle fok embereket kíván? 221.
51. Miért nem akarta meg-ölni az Isten az ő atyafiát meg-ölni Caint? 221.
52. A' Lámek fiaai voltak-é első tállói a' musika szerzőjének, és ők voltak-é első kovácsok, vasművelők? 222.
53. Enoch kezdette-é leg-elsőben az Istent segítésül himisimádni, tisztelni? 222.
54. Az egész földön a' víz özön előtt lak-

- laktanak-é az emberek? 222.
55. Az Atyák esztendei né holdiak, az az, 354. napokból állók, hanem napiak, az az, 365. napokból állók voltanak-é? 223.
56. Matusálem a' vizözön után élté? 223.
57. Miért éltenek olyan fokáig az Atyák a' viz özön előtt? 223.
58. A' viz özön előtt az Isten nem rövidítette-é meg az ember életének határát? 224.
59. Sem volt-é Noénak nagyobbik fia? 225.
60. Mímódon mondatnak némely élő állatok tisztátalanoknak, holott mindenek jók voltak, Gen. 1. Act. 10. 15. 1 Tim. 4. 4. Tit. 1. 15? 225.
61. Midőn még nem adatott volna a' ceremóniai törvény, mímódon tudta meg Noé, melyek voltak a' tiszták, és a' tisztátalan élő állatok; mert az élő állatokat megkülömböztető törvény csak Lev. 11. Deut 14. hozatott? 226.
62. A' viz özön előtt meg- engette volt-é az Isten, az embereknek a' husételt? 226.
63. Szabad-é a keresztyéneknek a' vérnek, és némely élő állatoknak meg-

- meg-évesztül magokat meg tartóztatniok? 226.
64. A' szivárvány volt-é a' viz özön előtt? 227.
65. Miért átkozta meg Noé Chanaánt? Chám fiát az Attya vétkiért, és miért nem Chámot inkább? 228.
66. Mikor Noé Chanaánt meg- átkozta, Chanaán sületett volt-é, és ha sületett volt, a' barkában sületett volt-é? 228.
67. Az Hebræusok (a' Sidók) nem Abrahámtul, hanem Hebertül a' Selah fiátul mondatnak-é? 229.
68. Mikor kezdetett a' Sidó nyelv, és minden nyelveknél elsőbb-é? 230.
69. Hol maradt meg a' nyelvek meg-zavarása után a' Sidó nyelv? 230.
70. A' nyelvek meg-zavarása nem akkor lott-é, mikor Péleg megholt, vagy élete felire jutott; hanem mikor sületett? 230.
71. Hán' nyelvek származtanak a' nyelvek meg - zavarásából, meg-változtatásából? 231.
72. Holott a' nyelveknek sokasága a' Szent Léleknek nagy ajándéka, Act. 2. mímódon lehetett büntetés? 231.

73. Tháre az Abrahám Attya balvány imádó volt-é? 232.
74. Abrahám volt-é valaha balvány imádó? 232.
75. Jól cselekedte é Abrahám, hogy az éhég miatt Egyiptumban alá ment? 233.
76. Abrahám jól cselekedte-é, hogy Sárát nem feleségének, hanem húgának mondotta? 233.
77. Sem volt-é Melchisedech? 234.
78. Szabad éjelt kerni valakinek, hogy az ígretnek bé-teljesítése felől meg-erősítsék? 234.
79. Mit különbözz Abrám; és Abrahám; Sárái és Sára? 235.
80. Miért rendelte volt az Isten, hogy a férfi gyermekek nyólczad napon körül metéltesse: és nem lehetett-é hamarébb vagy későbbre? 235.
81. Holott a leány gyermekek, és az asszonyok körül nem metéltek, volt-é jussok a' frigy javaihoz? 236.
82. A' körül metéltetésnek ki fölgáltatója, úgy meg-határozott-é, mint a' keresztségnek? 236.
83. A' neveknek adása a' körülmetelésben, és a' keresztségben, nem

pa-

- parancsolatból, hanem fokasbúl és példabúl való dolog-é? 237.
84. A' körülmetélkedés vasbúl, vagy kobúl való kéffel leljen vala-é? 238.
85. Miért rendelte az Isten azt Sacramentummá, a' mi a' testet úgy meg-felbesítette, és meg-rutította? 238.
86. Az Istennek az Abrahammal szerzett frigye, Gen. 15. és 16. egy volt-é az Adámmal, Gen. 3. Noéval, Gen. 9. Móféfel Exod. 24 kötött frigyével, és az Új friggyl az Új Testamentum alatt? 239.
87. Amaz harmak, a' kik Abrahámnak meg jelentek, teremtet Angyalok voltak-é? 239.
88. Helyessen kívánta-é Abrahám, hog' az Isten, a' gonoszoknak kedvezzen a' jókért, és az helyessen engedtet-é meg? 240.
89. Mivel az Angyalok tettek, hogy az ucsán hálának, Gen. 19. minden tettetés jó-é? 241.
90. Jól cselekedte-é Loth, hogy a' fiatal Sodomitákat leányival kénálta, hogy a' jövevényeket tisztaságban meg-tartsa? 241.
91. A' Sodomiták egésszen meg-vakir-

92. Jól

- tattak voltrak-é 242.
92. Jól igérték-é az Angyalok Lótnak,
Hogy Zoár várolat el-ne a sü-
lyesítik, holott el-végezte volt az
Isten, hogy el-süllyesítessék? 242.
93. Mivel az Angyal mondotta, nem
cselekedhetem addig semmit,
mig oda mégy, Gen. 19. 22. Lóth
az Isten decretoma végben vitelét
meg-gátolhatta-é; 242.
94. Az Isten, parancsolattya ellen vis-
sa néző Lóth feleségét, miért vál-
toztatta inkább fő balvánnyá, mint
egyébbé? 242.
95. Vétkezett-é Isák, Esaut akarván
meg-áldani, és ha meg-áldotta
vólna, áldott lett volna-é? 243.
96. Rebeka és Jákób vétkeztenek-é,
hogy Isaktól az áldást álnokul vót-
ték-el, és Jákóbnak az az áldás
használt-é? 244.
97. Mit jegyezett a' Jákób lajtorjája? 246.
98. Tísfelleges dolog volt-é, hogy Já-
kób Rachelt meg-csókolta, és
hogy Rachel meg-engedte, hogy
az elméretlen ötlet meg-csókol-
lya? 247.
99. Gen. 30. A' magtalanság ma-is
átok-é, és a' tenyész-és áldás-é? 248.

1001 Ab

100. Abrahám, Jákób, és a' több Atyák
vétkeztenek-é, hogy fok feleséget
vöttenek? 249.
101. A' Jákób tífakodása testi völt-é az
Angyallal, és az ő győzedelme va-
lóságos völt-é? 249.
102. Ruben, hogy Józsephet a' haláltól
meg-mencse, jól tanácsolta-é,
hogy az ő kurtban vettessék? 251.
103. A' Jókás, mellyel a' magtalan meg-
holt atyafiu özvegyét, a' meg-holt
atyafia feleségül el-vőtte, a' tör-
vénnyel meg-eggyezett-é? 251.
104. Thámár, akar bűsűgűllálnak, akar
magzatnak kedveért, kurvai öltö-
zetben ipával közöslvén, vétke-
zett-é? 253.
105. Szabad-é az áron vött szolgáknak
Urokat el hagyván, el-futni? 253.
106. Vadnak-é olyan álmok, mellye-
ket az Isten bocsát az emberekre,
és kell-é valamit gondolni az ál-
mokkal? 254.
107. Jól cselekedte-é Józseph, hogy E-
gyiptumbéli feleséget vött, és a'
Pharahotól adatott tístet el-vör-
te? 256.
108. Jól cselekedte-é Józseph, hogy az ő
böldogtalan, és böldog állapottyát

Bb

attyá

- attyátul, és atyafiaitúl fokáig el-tit-
kolta? 256.
109. Józseph atyafiai előtt idegennek
tettetvén magát, hazudott-é? 257.
110. Hazudott-é Józseph atyafiait ké-
meknek mondván, tudván hogy
nem kémek? 258.
111. Nem tett-é Józseph nékik nagy
boszúságot árultatással vádol-
ván, és az ártatlanokat tömlöcz-
ben vetvén? 258.
112. Vétkezett-é Józseph, hogy a' Pha-
raohó életére eskütt? 259.
113. Jól cselekednek-é, a' kik a' fejedel-
meknek és másoknak ajándéko-
kat küldenek? 259.
114. Hazudott-é Józseph, magát jöven-
dölőnek mondván, Gen. 44. 15? 260.
115. Vétkezett-é Józseph, hogy az E-
gyiptumbeli ehfégnék idején a'
bálvány imádó papokat táplálta? 261.
116. Gen. 48. 22. Micsodá réfi; volt az,
mellyet Jákób adott Józsephnek az
ő atyafiai felett, és mimódon vőtte
azt fegyverével, és kezivével,
holott azt pénzen vőtte volt? 261.
117. Meg-kell-é az halottakat fíratni, és
gyáfolni? 262.
118. Gen. 50. 7. Jól cselekedte-é Józseph,
hogy

- hogy az Egyiptumbéli bálvány i-
madókat atya temetefőre bocsá-
totta? 264.
119. Mivel a' Jákób és a' Józseph tetemei
Egyiptombúl Canábanban viter-
tenek, a' sientek maradéki, erek-
lyéi, ti; telendők-é? 265.

II. RESZ.

1. Vétkezetté Móses, hogy az Egyiptom-
béli embert meg-ölte Exod. 2. 12? 266
2. Ha a' Sidók a' Gosen földén laktak,
mimódon kérhettek kölcsön az Egy-
ptombeliektől ezüst és arany edé-
nyeket, és ruhákat? 266.
3. A' Sidók el-vívén az Egyiptombeliek
edényeit, és ruháit, nem csalárdok, lo-
pók, háládatlanok voltaké? 266.
4. Czippora a' Móses felesége, jól csele-
kedte, hogy fiát körül metélte, és
ezért keréizelhetnek az afázionok? 267.
5. Holott a' meg-kemenyítés (a' megke-
ményedés) az ördög műnkája, mimó-
don mondatik az Isten meg-keményi-
teni? 268.
6. Az ördögösök, és a' több szem-fény-
vezítők, tehetnek é igaz csudákat? 269.
7. Az Egyiptombéli ördögösök kigyói
és békái olyan valóságos teremtt al-
latok voltaké, mint a' Mósesé, avagy
pedig szem-fény vezítétek voltaké? 269.
8. Az

8. Az Eizrendök a' viz özön előtt az E-
gyiptomból való ki menetelig 12
holnapokból állottaké, mint az után? 27
9. A' volté az eiztendőnek kezdete az E-
gyiptomból való ki- menetel előtt,
melly lött az után? 27
10. A' Sidók nem csak a' Baly'oniai fog-
ság után, hanem az Egyiptomból va-
ló ki-menetel előtt, és az utann-is ne-
vezteké-el az holnapokat? 27
11. Miért akarta az Isten, hogy a' Hufvé-
ti bárány az első holnapnak tizedik
napján valaiztasék ki a nyáj közzül,
és négy napokó, az az, a' tizen negye-
dik napig tartasék othon, Exod 12. 3.
6. 18? 27
12. Egy házban csak egy Hufvéti bárány-
nak kelletté meg-öletni? 27
13. Holott Exod. 12. 6. a' mondatik, hogy
a' bárány a' két este között ölettel-
sék meg, a' napnak micsoda ideje ér-
tetik? 27
14. Miért kellett a' Hufvétot hét napokon
meg izentelni? 27
15. Miért tiltotta meg az Isten, hogy a' Si-
dók ne egyenek kovaizos kenycereket
az Hufvét innepében? 27
16. Hufvétkor csak bárányt, vagy kecs-
két kelletté meg-ölni a' Si óknak? 27

U E G E.

